ORHAN PAMUK

Casa tăcerii

Premiul Nobel pentru Literatură 2006

„...nimic nu este atât de uimitor ca viața. În afară de scris.
Da, desigur, în afară de scris – singura consolare."
Orhan Pamuk

POLIROM

ORHAN PAMUK

Casa tăcerii

Traducere din limba turcă şi note de
Luminiţa Munteanu

POLIROM
2014

1

— Mâncarea e gata, doamnă, i-am spus. Poftiţi la masă!

N-a zis nimic. Stătea rezemată-n baston. M-am dus la ea şi am apucat-o de braţ, apoi am adus-o şi am aşezat-o la masă. S-a mulţumit să bolborosească ceva. Am coborât în bucătărie şi i-am adus tava, apoi i-am pus-o dinainte. S-a uitat la ea, dar nu s-a atins de mâncare. A bombănit ceva şi şi-a lungit grumazul, aşa că mi-am adus aminte să-i pun şervetul. L-am scos din dulap, i l-am trecut pe sub urechile alea mari şi i l-am legat la gât.

— Ce-ai mai gătit în seara asta? Ei, ia să vedem, ce-ai mai scornit?

— Vinete împănate, i-am zis eu. Ştiţi, mi-aţi cerut ieri.

— La prânz?

I-am împins farfuria în faţă. A apucat furculiţa şi-a scociorât prin vânătă. A răvăşit-o niţel, apoi s-a apucat să mănânce.

— Doamnă, uitaţi aici şi salata, i-am zis eu.

M-am dus apoi în bucătărie, mi-am luat o vânătă, m-am aşezat şi m-am apucat să mănânc şi eu.

Puţin mai târziu, a strigat după sare:

— Recep, unde e sarea?

M-am ridicat, m-am dus la ea şi m-am uitat după sare: era chiar sub nasul ei.

— Uitaţi-vă sarea!

— Asta-i ceva nou! a zis ea. De ce te duci dincolo când mănânc eu?

Nu i-am răspuns.

— Vin mâine cu toţii, nu-i aşa?

— Da, doamnă, vin! am zis eu. Nu vă puneţi sare?

— Tu nu te-amesteca în treaba mea! a zis ea. Deci vin?

— Mâine la amiază, am zis eu. Doar v-au telefonat...

— Ce altceva mai ai?

Am dus înapoi jumătatea de vânătă rămasă, am pus frumuşel nişte fasole pe-o farfurie curată şi i-am dus-o. Văzând-o că se apuca să scurme şi-n fasole, scârbită, m-am dus alături şi m-am aşezat, ca să mănânc şi eu. Peste puţin timp a strigat după piper, dar de data asta m-am prefăcut fudul de-o ureche. Apoi a strigat „fructe”, aşa că m-am dus şi i-am împins dinainte castronul cu fructe. Mâna ei subţire, osoasă a prins a se plimba încet, ca un păianjen ostenit, peste piersici. În cele din urmă, a încremenit locului:

— Sunt toate putrede! Unde le-ai găsit, le-ai adunat de sub pomi?

— Nu sunt putrede, doamnă, am zis eu, ci coapte. Sunt cele mai bune piersici din lume! Le-am luat de la vânzătorul de fructe şi legume. Ştiţi şi dumneavoastră că pe-aici n-a mai rămas nici urmă de piersici...

S-a prefăcut că nu mă aude şi şi-a ales o piersică. Eu m-am dus în bucătărie şi, tocmai când eram pe cale să-mi isprăvesc fasolea, m-a strigat iar:

— Desfă-mi-l! Recep, unde eşti, vino de mi-l desfă!

Am dat fuga la ea şi, în vreme ce mă-ntindeam spre şervet, am băgat de seamă că lăsase în farfurie jumătate de piersică.

— Barem să vă dau nişte caise, doamnă, i-am zis. Altfel o să ziceţi mai apoi că vă este foame şi o să mă deşteptaţi la noapte.

— Mulţumesc! a zis ea. N-am ajuns chiar aşa de rău încât să mănânc ce pică de prin pomi. Desfă-mi ăsta!

M-am întins, i-am desfăcut şervetul şi, în vreme ce o ştergeam la gură, s-a strâmbat, iar apoi a părut să spună o rugăciune. După aceea s-a ridicat în picioare.

— Du-mă sus!

S-a rezemat de mine, am urcat puţin, apoi ne-am oprit din nou la cea de-a noua treaptă şi ne-am tras sufletul.

— Le-ai pregătit odăile? m-a întrebat ea, gâfâind.

— Le-am pregătit.

— Bine, hai! a zis, şi s-a sprijinit şi mai dihai de mine.

Am continuat să urcăm, iar când am ajuns la ultima treaptă a zis „nouăsprezece, slavă Domnului!”, după care a intrat în odaia ei.

— Aprindeţi lampa! i-am zis. Eu mă duc la film.

— La film! a zis ea. Om în toată firea! Barem să nu întârzii!

— Nu întârzii!

Am coborât, mi-am isprăvit fasolea şi am spălat vasele. Apoi mi-am scos şorţul; cravata îmi stătea cum se cuvenea. Mi-am luat sacoul, mi-am controlat portofelul, care era în regulă, şi am plecat.

Dinspre mare adia o briză răcoroasă, care îmi făcea plăcere; frunzele smochinului foşneau. Am închis poarta grădinii şi m-am îndreptat spre plajă. Când s-a sfârşit zidul grădinii noastre, au început trotuarul şi casele acelea noi, de beton. Oamenii stăteau prin balcoane ori prin grădiniţele strâmte, iar unii dintre ei deschiseseră televizoarele şi se uitau la ele, ascultând ştirile; grătarele erau păzite de femei, dar şi ele se purtau la fel ca bărbaţii, nu mă vedeau. Carne pe grătare, fum, familii şi vieţi... Aş fi curios să ştiu cum este! Când se arată însă iarna nu se mai vede ţipenie de om, iar atunci îmi aud paşii răsunând pe străzile pustii şi mă-nfior. M-am înfrigurat, aşa că mi-am pus sacoul şi am luat-o pe uliţele lăturalnice.

Este ciudat să te gândeşti că toţi se aşază la masă la aceeaşi oră şi se uită la televizor. Mă plimb pe ulicioare. De capătul uneia dintre străzile care dau spre micul loc viran s-a apropiat o maşină, iar din ea a coborât un bărbat trudit, abia venit de la Istanbul, care a intrat în casă purtând în mână o servietă, de parcă ar fi fost îngrijorat că întârziase la masa pe care urmau s-o ia cu toţii în familie, stând cu ochii ţintă la televizor. M-am apropiat iar de ţărm şi am auzit vocea lui Ismail:

— Loteria Naţională, au mai rămas şase zile!

Nu m-a văzut. Nici eu n-am scos o vorbă. Rătăcea printre mesele din restaurant, iar capul i se vedea urcând şi coborând ritmic, pe măsură ce se mişca. Apoi a fost chemat la o masă şi s-a îndreptat într-acolo; s-a aplecat şi i-a întins unei fete cu rochie albă şi fundă în păr mănunchiul de lozuri. Fata îşi alegea, serioasă, biletul, iar părinţii ei surâdeau satisfăcuţi; m-am răsucit cu spatele, nu m-am mai uitat într-acolo. Dacă aş fi zis ceva, dacă m-ar fi văzut, Ismail ar fi venit repede la mine şontâcăind. De ce nu treci deloc pe la noi, frate? mi-ar fi zis el. Locuiţi departe, Ismail, i-aş fi zis eu, ca să nu mai spun că staţi şi pe coastă. Da, ai dreptate, mi-ar fi zis el, dacă atunci când ne-a dat Doğan Bey banii aceia aş fi cumpărat pământ aici, şi nu acolo, ah, dacă în loc să iau teren pe coastă, cu gândul că erau mai aproape de gară, aş fi luat pe ţărmul mării, astăzi aş fi fost milionar, Recep! mi-ar fi zis el. Da, da: mereu aceleaşi vorbe! Iar frumoasa de nevastă-sa tace şi se uită. De ce să mă duc acolo? Uneori însă vreau s-o fac; îmi doresc asta în serile de iarnă, când n-am cu cine să vorbesc, şi-atunci mă duc, numai că aud mereu aceleaşi poveşti.

Cazinourile de pe ţărm erau pustii ca-n palmă. Televizoarele erau deschise. Vânzătorii de ceai înşiraseră sute de pahare goale, unul lângă altul, iar acestea luceau, curate lună, sub becurile mari, puternice. Aşteptau să se sfârşească ştirile, pentru ca mai apoi lumea să se reverse pe străzi. Pisici sub mesele goale. Mi-am văzut mai departe de drum.

De partea cealaltă a golfului erau ancorate nişte bărci. Pe plaja mică, murdară nu se zărea suflet de om. Alge uscate, ajunse pe ţărm, înşirate pe ţărm, sticle, bucăţi de plastic… Se zice că au să dărâme atât casa barcagiului Ibrahim, cât şi cafeneaua. Am văzut geamurile luminate ale cafenelei şi, deodată, m-a cuprins emoţia. Poate că o fi cineva cunoscut acolo, cineva care să nu joace cărţi, şi atunci o să stăm de vorbă, o să mă-ntrebe de una, de alta, ce mai faci, am să-i spun eu, el o să asculte ce-am să-i spun, ei, şi tu ce mai faci, iar el o să-mi spună ce mai face, şi eu am să-l ascult. O să răcnim unul la altul ca să acoperim sunetul televizorului

şi zarva dinăuntru. Prietenie! Poate că o să ne ducem chiar împreună la cinematograf.

Când am intrat însă în cafenea, mi-a pierit pe dată cheful, căci tinerii aceia doi se aflau din nou acolo. Uite, când m-au văzut, i-a apucat buna dispoziţie şi s-au hlizit, uitându-se unul la altul; eu însă nu v-am văzut, mă uit la ceas, caut un prieten. În partea din stânga se afla Nevzat, care se uita la jucătorii de cărţi. M-am dus la el şi m-am căţărat pe un scaun. Sunt fericit; m-am răsucit către Nevzat şi i-am zâmbit:

— Bună, i-am zis eu. Ce mai faci?

Nevzat n-a spus nimic. M-am uitat puţin la televizor: era sfârşitul ştirilor. Apoi m-am uitat la cărţile care se răsuceau de pe-o parte pe alta şi la Nevzat, care se uita la ele, aşteptând să se sfârşească mâna aceea. Jocul s-a sfârşit, dar cartoforii n-au vorbit cu mine; discutau între ei şi râdeau. Apoi iar au început să joace, iar s-au cufundat în joc, iar s-a isprăvit. În timp ce se împărţeau din nou cărţile, am zis şi eu, ca să spun barem ceva:

— Nevzat, laptele pe care mi l-ai dat azi dimineaţă era bun.

A clătinat din cap, fără să-şi desprindă ochii de la cărţi:

— Ştii, laptele gras e bun.

Apoi iar a clătinat din cap. M-am uitat la ceas: era nouă fără cinci. Apoi m-am uitat la televizor; s-ar zice că mă lăsasem purtat de gânduri, căci abia cu mult mai târziu am băgat de seamă că tinerii aceia chicoteau. Văzând gazeta din mâinile lor, m-am gândit înspăimântat: vai, Doamne, doar n-o fi iar cine ştie ce fotografie pe acolo? Pentru că ba se uitau la mine, ba la gazetă şi mureau de râs. Nu-i băga în seamă, Recep! Dar, cu toate astea, m-am gândit: uneori, mai apar poze prin ziare, iar oamenii aceia sunt nemiloşi, căci scriu sub ele lucruri prosteşti, fără noimă, aşa cum scriu şi sub fotografiile cu femei goale ori cu ursoaice care fată la grădina zoologică. M-am întors brusc spre Nevzat şi l-am întrebat, fără să mă gândesc la ce spuneam:

— Ce mai faci?

S-a întors o clipă spre mine, mormăind ceva dar, pentru că eram cu gândul la fotografie, n-am izbutit să-i răspund nimic şi am pierdut şi prilejul de a sta de vorbă cu el. Mai mult, cum n-aveam ce face, m-am uitat iar către tinerii aceia. Când ni s-au încrucişat privirile, au rânjit şi mai insinuant. Am întors capul. La masa de joc a picat un popă. Jucătorii de cărţi s-au ocărât între ei; unii s-au bucurat, alţii s-au supărat. Apoi a început altă mână; cărţile şi bucuria au făcut schimb de locuri; oare să fi fost vreo fotografie în ziar? Deodată mi-a venit o idee:

— Cemil! am strigat eu. Adu un ceai aici!

Aşa am găsit şi eu ceva cu care să-mi omor timpul, ca să pot uita cât de cât de ceea ce se petrecea. Uitarea n-a durat însă prea mult, căci m-am dus iar cu gândul la tinerii care se uitau în gazetă, râzând. Când m-am întors din nou şi m-am uitat la ei, tocmai îi dăduseră ziarul lui Cemil, iar acesta se uita la ceea ce-i arătau ei. Apoi, văzând că mă uitam înspre el încordat, Cemil s-a simţit jenat şi a ţipat deodată la ei, pe un ton mustrător:

— Obrăznicăturilor!

Iată, săgeata a fost slobozită din arc! Acum nu mă mai pot preface că n-am băgat de seamă. De multă vreme ar fi trebuit să mă ridic şi să plec. Tinerii râd în hohote!

— Ce e, Cemil? l-am întrebat eu. Ce e în gazeta aia?

— Nimic, a zis el. Ciudat!

Curiozitatea mea era de neînvins. Am încercat să mă stăpânesc, dar nu mă ţineau curelele. Am coborât de pe scaun ca vrăjit şi m-am îndreptat încet către Cemil, trecând pe lângă tineri, care se cufundaseră în tăcere.

— Ia dă-mi gazeta aia!

A făcut un gest de parcă ar fi dat s-o ascundă. Apoi mi-a zis, pe un ton spăsit:

— Ciudat! Oare poate să existe aşa ceva? Există aşa ceva în realitate?

S-a răsucit iar către tineri, spunându-le „obrăznicăturilor!”, după care, din fericire, mi-a întins gazeta.

I-am smuls-o din mână ca un lup hămesit şi am deschis-o; inima îmi bătea năvalnic. Mă uitam cu emoţie, aproape să mă înăbuş, spre locul de pe pagină pe care mi-l arăta el, dar nu, nici vorbă de poză!

— Unde?

— Aici! a zis Cemil, îngrijorat, şi a pus degetul în locul acela.

Am citit la repezeală rândurile pe care mi le arătase el:

„Rubrica de istorie… Comorile istorice din Üsküdar[1]… Poetul Yahya Kemal[2] şi Üsküdarul…” Ceva mai jos, subtitluri: „Moscheea Rum Mehmet Paşa… Moscheea Ahmediye şi cişmeaua ei… Moscheea Şemsi Paşa şi biblioteca ei…” Apoi, degetul lui Cemil a coborât şovăitor şi am văzut că mai jos scria:

„Casa Piticilor din Üsküdar!”

Mi-a năvălit tot sângele în faţă. Am citit pe nerăsuflate:

„În afară de acestea, în Üsküdar se mai găsea cândva şi o Casă a Piticilor. Casei acesteia, care nu fusese ridicată pentru oameni obişnuiţi, ci pentru pitici, nu-i lipsea nimic, cu excepţia faptului că dimensiunile încăperilor, ale uşilor, ale ferestrelor şi ale scărilor erau pe potriva piticilor, aşa încât o persoană de statură medie trebuia să-şi încovoaie spinarea pentru a pătrunde înăuntru. Potrivit cercetărilor întreprinse de domnul prof. Dr. Süheyl Ünver, istoric de artă, casa aceasta a fost construită la ordinul lui Handan Sultan, soţia sultanului Mehmet II şi mama sultanului Ahmet I, care îndrăgea nespus de mult piticii. Pasiunea bolnăvicioasă pe care-o nutrea această femeie pentru pitici a jucat un rol însemnat în istoria Haremului. Handan Sultan şi-a dorit ca, după moartea ei, simpaticii săi prieteni, de care era nespus de ataşată, să-şi ducă mai departe viaţa

[1] Fostul Scutari, astăzi cartier situat în zona asiatică a oraşului Istanbul.

[2] Yahya Kemal Beyatlıı (1884-1958), poet şi om politic turc, implicat în mişcările revoluţionare de la sfârşitul epocii otomane. Persecutat de regimul absolutist al lui Abdülhamit II, a fost nevoit să se autoexileze în Franţa, unde a petrecut aproape zece ani. În perioada republicană a fost în mai multe rânduri membru al Parlamentului, dar şi diplomat. Poezia sa a fost influenţată iniţial de romantism, apoi de parnasianism, dar şi de poezia clasică otomană.

laolaltă, în tihnă, fără a fi tulburaţi de nimeni, iar în aceste împrejurări a fost mobilizat Maestrul Ramazan, Mai-marele tâmplarilor Palatului. Se spune că dulgheria şi tâmplăria sa desăvârşite au transformat această casă într-o adevărată capodoperă. Trebuie să precizăm însă că n-avem cum să ştim cu certitudine dacă o astfel de clădire, bizară şi demnă de interes, a existat cu adevărat, deoarece Evliya Çelebi[3], care cutreiera în aceeaşi perioadă Üsküdarul, nu vorbeşte despre ea în opera sa. Pe de altă parte, chiar dacă ar fi existat cu adevărat, această casă ciudată a fost mistuită probabil de vestitul incendiu din 1642, care a pârjolit Üsküdarul”

M-am simţit nespus de tulburat. Îmi tremurau picioarele, iar spinarea îmi era lac de sudoare.

— Las-o încolo, Recep! mi-a zis Cemil. De ce-i iei în seamă pe neobrăzaţii ăia?

Simţeam o groaznică dorinţă de a mai citi o dată gazeta, dar nu mă ţineau puterile. Parcă mă înăbuşeam. Gazeta mi-a căzut din mână.

— Stai jos, să-ţi revii! mi-a zis Cemil. Te-ai supărat, te-ai necăjit…

Apoi s-a întors către tineri şi le-a mai zis o dată „Obrăznicăturilor!”.

Cât despre mine, m-am uitat la ei clătinându-mă pe picioare. Am văzut că se uitau la mine cu o curiozitate ascunsă.

— Da, am zis eu. M-am necăjit!

Am tăcut şi m-am odihnit niţel, iar apoi mi-am adunat puterile şi am continuat:

— Dar nu mă necăjesc pentru că sunt pitic! Mă supăr, de fapt, pentru că oamenii sunt îndeajuns de răi ca să ia în răspăr un pitic de cincizeci şi cinci de ani.

A urmat o clipă de tăcere. Pesemne că auziseră şi jucătorii de cărţi. Privirile mele s-au încrucişat cu cele ale lui

[3] Cunoscut şi ca Derviş Mehmet Zilli (1611-1682) – unul dintre cei mai faimoşi călători otomani, autor al unei celebre „cărţi de călătorie”, în zece volume (tr. *Seyahatname),* care oferă informaţii preţioase despre stilul de viaţă şi despre cultura otomană din secolul al XVII-lea.

Nevzat: oare să fi priceput? Tinerii stăteau cu ochii aţintiţi înainte, pasămite că se ruşinaseră oarecum. Eram ameţit, iar dinspre televizor răzbătea un soi de vuiet.

— Obrăznicăturile! a zis iar Cemil, fără noimă. Stai, măi Recep! Încotro?

Nu i-am răspuns. Am făcut câţiva paşi mărunţei, legănându-mă pe picioare din răsputeri, şi am lăsat în urmă luminile sclipitoare ale cafenelei. Eram din nou afară, în noaptea răcoroasă, în noaptea întunecată.

Nu eram însă în stare să merg. Am mai făcut câţiva paşi, sforţându-mă, iar apoi m-am aşezat pe una dintre babalele de lângă golf. Am tras adânc în piept aerul curat; inima continua să-mi bată cu putere. Ce să fac? Luminile cazinourilor, ale restaurantelor din depărtare străluceau; în copaci fuseseră atârnate lampioane colorate, iar sub luminile acelea se aflau oameni care stăteau de vorbă, care luau masa... Doamne!

Uşa cafenelei s-a deschis şi l-am auzit pe Cemil strigându-mă:

– Recep, Recep! Unde eşti?

N-am scos o vorbă. Nu m-a văzut şi a intrat iar.

Când am auzit, după multă vreme, zumzetul trenului motor care se ducea la Ankara, m-am ridicat. Trebuie să fi fost nouă şi zece, iar eu mă gândeam: oare nu sunt toate astea nişte simple vorbe, un nor de voci care se răzleţesc de îndată ce se răspândesc în aer? M-am mai ostoit niţel, dar nu voiam să mă întorc acasă şi nici nu aveam altceva de făcut; urma să mă duc la cinematograf. Sudoarea mi se răcise, inima mi se domolise şi eram mai bine. Am răsuflat adânc, din toţi rărunchii, şi-am pornit-o pe jos.

Iată, cafeneaua rămăsese în urmă; mă şi dăduseră uitării, aşa cum dăduseră uitării şi cuvintele care se rostiseră; probabil că televizorul răcnea, iar tinerii aceia se aflau acum în căutarea altei persoane de care să facă haz, dacă nu cumva îi gonise de acolo Cemil. Oamenii mâncaseră şi ieşeau la plimbare ca să-şi facă siesta, înainte de a se aşeza din nou în faţa televizoarelor, înainte de a-şi face veacul prin cazinouri. Mâncau îngheţată, stăteau de vorbă,

se salutau unii pe alţii – femeile, şi bărbaţii lor, care sentorceau pe seară de la İstanbul, şi copiii, care ronţăiau una, alta; se recunoşteau şi iar se salutau. Am trecut prin faţa restaurantelor, dar nici urmă de Ismail. Dacă m-aş fi dus la el în loc să mă duc la cinema, am fi stat la taclale. Dar sunt mereu aceleaşi vorbe…

Bulevardul se aglomerase destul de tare. Maşinile oprite în faţa vânzătorilor de îngheţată şi oamenii care mergeau umăr la umăr, câte trei, câte patru, încurcau circulaţia. Cravata şi sacoul îmi stăteau cum se cuvine, dar nu puteam răbda atâta puhoi de lume; am cotit pe străzile laterale. Copiii se jucau de-a v-aţi ascunselea printre maşinile parcate pe străzile înguste, luminate de sclipirea albastră a televizoarelor. Când eram mic, mă gândeam că aş fi putut juca bine jocul acela, dar pe vremea aceea nu cutezam să mă amestec cu ei, aşa cum făcea Ismail. Dacă aş fi putut însă s-o fac, eu l-aş fi jucat cel mai bine; poate că aici m-aş fi ascuns printre ruinele hanului, pe unde spunea mama că umbla ciuma, iar la ţară, de pildă, în grajd, şi n-aş mai fi fi ieşit niciodată, iar atunci să fi văzut de cine şi-ar mai fi bătut ei joc! Mama însă m-ar fi căutat, Ismail, pe unde e fratele tău mai mare, ar fi zis ea, iar İsmail şi-ar fi tras nasul, de unde să ştiu eu, ar fi zis el, iar eu i-aş fi ascultat cum vorbeau şi aş fi zis eu trăiesc în taină, singur cuc, mamă, fără să mă arăt nimănui, iar mama, doar ea, ar fi plâns atât de amarnic încât i-aş fi zis bine, bine, ies, uite, sunt aici, nu mă mai pitesc, mamă, iar mama ar fi zis de ce te ascunzi, băiatul meu, iar eu aş zis că poate avea dreptate, ce era de ascuns, ce era de ţinut sub obroc? Aş fi uitat o clipă…

I-am văzut în timp ce treceam în grabă strada principală: Sıtkı Bey crescuse, se însurase şi era însoţit de nevastă şi de copil, care era cât mine de stat. M-a recunoscut, a surâs şi s-a oprit locului:

— Bună ziua, Recep Efendi, mi-a zis el. Ce mai faci?

Întotdeauna aştept ca ei să vorbească mai întâi.

— Bună ziua, Sıtkı Bey, i-am zis eu. Mulţumesc, bine.

Ne-am strâns mâinile. N-am dat mâna cu soţia lui. Copilul mă cerceta cu teamă şi curiozitate.

— Draga mea, Recep Efendi se numără printre cei mai vechi locuitori din Cennethisar[4].

Nevasta lui clătina din cap, surâzând. M-am bucurat să-l aud, căci mă făleşc cu faptul că mă număr printre veteranii acestui loc.

— Bunica e bine?

— Ei! am zis eu. Doamna se văietă mereu de ceva!

— Câţi ani sunt de-atunci? Pe unde mai e Faruk?

— Vin mâine, am zis eu.

S-a întors către soţie şi a început să-i explice că Faruk Bey era prietenul său din copilărie. Apoi ne-am despărţit fără să ne mai strângem mâinile – ne-am salutat doar din cap. Acum pesemne că-i povestea nevestei sale despre copilărie, dar şi despre mine; îi spunea cum îi duceam la puţ când erau mici şi le arătam cum să pescuiască chefali, iar copilul îl întreba: tată, de ce e omul ăla aşa de mic? Pentru că maică-sa l-a făcut nemăritată, ziceam eu pe vremuri. Sıtkı s-a însurat. Şi Faruk Bey s-a însurat, dar n-a avut copii şi, pentru că mamei i s-a întâmplat taman de dos, doamna ne-a trimis, pe mama şi pe noi, copiii, la ţară. Înainte de a ne trimite acolo, mama îi zicea, în timp ce ne ameninţa cu vorbele şi, mai ales, cu bastonul, nu faceţi asta, doamnă, ce păcat au copiii?! Uneori am impresia că am auzit şi eu vorbele astea în ziua aceea înspăimântătoare…

Am pătruns pe strada cu cinematograful şi am auzit muzica ce se difuza înainte de film. Zona aceea era luminată cum se cuvine. M-am uitat la fotografii: *Ne vedem în Rai.* Film vechi: într-una dintre poze, Hülya Koçyiğit se îmbrăţişa cu Ediz Hun, apoi Ediz se afla la închisoare, apoi Hülya cânta, dar nimeni nu-şi dădea seama care era ordinea fotografiilor până nu vedea filmul. Fotografiile erau expuse afară, poate şi pentru că se ştia acest lucru: îţi

[4] Aşezarea numită Cennethisar (în traducere, „cetatea paradisiacă”) îşi are obârşia într-un fost sat de pescari, aflat la circa cincizeci de kilometri de İstanbul, pe coasta Mării Marmara, între Tuzla şi Gebze.

stârneau curiozitatea. M-am dus la casă, un bilet, vă rog, casiera mi-a rupt biletul şi mi l-a întins, mulţumesc, apoi am întrebat:

— E frumos filmul?

Nu-l văzuse. Uneori îmi doresc aşa, deodată, să vorbesc… M-am dus, m-am aşezat la locul meu şi-am aşteptat. Peste puţin timp, a început filmul.

Mai întâi făceau cunoştinţă, fata era cântăreaţă şi nu-l plăcea, dar într-o zi, când băiatul o scăpa de oamenii cei răi, ajungea să-l placă şi-şi dădea seama că-l iubea, numai că tatăl ei nu era de acord ca ea să se mărite cu el. Apoi, tânărul ajungea la închisoare. S-a dat pauză, dar nu m-am ridicat de la locul meu şi nu m-am bulucit cu gloata. După aceea s-a reluat filmul: fata s-a măritat cu proprietarul cazinoului, dar n-au avut copii şi nici n-au făcut nimic ca să-i aibă. Când bărbatul ei s-a dus după femeia aceea rea, iar Ediz a ieşit din închisoare, cei doi s-au întâlnit într-o casă din apropierea podului peste Bosfor, iar Hülya Koçyiğit a cântat. M-am simţit ciudat ascultând cântecul acela. În cele din urmă, când soţul cel rău de care voia s-o scape iubitul ei şi-a aflat singur răsplata, a rezultat că se puteau căsători. Tatăl privea cu bucurie în urma lor, ei mergeau pe drum braţ la braţ, mergeau şi iar mergeau, după care se făceau tot mai mici şi SFÂRŞIT.

Luminile s-au aprins şi am ieşit; toată lumea vorbea în şoaptă despre film. Mi-aş fi dorit să vorbesc şi eu cu cineva despre el. Era trecut de ora unsprezece. Pesemne că doamna mă aştepta, dar nu voiam să mă întorc acasă.

M-am îndreptat către povârnişul care ducea spre plajă. Poate că farmacistul Kemal Bey e de serviciu, poate că nu l-a prins încă somnul. Am să-l deranjez, o să vorbim, am să-i povestesc, iar el o să asculte, dus pe gânduri, cu ochii la tinerii care ţipă unii la alţii şi care se-ntrec cu maşinile, la lumina bufetului de peste drum. M-am bucurat să văd că luminile din farmacie erau aprinse: nu se culcase. Am deschis uşa, iar clopoţelul a scos nişte clinchete. Of, Doamne, nu e Kemal Bey, e nevastă-sa!

— Bună seara, am zis eu, şi m-am oprit niţel. Vreau nişte aspirină.

— La cutie sau la bucată? a întrebat nevastă-sa.

— Două pastile. Mă doare capul. Nu sunt în apele mele. Kemal Bey... ziceam eu, numai că ea nu mă asculta. Apucase cleştele şi tăia aspirinele. Apoi mi le-a dat.

În timp ce îi dădeam banii, am întrebat-o:

— Kemal Bey a ieşit de dimineaţă la pescuit?

— Kemal e sus, doarme.

Am privit o clipă spre tavan. Dormea la două palme de el. Dacă s-ar fi deşteptat, i-aş fi povestit, poate că ar fi spus ceva legat de tinerii aceia obraznici, sau poate că n-ar fi spus nimic, ci ar fi privit afară aşa, visător, dus pe gânduri, aş fi vorbit, am fi vorbit... Am luat restul pe care mi-l dăduse nevastă-sa, cu mâinile ei mici şi albe. Îndată după aceea, femeia s-a cufundat în tipăritura care se afla pe tejghea; era, pesemne, vreun fotoroman. Frumoasă femeie! Am spus noapte bună şi am ieşit fără s-o mai stânjenesc, iar clopoţelul a scos un clinchet. Străzile se goliseră, iar copiii care se jucau mai devreme de-a v-aţi ascunselea intraseră în case. Ce să fac, mă întorc acasă!

După ce am închis poarta grădinii, am văzut, printre obloane, lumina din odaia doamnei: nu adormea niciodată înainte de-a mă culca eu. Am intrat pe uşa de la bucătărie, am încuiat-o în urma mea, am dat roată şi, în vreme ce urcam binişor scările, mi-am adus aminte de casa din Üsküdar: să fi avut scări? Oare în ce gazetă era, ca să mă duc mâine la băcănie şi s-o cumpăr, ai ziarul *Tercüman*[5], am să zic eu, pentru că îl vrea Faruk Bey[6] al nostru, e

---

[5] În traducere, *Interpretul* – cotidian de mare tiraj, de orientare centru-dreapta, fondat în anul 1955 de către Kemal İlıcak; şi-a încetat apariţia în anul 2010.

[6] Faruk Darvınoğlu, editorul fictiv al aşa-zisului manuscris aflat la baza romanului *Beyaz Kale (Fortăreaţă albă)* de Orhan Pamuk, apărut în anul 1985. Potrivit aserţiunii falsului editor, manuscrisul amintit ar fi fost descoperit în anul 1982 în arhiva din Gebze. Romanul *Fortăreaţa albă* îi este dedicat surorii lui Faruk, Nilgün Darvınoğlu: „Pentru Nilgün Darvınoğlu (1961-1980), o fiinţă bună, o soră iubitoare”.

istoric, i-a trezit curiozitatea rubrica de istorie... Am ajuns sus şi am intrat în odaia ei. Stătea culcată în pat.

— Am venit, doamnă, am zis eu.

— Bravo! a zis ea. Ai reuşit să găseşti, în cele din urmă, drumul spre casă!

— Ce să fac, filmul s-a terminat târziu.

— Ai ferecat bine uşile?

— Le-am ferecat, am zis eu. Mai doriţi ceva? Eu mă culc. Spuneţi acum, altminteri o să mă treziţi mai târziu.

— Vin cu toţii mâine, nu-i aşa?

— Da, am zis eu. Le-am făcut paturile şi le-am pregătit odăile.

— Bine, a zis ea. Închide bine uşa de la camera mea.

Am ieşit şi am închis-o. Am să mă culc îndată. Acum cobor scara.

2

Îl ascult coborând scara, treaptă cu treaptă. Oare ce-o face pe străzi până la orele astea? Nu te mai gândi, Fatma, că ţi se apleacă! Dar tot sunt curioasă! Oare o fi încuiat bine uşile stârpitura aia şmecheră? Ce-i pasă lui! O să se culce imediat şi-o să horcăie toată noaptea, ca să arate că se trage din neam de slugi. Hai, dormi, năpârstocule, cufundă-te-n somnul lipsit de necazuri şi de griji al argaţilor, dormi, ca să-mi rămână mie noaptea! Eu nu pot să dorm! Mă gândesc că o să dorm şi-o să uit, dar nu fac decât să aştept somnul şi, pe măsură ce-l aştept, îmi dau seama că-l aştept de pomană, aşa că tot aştept…

Somnul ăsta al tău e un fenomen chimic, zicea Selâhattin[7], somnul este un fenomen inteligibil, la fel ca oricare alt lucru, Fatma, aşa că într-o bună zi va fi descoperită şi formula lui, aşa cum s-a descoperit că formula apei este haş doi o. Bineînţeles că n-o vor face tolomacii noştri, tot europenii o vor descoperi, din păcate, şi atunci nimeni n-o să se mai îmbrace cu pijamalele astea caraghioase ca să se odihnească, nimeni n-o să se mai vâre printre cearşafurile şi pe sub plăpumile astea ale tale înflorate, ridicole şi prosteşti, aşteptând în zadar dimineaţa! Atunci va fi suficient să-ţi pui, seară de seară, trei picături dintr-o sticluţă într-un pahar cu apă, pentru ca apoi să-l sorbi şi să te simţi vioi nevoie mare şi proaspăt ca un prunc,

[7] Selâhattin sau „enciclopedistul Selâhattin Bey” este evocat şi în romanul *Cartea neagră* (1990).

de parcă abia te-ai fi trezit, dimineaţa, dintr-un somn adânc. Îţi dai seama, Fatma, câte am putea face noi în ceasurile acelea de trezie care ne rămân, îţi poţi închipui orele acelea fără somn?!

Nu e nevoie să mi le închipui, Selâhattin, căci le ştiu: mă uit în tavan şi aştept, uitându-mă stăruitor într-acolo, să vină vreun gând şi să mă ia cu el, numai că somnul nu vine. Dacă aş fi putut să beau vin şi rachiu, poate că aş fi dormit la fel ca tine, dar eu nu-mi doresc somnul acela puturos. Tu aveai obiceiul să bei două sticle: beau ca să-mi înlăture osteneala pricinuită de enciclopedie şi să-mi destupe mintea, Fatma, nu de plăcere! apoi adormeai cu gura căscată, sforăind, iar eu fugeam scârbită de duhoarea aia de rachiu slobozită de gura ta, care te ducea cu gândul la gura întunecată a unui puţ în care se-mperecheau scorpioni şi broaşte râioase. Femeie rece, biată muiere, eşti ca sloiul, n-ai pic de suflet în tine! Poate că dacă ai fi băut un pahar, ai fi priceput! Haide, ia, Fatma, bea, uite, îţi poruncesc, nu crezi că se cuvine să te supui bărbatului tău? Păi trebuie să crezi, căci aşa ai fost învăţată, ei, hai, atunci îţi poruncesc! Bea şi să cadă păcatul asupra mea, haide, bea, Fatma, bea pentru mântuirea minţii tale, uite, ţi-o cere soţul tău, hai, te rog, pentru numele lui Dumnezeu, femeia asta mă face s-o rog cu cerul şi cu pământul, m-am săturat de singurătate, te rog, Fatma, haide, bea şi tu un pahar, că doar nu te-oi răzvrăti împotriva bărbatului tău?!

Nu, eu nu cred în minciuna care ia chip de şarpe! N-am băut niciodată. Doar o dată! Mă muncea curiozitatea. Când nu era nimeni prin preajmă. Un gust ca de sare, de lămâie şi de otravă în vârful limbii... Apoi m-a luat groaza şi m-a cuprins remuşcarea, aşa că mi-am clătit gura imediat, am vărsat paharul şi l-am spălat de nu ştiu câte ori, după care am aşteptat neliniştită să mă ia cu ameţeală, m-am aşezat ca să nu cad grămadă la pământ, mi-a fost frică, Doamne, Dumnezeule, oare o să ajung şi eu o beţivă, ca el, numai că nu s-a întâmplat nimic. Apoi am priceput şi m-am liniştit: diavolul nu se poate atinge de mine!

Mă uit în tavan. Încă nu pot să adorm, aşa că barem să mă scol. M-am dus şi-am deschis binişor obloanele, căci ţânţarii n-au cum să se dea la mine. Am împins uşor canaturile; vântul a stat, noaptea e neclintită, iar smochinul nu freamătă. M-am uitat – lumina din odaia lui Recep e stinsă: a adormit îndată, căci năpârstocul n-are la ce să se gândească, îl ia somnul degrabă. Gătitul, bruma mea de rufe de spălat, târguielile de la piaţă, numai că până şi piersicile pe care le ia se arată a fi, până la urma, stricate; şi asta după ce umblă creanga pe străzi ceasuri la rând!

N-am cum să văd marea, mă gândesc însă de unde şi până unde se întinde, dar şi până unde s-ar putea întinde fără să se arate dinaintea ochilor: o ditamai lumea! Când nu sunt bărci cu motor zgomotoase şi bărci cu oameni despuiaţi miroase chiar frumos, îmi place. Aud şi greierul. A înaintat într-o săptămână cu un arşin. Eu nici barem atât n-am mers. Cândva gândeam că lumea este un loc frumos – eram o copilă, o proastă! Am închis obloanele şi am tras zăvorul la loc: lumea să rămână acolo unde este!

M-am aşezat uşurel pe scaun şi mă uit pe masă. Lucruri cufundate-n tăcere. Carafa, pe jumătate plină, şi apa din ea stau neclintite. Când vreau să beau din carafă, dau la o parte capacul de sticlă, îl apuc, îl salt, torn apă în pahar, iar apoi mă uit şi ascult apa curgând; sticla scoate un clinchet, iar apa şipoteşte alene, răspândind un aer răcoros care hoinăreşte de colo până colo; e ceva aparte, mă distrează, mă distrez, numai că acum n-am să beau. Nu încă! Lucrurile care drămuiesc timpul se cuvin a fi folosite cu chibzuinţă. Mă uit la peria de cap şi-mi văd firele de păr prinse în ea. O iau şi prind a o piguli. Firele mele de păr slabe, subţiri, de femeie de nouăzeci de ani… Se desprind rând pe rând. Timpul, îmi spun eu, ceea ce se numeşte timp se desprinde şi cade. Mă opresc şi las peria jos, cu perii în sus: stă ca un gândac răsturnat pe spate, făcându-mă să mă înfior. Dacă las totul în felul ăsta şi dacă nu se atinge nimeni de noi vreme de o mie de ani, totul o să dureze aşa o mie de ani. Pe masă se află cheia, carafa, felurite alte lucruri: ce ciudat! Toate stau la locul lor, aşa

cum sunt ele, neclintite! Atunci, gândul meu se-nvârtoşează şi el ca o bucată de gheaţă, este, era fără miros, fără culoare.

Dar mâine vor veni, aşa că am să mă gândesc. Bună, bună, ce mai faci, dar tu, ce faci, au să-mi sărute mâna, să trăieşti mulţi ani, ce mai faci, bunică dragă, ce mai faci, ce mai faci, bunică? Am să-i cercetez. Nu mai vorbiţi toţi odată, ia vino tu aici, vino la mine! Povesteşte-mi cu ce te mai îndeletniceşti! Ştiu că am să-i întreb ca să fiu amăgită şi că am să ascult vreo două-trei vorbe de mântuială, tocmai ca să mă las amăgită! Ei, asta e tot, n-aveţi de gând să vorbiţi cu bunica voastră? Au să se uite unul la altul, au să vorbească, au să râdă, iar eu am să-i aud şi am să-mi dau seama. În cele din urmă, au să se pornească pe răcnit. Nu mai răcni, nu mai răcni, căci am urechile tefere, har Domnului! Iartă-ne, bunico, ştii, bunica cealaltă nu aude bine! Eu nu sunt bunica cealaltă, din partea mamei, eu sunt bunica din partea tatălui. Iartă-ne, iartă-ne! Bine, bine, hai, povestiţi-mi, ziceţi ceva, ce anume, măcar povestiţi-mi de bunica aia a voastră, ce mai face? Au să se fâstâcească deodată şi au să tacă: chiar aşa, ce face bunica noastră dinspre mamă?! Atunci am să-mi dau seama că nu s-au deprins încă să vadă şi să priceapă, aşa că bine, treacă de la mine, am să-i mai întreb o dată, îmi voi zice eu, nu ca să-i cred, dar, totuşi, am să-i întreb, doar că în vremea asta ei vor părea să mă fi şi uitat: nu vor fi interesaţi de mine, de odaie, de ceea ce am să-i întreb, ci de propriile gânduri, iar eu voi fi iarăşi singură...

M-am întins şi am luat o caisă; aştept s-o mănânc. Nu, n-a folosit la nimic! Sunt tot aici, printre lucruri, nu în gând. Mă uit pe masă. E douăsprezece fără cinci. Lângă ceas se află sticla cu apă de colonie, alături de ea ziarul, lângă care se găseşte batista. Stau aşa, pur şi simplu. Mă uit la ele, îmi plimb privirile peste ele şi le cercetez, ca să-mi spună ceva, dar mi-au amintit deja de atât de multe lucruri că nu le-a mai rămas nimic de spus. Nu văd decât o sticlă cu apă de colonie, gazeta, batista, cheia şi ceasul: ceasul ticăie şi nimeni, nici măcar Selâhattin, nu ştie ce e timpul. O clipă,

apoi alta şi alta, mică, mică, şi gândul meu, care colindă de colo până colo; bagă de seamă, nu te împiedica în vreuna dintre clipele acestea, sari, ieşi, hai, să ieşim în afara timpului şi-a odăii! Am mai mâncat o caisă, dar tot n-am izbutit să ies în afara timpului şi-a odăii. Privesc parcă şi mai stăruitor la lucruri şi-mi doresc să mă-nfior iar la vederea lor şi să mă amăgesc: dacă n-aş fi fost eu, şi dacă nimeni n-ar fi fost, lucrurile ar fi rămas la nesfârşit acolo unde se află şi nimeni n-ar mai fi cugetat la timp, nimeni!

Nu, n-am izbutit să mă amăgesc! M-am ridicat de pe scaun, m-am dus la baie, m-am spălat şi m-am întors, lăsând baltă păianjenul care atârna într-un ungher. Am apăsat pe buton, iar lampa spânzurată în tavan s-a stins; nu mai arde decât cea de la căpătâiul meu; şi mă vâr în aşternut. E cald, dar nu pot fără plapumă, ce să fac, ai în ce să te-nveleşti, ai sub ce să te strecori, să te piteşti… Am pus capul pe pernă, aştept, dar ştiu că somnul n-o să se arate curând. Lumina palidă a lămpii se răsfrânge pe tavan; ascult greierul. Nopţile calde de vară!

Pe vremuri însă verile erau parcă mai calde. Beam limonadă şi şerbet. Dar nu pe stradă, unde vindeau bărbaţi cu şorţuri albe. Mama zicea: cerem să se facă acasă, curat, şi-apoi bem, Fatma! Ne întoarcem din oraş; nu e nimic nou prin prăvălii. Seara îl aşteptăm pe tata; vine, vorbeşte, iar noi îl ascultăm; miroase a tutun şi tuşeşte când vorbeşte. Odată îmi zice: Fatma, te cere un doctor de nevastă. Nu-i răspund! Un doctor. Tac, şi nici tata nu mai zice nimic, dar a doua zi îmi mai spune o dată; nu am decât şaisprezece ani şi mama zice, uite, Fatma, e doctor, iar eu mă gândesc: curios lucru, oare unde m-o fi văzut? Mi-e teamă, nu întreb, şi iar mă gândesc: un doctor. Tâmpit? Tata mi-a mai zis o dată după aceea şi a adăugat: se zice că ar avea un viitor strălucit, Fatma, l-am luat la întrebări, l-am iscodit, e muncitor, poate puţin cam ambiţios, dar pare un om cinstit şi inteligent, gândeşte-te bine! Eu am tăcut. Era şi foarte cald, beam şerbet. Ce ştiam eu?! În cele din urmă am zis bine, iar tata m-a chemat la el: fata mea, pleci din casa părintească, ţine bine minte: mi-a spus că bărbaţilor nu

trebuie să le pui prea multe întrebări, curiozitatea e pentru pisici, bine, tată, ştiu, de fapt, să-ţi mai spun o dată, copila mea, nu-ţi mai ţine mâna aşa, bagă de seamă, nu-ţi mai roade unghiile căci ai ajuns la o anumită vârstă, bine, tată, n-am să-i pun întrebări, n-ai să-i pui, şi nici nu i-am pus.

Nu i-am pus întrebări. Trecuseră patru ani şi încă nu aveam copii, am înţeles mai târziu că ar fi fost din pricina aerului din Istanbul, iar apoi, într-o seară caldă de vară, Selâhattin nu s-a mai dus la cabinetul lui, ci a venit direct la mine şi mi-a zis: de-acum n-o să mai locuim la Istanbul, Fatma! N-am întrebat de ce, Selâhattin, dar el îmi desluşea, iar mâinile şi braţele i se bâţâiau de parcă ar fi fost un copil care nu se putea ţinea pe picioare: n-o să mai locuim la İstanbul, Fatma! Azi m-a chemat Talat Paşa[8] şi mi-a zis: doctore Selâhattin, n-ai să mai locuieşti la Istanbul şi nici n-ai să te mai îndeletniceşti cu politica! Nenorocitul mi-a spus: îndărătnicule, te crezi un mare erou, oricum, doar n-oi vrea să te trimitem şi pe tine cu primul vapor la temniţa din Sinop[9] ca pe ceilalţi, ce să facem, ne-ai dat mult de furcă, te-ai dat mare în partid, dar pari un om cu capul pe umeri, fii chibzuit, pricepe că eşti însurat, eşti doctor, ai o meserie bună, poţi câştiga destule parale ca să trăieşti fără probleme oriunde pe faţa pământului, cum stai cu franceza, dragă? Dracu' să-l ia! Pricepi, Fatma, l-au întărâtat ăia din Uniune şi Progres[10], nu suportă libertatea, atunci care mai e

[8] Talat Paşa (1874-1921), unul dintre „triumvirii" aflaţi în fruntea Imperiului Otoman în perioada Primului Război Mondial; aceştia s-au bucurat de puteri discreţionare mai ales în perioada 1913-1918. Talat Paşa a fost ministru de interne în perioada 1913-1917, fiind socotit principalul responsabil pentru deportarea în masă şi exterminarea unui mare număr de armeni din estul Turciei. El a şi fost asasinat, de altfel, la Berlin, în anul 1921, de către un supravieţuitor al tragicelor evenimente pe care le orchestrase şi patronase.

[9] Oraş situat în nordul extrem al Turciei, pe coasta Mării Negre.

[10] Comitetul pentru Uniune şi Progres *(Ittifak ve Terakki Cemiyeti),* care a debutat în anul 1889 la Istanbul ca societate secretă, devenind ulterior organizaţie, respectiv partid politic, şi colaborând cu Junii Turci în perioada premergătoare instalării acestora la putere (1908). Implicarea în politică a condus la fărâmiţarea şi la erodarea rapidă a mişcării iniţiale, mai cu seamă după instalarea în fruntea guvernului a

diferenţa între ei şi Abdülhamit[11]? Bine, Talat Paşa, primesc invitaţia dumitale, îmi adun boarfele imediat, dar să nu socoţi că mi-e teamă de ocna din Sinop: nu! Ne ducem la Paris, pentru că ştiu că doar de la Paris v-aş putea da răspunsul cuvenit, nu de prin cotloane de temniţă! Fatma, ia vinde-ţi tu vreo două-trei inele şi diamante! Nu vrei, bine, eu mai am deocamdată averea rămasă de la tata, dacă nu se poate, n-o să ne ducem în Europa, ci la Salonic, de ce să plecăm în străinătate, ne ducem la Damasc, uite, doctorul Rıza s-a dus la Alexandria, îmi scrie că ar câştiga bani frumoşi, unde-mi sunt scrisorile, nu dau de ele, nu vă spun eu să nu vă mai atingeţi de ce se află pe biroul meu, of, Doamne, dar se poate şi la Berlin, ai auzit vreodată de Geneva, ăştia au ajuns mai rău ca Abdülhamit, hai, în loc să te uiţi aşa de buimacă la mine mai bine ai face valizele, cuferele, o nevastă de luptător pentru libertate trebuie să fie tare, nu-i aşa, n-ai de ce să te temi! Eu tăceam şi, ştii, nu ziceam nici pâs, iar Selâhattin vorbea şi mai şi, îmi spunea cum avea să le facă şi el, de la Paris, ceea ce îi făcuseră ei lui Abdülhamit de la Paris, pentru ca apoi, când avea să vină „ziua aceea”, să ne întoarcem biruitori de acolo cu trenul! Apoi, nu, mergem la Damasc, a zis, mergem la Izmir, a zis, pentru ca seara să zică: accept să merg şi la Trabzon[12], trebuie să ne vindem averea, Fatma, eşti pregătită să te sacrifici? Asta pentru că vreau să-mi închin toată puterea luptei! Nu vorbi de asta în faţa

---

triumviratului constituit din Enver Paşa, Talat Paşa şi Cemal Paşa; acesta avea să dobândească o faimă tristă prin acţiunile sale extremist-naţionaliste, dar şi prin venalitate, fiind considerat în mare parte responsabil, pe de altă parte, pentru intrarea Turciei în Primul Război Mondial, de partea Puterilor Centrale.

[11] Sultanul Abdülhamit II (1876-1909), supranumit „Sultanul roşu” ca urmare a măsurilor represive îndreptate împotriva opozanţilor săi şi, mai ales, a grupărilor reformiste care militau pentru modernizarea şi democratizarea Imperiului Otoman. A fost o personalitate controversată, încercând să tempereze, prin acţiuni de forţă, procesul de disoluţie ireversibilă a imperiului şi căutând, concomitent, soluţii de salvare a acestuia.

[12] Oraş situat în nord-estul Turciei, pe coasta Mării Negre.

servitorilor, a slugilor, Fatma, căci zidurile au urechi; păi nici măcar nu mai era nevoie să-mi spui să plec, Talat Efendi – n-am de gând să mai rămân în lupanarul ăsta blestemat numit Istanbul, numai că unde să ne ducem, Fatma, zi şi tu ceva! Eu tăceam şi mă gândeam: ca să vezi, e un copil! Da, diavolul nu-l poate amăgi în felul ăsta decât pe un copil, iar eu am priceput că mă măritasem cu un copil care putea fi abătut din drum prin trei cărţi: ieşisem din odaia mea în puterea nopţii, era cald, voiam să beau ceva, după care am văzut lumină la el în odaie, m-am dus într-acolo, am deschis uşa binişor, m-am uitat înăuntru şi l-am văzut: Selâhattin plângea, cu capul în palme şi coatele sprijinite pe masă. Lampa palidă arunca o lumină neplăcută asupra chipului său scăldat în lacrimi. Hârca, nelipsită de pe biroul lui, se holba şi ea la ditamai bărbatul care bocea. Am tras uşa după mine uşurel, m-am dus în bucătărie, am băut un pahar cu apă şi m-am gândit: aşadar e un ţânc, un ţânc!

M-am ridicat binişor din pat şi m-am aşezat la masă; mă uit la carafă. Cum de reuşeşte apa să stea aşa în ea, fără să se clintească? O dată, am prins o albină, punând peste ea un pahar. Când mi se ura, mă săltăm din pat şi mă uitam la gânganie: a umblat prin pahar două zile şi două nopţi până să priceapă că nu avea cale de scăpare, iar apoi a aflat că nu-i mai rămânea altceva mai bun de făcut decât să se retragă într-un ungher şi să zacă acolo fără să se mişte, să aştepte şi iar să aştepte, fără să ştie, de fapt, ce aştepta. Atunci mi s-a făcut lehamite de ea, aşa că am deschis obloanele, am tras paharul până la marginea mesei şi l-am săltat, ca să fugă, numai că gâza aia neroadă nici pomeneală să zboare! A rămas aşa, bleagă, pe masă. L-am chemat pe Recep şi i-am zis să strivească spurcăciunea. El a rupt o bucată din gazetă, a apucat albina cu băgare de seamă şi i-a dat drumul în jos, pe fereastră. Nu l-a lăsat inima s-o pistosească. Şi el e tot ca ele!

Mi-am turnat apă în pahar, am băut-o încet, s-a isprăvit. Ce să mai fac? M-am ridicat, m-am vârât în aşternut, mi-am aşezat capul pieziş pe pernă şi m-am gândit la vremea când se construia casa asta. Selâhattin mă luase de mână şi mă

plimbase de colo colo: aici o să fie cabinetul meu de consultaţii, aici sufrageria, aici bucătăria în stil european; am să fac câte o odaie separată pentru fiecare dintre copii, căci fiecare dintre ei trebuie să se poată închide în propria cameră ca să-şi dezvolte personalitatea, da, Fatma, vreau trei copii; după cum vezi, nu cer să se pună cafasuri la ferestre, ce cuvânt urât, păi ce sunt femeile, păsări, dobitoace, toţi oamenii sunt liberi, dacă vrei, poţi să mă laşi şi să pleci, o să ne facem şi noi obloane ca ei, iar acolo... nu-i mai spune aşa, Fatma, partea aceea ieşită în afară se numeşte balcon, nu *şehnişin*[13] *va* fi o fereastră deschisă spre libertate, ce privelişte frumoasă, nu-i aşa, Istanbulul se află probabil sub norii de colo, la cincizeci de kilometri distanţă, e bine că am coborât din tren la Gebze[14], timpul trece repede, nu cred că ei au să mai reziste mult cu guvernul lor de idioţi, poate că cei din Uniune şi Progres au să pice înainte de-a fi gata casa şi-atunci o să ne întoarcem imediat la Istanbul, Fatma...

Apoi, casa a fost gata şi s-a născut Doğan al meu, după aceea s-a mai iscat un război, numai că guvernul idioţilor ălora din Uniune şi Progres tot nu cădea, iar Selâhattin îmi zicea: Fatma, tu du-te la Istanbul, Talat mi-a interzis mie să mă duc, nu ţie, tu de ce nu te duci, ai s-o vezi pe maică-ta, ai să-l vezi pe taică-tău, ai să te duci pe la fetele lui Şükrü Paşa, ai să faci târguieli, ai să-ţi iei lucruri noi şi ai să ajungi să te îmbraci şi tu cu straiele pe care ţi le coşi la maşina de cusut, muncindu-te la pedală din zori până-n seară, ori cu împletiturile cu care-ţi prăpădeşti ochii noaptea, ai să i le arăţi mamei tale, Fatma, de ce nu te duci? Dar eu ziceam nu, o să ne ducem împreună, Selâhattin, ne ducem împreună când au să pice ei de la putere, numai că ei nu

[13] Tip de bovindou specific arhitecturii tradiţionale otomane; partea de construcţie care depăşea faţada clădirii, asemănătoare mai degrabă cu o nişă decât cu un balcon şi aflată întotdeauna în prelungirea unei încăperi, era prevăzută cu ferestre pe trei laturi.

[14] Oraş aflat în nord-vestul Turciei, pe ţărmul de nord al Mării Marmara, în perioada bizantină, când se numea Dakibyza, aici se afla o fortăreaţă a cărei menire era să apere oraşul Constantinopol de eventuale atacuri din răsărit.

mai picau odată! Apoi, într-o zi, am văzut ce scria la gazetă... Gazetele lui Selâhattin veneau la trei zile după ce apăreau, dar el nu se mai repezea la ele ca pe vremuri. Nu-i mai păsa nici măcar de ştirile care veneau din Palestina, din Galiţia şi de la Gallipoli; eu am fost prima care-a citit atunci ziarul, căci în unele zile uita până şi să mai frunzărească jurnalele după cină, şi, aflând că cei din Uniune şi Progres fuseseră daţi jos de la putere, i-am lăsat ştirea pe farfurie ca pe o poamă frumoasă, bine coaptă. Când a scos capul din enciclopedia lui şi a coborât la masa de prânz, a văzut imediat gazeta şi ştirea, care era scrisă cu slove de-o şchioapă. A citit-o, dar n-a zis nimic. Nici eu nu l-am întrebat nimic, dar pentru că sunetele iscate de paşii lui la catul de sus n-au contenit defel până seara, mi-am dat seama că nu izbutise să scrie niciun cuvinţel la enciclopedie. Cum n-a spus nimic nici la cină, i-am zis doar atât: ai văzut, Selâhattin, că au fost daţi jos? A, da, a zis el, a picat guvernul, nu-i aşa, cei din Uniune şi Progres au dus ţara la faliment, au dat bir cu fugiţii şi se pare că am pierdut şi războiul! Nu se putea uita în ochii mei şi tăceam amândoi. Apoi, în vreme ce se scula de la masă a zis, tot fără să se poată uita în ochii mei, de parcă ar fi vorbit sfielnic de vreun păcat ruşinos pe care voia să-l dea uitării: de-acum o să ne-ntoarcem la İstanbul când voi sfârşi enciclopedia, Fatma, căci sminteala aia măruntă, de zi cu zi, pe care proştii de la Istanbul o numesc politică e un nimic pe lângă ceea ce am să fac eu cu enciclopedia mea, ceea ce înfăptuiesc eu aici este cu mult mai profund şi mai măreţ, este o misiune fantastică a cărei înrâurire va continua să dăinuie veacuri de-a rândul, iar eu nu mai am dreptul să las povestea asta baltă, Fatma, aşa încât mă duc acum, îndată, sus, a zis Selâhattin, şi a urcat îndată, şi a mai scris treizeci de ani la enciclopedia aia spurcată, până când a descoperit moartea, l-a podidit sângele pe gură şi a murit, după ce se zbătuse patru luni în chinuri groaznice, şi pentru că el a tot scris la ea eu mă aflu aici, la Cennethisar, de şaptezeci de ani, iar pentru asta, doar pentru asta, îţi mulţumesc, Selâhattin, căci aşa am ajuns să scap de

păcatul pe care tu-l numeai „Istanbulul viitorului şi statul bezbojnic”, nu-i aşa, am scăpat! Fatma, acum dormi în pace…

Dar nu pot să dorm şi ascult trenul care vine de departe, îi ascult fluierul, iar apoi, îndelung, motorul şi troncăniturile. Pe vremuri îmi plăceau sunetele astea. Mă gândeam că acolo, departe, se aflau ţări neîntinate, pământuri, case, grădini; eram o copilă, lesne de dus de nas. Uite, s-a mai dus un tren, căci nu-l mai aud; unde oare? Nu te mai gândi! Mi s-a umezit perna sub obraz, aşa că am întors-o pe partea cealaltă. Acum, când pun capul jos, sub urechea mea e răcoare. În nopţile de iarnă era rece, dar nimeni nu se cuibărea lângă nimeni. Selâhattin horcăia, iar eu, scârbită de duhoarea de vin care se răspândea din puţul gurii lui, mă duceam în odaia de alături şi stăteam în frig. O dată m-am dus în odaia cealaltă, căci îmi ziceam să mă uit prin hârtiile lui, să văd la ce tot migălea el acolo din zori şi până-n noapte, să aflu ce scrisese: tocmai lucrase la un articol intitulat „gorila, strămoşul omului”; scrisese acolo că eram martori, în vremurile noastre, la căderea în desuetudine a problemei existenţei lui Dumnezeu, devenită ridicolă, ca urmare a progreselor incredibile înregistrate de diversele ştiinţe în Occident; scrisese că Orientul încă mai dormea în bezna profundă şi dezgustătoare a Evului Mediu şi că noi, bruma de intelectuali de pe aici, nu se cuvenea să ne lăsăm purtaţi de deznădejde ci, dimpotrivă, de o mare frenezie a muncii; scrisese că, din câte se vădea, noi eram siliţi nu doar să preluăm cunoaşterea din Occident şi s-o aducem pe meleagurile noastre, ci şi s-o redescoperim; asta ca să recuperăm, într-un timp cât mai scurt, diferenţa de sute de ani care ne separa de ei; acum, zicea el, când se-mplinesc şapte ani de muncă măreaţă, bag de seamă că gloatele s-au prostit şi mai tare, de frica lui Dumnezeu – Doamne, Fatma, nu mai citi! Continuam însă să citesc: sunt nevoit, aşadar, să fac o serie de lucruri stranii, pe care cei din ţările avansate le vor găsi nespus de hazlii, ca să trezesc o grămadă de zevzeci, zicea el; de-aş fi avut măcar vreun prieten cu care să discut despre toate astea, dar nu, n-am

niciun prieten, după cum nu mai am nădejde nici de la femeia asta rece de lângă mine, eşti singur cuc, Selâhattin, scrisese el; lucruri de făcut mâine, mai scrisese el pe-un petic de hârtie; scrisese apoi, referitor la harta de migraţie a berzelor şi a altor păsări, trei parabole simple, care se foloseau de harta din cartea lui Polikowski spre a le demonstra zevzecilor că Dumnezeu nu există; dar nu, nu mai citesc, ajunge, Fatma! Am azvârlit cât colo hârtiile păcatului, am fugit din încăperea rece ca sloiul de gheaţă şi n-am mai intrat în camera năpădită de hulă până în ziua aceea geroasă, cu ninsoare, care a urmat morţii sale. A doua zi, Selâhattin a priceput imediat: azi noapte ai intrat în camera mea în timp ce dormeam, Fatma? Eu tăceam. Ai intrat în camera mea şi mi-ai umblat prin hârtii, Fatma? Eu tăceam. Ai umblat, le-ai răvăşit, pe unele dintre ele le-ai aruncat pe jos, Fatma, treacă de la mine, n-are nicio importanţă, poţi să citeşti cât vrei la ele, aşa că citeşte-le! Eu tăceam. Ai citit, nu-i aşa, bravo, bine ai făcut, Fatma, ce crezi? Dar eu tăceam. Ştii că mereu mi-am dorit asta, nu-i aşa, citeşte, Fatma! Cititul e cel mai de seamă lucru din viaţa omului, citeşte şi învaţă, pentru că sunt atât de multe lucruri de făcut, nu? Eu tăceam. Dacă citeşti şi te deştepţi ai să vezi într-o bună zi, Fatma, cât de multe sunt de făcut, cât de multe sunt de făcut în viaţa asta! Atât de multe!

Nu, sunt foarte puţine de făcut: s-au împlinit nouăzeci de ani de când ştiu asta; sunt foarte puţine: lucrurile, odăile; privesc, văd, de acolo până colo; apoi, puţin timp; picături de neoprit care se scurg dintr-un robinet cu neputinţă de închis: în trupul şi în mintea mea, acum e adineaori, adineaori e acum, clipesc din ochi şi se deschid, împing obloanele şi se închid, zi, noapte şi, uite, o altă dimineaţă; numai că nu mă las păcălită! Cu toate astea, aştept. Mâine au să vină. Bună, bună! Să trăieşti mulţi ani! Au să-mi sărute mâna, au să râdă: părul de pe capul acesta care se pleacă să-mi sărute mâna arată ciudat. Ce mai faci, ce mai faci, bunico? Ce poate să spună una ca mine?! Trăiesc şi aştept. Morminte şi morţi. Vino, somnule, vino!

M-am răsucit în pat. Nu mai aud nici greierul. S-a dus şi albina. Cât mai e până se face dimineaţă? Dimineţile, cu ciori şi coţofene pe acoperişuri... mă trezesc devreme şi le aud. Oare să fie adevărat că ţărcile sunt hoaţe? Giuvaierurile împărăteselor şi ale prinţeselor – le şterpeleşte o coţofană şi toată lumea se ia pe urmele ei! Mă-ntreb cum de poate zbura o asemenea pasăre cu ditamai povara! Oare cum zboară făpturile astea? Oare cum zboară baloanele, zepelinele şi tânărul acela, Lindbergh? se întreba Selâhattin. Când ajungea să bea nu una, ci două sticle, uita că nu-l ascultam şi, când se sfârşea cina, îmi povestea ce făcea. Azi am scris despre avioane, despre păsări şi despre zbor, Fatma, zilele astea sunt pe cale să sfârşesc articolul despre aer, uite, ascultă: aerul nu e gol, în el sunt particule şi are greutatea apei, la fel ca pământul care ţine bărcile ce plutesc pe luciul apei; nu, eu nu pricepeam cum zburau baloanele şi zepelinele, dar Selâhattin se înfierbântase, îmi explica şi trăgea, ca de obicei, concluzia răcnind: iată de ce avem noi nevoie pentru ca oamenii să afle acest lucru, să ştie tot – de o enciclopedie! Dacă oamenii vor ajunge să-şi însuşească toate ştiinţele naturale şi sociale, Dumnezeu va muri, iar noi... Eu însă încetasem să-l mai ascult! Nu ascultam nici ce-mi spunea, ca turbat, când ajungea să bea şi cea de-a treia sticlă: da, Dumnezeu nu mai există, Fatma, acum există ştiinţa, Dumnezeul tău a murit, femeie neghioabă! mai târziu, când nu mai avea în ce să creadă, afară doar de dragostea şi de dezgustul de sine, îl cuprindea o poftă scârnavă şi dădea fuga la coliba din grădină. Nu te mai gândi, Fatma! O slugă... Nu te mai gândi! Şi amândoi schilozi! Gândeşte-te la altceva! La frumuseţea dimineţii, la grădinile de pe vremuri, la trăsurile trase de cai... Vino, somnule, vino!

Mâna mea se întinde ca o pisică prevăzătoare, iar lampa de la capul patului se stinge. Întuneric tăcut. Dar ştiu că printre obloane se strecoară o geană de lumină. Nu mai văd lucrurile, au scăpat de privirile mele, au tăcut şi s-au cufundat în sine, de parcă ar spune că pot zăbovi acolo

unde se află şi fără mine. Eu însă vă ştiu: sunteţi acolo, voi, lucruri, sunteţi acolo, sunteţi în preajma mea, de parcă aţi fi conştiente de mine! Din vreme-n vreme trosneşte câte ceva; recunosc zgomotul, nu mi-e străin, aş vrea să isc şi eu un sunet şi mă gândesc: ce ciudat este lucrul acela numit vid, în care ne aflăm! Ceasul ticăie şi îl drămuieşte. Decis şi răspicat. Un gând, apoi altul... Apoi vezi că s-a făcut dimineaţă şi au venit. Bună, bună! Am dormit, m-am trezit, timpul a trecut, am dormit bine. Au venit, doamnă, au venit! În vreme ce aştept, alt fluier de tren. Încotro? La revedere! Încotro, Fatma, încotro? Noi plecăm, mamă, nu mai putem rămâne în Istanbul. Ţi-ai luat inelele? Mi le-am luat! Maşina de cusut? Şi pe ea! Diamantele, perlele? Ai să ai nevoie de ele toată viaţa, Fatma! Numai să te-ntorci degrabă! Nu plânge, mamă! Cuferele, lucrurile sunt urcate în tren. Încă n-am putut face copii, plecăm la drum, cine ştie pe ce tărâmuri îndepărtate vom fi surghiuniţi, eu şi bărbatul meu, urcăm în tren, vă uitaţi la noi, eu vă fac semn cu mâna, rămâi cu bine, tată, rămâi cu bine, mamă, uitaţi, eu plec, plec departe!

3

— Da, a zis zarzavagiul. Ce doriţi?

— Tinerii naţionalişti organizează o serată, a zis Mustafa, împărţim invitaţii.

Am scos invitaţiile din servietă.

— Eu nu mă duc prin locuri de felul ăsta, a zis zarzavagiul. N-am timp.

— Adică nu vrei să cumperi vreo două-trei, ca să-i ajuţi pe tinerii naţionalişti? l-a întrebat Mustafa.

— Am mai cumpărat şi săptămâna trecută, a zis zarzavagiul.

— De la noi? l-a întrebat Mustafa. Noi nu eram pe-a ici săptămâna trecută!

— Dacă i-ai ajutat însă pe comunişti, asta e altceva! a zis Serdar.

— Nu, a zis zarzavagiul. Ei nu vin pe-aici.

— De ce? l-a întrebat Serdar. Pentru că nu vor?

— Nu ştiu, a zis zarzavagiul. Lăsaţi-mă în pace! Nu mă interesează lucrurile de felul ăsta!

— Să-ţi spun eu de ce nu vin, nene! a zis Serdar. Nu vin pentru că le e frică de noi! Dacă n-am fi fost noi, comuniştii ar fi pus bir şi pe-aici, la fel ca la Tuzla.

— Doamne fereşte!

— Aha! Ştii ce le-au făcut cetăţenilor din Tuzla, nu-i aşa? Mai întâi le spărgeau frumuşel vitrinele…

M-am răsucit şi m-am uitat la vitrina lui: avea un geam mare, curat, care strălucea de-ţi lua ochii.

— Vrei să-ţi spun ce le-au făcut după aceea, când iar n-au dat ce aveau de dat? l-a întrebat Serdar.

Eu m-am gândit la morminte, căci dacă ei, comuniştii, se poartă tot aşa, cimitirele din Rusia trebuie să fie pline ochi. Pesemne că şi zarzavagiul a priceput în cele din urmă: stă cu mâna în şold şi se holbează la noi, roşu la faţă ca sfecla.

— Da, nene! a zis Mustafa. Şi n-avem timp! De câte lire vrei?

Am scos invitaţiile, ca să le vadă.

— O să ia zece, a zis Serdar.

— Abia săptămâna trecută am luat, a zis zarzavagiul.

— Bine, gata! a zis Serdar. Să nu mai pierdem vremea de pomană, băieţi! Aşadar, în toată piaţa nu e decât o prăvălie, prăvălia asta, al cărei proprietar nu se teme că o să-i fie spartă vitrina... Barem să nu uităm! Hasan, ia să notezi tu numărul ăstuia...

Am ieşit în stradă, m-am uitat la numărul de deasupra uşii şi am intrat iar înăuntru. Zarzavagiul se înroşise şi mai tare la faţă.

— Bine, nene, nu te supăra! a zis Mustafa. Nu intenţionăm să fim necuviincioşi cu dumneata. Eşti de-o seamă cu bunicii noştri, iar noi nu suntem comunişti!

S-a întors către mine:

— Dă-i cinci, căci de data asta ajunge!

Am scos din geantă cinci invitaţii şi i le-am dat. Zarzavagiul s-a întins şi le-a apucat de-un colţ, de parcă i s-a fi aplecat de ele. Apoi s-a apucat să citească, serios, ce scria pe hârtiile acelea.

— Nu vrei să-ţi dăm şi factură? l-a întrebat Serdar.

Am râs şi eu.

— Nu fiţi necuviincioşi! a zis Mustafa.

— Mai am cinci invitaţii de felul ăsta, a zis zarzavagiul.

A scotocit agitat prin bezna prăfuită din sertar, după care a scos invitaţiile şi ni le-a arătat:

— Nu sunt şi astea tot la fel?

— Ba da, a spus Mustafa. S-ar putea ca ceilalţi amici să ţi le fi dat din greşeală. Ar fi trebuit însă să le cumperi de la noi.

— Ei, poftim, le-am cumpărat şi gata!

— Măi, nene, mori dacă mai cumperi încă cinci?! i-a zis Serdar.

Bătrânul cel cărpănos s-a prefăcut a fi tare de urechi şi a arătat cu degetul înspre un colţ al invitaţiei:

— Nu mai spun că serata asta a şi trecut! a zis el. A fost acum două luni. Uite, aici scrie „mai 1980”.

— Nene, dumneata chiar ai de gând să te duci la serată? l-a întrebat Mustafa.

— Păi cum să mă duc azi la o serată care a fost acum două luni?! a zis zarzavagiul.

În fine, era cât pe ce să-mi pierd şi eu răbdarea din cauza celor cinci invitaţii. Ne învăţaseră de pomană la şcoală... Răbdarea, în viaţă, nu te face decât să pierzi vremea, n-aduce alte foloase. Dacă ni s-ar fi spus să scriem o compunere pe tema asta, aş fi găsit foarte multe lucruri de pus pe hârtie, aşa că profesorii de turcă, care abia aşteptau să mă pice, ar fi fost nevoiţi să-mi dea până la urmă un 5. Uite: Serdar s-a supărat şi el, la fel ca şi mine. S-a îndreptat deodată spre boşorogul cel strâns la pungă şi i-a smuls creionul aşezat în dosul urechii, a scris ceva pe invitaţii, după care i le-a dat, odată cu creionul.

— E bine, nene? l-a întrebat el. Am decalat serata cu două luni. Urmează să ne dai cinci sute de lire!

În cele din urmă, omul a scos cele cinci sute de lire şi ni le-a dat. Asta este: doar proştii de profesori de turcă de la şcoala noastră mai cred că vorba dulce mult aduce! Eram atât de întărâtat, încât îmi spuneam să-l fac şi eu să sufere pe bătrânul acela cărpănos, să-i fac ceva rău. Prin urmare, pe când ieşeam din prăvălie m-am oprit brusc şi am tras spre mine o piersică aflată la baza turnului de piersici stivuit în faţa uşii. Părea să aibă însă noroc; fructele nu s-au prăvălit de-a valma. Am pus piersica în servietă. Apoi am intrat cu toţii în frizerie.

Frizerul se alesese cu un client căruia-i vârâse capul sub robinet şi-l spăla. S-a uitat la noi prin oglindă:

— Am să iau două, băieţi, ne-a spus el, fără să dea drumul capului pe care-l ţinea în mâini.

— Dacă doreşti dumneata, poţi să iei şi zece, frate, i-a zis Mustafa. Poţi să le vinzi şi aici.

— Lasă-mi două, ţi-am zis, îmi ajunge! a zis bărbierul. Nu sunteţi de la asociaţie?

Două! Mi-a sărit deodată ţandăra:

— Nu, nu două, ci zece! am zis eu şi i-am numărat zece invitaţii, după care i le-am întins.

Până şi Serdar era încurcat. Da, domnilor, după cum aţi văzut, aşa sunt eu când îmi sare ţandăra! Frizerul n-a luat însă invitaţiile.

— Câţi ani ai? m-a întrebat el.

Capul săpunit din mâinile frizerului se uita şi el la mine din oglindă.

— Nu le iei? l-am întrebat eu.

— Optsprezece, a zis Serdar.

— Cine te-a trimis de la asociaţie? m-a întrebat el. Eşti tare înfierbântat!

N-am reuşit să găsesc nimic de spus şi l-am privit pe Mustafa drept în faţă.

— Nu te supăra, frate, a spus Mustafa. El e nou. Nu te cunoaşte.

— E clar că e nou! Băieţi, mie să-mi lăsaţi două!

A scos din buzunar două sute de lire. Ai noştri m-au dat uitării cât ai zice peşte; s-au înţeles cu el şi mai-mai să-i sărute mâna. Prin urmare, dacă-i cunoşti pe cei de la asociaţie, huzureşti! Barem să nu fi luat niciuna! Am scos două invitaţii şi i le-am întins. Nu s-a întors însă să le ia.

— Ei, lasă-le acolo!

I le-am lăsat. Am dat să zic ceva, dar n-am zis.

— La revedere, băieţi! a zis el, arătând înspre mine cu sticla de şampon pe care o ţinea în mână: Ce face băiatul ăsta, învaţă sau lucrează?

— A rămas repetent în clasa a doua de liceu.

— Cu ce se ocupă taică-tău?

Tăceam.

— Taică-său vinde lozuri, a zis Mustafa.

— Fiţi atenţi cu şacalul ăsta mic! a spus frizerul. E tare înfierbântat! Ei, gata acum!

Ai noştri au râs. Mi-am zis să spun şi eu ceva, aşa că tocmai mă pregăteam să-i zic „Să nu-ţi oropseşti ucenicul, bine?”, numai că n-am zis. Am ieşit fără să-l privesc pe ucenic în faţă. Serdar şi Mustafa râdeau, vorbeau, dar eu nu ascultam ce spuneau, căci îmi ieşisem din pepeni. Mustafa i-a spus apoi lui Serdar:

— Şi-a adus aminte că e frizer, aşa că las-o baltă!

— Şacalul!

N-am zis nimic. Sarcina mea era să car servieta şi să scot invitaţiile din ea la momentul potrivit, ca să le dau cui trebuia. Eram cu ei pentru că fusesem chemat de la Cennethisar şi mi se încredinţase treaba aceea; de fapt, îmi spuneam, n-am nimic de discutat cu voi, care vă uniţi cu meseriaşii, mă luaţi în tărbacă, ziceţi vorba aia cu şacalul şi-apoi faceţi haz. Aşa că tăceam. Am intrat într-o farmacie şi-am tăcut, am intrat în măcelărie şi-am tăcut, am tăcut apoi şi în băcănie, şi în magazinul de ferometal care a urmat, şi în magazinul de cafea, şi în cafenea n-am scos o vorbă până la marginea târgului. Când am ieşit din ultima prăvălie, Mustafa şi-a vârât mâinile în buzunare:

— Meritǎm acum câte o porţie de chiftele, a zis el.

Eu am tăcut; n-am spus nici că nu ni se dădeau paralele acelea ca să mâncăm chiftele.

— Da, a zis Serdar. Meritǎm acum câte o porţie.

Când am intrat şi ne-am instalat în prăvălia vânzătorului de chiftele, au cerut însă câte două porţii. Nu sunt eu omul care să mănânce o singură porţie câtă vreme ei mănâncă două. În vreme ce aşteptam să ne vină chiftelele, Mustafa a scos banii şi i-a numărat: erau şaptesprezece mii de lire. Apoi l-a întrebat pe Serdar:

— De ce stă ăsta îmbufnat?

— E supărat că-l numim şacal, a zis Serdar.

— Prostul de el! a zis Mustafa.

Dar eu n-am auzit, căci mă uitam la un calendar atârnat pe perete. Apoi ne-au adus chiftelele. Am mâncat cu toţii – ei vorbind, eu fără să scot o vorbă. Au vrut şi desert. Am cerut şi eu nişte budincă de griş, care mi-a plăcut. Apoi, Mustafa a scos revolverul şi s-a jucat cu el pe sub masă.

— Dă-mi-l! a zis Serdar.

S-a jucat şi el cu pistolul. Nu mi l-au dat şi mie; au râs, după care Mustafa şi l-a pus la brâu, a achitat nota, ne-am ridicat şi am plecat.

Am trecut prin târg fără teamă de nimeni, am pătruns în clădirea de birouri şi am urcat scara fără să scoatem o vorbă. Când am intrat la asociaţie, m-a cuprins parcă teama, ca de fiecare dată. Uneori copiez şi încep să mă agit prosteşte la gândul că m-o fi văzut profesorul, iar profesorul, văzându-mă agitat, pricepe…

— Aţi isprăvit cu tot târgul? am fost întrebaţi.

— Da, frate, a zis Mustafa. Am fost în locurile de care ne-aţi spus.

— Sunt toate la tine, nu?

— Da, a spus Mustafa, scoţând revolverul şi banii.

— Eu nu iau decât scula, a zis bărbatul. Banii o să-i ia Zekeriya Bey.

Mustafa i-a dat revolverul. Bărbatul acela bine s-a dus în încăperea de alături. S-a dus acolo şi Mustafa. Noi aşteptam. La un moment dat m-am întrebat ce aşteptam; am uitat că-l aşteptam pe Zekeriya Bey şi aşteptam de parcă n-am fi aşteptat nimic. Apoi a venit cineva aşa, ca noi, şi ne-a servit cu ţigări. Eu nu fumez, dar am luat una. A scos o brichetă în formă de locomotivă şi ne-a aprins ţigările.

— Voi sunteţi tovarăşii aceia „idealişti”[15] de la Cennethisar?

— Da, am zis eu.

— Cum e pe-acolo?

Ce vrea să zică, m-am întrebat eu. Ţigara duhnea. Parcă îmbătrânisem.

— Cartierul din partea de sus e al nostru, a spus Serdar.

---

[15] Membri ai structurii cunoscute sub numele de Tineretul Idealist (în turcă, *Ülkücü Gençlik),* supranumiţi şi *Bozkurtlar,* „Lupii cenuşii” – organizaţie ultranaţionalistă implicată în violenţele politice din Turcia anilor 1970-1980, îndreptate mai ales împotriva unor activişti şi intelectuali de stânga, dar şi a minoritarilor.

— Ştiu, a zis el. Eu întrebam de ţărmul mării. Tuzla e a comuniştilor.

— Nu, am zis eu deodată. Pe ţărmul mării, la Cennethisar, nu e nimic. Acolo sunt oameni din lumea bună, cu dare de mână.

S-a uitat la mine şi a râs. Am râs şi eu.

— N-are importanţă, a zis el. Nu se ştie niciodată!

— Cei care au cartierul de sus au şi ţărmul, a zis Serdar.

— Da. Aşa au luat şi Tuzla. Dar fiţi cu băgare de seamă!

Apoi m-am gândit puţin la comunişti. Fumam serios, cu gândul la ei, când cel care vorbea cu noi mi-a zis deodată:

— Tu eşti nou, nu-i aşa?

Apoi s-a dus în încăperea alăturată, fără să aştepte să-i răspund. Nici nu mi-a lăsat timp să-i răspund! Serdar clătinase din cap, în semn că da. Oare cum de-şi dădeau seama imediat că eram nou? Ce voise să spună, de ce răsese când zisesem că acolo locuiau oameni din lumea bună? Serdar s-a ridicat şi el şi s-a dus cine ştie unde, în odaia de alături; de data asta rămăsesem de izbelişte, Serdar mă lăsase parcă anume singur, pentru ca cei care treceau pe acolo să-şi dea seama că eram nou. Iar eu fumam, cu ochii pironiţi în tavan, şi mă gândeam la lucruri importante, la lucruri suficient de importante pentru ca cei care se perindau pe acolo să-şi dea seama imediat că era aşa de cum mă vedeau: mă gândeam la problemele mişcării noastre. Exista o carte de felul ăsta, o citisem. În vremea aceasta, Mustafa a ieşit din încăpere, s-a sărutat cu cineva şi chiar atunci toată lumea s-a tras la o parte: venise, da, Zekeriya Bey. Mi-a aruncat o privire în vreme ce intra în biroul său; eu tocmai dădeam să mă ridic în picioare, dar nu mă ridicasem cu totul. Apoi l-au chemat pe Mustafa. Când s-a dus el acolo, m-am întrebat despre ce discutau, după care au ieşit şi, de data aceasta, m-am ridicat în picioare.

— E bine! i-a zis Zekeriya Bey lui Mustafa al nostru. O să-ţi trimitem din nou vorbă când se va impune. Bravo!

Apoi s-a uitat o clipă la mine, iar eu m-am emoţionat foarte tare, crezând că o să-mi zică ceva, dar n-a zis nimic;

n-a făcut decât să strănute brusc şi s-a dus iar sus; ei ziceau că s-ar fi dus la partid. Apoi, Mustafa a vorbit ceva în şoaptă cu băiatul care vorbise mai devreme cu mine. M-am gândit o clipă că discutau despre mine, dar asta era absurd, discutau despre politică, despre lucruri importante… Nu m-am uitat la ei, ca să nu creadă că-i ascultam şi că eram curios de felul meu.

— Haideţi, băieţi! a spus apoi Mustafa. Plecăm!

Am lăsat servieta. Apoi ne-am dus la gară fără să vorbim între noi, ca nişte oameni care îşi făcuseră datoria. M-am întrebat apoi de ce nu spunea nimic Mustafa. Acum nu mă mai supăram pe ei; oare cum îi părusem când eram la treabă? M-am gândit la lucrurile astea în timp ce aşteptam trenul, aşezaţi pe banca din gară, apoi, văzând prăvălia vânzătorului de lozuri, m-am gândit la tata. Nu vreau să mă gândesc acum la tata, numai că tot m-am gândit şi i-am spus în sinea mea tot ceea ce voiam să-i spun: tată, patalamaua de liceu nu e cel mai important lucru din lume!

A sosit trenul şi am urcat în el. Serdar şi Mustafa şuşoteau din nou între ei. Spuneau câte o vorbă sau făceau câte o glumă în aşa fel încât să mă facă să pic de prost. Atunci căutam şi eu să spun o glumă cu care să răspund la gluma lor, numai că nu izbuteam s-o găsesc imediat, iar ei râdeau şi mai tare, cu ochii la faţa mea care dobândea o expresie gânditoare în timp ce căutam acel răspuns, şi atunci mă supăram uneori, nu mă mai puteam abţine şi trăgeam câte o înjurătură, iar când ei râdeau şi mai tare îmi dădeam seama că mă făcuseră să pic şi mai şi de prost. Îmi doream să fiu singur, căci atunci când eşti singur poţi cugeta în tihnă la lucrurile măreţe pe care le poţi înfăptui în viaţă. Cei doi fac uneori câte o glumă pe care nu izbutesc s-o pricep şi îşi fac cu ochiul unul celuilalt, aşa cum făceau în acele clipe când rosteau cuvântul şacal, adică ticălos! Oare ce fel de animal o fi ăla? La şcoala primară era o fată care adusese în clasă o enciclopedie, enciclopedia animalelor – ziceai „tigru”, deschideai cartea şi te uitai la „T”… Dacă aş fi avut enciclopedia, aş fi deschis-o şi m-aş fi uitat la „Ş”, numai că fata aia nu-mi arăta şi mie cartea. Nu, că o

murdăreşti! Băi ştoarfo, păi atunci de ce-o mai aduci la şcoală?! După aceea fata aia a plecat, bineînţeles, la Istanbul, pentru că, zicea lumea, taică-său s-ar fi îmbogăţit. Mai era şi prietena ei, care purta o cordeluţă albastră…

M-am lăsat purtat de gânduri… Când am ajuns la Tuzla m-am emoţionat, dar nu mi-a fost teamă. Comuniştii puteau urca în orice clipă. Serdar şi Mustafa tăcuseră şi ei. Se uitau în jur, nervoşi. Nu s-a întâmplat însă nimic. Trenul s-a pus iar în mişcare, iar eu am citit ce scriseseră comuniştii pe ziduri: „Tuzla va fi mormântul fasciştilor[16]!”, Noi am fi fost, chipurile, cei pe care-i numeau ei fascişti… Am cam înjurat! Apoi, trenul a ajuns în halta noastră şi am coborât. Am mers fără să scoatem o vorbă şi am ajuns în staţie.

— Băieţi, eu am treabă, a zis Mustafa. Hai, la revedere!

Am privit în urma lui până când s-a făcut nevăzut printre microbuze. Apoi, deodată, i-am spus lui Serdar:

— Nu vreau să mă duc acasă şi să învăţ pe arşiţa asta!

— Da, a spus Serdar. E foarte cald.

— Şi mai sunt şi supărat, am zis eu, după care am tăcut puţin: Hai, Serdar! i-am zis eu. Vino, să mergem la cafenea!

— Nu. Eu mă duc la magazin. Am treabă.

A plecat. Dacă taică-tău are magazin, ajungi şi tu automat să ai de lucru! Dar eu încă mai învăţ, nu m-am lăsat de şcoală, aşa, ca voi. Ciudat e însă că tot de mine-şi bat joc cel mai tare! Sunt sigur că Serdar o să se ducă diseară la cafenea înaintea noastră, a tuturor, şi o să le spună celor de acolo povestea cu şacalul. Las-o încolo, Hasan, nu te mai amărî! Nu m-am mai amărât, ci am început să urc coasta.

Mă uitam la camioanele şi la maşinile care treceau cu viteză prin faţa mea pentru a ajunge la Cennethisar sau la Darıca, la feribot, şi parcă-mi plăcea să mă gândesc că eram singur. Mi-aş fi dorit să am parte de o aventură. Probabil că în viaţă există multe lucruri, dar uite că stai să aştepţi! Iată cum mi se pare mie: ai impresia că lucrurile care doreşti să ţi se întâmple se întâmplă foarte încet, şi

[16] În sensul de „naţionalişti”.

chiar când se întâmplă nu se întâmplă aşa cum le-ai fi dorit şi cum te-ai fi aşteptat tu; toate vin cu încetinitorul, parcă pentru a te scoate din sărite, şi-apoi, când stai să te uiţi, vezi deodată că au şi trecut. La fel ca maşinile care treceau pe acolo... începuseră să mă calce pe nervi, mă zgâiam la ele, poate că opreşte vreuna ca să nu urc coasta pe dogoare, numai că nimeni nu se uită la tine pe lumea asta. M-am apucat să-mi mănânc piersica, dar n-am reuşit să mă simt mai bine!

Ce bine-ar fi să fie iarnă! Mi-aş dori să hoinăresc acum singur pe plajă, să intru pe poarta deschisă şi să pătrund pe plaja pustie, fără să mă sfiesc de nimeni: valurile ar veni şi s-ar izbi de ţărm, iar eu aş alerga, ţopăind la răstimpuri ca să nu-mi ud încălţările, aş păşi gândindu-mă la viaţa mea, m-aş gândi că o să devin, cu siguranţă, un om important, m-aş gândi că atunci nu doar indivizii ăia, ci şi fetele s-ar uita altfel la mine, iar atunci nu m-aş mai plictisi de moarte, ba mai mult, gândindu-mă la ceea ce o să devin în viitor, n-aş mai merge atât de departe încât să-i spun lui Serdar „hai să mergem la cafenea!”. Dacă ar fi fost iarnă, n-aş mai fi avut nevoie de nimeni! Dar iarna înseamnă şcoală, naiba s-o ia, profesorii ăia bolnavi...

Apoi am văzut maşina aceea albă, marca Anadol, care urca panta. În timp ce mă apropiam agale de ea, mi-am dat seama că acolo erau ei, dar parcă m-am sfiit, aşa că în loc să mă opresc şi să le fac cu mâna, m-am răsucit într-o parte. Ei au venit, au tot venit spre mine, după care au trecut fără să mă recunoască. Nilgün nu era atât de frumoasă pe vremea când eram noi mici! Dar cine altcineva să conducă dacă nu grasul de Faruk?! Ce grăsan! Mi-am dat seama că n-aveam să mă duc acasă – mi-am dat seama unde urma să mă duc: aveam să cobor panta şi să mă duc să mă uit la poarta lor, poate că urma să-l văd pe unchiul meu, piticul, iar el avea să mă poftească înăuntru, eu aveam să intru – asta, desigur, dacă n-avea să-mi fie ruşine –, bună ziua, urma să zic eu, poate că urma să sărut chiar mâna bunicii lor, apoi aveam să le zic bună-ziua, m-aţi recunoscut, am crescut foarte mult, aveam să le zic, da,

urmau să zică ei, te-am recunoscut, nu eram noi foarte buni prieteni în copilărie, o să vorbim, o să vorbim, când eram mici eram prieteni, aveam să vorbim şi poate că în felul ăsta urma să uit de sastiseala aia împuţită.

4

I-am întrebat în timp ce Anadolul se căznea să urce panta:

— L-aţi recunoscut, copii?

— Pe cine? a întrebat Nilgün.

— Pe tipul în albastru care mergea pe marginea drumului. El ne-a recunoscut imediat.

— Pe tipul acela înalt? a spus Nilgün. S-a întors şi s-a uitat în urmă, dar noi ne îndepărtaserăm deja. Cine era?

— Hasan!

— Cine e Hasan? a întrebat iar Nilgün, cu gândul aiurea.

— Nepotul lui Recep.

— Ce mult a crescut! a zis Nilgün, uimită. Nu l-am recunoscut.

— Ce ruşine, măi! a spus Metin. E prietenul nostru din copilărie.

— Atunci, tu de ce nu l-ai recunoscut? l-a întrebat Nilgün.

— Păi, nu l-am văzut… Dar mi-am dat seama cine este de cum ne-a zis Faruk.

— Ei, bravo ţie! a spus Nilgün. Tare deştept mai eşti!

— Aşadar, tu spui că anul ăsta m-am schimbat din cap până-n picioare, asta vrei să spui! a zis Metin. Numai că pari să-ţi fi uitat propriul trecut.

— Vorbeşti aiurea!

— Cărţile pe care le-ai citit te-au făcut să uiţi totul! a zis Metin.

— Nu face pe deşteptul! a zis Nilgün.

Au tăcut. A urmat o lungă tăcere. Urcam an de an povârnişul acela pe ale cărui laturi se înălţau acum clădiri noi şi urâte de beton şi treceam de fiecare dată printre grădini, printre livezi de cireşi, printre smochini, care deveneau din ce în ce mai rari. La tranzistor se auzea o piesă anostă de „muzică uşoară occidentală”. Văzând de departe marea şi Cennethisarul, am încercat probabil cu toţii o emoţie apropiată de ceea ce simţeam în copilărie; mi-am dat seama de prezenţa ei după tăcerea care domnea între noi, numai că momentul acesta n-a durat mult. Am coborât apoi panta fără să scoatem o vorbă şi ne-am croit drum prin mulţimea zgomotoasă, printre oamenii arşi de soare, îmbrăcaţi în pantaloni scurţi ori în costume de baie. În timp ce Metin deschidea poarta grădinii, Nilgün mi-a spus:

— Claxonează, frăţioare!

Am vârât maşina în grădină şi m-am uitat lung, deprimat, casa, care părea şi mai părăginită, şi mai pustie la fiecare venire a mea acolo. Vopseaua de pe porţiunile din lemn se coşcovise, umbra smochinului se răsfrângea asupra obloanelor închise de la geamul bunicii, iar zăbrelele geamurilor de la parter erau mâncate de rugină. M-a cuprins un sentiment ciudat: părea că în casa aceea dăinuia ceva înspăimântător, de a cărui existenţă nu-mi dădusem seama până atunci pentru că eram prea deprins cu ea şi pe care îl intuiam abia în acele clipe, cu surprindere şi îngrijorare. Am contemplat întunericul jilav şi neînsufleţit unde stăteau bunica şi Recep, cum se întrezărea printre canaturile greoaie ale uşii mari de la intrare, ce fusese descuiată anume pentru noi.

— Hai, frăţioare, coboară, ce mai stai?! a zis Nilgün.

Coborâse din maşină şi se îndrepta spre casă. Apoi a zărit trupul stânjenitor al lui Recep, care ieşise precipitat pe uşa modestă a bucătăriei şi se apropia legănându-se de noi. S-au îmbrăţişat şi s-au sărutat. Am închis aparatul de radio, pe care nu-l mai lua nimeni în seamă, şi am coborât din maşină în grădina cufundată-n tăcere. Recep era îmbrăcat cu sacoul lui dintotdeauna, care-i ascundea vârsta, şi purta

cravata aceea îngustă, ciudată. Ne-am îmbrăţişat şi ne-am sărutat.

— Mi-am făcut griji, a zis Recep. Aţi întârziat!

— Ce mai faci?

— Ei! a spus el, parcă stingherit. Sunt bine. V-am făcut paturile şi v-am pregătit odăile. Vă aşteaptă doamna. Te-ai îngrăşat şi mai tare, Faruk Bey?

— Ce face bunica?

— E bine... Se plânge... Să vă iau valizele.

— O să le luăm după aceea.

Am urcat scara – Recep înainte, iar noi după el. Nu ştiu de ce, dar m-am bucurat să-mi aduc aminte de mirosul de mucegai şi de lumina care se strecura printre obloane în casa prăfuită. Odată ajuns în faţa uşii de la odaia bunicii, Recep s-a oprit o clipă, şi-a tras sufletul, apoi a strigat, cu o licărire de veselie vicleană în ochi:

— Au venit, doamnă, au venit!

— Unde sunt? a zis vocea bătrână şi nervoasă a bunicii. De ce nu-mi dai de ştire, unde sunt?

Zăcea în patul cu gâlme de bronz pe care le făceam să zăngăne când eram mic, acoperită cu plapuma ei albastră, înflorată, şi cu spatele sprijinit de trei perne înşirate una după alta. I-am sărutat mâna, rând pe rând. Pe pielea albă, moale şi zbârcită a mâinii ei se zăreau aluniţe şi pete familiare, care te făceau să te bucuri de parcă te-ai fi revăzut cu un prieten vechi. Şi odaia, şi bunica, şi mâna răspândeau acelaşi miros.

— Să trăieşti o mie de ani!

— Ce mai faci, bunico dragă?

— Rău, a zis bunica.

Noi n-am zis nimic. Bunica a mişcat puţin din buze şi a părut stingherită ca o fată mare, sau s-a prefăcut a fi stingherită.

— Ei, haide, povestiţi-mi voi acum! a zis apoi.

Ne-am uitat unii la alţii, noi, cei trei fraţi, şi s-a aşternut o lungă tăcere. M-am gândit că odaia mirosea a mucegai, a lac de mobilă, a săpun vechi, poate a bomboane de mentă, puţin a lavandă, a apă de colonie şi a praf.

— Ei, n-aveţi nimic să-mi povestiţi?

— Am venit cu maşina, bunico, a zis Metin. Drumul de la Istanbul până aici durează exact cincizeci de minute.

Spunea acest lucru de fiecare dată, şi tot de fiecare dată chipul îndărătnic al bunicii părea să se îmblânzească o clipă, pentru ca îndată după aceea să revină la starea sa de dinainte.

— În câte ore ajungeaţi aici pe vremuri, bunico? a întrebat-o Nilgün, de parcă n-ar fi ştiut.

— Eu am venit aici o singură dată! a zis bunica, cu un aer mândru şi triumfător.

Şi-a tras o clipă sufletul, apoi a adăugat:

— Şi-apoi, astăzi eu sunt cea care pune întrebări, nu voi!

I-a plăcut probabil replica aceasta, pe care-o rostise din obişnuinţă, şi s-a gândit o vreme ce întrebare să le mai pună nepoţilor, dar apoi, când le-a pus-o, şi-a dat seama că nu izbutise să-i întrebe ceva inteligent:

— Ei, şi ce mai faceţi?

— Suntem bine, bunico!

S-a înfuriat de parcă ar fi suferit o înfrângere şi şi-a pungit faţa, mânioasă. Mi se întâmpla uneori, când eram mic, să mă tem de expresia aceea.

— Recep, pune-mi o pernă la spate!

— Toate pernele sunt la spatele dumneavoastră, doamnă!

— Să-ţi mai aduc una, bunico? a întrebat Nilgün.

— Ei, dar tu ce faci?

— Bunico dragă, Nilgün a intrat la facultate! am spus eu.

— Am şi eu limbă, frăţioare, n-ai nicio grijă! a zis Nilgün. Studiez sociologia, bunico, termin acum primul an!

— Dar tu cu ce te ocupi?

— Termin liceul anul viitor, a zis Metin.

— Şi-apoi?

— Apoi am să plec în America! a zis Metin.

— Ce e acolo? a întrebat bunica.

— Oameni luminaţi şi cu dare de mână! a zis Nilgün.

— Universităţi! a zis Metin.

— Nu vorbiţi toţi odată! a zis bunica. Tu cu ce te mai ocupi?

Nu i-am putut spune că mă duceam şi veneam mereu de la facultate cu ditamai servieta în mână şi că picoteam seară de seară în casa pustie, mâncând şi moţăind în faţa televizorului. Nu i-am putut spune nici că mergând spre şcoală, cu o dimineaţă în urmă, abia aşteptam momentul în care puteam să mă apuc de băut, că mă temeam ca nu cumva să-mi pierd încrederea în ceea ce se numea istorie şi că-mi era dor de soţia mea.

— A ajuns conferenţiar, bunico, a zis Nilgün.

— Bunico, ni se pare că arăţi foarte bine! am zis eu, disperat.

— Ce-ţi face nevasta? a întrebat bunica.

— Ţi-am spus când am venit data trecută, bunico, am zis eu. Am divorţat.

— Ştiu, ştiu! a zis bunica. Şi ce face ea acum?

— S-a recăsătorit.

— Le-ai pregătit odăile, nu? a întrebat bunica.

— Le-am pregătit, a zis Recep.

— N-aveţi nimic altceva de spus?

— Bunico, Istanbulul a ajuns să fie foarte aglomerat, a zis Nilgün.

— Şi aici e aglomerat, a zis Recep.

— Stai jos aici, Recep, i-am zis eu.

— Casa asta e foarte dărăpănată, bunico, a zis Metin.

— Eu nu mă simt bine, a zis bunica.

— E foarte dărăpănată, bunico, hai s-o demolăm, să facem un bloc, căci ai să te simţi şi dumneata bine…

— Taci! a zis Nilgün. Nu te aude. Şi nici nu e momentul pentru asta!

— Când e momentul?

— Niciodată!

S-a aşternut tăcerea. Am avut sentimentul că auzeam cum se umflau şi trosneau, în legea lor, lucrurile din odaia încinsă, înăbuşitoare. Pe fereastră pătrundea o lumină anemică, parcă împovărată de ani.

— N-ai de gând să zici nimic? a întrebat bunica.

— Bunico, l-am văzut pe Hasan pe drum! a spus Nilgün. A crescut, e ditamai flăcăul.

Buzele bunicii au fremătat ciudat.

— Ce mai fac ei, Recep? a întrebat Nilgün.

— Nimic! a zis Recep. Stau în casa de pe coastă. Hasan e la liceu…

— Ce le spui acolo? a ţipat bunica. Despre cine vorbeşti?

— Ce face Ismail? a întrebat Nilgün.

— Nimic! a zis Recep. Vinde lozuri.

— Ce vă spune? a ţipat din nou bunica. Vorbiţi cu mine, nu cu el! Hai, Recep, ieşi din odaie, coboară la tine în bucătărie!

— Nu face nimic rău, bunico! a zis Nilgün. Lasă-l să stea aici!

— V-a păcălit imediat, nu? a zis bunica. Ce le-ai spus? I-ai făcut să le fie milă de tine?

— Eu nu spun nimic, doamnă, a zis Recep.

— Dar te-am văzut adineaori – vorbeai, le povesteai ceva!

Recep a ieşit din încăpere. A urmat un moment de tăcere.

— Hai, Nilgün, spune ceva, am zis eu.

— Eu? a zis Nilgün. Ce să spun?

A chibzuit puţin, după care a spus:

— S-au scumpit toate foarte mult, bunico.

— Ce-ar fi să-i spui că tot buchisind la cărţi ai uitat de toate? a spus Metin.

— Deşteptule! a zis Nilgün.

— Ce ziceţi? a întrebat bunica.

A urmat un alt moment de tăcere.

— Ei, bunico! am zis eu. Ne ducem să ne instalăm în camerele noastre.

— Păi abia aţi venit! a zis bunica. Încotro?

— Nicăieri! am zis eu. Stăm o săptămână.

— Deci n-aveţi nimic amuzant de spus! a zis bunica.

Probabil că a şi surâs puţin, cu un straniu sentiment de triumf.

— Mâine ne ducem la cimitir, am zis eu, fără să mă gândesc la ce spuneam.

Recep ne aştepta afară, în faţa uşii. Ne-a dus, rând pe rând, în camerele noastre şi a deschis obloanele. Îmi pregătise din nou odaia care dădea spre puţ. Mi-am amintit de mirosul de mucegai, de cearşafuri şi de copilărie.

— Mulţumesc, Recep, i-am zis eu. Ce frumos ai aranjat odaia!

— V-am atârnat prosopul aici, a zis el, şi mi l-a arătat.

Mi-am aprins o ţigară. Ne uitam amândoi afară, pe fereastra deschisă. L-am întrebat:

— Recep, cum e Cennethisarul în vara asta?

— Rău, a zis el. Nu mai are farmecul de altădată.

— Cum adică?

— Oamenii au devenit răi, nemiloşi! a zis el.

S-a întors şi m-a privit drept în faţă, aşteptând înţelegere. Apoi am contemplat împreună strada şi marea, care se zăreau departe, printre copaci, ascultând vuietul care răzbătea dinspre plajă. După aceea a venit Metin:

— Îmi dai, te rog, cheile de la maşină?

— Pleci?

— Îmi scot valiza şi plec.

— Dacă aduci sus şi valizele noastre, îţi dau maşina până mâine dimineaţă, i-am zis eu.

— Nu vă faceţi griji, Faruk Bey, le aduc eu, a zis Recep.

— Nu te duci acum la arhivă, să cercetezi despre ciumă? m-a întrebat Metin.

— Ce să cercetaţi? m-a întrebat Recep.

— Am să mă ocup mâine de ciumă! am zis eu, fără să mă supăr.

— Ai dreptate! a zis Metin, după care a luat cheile maşinii şi a plecat.

Am ieşit şi noi, eu şi Recep, după Metin, fără să ne gândim la nimic, şi am coborât scara. Mi-a trecut prin minte să mă duc în bucătărie şi să scotocesc prin frigider, dar apoi, după ce am coborât treptele acelea mărunte, am luat-o în direcţie opusă şi, trecând prin faţa odăii lui Recep, m-

am îndreptat către capătul holului îngust. Recep se afla în spatele meu.

— Cheia de la spălătorie e tot aici? l-am întrebat eu.

Am întins mâna către tocul uşii şi am dat de cheia prăfuită.

— Doamna nu ştie, a zis Recep. Să nu-i spuneţi!

Îmi aminteam că, după ce răsuceam cheia în broască, trebuia să împing uşa, forţând-o, pentru a o deschide. Căzuse, pesemne, ceva în spatele ei; m-am uitat să văd ce era şi m-am simţit tulburat: între uşă şi cufăr se înţepenise un craniu prăfuit. L-am luat de jos, l-am suflat de ţărână şi i l-am arătat lui Recep, încercând să par vesel:

— Îţi aduci aminte de ăsta?

— Poftim?!

— Probabil că nu intri niciodată aici.

Am pus craniul plin de praf pe marginea unei măsuţe care gemea de hârtii. Am fluturat prin aer ca un copil un tub de sticlă pe care tocmai îl luasem în pumn, după care l-am aşezat pe unul dintre talerele unei balanţe ruginite. Recep stătea tăcut în pragul uşii şi se uita cu teamă la lucrurile pe care le atingeam eu: sute de sticluţe, cioburi, cufere, fragmente de oase aşezate în cutii, gazete vechi, foarfeci şi pensete ruginite, cărţi de medicină şi anatomie în limba franceză, cutii doldora de hârtii, planşe cu păsări şi avioane, lentile de ochelari, un cerc divizat în şapte culori, lanţuri, o maşină de cusut la care pedalam în copilărie, jucându-mă de-a şoferul, şurubelniţe, insecte şi şopârle prinse în ace pe bucăţi de scândură, sute de sticle goale pe care scria „Administraţia monopolului”, felurite prafuri păstrate în recipiente de farmacie, cu etichete pe ele, iar într-un ghiveci de flori, nişte dopuri de plută…

— Astea sunt dopuri de plută, Faruk Bey? m-a întrebat Recep.

— Da, ia-le dacă-ţi prind bine.

Probabil că nu intra în încăperea aceea pentru că se temea, aşa că m-am dus eu şi i le-am dat. Apoi am găsit o tăbliţă de bronz pe care scria, în vechiul alfabet[17], că

[17] Alfabetul arab adaptat, folosit în Turcia până în anul 1928, când a

doctorul Selâhattin primea bolnavi în fiecare dimineaţă între orele 2-6, iar după-amiaza, între orele 8-12[18]. Am avut o clipă impulsul de a o lua cu mine la Istanbul, nu doar pentru că o găseam amuzantă, ci şi pentru a o păstra în amintirea lui; după aceea am aruncat-o însă scârbit printre lucrurile prăfuite, cuprins de o stranie repulsie, de o ciudată teamă de istorie şi de trecut. Apoi am încuiat uşa. În timp ce mă îndreptam spre bucătărie însoţit de Recep, l-am zărit, printre spaţiile dintre trepte, pe Metin. Căra, bombănind, valizele la etaj.

fost înlocuit cu cel latin.

[18] Reperele orare respective urmează cel mai popular sistem de măsurare a timpului în Turcia otomană târzie – aşa-numitul „ceas pe stil turcesc” *(alaturka saat).* Potrivit acestuia, ziua era împărţită în două secvenţe de câte douăsprezece ore, ora la care apunea soarele fiind considerată ora 12; sistemul de calcul orar era însă ceva mai complicat şi se solda cu diferenţe notabile de la o zonă la alta. Sistemul orar european, folosit din anul 1912 în instituţiile guvernamentale, a fost adoptat oficial în decembrie 1925, la începutul epocii republicane.

5

După ce am dus sus valizele lui Faruk şi Nilgün, m-am dezbrăcat, mi-am pus slipul şi hainele de vară, mi-am luat portofelul, care era doldora de parale, am coborât, m-am urcat în bătrânul şi hârbuitul nostru Anadol şi am plecat. Odată ajuns în faţa casei lui Vedat, am coborât din maşină. În casa lor nu se vedea nicio mişcare, lăsând-o la o parte pe servitoare, care trebăluia prin bucătărie. Am trecut prin grădină, îndreptându-mă către partea din spate a casei, am împins uşurel fereastra şi m-am bucurat să constat că Vedat zăcea în pat. Mi-am făcut vânt, am sărit în odaie ca o pisică şi i-am înfundat capul în pernă.

— Asta e glumă, dobitocule?! a ţipat el.

I-am zâmbit, căci eram bine dispus.

— Ei, ce mai e nou?

— Când ai venit? m-a întrebat el.

Nu i-am răspuns, căci rătăceam cu privirile prin încăpere. Totul era la fel ca în anul dinainte, până şi fotografia aceea de prost gust, cu o femeie goală, care atârna pe perete. Apoi mi-am pierdut răbdarea:

— Hai! i-am zis eu. Hai, băiete, scoală-te!

— Ce să facem la ora asta?

— Păi, ce face toată lumea după-amiaza?

— Nimic!

— Adică n-a venit nimeni?

— Ba nu, sunt toţi aici, ba chiar au apărut unii noi.

— Unde vă întâlniţi?

— La Ceylan! Ea şi ai ei abia au venit!

— Bine, hai să mergem acolo!

— Ceylan nu s-a trezit încă.

— Atunci să mergem şi să înotăm în altă parte! am zis eu. Eu n-am apucat să fac baie în mare anul ăsta nici măcar o dată, din cauza meditaţiilor la matematică şi engleză pe care le fac cu odraslele imbecile ale fabricanţilor de textile şi negustorilor de fiare!

— Adică vrei să spui că nu te interesează Ceylan?

— Scoală-te, să mergem măcar la Turgay!

— Ştii că pe Turgay l-au convocat la echipa de tineret, la baschet?

— Nu mă interesează, eu m-am lăsat de baschet.

— Ca să poţi să toceşti mai bine, nu?

N-am spus nimic. M-am uitat la trupul lui ars de soare, sănătos, relaxat şi m-am gândit: da, învăţ foarte mult, nu mă simt în apele mele când nu sunt primul în clasă şi ştiu că cei ca mine sunt numiţi tocilari, numai că tata, bietul tata n-are şi n-a avut fabrică de maşini-unelte, filatură, depozit de fier vechi şi turnătorii de fontă, sau vreun contract, oricât de mărunt, obţinut la licitaţie în Libia, sau chiar vreo firmă de import-export în fruntea căreia să mă lase pe mine peste zece ani – tata, care a demisionat din funcţia de guvernator, n-are decât un mormânt, la care ne ducem o dată pe an, ca să nu plângă bunica singură acasă, şi plângem. Apoi l-am întrebat:

— Ei bine, şi ce altceva fac ceilalţi?

Vedat nu avea de gând să se ridice din pat, unde zăcea cu faţa în jos, dar cel puţin s-a clintit din loc, atât cât să ajungă cu gura la marginea pernei, şi mi-a spus: mi-a zis că Mehmet se întorsese din Anglia cu o tânără asistentă medicală, că ea locuia acum la familia lui, dar că cei doi dormeau în camere separate, că tânăra era, de fapt, o femeie de treizeci de ani, dar că se înţelegea bine cu fetele noastre, iar Turan, după cum ştiam probabil, îşi făcea armata. De unde să ştiu, m-am gândit, căci eu nu-mi petrec iernile cu lumea bună din İstanbul şi Ankara, ci stau la internat sau la mătuşa mea şi îi meditez la matematică, engleză şi pocher pe băieţii bogaţi şi proşti, ca tine, pentru

o brumă de parale. N-am spus însă nimic, iar Vedat mi-a zis că tatăl lui Turan îl trimisese pe acesta la armată, ajungând la concluzia că n-avea să facă om din el, şi nu-i pusese pile, zicând că viaţa de soldat avea să-i bage minţile în cap; când l-am întrebat dacă lui Turan chiar îi venise mintea la cap, Vedat mi-a răspuns, pe un ton cât se poate de serios, că nu ştia, dar că acesta venise în permisie pentru cincisprezece zile şi că începuse să flirteze cu Hülya, ceea ce m-a pus pe gânduri. Vedat a adăugat că mai era un tip nou pe nume Fikret, iar eu mi-am dat seama imediat că îl admira, pentru că afirma că era „tare” şi că „era prieten la toartă cu el”, iar la puţină vreme după aceea s-a apucat să-mi spună câţi cai-putere avea barca lui cu motor din fibră de sticlă, aşa că m-a călcat pe nervi de-a binelea şi am încetat să-l mai ascult pe ticălos. Când şi-a dat şi el seama de asta am tăcut puţin, după care am început să vorbim din nou.

— Ce face sora ta? m-a întrebat el.

— E comunistă convinsă. Cei de teapa lor o ţin una şi bună, că s-au schimbat foarte mult.

— Păcat, îmi pare rău!

Mă uitam la fotografia aceea cu femeia goală de pe perete.

— Aşa a ajuns şi sora lui Selçuk! a zis el, aproape în şoaptă. Probabil că s-a îndrăgostit de cineva! Şi la sora ta e vorba de aşa ceva?

Nu i-am răspuns. Am făcut nişte gesturi nervoase şi şi-a dat seama că nu-mi făcea plăcere subiectul.

— Ei, şi cum o mai duce fratele tău mai mare?

— E fără speranţă! am zis eu. Nu face decât să bea şi să se îngraşe. E un zevzec fără speranţă!

— Şi el e aşa?

— E atât de zevzec că nu e în stare de nimic, am zis eu, ambalându-mă pe măsură ce vorbeam. Dar adevărul e că se înţelege foarte bine cu sora mea. N-au decât să facă ce vor, pentru că mie mi se fâlfâie, numai că tot îmi pasă de ceea ce se petrece pentru că unul dintre ei e suficient de îndoctrinat ca să aibă oroare de bani, iar celălalt e suficient

de zevzec ca să nu pună mâna să-i câştige. Dărăpănătura aia idioată, ciudată, dezgustătoare tot mai zace degeaba pe terenul ăla.

— Bunica ta şi tipul ăla, omul care e angajat la ea, nu mai locuiesc acolo?

— Locuiesc. Dar ce s-ar întâmpla dacă ar locui la etajul unui bloc care ar urma să se ridice pe locul ăla? Atunci nu mi-aş mai răci gura de pomană toată iarna, explicându-le unor handicapaţi de copii bogaţi cum e cu axa hiperbolei, care este relaţia dintre axă şi punctul focal şi ce relevanţă are coeficientul de corelaţie r, pricepi? Anul viitor trebuie să plec neapărat în America pentru facultate, dar cum am să fac rost de bani?

— Ai dreptate, a zis el, şi s-a simţit pesemne oarecum stânjenit.

Şi eu m-am simţit stânjenit, căci mă temeam ca nu cumva Vedat să mă creadă un duşman al celor cu dare de mână. Am tăcut puţin amândoi.

— Hai să ne ducem odată la mare! am zis eu.

— Da, poate că s-a trezit şi Ceylan.

— Nu suntem obligaţi să mergem acolo.

— Păi, toţi sunt acolo.

S-a ridicat din patul în care zăcuse până atunci nemişcat; era îmbrăcat doar cu slipul, avea un trup frumos, relaxat, bine bronzat şi, în mod limpede, bine hrănit. A căscat destins, netulburat, fără grijă.

— Urma să vină şi Funda!

Mă enerva trupul lui Vedat şi, probabil, şi alte lucruri.

— E bine, să vină!

— Dar doarme.

— Atunci, du-te s-o trezeşti! i-am zis eu, uitându-mă nu la trupul lui, ci la femeia goală de pe perete.

— Chiar aşa, s-o trezesc, nu?

A plecat să-şi trezească sora. La puţin timp după aceea s-a întors şi şi-a aprins lacom o ţigară, de parcă ar fi dus o viaţă plină de probleme şi n-ar fi putut să se lipsească de tutun. Apoi m-a întrebat:

— Tu tot nu fumezi, nu?

— Nu.

A urmat o clipă de tăcere. M-am gândit că Funda stătea în pat şi se scărpina, somnoroasă. Am mai vorbit puţin de diverse lucruri prosteşti ca, de pildă, despre temperatura apei mării. Apoi şi-a făcut apariţia Funda.

— Frăţioare, unde-mi sunt sandalele?

Cu un an în urmă, Funda nu era decât o fetiţă, dar acum avea picioare lungi, frumoase şi purta un costum de baie minuscul, din două piese.

— Bună, Metin!

— Bună!

— Ce mai zici? Frăţioare, te întrebam unde-mi sunt sandalele?

Cei doi fraţi s-au luat imediat la harţă: el i-a spus că nu era pus să-i păzească lucrurile, ea i-a spus că, în urmă cu o zi, dăduse de pălăria ei de pai în dulapul lui, aşa că au ridicat şi mai tare glasul unul la altul. Curând după aceea, Funda a ieşit din cameră trântind uşa, dar a revenit curând, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, şi au prins să se încaiere din nou, trimiţându-se unul pe altul să ia cheile maşinii din camera mamei lor. În cele din urmă, s-a dus Vedat. M-am simţit oarecum stingherit.

— Ei, Funda, şi ce mai zici?

— Ce să zic! E plictiseală!

Am stat puţin de vorbă: am întrebat-o ce clasă terminase în anul acela, era în anul întâi de liceu, fusese doi ani la clasa „pregătitoare”, nu, nu era la Liceul german şi austriac, ci la cel italian. Atunci am bâiguit următoarele cuvinte: *équipement électrique, brevet type,* Ansaldo San Giorgio Genova… Funda m-a întrebat dacă citisem lucrurile acelea pe vreun cadou adus din Italia. Nu i-am spus că plăcuţe de felul acela se găseau pe uşile din faţă ale tuturor troleibuzelor din Istanbul şi că toţi istanbulezii care călătoreau cu ele se vedeau nevoiţi să înveţe pe de rost asemenea lucruri pentru a nu înnebuni de plictiseală căci, nu ştiu de ce, am avut deodată sentimentul că m-ar fi dispreţuit dacă i-aş fi spus că mergeam cu troleibuzul. Apoi am tăcut amândoi. M-am gândit puţin la fiinţa aceea

dezgustătoare pe care o numeau ei mamă, care dormea de prânz, duhnind a cremă şi a parfum, şi care îşi petrecea vremea aşteptând să joace cărţi, iar apoi juca cărţi aşteptând să treacă vremea. După aceea a apărut Vedat, care ne-a arătat cheile maşinii, scuturându-le în mână.

Am ieşit, am urcat în maşina coaptă de soare şi, după ce am mers două sute de metri, am oprit şi am coborât în faţa casei lui Ceylan. Am vrut să spun ceva, pentru că mă simţeam stânjenit de emoţia pe care-o încercam:

— Au modificat foarte mult locul ăsta.

— Da.

Am păşit pe pietrele presărate prin iarbă, fiecare la un pas una de alta. Un grădinar uda grădina, pe arşiţă. În cele din urmă, le-am văzut pe fete şi am spus, ca să mă aflu în treabă:

— Jucaţi vreodată pocher?

— Ha?!

Am coborât treptele. Fetele stăteau tolănite şi arătau pline de graţie. Mi-a trecut prin minte că tocmai mă văzuseră şi m-am gândit că purtam cămaşa pe care mi-o cumpărasem de la Ismet cu banii câştigaţi la pocher şi pantalonii Lewis, pe care mi-i pusesem peste slip, iar într-unul dintre buzunarele pantalonilor aveam cele paisprezece mii de lire pe care le câştigasem meditându-i pe proşti vreme de o lună! apoi am spus, ca să spus şi eu ceva:

— Jucaţi, v-am întrebat?

— Ce să jucăm? Să vă fac cunoştinţă cu Metin!

O cunoşteam, de fapt, pe Zeynep:

— Bună, Zeynep, cum mai merge?

— Bine.

— Aceasta este Fahrünnisa, dar să nu-i spui aşa, că se supără! Să-i spui Fafa!

Fafa nu era frumoasă. Ne-am strâns mâinile.

— Iar aceasta este Ceylan!

Am strâns mâna fermă şi uşoară a lui Ceylan. Am vrut să mă uit în altă direcţie. M-am gândit deodată că s-ar putea să fiu îndrăgostit, dar era o idee absurdă, copilărească. M-am uitat spre mare şi mi-am dorit să cred că nu eram

neliniştit, ci calm, ba chiar mi-am dorit să fiu aşa. Ceilalţi au uitat de mine şi au început să discute între ei:

— Şi schiul nautic e greu.

— Măcar de m-aş putea ţine pe picioare!

— Dar cel puţin nu e aşa de periculos ca schiul pe zăpadă.

— Costumul de baie trebuie să fie strâns pe corp.

— Te dor braţele.

— De-ar veni odată Fikret, să începem!

Mă plictisisem. Mi-am trecut greutatea corpului de pe un picior pe altul şi am tuşit.

— Stai jos, măi! mi-a spus Vedat.

Eram convins că aveam un aer foarte gânditor.

— Ia stai jos! mi-a spus Ceylan.

M-am uitat la Ceylan: era frumoasă. Da! M-am gândit din nou că m-aş fi putut îndrăgosti de ea, pentru ca puţin după aceea să cred că eram convins că mă gândisem la asta.

— Acolo este un şezlong, a zis Ceylan, arătând într-acolo cu vârful nasului.

În timp ce mă îndreptam spre şezlong, am văzut pe uşa deschisă care se afla la parterul casei de beton nişte mobile înspăimântătoare. Soţii bogaţi şi nefericiţi din filmele americane stăteau aşezaţi pe mobile de genul acela în timp ce discutau, ţipând unul la altul, cu paharele de whisky în mână, despre problemele căsniciei lor. Izul acela de mobilă, de bogăţie, de lux care răzbătea din casă părea să îmi spună „ce faci tu aici?”, dar apoi am reflectat şi m-am relaxat: eu eram mai inteligent decât toţi cei aflaţi acolo! M-am uitat la grădinarul care continua să ude grădina, am luat şezlongul, am revenit, l-am desfăcut fără nicio dificultate, m-am aşezat lângă ei şi i-am ascultat dus pe gânduri, întrebându-mă dacă eram sau nu îndrăgostit.

Fafa povestea despre „clasa noastră, care e foarte haioasă” şi, cum Ceylan, colega ei de şcoală, îi spunea mereu „zi şi de aia, povesteşte şi de ailaltă”, ajunsesem deja să mă prăjesc la soare când s-a sfârşit pălăvrăgeala; în plus, eram la fel de nehotărât ca înainte. Apoi, pentru că nu voiam să se creadă că eram un sălbatic care nu pricepea

de glumă, m-am decis să le torn şi eu câteva baliverne idioate de acelaşi soi, aşa că le-am istorisit în amănunt cum furaserăm noi întrebările pentru examen din biroul directorului, de la şcoală. Nu le-am povestit însă şi câţi bani câştigasem după aceea vânzându-le unor copii bogaţi şi proşti, căci mi-ar fi răstălmăcit vorbele, iar afacerea aceea măruntă pe care mă văzusem nevoit s-o înjgheb pentru că n-aveam un tată bogat care să-mi dăruiască, de ziua mea sau într-o altă zi oarecare, ceasul Omega pe care-l purtam la mână, li s-ar fi părut groaznică, deşi taţii lor învârteau asemenea afaceri de dimineaţa până seara. În vremea aceasta am auzit cum se apropia o barcă cu motor, care scotea nişte zgomote asurzitoare. Au întors cu toţii capetele şi s-au uitat într-acolo. Mi-am dat seama că venea Fikret. Şi-a apropiat în mare viteză barca cu motor de debarcader, de-ai fi zis că era pe ce să se izbească de el, după care s-a oprit, împroşcând cu apă în jur. A sărit pe ţărm cu oarecare greutate.

— Ce mai e nou, copii? a zis el, aruncând o privire spre mine.

— Să vă fac cunoştinţă, a zis Vedat. Metin, Fikret!

— Copii, ce beţi? ne-a întrebat Ceylan.

Toţi au zis Coca-Cola. Fikret nici măcar n-a răspuns, ci doar şi-a ţuguiat buzele şi a făcut un semn din mână: era semnul pe care-l făceai când spuneai „Sunt negru de supărare!”. M-am uitat la Ceylan, dar n-am reuşit să-mi dau seama dacă îi părea rău de el sau nu. Mi-am dat însă seama de altceva: eu cunoşteam de ani de zile farsa pe care-o juca Fikret, care se prefăcea că e un tip cu personalitate. Dacă eşti urât şi prost, trebuie să fii un tip cu personalitate, mai ales dacă ai barca asta, care circulă mai repede ca sunetul, şi maşina, care e şi mai rapidă decât ea, ca să se uite fetele la tine. Ceylan a adus sucurile. Au stat multă vreme de vorbă, cu paharele în mâini.

— Ascultaţi muzică?

— Unde mergem diseară?

— Ştii, ziceai că ai un Elvis.

— Aveam. Unde e discul ăla cu *Best of Elvis*?

— Nu ştiu.

— Mă plictisesc.

— Ce să facem?

Apoi au tăcut puţin, de parcă ar fi obosit de atâta vorbărie şi de soarele care dogorea, după care iar au vorbit, iar au tăcut, iar au vorbit, iar au tăcut şi, când au tăcut din nou, s-a auzit ţâşnind, dintr-o boxă nevăzută, o muzică banală, iar eu m-am gândit că trebuia să mai spun şi eu ceva.

— Asta e o muzică foarte plată, o muzică de ascensor! am zis eu. Americanii ascultă asemenea lucruri doar când circulă mult cu ascensorul.

— Când circulă mult cu ascensorul?!

Asta ai zis tu, Ceylan, iar atunci am prins glas, observându-te cum mă ascultai şi prefăcându-mă că nu te observ, pentru că, da, probabil că eram deja convins că te iubeam şi, deşi mi-era ruşine, am continuat să vorbesc şi te-am lămurit. Ţi-am arătat ce loc important ocupau aceste deplasări cu ascensorul în viaţa newyorkezilor, ţi-am dezvăluit că Empire State Building are exact cincizeci de picioare şi o sută două etaje şi că de acolo se zăreşte panorama oraşului până la cincizeci de mile, dar nu ţi-am spus că nu fusesem încă la New York şi că nu admirasem niciodată peisajul acela. Tocmai îţi spuneam că, potrivit Enciclopediei Britannica, ediţia 1957, pe care o aveam noi la şcoală, oraşul avea pe vremea aceea 7.891.957 de locuitori şi că, potrivit aceleiaşi ediţii, în 1940 avea 7.454.995 de locuitori, când Fafa a zis:

— Pfui! Le-ai învăţat pe de rost, ca un tocilar!

Aşa a zis Fafa, iar când tu ai râs către ea, Ceylan, eu v-am explicat că pentru a demonstra că nu mă număram printre cei care trebuie să tocească pentru a reţine ceva pe de rost şi că, pentru a vă putea da măsura inteligenţei mele, puteam să înmulţesc, de pildă, pe loc toate numerele alcătuite din două cifre.

— Da, a zis Vedat. Individul ăsta are un cap ciudat, toată şcoala o ştie!

— 17 x 49? m-a întrebat Ceylan.

— 833, am zis eu.
— 70 x 14?
— 980.
— De unde ştim că e aşa? a zis Ceylan.
Eram emoţionat, dar nu făceam decât să zâmbesc.
— Să aduc o hârtie şi un creion? a zis ea.
Ai ţâşnit de la locul tău, Ceylan, nemairăbdându-mi zâmbetul enervant, ai dat fuga printre mobilele acelea înspăimântătoare şi te-ai întors peste puţină vreme cu o hârtie care purta antetul unui hotel din Elveţia şi cu un stilou de argint, purtând o expresie îndârjită pe chip.
— 33 x 27?
— 891!
— 17 x 27?
— 459
— 81 x 79?
— 6399!
— 17 x 19?
— 323!
— Nu, 373!
— Mai înmulţeşte o dată, Ceylan, te rog!
— Bine, 323!
— 99 x 99?
— Asta e cel mai uşor: 9801!
Erai furioasă, Ceylan, erai furioasă până la dezgust:
— Chiar aşa, le-ai învăţat pe de rost ca un tocilar!
Eu nu făceam decât să zâmbesc şi mă gândeam că broşurile acelea banale, mizerabile în care scria că toate iubirile încep cu dezgustul spuneau, poate, adevărul.
Apoi, Ceylan a făcut schi nautic cu barca lui Fikret, iar eu m-am cufundat în cugetări despre sentimentul rivalităţii şi am înţeles probabil pe dată că urma să-mi pierd timpul cu asemenea gânduri până târziu în noapte, pentru că eram convins de-acum, fir-ar să fie, că mă îndrăgostisem de ea.

6

M-am trezit, m-am ridicat din pat, mi-am pus cravata şi sacoul şi am ieşit. O dimineaţă calmă, frumoasă, plină de strălucire! În copaci se zăresc ciori şi vrăbii. Mă uit la obloane: toate sunt închise; dorm cu toţii, căci aseară s-au culcat târziu. Faruk Bey a băut, iar Nilgün s-a uitat la el cum bea. Doamna a tot ţipat de sus. Nici măcar n-am auzit la ce oră a venit şi s-a culcat Metin; am dat drumul încetişor la pompă, ca să nu-i trezească scârţâitul ei, m-am clătit pe faţă cu apa rece din zori, apoi am intrat în bucătărie, am tăiat două felii de pâine, le-am luat cu mine, m-am dus la coteţ şi am deschis uşa. Găinile au dat năvală afară, zburătăcind care încotro şi cotcodăcind. Am băut frumuşel două ouă, fărâmându-le cu băgare de seamă la un cap, şi mi-am mâncat feliile de pâine. Am luat şi celelalte ouă din cuibar şi tocmai mă întorceam în bucătărie, fără să fi apucat încă să închid uşa coteţului, când m-am mirat să văd că Nilgün se trezise, îşi luase sacoşa şi pleca de acasă. A zâmbit când m-a văzut:

— Bună dimineaţa, Recep.

— Încotro, la ora asta?

— La mare. Mai târziu se aglomerează. Fac baie şi ies repede din apă. Ouăle sunt din coteţ?

— Da, am zis eu, încercând, nu ştiu de ce, un sentiment de vinovăţie. Vrei să iei micul dejun?

— Vreau, a zis Nilgün, după care a râs şi dusă a fost.

M-am uitat pe urmele ei. O pisică grijulie, migăloasă, prevăzătoare. Purta sandale şi avea picioarele dezgolite.

Când era mică, avea nişte picioare ca nişte surcele. Am intrat şi am pus apă la fiert pentru ceai. Aşa era şi maică-sa. Acum e la cimitir. O să ne ducem acolo şi-o să ne rugăm. Îţi aminteşti de mama ta? Avea trei ani, n-are cum să-şi amintească. Doğan Bey era guvernator în est, iar în ultimele două veri îi trimisese aici. Maică-ta şedea în grădină, cu Metin în braţe şi cu tine alături, iar soarele îi scălda chipul palid toată ziua, dar se întorcea la Kemah la fel de albă la faţă ca hârtia cum venise. Vreţi suc de vişine, domniţă, o întrebam eu. Mulţumesc, Recep Bey, puneţi-l aici, zicea ea. Îl ţinea pe Metin în braţe, iar eu i-l puneam alături; când mă întorceam după două ceasuri, vedeam că nu băuse decât două înghiţituri dintr-un ditamai paharul. Apoi venea Faruk, gras şi transpirat, îi zicea „mamă, mi-e foame" şi dădea gata tot paharul dintr-o suflare. Bravo! Am scos învelitoarea şi, tocmai când mă dusesem s-o aştern, am simţit că masa duhnea: Faruk Bey vărsase rachiu pe ea cu o seară în urmă. M-am întors şi am luat cârpa, apoi am şters-o. Apa fiersese şi am pus ceaiul să se infuzeze. Mai era şi nişte lapte, rămas de ieri. Mâine mă duc la Nevzat. Eram cu gândul la cafea, dar m-am stăpânit şi m-am concentrat pe ce aveam de făcut.

Pesemne că m-am lăsat purtat de gânduri, iar timpul a trecut. În timp ce puneam masa, a coborât Faruk Bey. Mersul lui greoi, care face treptele să scârţâie, aduce cu cel al bunicului său. A căscat şi a bombănit ceva.

— Am făcut ceai, am zis eu. Staţi jos, să vă servesc micul dejun.

S-a prăbuşit pe scaunul pe care stătuse cu o seară în urmă, când băuse.

— Vreţi şi lapte? l-am întrebat eu. Avem un lapte bun, gras.

— Bine, adu-mi! a zis el. Îmi face bine la stomac.

M-am dus în bucătărie: stomacul. Lichidele alea otrăvite care se adună acolo de atâta băut vor sfârşi prin a-i face o gaură în el. Dacă mai bei, mori! zicea doamna. Ai auzit ce-a spus doctorul, nu? Doğan Bey stătea cu privirile aţintite înainte, chibzuia, după care i-a zis: mai bine mor decât să

nu-mi meargă capul, mamă, eu nu pot trăi fără să gândesc, iar doamna i-a zis puiule, asta nu înseamnă să gândeşti, ci să te întristezi, dar uitaseră deja amândoi să se asculte unul pe altul. Apoi, după ce-a tot migălit la scrisorile alea, Doğan Bey a murit. Îi curgea sânge din gură, la fel ca lui taică-său, era limpede că din pricina stomacului, iar doamna plângea, urlând ca din gură de şarpe, şi mă striga, de parcă mie mi-ar fi stat ceva în putere, înainte de a muri, i-a scos cămaşa plină de sânge, l-am îmbrăcat cu o cămaşă curată, călcată, după care a murit. O să ne ducem la cimitir. Am fiert laptele şi l-am pus frumuşel în pahar. Stomacul e o lume întunecată, tainică, pe care n-o cunoaşte decât Profetul Iona. Eu mă înfioram ori de câte ori mă duceam cu gândul la gaura aia întunecoasă. Dar stomacul meu parcă nici nu există; asta pentru că-mi ştiu limitele, nu sunt ca ei, mai ştiu şi să uit. Când am dus laptele la masă, am văzut că venise şi Nilgün. Atât de repede! Avea părul umed, frumos.

— Să vă servesc micul dejun? am întrebat-o eu.

— Bunica nu coboară la micul dejun? m-a întrebat Nilgün.

— Coboară, am zis eu. Coboară dimineaţa şi seara.

— La prânz de ce nu coboară?

— Nu-i place zarva care răzbate dinspre plajă, am zis eu. La prânz îi duc tava sus.

— S-o aşteptăm, a zis Nilgün. Când se trezeşte?

— S-a trezit de mult, am zis eu.

M-am uitat la ceas: era opt şi jumătate.

— Aaa, Recep! a zis Nilgün. Am cumpărat ziarul de la băcănie. De-acum încolo am să-l iau eu dimineaţa.

— Dumneavoastră ştiţi mai bine, am zis eu în timp ce ieşeam din bucătărie.

— Şi ce dacă-l iei? a ţipat deodată Faruk Bey. Ce dacă afli câţi oameni au fost omorâţi, câţi i-au omorât, câţi dintre ei erau „fascişti”, câţi comunişti şi câţi nici cu unii, nici cu alţii?

Eu intrasem în casă şi urcam scara. Ce atâta zor, ce vreţi, de ce nu vă mulţumiţi cu puţin? Tu n-ai cum să ştii, Recep! Moartea! Cuget, mă tem, căci omul e curios din fire. La obârşia oricărei cunoaşteri se află curiozitatea, zicea

Selâhattin Bey, ai priceput, Recep? Am ajuns sus şi am bătut în uşă.

— Cine e? a întrebat ea.

— Eu sunt, doamnă, am zis, şi am intrat.

Deschisese dulapul şi scotocea prin el. S-a prefăcut că-l închidea la loc.

— Ce e? a întrebat ea. De ce ţipă unul la altul acolo jos?

— Vă aşteaptă la micul dejun.

— De-asta ţipă unul la altul?!

Mirosul stătut al dulapului se răspândise prin încăpere. Îl adulmecam şi-mi aminteam.

— Poftim? am zis eu. Nu, glumesc între ei.

— Se aşază la masă dis-de-dimineaţă?

— Dacă asta vă îngrijorează, doamnă, vă spun că Faruk Bey nu bea. Asta e oră de băut?

— Nu le lua apărarea! a zis ea. Şi nu-mi spune mie minciuni! Îmi dau seama imediat!

— Nu vă spun minciuni, am zis eu. Vă aşteaptă amândoi la micul dejun.

S-a uitat la uşa deschisă a dulapului.

— Să vă duc jos?

— Nu!

— O să mâncaţi în pat? Să vă aduc tava sus?

— Adu-o, a spus ea. Şi spune-le să fie gata!

— Sunt gata.

— Închide uşa!

Am închis-o şi am coborât: în fiecare an, înainte de-a se duce la cimitir, mai scotocea o dată prin dulap, ca şi cum ar fi urmat să găsească în el vreun lucru pe care nu-l mai văzuse şi cu care nu se mai îmbrăcase niciodată şi până la urmă se îmbrăca tot cu haina aceea groasă, ciudată, înspăimântătoare. Am intrat în bucătărie, am pus pâinea, apoi le-am dus-o.

— Citeşte-mi! îi zicea Faruk Bey lui Nilgün. Ia citeşte-mi, să vedem câţi morţi sunt azi!

— Şaptesprezece, a zis Nilgün.

— Ei, şi ce concluzie tragem din asta? a întrebat-o Faruk Bey.

Nilgün şi-a vârât şi mai mult nasul în gazetă, de parcă nu l-ar fi auzit pe fratele ei mai mare.

— Că nu mai are niciun sens şi-aşa mai departe, a zis Faruk Bey, oarecum mulţumit.

— Se pare că doamna n-o să coboare la micul dejun. Să vă servesc pe dumneavoastră!

— De ce nu coboară?

— Nu ştiu, a zis eu. Răscoleşte prin dulap.

— Bine, serveşte-ne pe noi.

— Nilgün Hanım, i-am zis eu. Staţi aşa, cu costumul de baie ud leoarcă, şi-o să răciţi. Urcaţi, schimbaţi-vă şi citiţi mai apoi gazeta…

— Uite, nici măcar nu te-a auzit, a zis Faruk Bey. E încă suficient de tânără ca să creadă ce scriu gazetele. Citeşte, plină de emoţie, despre morţi!

Nilgün s-a ridicat de pe scaun, zâmbindu-mi. Am coborât în bucătărie. Să crezi ce scriu gazetele? Am întors feliile de pâine şi am pregătit tava doamnei. Doamna citeşte gazeta ca să vadă dacă a mai răposat vreun cunoscut de-al ei – nu vreun tânăr, ciuruit de bombe şi gloanţe, ci vreun boşorog, mort de moarte bună. Îi duc tava. Uneori se înfurie că nu poate să ghicească numele de familie din ferpare, bombăne, apoi lasă gazeta deoparte. Dacă nu e prea mânioasă îşi bate joc uneori, când sunt cu ea, de numele lor de familie. Astea sunt nume inventate, blestemate, ce e aia nume de familie?! Am stat şi m-am gândit: cel care mi-a dat mie numele de familie e tata, iar numele meu de familie este Karataş[19]. Acesta are un înţeles limpede. Nu reuşesc însă să pricep ce înseamnă alte nume. Aşa e şi cu numele oamenilor ăstora – Darvinoğlu. Am bătut la uşă şi am intrat. Doamna se afla tot lângă dulap.

— V-am adus micul dejun, doamnă!

— Lasă-l acolo!

— Mâncaţi repede! am zis eu. Să nu vi se răcească laptele!

— Bine, bine! a zis ea.

Stătea cu ochii la dulap, nu la tavă.

[19] În traducere, „piatră neagră”.

— Închide uşa!

Am închis-o. Apoi mi-am adus aminte de feliile de pâine puse la prăjit, aşa că am coborât în fugă. Oricum, nu se arseseră. Am pus pe tavă oul lui Nilgün Hanım şi restul de mâncare pentru micul dejun şi le-am dus.

— Mă scuzaţi, am întârziat, am zis eu.

— Metin nu vine la micul dejun? a întrebat Faruk Bey.

Bine! Am urcat iar, am intrat în camera lui Metin, l-am trezit şi am deschis obloanele. Bombănea. Am coborât, Nilgün Hanım voia ceai, aşa că m-am dus în bucătărie, i-am turnat din ceaiul pe care-l pusesem la infuzat, iar când i l-am dus am văzut că Metin coborâse imediat, ba chiar se aşezase la masă.

— Vă aduc acum micul dejun, am zis eu.

— La ce oră ai venit aseară? l-a întrebat Faruk Bey.

— Am uitat! a zis Metin.

Era îmbrăcat doar cu slipul şi cu o cămaşă.

— Ai lăsat benzină în maşină? l-a întrebat Faruk Bey.

— N-ai nicio grijă, frăţioare! a zis Metin. Am umblat cu maşinile celorlalţi. Nu prea mă dau în vânt să fiu văzut pe-aici într-un Anadol.

— Cum adică? a întrebat Nilgün.

— Tu citeşte-ţi ziarul! a zis Metin. Eu vorbesc cu fratele meu.

Am intrat în bucătărie ca să-i duc ceaiul. Am pus altă pâine la prăjit. I-am dus ceaiul, care era concentrat.

— Vreţi şi lapte, Metin Bey? l-am întrebat eu.

— Toţi au întrebat de tine, a zis Metin.

— Ce-mi pasă mie? a zis Nilgün.

— Pe vremuri erai prietenă la cataramă cu fetele alea, a zis Metin. Eraţi nedespărţite, iar acum le dispreţuieşti pentru simplul motiv că ai citit şi tu câteva cărţi!

— Nu le dispreţuiesc! Doar că nu vreau să le văd.

— Le dispreţuieşti. Omul dă cel puţin bună-ziua.

— Ei, uite că eu nu le dau! a zis Nilgün.

— Vreţi şi lapte, Metin Bey? am întrebat eu.

— Ai văzut? Ai devenit foarte orientată politic. Foarte mojică!

— Tu ştii ce înseamnă să fii orientat politic? l-a întrebat Nilgün.

— Cum aş putea să nu ştiu? a spus Metin. Am o soră mai mare căreia i-a fost spălat creierul de curând, aşa că văd asta zi de zi.

— Prostule!

— Vreţi şi lapte, Metin Bey?

— Copii, potoliţi-vă, potoliţi-vă! spunea Faruk Bey.

— Nu vreau lapte, a zis Metin.

Am dat fuga la bucătărie şi am întors feliile de pâine. I-au spălat creierul. Atâta vreme cât n-au să fie înlăturate mizeriile, superstiţiile şi minciunile care zac în creierele tuturor, n-avem scăpare, zicea Selâhattin Bey, de aceea scriu eu de ani de zile, Fatma, de aceea! Mi-am turnat un pahar cu lapte şi am băut jumătate din el. Când s-au prăjit feliile de pâine, li le-am dus.

— Când o să se roage bunica la cimitir, să vă rugaţi şi voi! zicea Faruk Bey.

— Am uitat rugăciunile pe care le-nvăţasem de la mătuşa, a zis Nilgün.

— Ce repede le-ai uitat! a zis Metin.

— Dragul meu, şi eu le-am uitat, a zis Faruk Bey. Vă zic, adică, să ţineţi şi voi palmele ridicate spre cer, ca să nu se supere.

— Nu-ţi face griji, am să le ţin, a zis Metin. Nu acord importanţă unor astfel de lucruri.

— Fă-o şi tu Nilgün, da? a zis Faruk Bey. Şi pune-ţi ceva pe cap.

— Bine, a zis Nilgün.

— Asta n-o să contravină convingerilor tale ideologice? zicea Metin.

Am ieşit şi m-am dus sus. Am bătut la uşa doamnei. Am intrat. Mâncase şi se dusese iar la dulap.

— Ce e? a întrebat ea. Ce vrei?

— Mai vreţi un pahar cu lapte?

— Nu vreau.

Tocmai luam tava când a închis brusc uşa dulapului şi a ţipat la mine:

— Să nu te apropii!

— Nu mă apropii de dulapul dumneavoastră, doamnă! am zis eu. Vedeţi bine că nu fac decât să iau tava.

— Ce fac ei jos?

— Se pregătesc.

— Iar eu tot n-am reuşit să aleg, a zis ea, după care s-a sfiit parcă deodată şi a început să se holbeze în dulap.

— Grăbiţi-vă, doamnă! am zis eu. Altfel o să ne prindă căldura.

— Bine, bine. Închide bine uşa.

Am coborât în bucătărie şi am pus apă la încălzit, ca să spăl vasele. Am băut, aşteptând să se încălzească apa, jumătatea de pahar de lapte care-mi mai rămăsese, m-am gândit la cimitir, m-am emoţionat şi am avut o senzaţie oarecum ciudată; m-am gândit şi la lucrurile, la instrumentele din spălătorie. Uneori, la cimitir, îţi vine să plângi. M-am dus la ei; Metin Bey mi-a cerut un ceai şi i l-am dus. Faruk Bey se uita la grădină, trăgând din ţigară, şi tăceau cu toţii. Am intrat în bucătărie şi am terminat cu vasele. Când m-am dus înapoi după aceea, Metin Bey era deja îmbrăcat. M-am întors, mi-am scos şorţul, mi-am cercetat cravata şi sacoul, m-am pieptănat, mi-am zâmbit în oglindă, aşa cum făceam după ce mă pieptăna frizerul, şi am ieşit.

— Suntem gata, ziceau ei.

Am urcat; mă rog, doamna se îmbrăcase în cele din urmă. Iată, purta aceeaşi haină neagră, înspăimântătoare; poalele acesteia atingeau pământul, căci doamna, înaltă de felul ei, se micşora de la un an la altul, iar din locul în care poalele hainei atingeau pământul se arătau boturile ascuţite, aidoma boturilor iscoditoare ale unor pui de vulpe, ale încălţărilor curioase pe care le purta în picioare. Tocmai îşi punea o broboadă pe cap. Când m-a văzut a părut stânjenită. Am tăcut puţin amândoi.

— O să transpiraţi în veşmintele astea pe o asemenea căldură, am zis eu.

— Sunt gata cu toţii?

— Sunt gata.

A cercetat odaia din priviri, a căutat ceva, a văzut că dulapul era închis, iar a căutat ceva şi, după ce s-a uitat din nou la dulap, a zis:

— Hai atunci, du-mă jos!

Am ieşit din odaie. A văzut că trăsesem uşa după mine, dar a mai smucit o dată de ea cu mâna. Când am ajuns în capul scărilor, s-a rezemat de mine, nu în baston. Am coborât cu binişorul şi am ieşit. Au venit şi ceilalţi şi tocmai o urcam în maşină, când m-a întrebat:

— Ai ferecat bine uşile?

— Da, doamnă, am zis eu dar, cu toate astea, m-am dus şi am mai trântit o dată uşile, ca să-şi dea ea seama că erau închise.

În cele din urmă a urcat, slavă Domnului, în maşină.

7

Doamne, ce curios! Când maşina a pornit brusc, legănându-se, m-am emoţionat de parcă m-aş fi aflat în trăsura copilăriei mele, dar apoi m-am gândit la voi, la bieţii de voi, cei aflaţi la cimitir şi am crezut că mă pufnea plânsul, dar nu încă, Fatma, pentru că mă uitam pe ferestrele maşinii care ieşea pe poartă, în stradă, şi tocmai mă întrebam dacă Recep o să rămână singur acasă, când ne-am oprit şi am aşteptat, iar la puţin timp după aceea a venit şi stârpitura, care a urcat pe partea cealaltă, s-a aşezat tot în spate, şi-atunci iar…

— Ai închis bine uşile, nu-i aşa, Recep?

În timp ce maşina pornea la drum…

— Da, Faruk Bey.

…eu m-am rezemat zdravăn de spătarul scaunului meu.

— Bunico, ai auzit, nu-i aşa, că Recep a închis bine uşile! Ca să nu începi după aceea iar ca anul trecut, cum că ar fi rămas deschise…

Am început să mă gândesc la ei şi bineînţeles că mi-am adus aminte că tu, Selâhattin, atârnaseşi deasupra porţii ăleia de la grădină despre care ei spun acum că e închisă o tăbliţă de bronz pe care scria „Doctorul Selâhattin”, orele de consultaţie sunt cele de mai jos, n-am să iau bani de la cei necăjiţi, Fatma, zicea el, vreau să iau contact cu poporul, sigur că nu avem încă prea mulţi bolnavi, nu ne aflăm într-un oraş mare, ci în oraşul acesta izolat de la malul mării, chiar aşa, pe vremea aceea nu erau decât câţiva ţărani amărâţi, iar acum, când ridic capul, Doamne,

uite, blocurile, prăvăliile, gloata asta, oamenii pe jumătate despuiaţi, nu te uita spre plajă, Fatma, ce zarvă e asta, toţi stau grămadă, în devălmăşie, uite, Selâhattin, iadul tău iubit a coborât pe pământ, ai reuşit, sigur, dacă asta ai vrut, uită-te la norodul ăsta, poate că asta era…

— Bunica se uită foarte curioasă, nu-i aşa?

Nu, nu mă uit deloc, dar obrăznicăturile astea de nepoţi, Selâhattin…

— Să mai lungim drumul şi să te plimbăm puţin, bunico?

…credeau că nevasta aia a ta cea fără de prihană era ca tine, da, ce să facă, bieţii copii, aşa au fost crescuţi, pentru că, Selâhattin, ţi-ai făcut şi fiul să semene cu tine, nici Doğan nu s-a ocupat de copiii lui, mamă, acum au grijă de ei mătuşile lor dinspre mamă, pentru că pe mine nu mă ţin puterile, iar dacă au grijă mătuşile lor uite, ajung să fie aşa cum sunt, să creadă că bunica lor e dornică să se uite la toate urâciunile alea în drum spre cimitir, dar să nu credeţi asta, vedeţi, nici măcar nu mă uit, deschid geanta, capul mi se apleacă în faţă, îmi adulmec mirosul de bătrână care se revarsă dinăuntrul poşetei, iar mâinile mele mici şi uscate dibuie batista minusculă în bezna pielii de crocodil, îmi ating cu ea ochii uscaţi, pentru că gândurile mele sunt copleşite de ei, doar de ei…

— De ce plângi acum, bunico? Nu plânge!

…numai că ei nu ştiu cât de mult v-am iubit şi nu ştiu că nu pot răbda să mă gândesc, în ziua asta însoriă, că voi sunteţi morţi. Mi-am mai tamponat niţel ochii cu batista, biata de mine, da, acum ajunge, Fatma, ştiu să şi îndur pentru că întreaga mea viaţă s-a petrecut în suferinţă, bine, acum mi-a trecut, nu e nimic, uitaţi, am ridicat capul, mă uit la blocuri, la ziduri, la literele de plastic, la vitrine, la afişe, la culori, dar iar mi se face silă, Doamne, ce urâciune, nu te mai uita, Fatma, eu…

— Cum era pe vremuri pe-aici, bunico?

…m-am închis în propriile gânduri şi necazuri şi nu vă mai aud vorbele ca să pot să vă povestesc, pe vremuri locul ăsta era plin de grădini, ce grădini frumoase, să vă spun eu unde sunt acum grădinile alea, nu era suflet de om, iar în

acei primi ani, când satana nu pusese încă stăpânire pe bunicul vostru, acesta îmi zicea în faptul serii vino, Fatma, hai să ne plimbăm, nu te supăra pe mine că stau închis aici şi nu te duc nicăieri, enciclopedia asta mă osteneşte peste măsură, nu vreau să mă port ca un despot oriental pe motiv că n-am nici brumă de timp, vreau să-mi distrez nevasta şi s-o fac fericită, vino, să ne plimbăm măcar puţin prin grădini, pe deasupra o să mai stăm şi de vorbă, uite ce-am citit azi, mă gândesc la cunoaştere ca la ceva inevitabil şi socotesc că la noi totul este atât de vrednic de milă din pricina ignoranţei, acum am priceput fără tăgadă că este necesară şi la noi o renaştere, o deşteptare a cunoaşterii, înaintea mea se află o sarcină înspăimântătoare pe care se cuvine să o duc la bun sfârşit şi, de fapt, îi sunt recunoscător lui Talat Paşa că m-a surghiunit aici, în cotlonul acesta pustiu, ca să pot citi şi cugeta la toate, căci dacă n-ar fi fost singurătatea şi ceasurile petrecute zadarnic n-aş fi avut cum să ajung la asemenea idei şi n-aş fi priceput niciodată însemnătatea misiunii mele istorice, Fatma, pentru că şi Rousseau şi-a limpezit, de fapt, ideile umblând pe la ţară, prin mijlocul naturii, acelea erau reveriile unui hoinar singuratic, dar noi hoinărim amândoi…

— Marlboro, Marlboro!

Când am ridicat capul m-am speriat, căci ai fi zis că băiatul era cât pe ce să-şi vâre braţul în maşină – băieţaş, o să te facă zob, slavă Domnului că am ieşit, în cele din urmă, dintre betoane şi am pătruns printre grădini, înşirate…

— E foarte cald, frăţioare, nu-i aşa?

…pe cele două laturi ale coastei pe care păşeam atunci, în primii ani, cu Selâhattin, iar când se iveau, ici şi colo, vreo doi-trei ţărani amărâţi, aceia se opreau locului, ne salutau, pe vremea aceea nu prinseseră încă a se teme, domnule doctor, femeia mea e tare beteagă, vreţi să veniţi, să vă ajute Dumnezeu, pentru că nici el n-o luase razna, bieţii de ei, Fatma, mi-e milă de ei, nu le-am luat bani, ce să fac, dar ei nu veneau, de fapt, când avea nevoie de parale,

iar atunci inelele, diamantele mele, oare oi fi închis dulapul, îl închisesem…

— Bunico, eşti bine, nu-i aşa?

…dar ăştia nu te lasă în pace cu întrebările lor idioate, mi-am tamponat ochii cu batista, cum să-ţi fie bine când te duci la mormintele răposatului tău bărbat şi răposatului tău băiat, acum mie…

— Uite, bunico, trecem prin faţa casei lui Ismail! Aici!

…mi-e doar milă de voi, dar uite ce zic ei, Doamne, aici ar fi, chipurile, casa cotonogului, dar nu mă uit într-acolo, bitangul tău, mă întreb dacă ei ştiu, eu…

— Recep, ce face Ismail?

…nu ştiu, ascult…

— Bine. Vinde lozuri.

…cu băgare de seamă, nu, Fatma, nu auzi…

— Cum o mai duce cu piciorul?

…doar pentru a mă apăra pe mine şi pentru a-mi apăra bărbatul şi băiatul de păcat, oare ştie cineva…

— La fel ca înainte, Faruk Bey. Şchioapătă.

…că am avut de-a face cu asta, oare să se fi dus stârpitura la ei…

— Ce mai face Hasan?

…şi să le fi spus, pentru că şi ei, la fel ca bunicul şi tatăl lor…

— O duce rău cu şcoala, a rămas corigent la engleză şi la matematică. Şi nu are nici serviciu.

…se dau în vânt după egalitate, haide, bunico, ar zice ei, asta înseamnă că ei sunt unchii noştri dinspre tată, habar n-aveam, bunico, nu vorbi cu păcat, Fatma, nu te mai gândi, de-asta ai venit tu azi aici, ca să te gândeşti la asemenea lucruri, dar încă n-am ajuns, îmi vine să plâng, am început să-mi tamponez ochii cu batista, parcă ne-am duce la o plimbare oarecare aşa cum stăm în maşină, în ziua asta tristă pentru mine, odată, pe vremuri, cu mult timp în urmă, a venit o trăsură cu un singur cal, iar eu şi Selâhattin am urcat cu şareta coasta care nu se mai sfârşea, tronca-tranca, tronca-tranca, ce bine am făcut, Fatma, nu mai reuşeam să-mi fac timp pentru aşa ceva din

cauza lucrului la enciclopedie, ce bine-ar fi fost să iau şi o sticlă cu vin, nişte ouă răscoapte, o să ne ducem la iarbă verde, dar numai ca să luăm aer, să vedem natura, nu ca să ne-mbuibăm pe stil turcesc până crăpăm, aşa cum fac ai noştri, ce frumos se vede marea de aici, în Europa asta se numeşte picnic, ei fac totul cu măsură, Fatma, cu voia Domnului o să fim şi noi aşa într-o bună zi, poate că fiii noştri n-au să apuce ziua aceea dar, cu voia Domnului, nepoţii noştri, fetele, ca şi băieţii…

— Am ajuns, bunico, uite, am ajuns!

…atunci, în vremurile acelea în care ştiinţa va deveni suverană, nepoţii noştri vor vieţui fericiţi în ţara noastră, care nu se va mai deosebi de ţările din Europa, şi au să vină la mormântul meu, al tău, Selâhattin, iar când motorul s-a cufundat în tăcere mi-a sărit inima din loc, ce linişte e aici, greieri pe arşiţă, moartea la nouăzeci de ani, ei au coborât şi au deschis portiera…

— Haide, bunico, dă-mi mâna!

…din tărăşenia asta de plastic e mai greu de coborât ca din trăsură, Doamne fereşte, dacă ar fi să cad aş muri pe loc şi m-ar îngropa cât ai clipi din ochi, ba poate că au să se şi bucure…

— Ah, aşa! Ia-mă de braţ, bunico, sprijină-te de mine!

…poate că au să se întristeze, să nu vorbesc cu păcat, şi-apoi de ce gândesc acum aşa, am coborât şi, în vreme ce păşesc încet printre pietrele de mormânt, în vreme ce unul mă ţine de un braţ, iar altul de celălalt braţ, Doamne iartă-mă, pietrele astea de mormânt îmi seamănă spaima în suflet…

— Te simţi bine, bunico?

…într-o bună zi am să ajung şi eu sub ele, sub pietrele astea de mormânt, pe arşiţă, singură, părăsită…

— Unde era?

…înconjurată de mireasma ierbii uscate, pârjolite, acum nu te mai gândi la asta, Fatma…

— O luăm în partea asta, Faruk Bey!

…uite, tot mai vorbeşte stârpitura, asta ca să arate că ştie mai bine decât nepoţii mei unde zac ei, vrea să spună

oare că asta se întâmplă pentru că e băiatul lui, dar când au văzut şi ceilalţi mormântul tatălui…

— Aici este!

…şi, chiar aşa, al mamei lor…

— Am ajuns, bunico, aici este!

…eu, inima mea, acum am să plâng, iată, aici sunteţi, bieţii mei, iar voi daţi-mi drumul, lăsaţi-mă singură cu ei, mi-am şters ochii cu batista şi când v-am văzut aici, Doamne, de ce nu m-ai luat şi pe mine, nu vorbi cu păcat, ştiu, de fapt, că eu nu m-am plecat diavolului nici măcar o dată, dar n-am venit aici să vă învinovăţesc, acum am să plâng, mi-am şters nasul şi am ascultat o clipă greierii ţinându-mi răsuflarea, apoi mi-am pus batista în buzunar, ridic palmele spre cer şi rostesc *Fatiha*[20] *pe*ntru voi, o spun, am spus-o, s-a sfârşit, am ridicat capul, am privit în jur, oricum, şi-au ridicat şi ei palmele spre cer, bravo, Nilgün şi-a pus o broboadă frumoasă, dar plăcerea cu care se dă-n spectacol stârpitura îmi face silă, iartă-mă, Doamne, nu pot răbda să văd cum se făleşte cineva că e bitang, de parcă el te-ar iubi mai mult ca noi toţi, Selâhattin, de parcă el s-ar ruga mai mult, pe cine crezi tu că poţi să păcăleşti cu asta, barem de mi-aş fi luat bastonul cu mine, unde o fi, oare or fi încuiat uşile, dar eu am venit să mă gândesc la tine, nu la ele, ah, tu, care te afli sub piatra asta de mormânt, ţi-a trecut vreodată prin minte că am să vin într-o zi aici şi am să citesc pe o lespede aşezată deasupra ta

doctorul Selâhattin Darvinoğlu
1881-1942
Fatiha pentru sufletul său

am rostit-o adineaori, Selâhattin, de fapt, tu nu credeai şi de aceea sufletul tău se zbate acum acolo, în chinurile iadului, vai, Doamne, nu vreau să mă gândesc, dar oare e

[20] Sura introductivă a Coranului – cu alte cuvinte, „sura care deschide cartea” sau „deschizătoarea”; dată fiind expresivitatea, dar şi laconismul ei, este adeseori rostită ca rugăciune independentă, inclusiv ca rugăciune pentru morţi.

vina mea, de câte ori nu i-am spus, Selâhattin, pocăieşte-te, dar tu ţi-ai bătut joc de mine, femeie neghioabă, femeie proastă, ţi-au spălat şi ţie creierul aşa cum li l-au spălat tuturor, nu există nici Dumnezeu, nici lumea cealaltă, lumea de dincolo e o minciună născocită pentru a ne facem să păstrăm dreapta cale pe lumea asta, n-a mai rămas nicio dovadă cu privire la existenţa lui Dumnezeu, dincolo de aberaţiile scolastice, nu există decât lucruri şi fapte, iar noi le putem cunoaşte şi putem cunoaşte relaţiile dintre ele, sarcina mea este să explic întregului Orient că Dumnezeu nu există, mă asculţi, Fatma, nu vorbi cu păcat, nu te gândi la lucrurile astea, eu vreau să mă gândesc la acele prime zile în care nu te lăsaseşi încă în voia satanei, nu doar pentru că de morţi trebuie să-ţi aminteşti numai de bine, ci pentru că erai cu adevărat un copil şi, după cum spunea tata, copilul acela avea un viitor strălucit, stătea cuminte în cabinetul lui de consultaţii şi Dumnezeu ştie ce le făcea bieţilor bolnavi, şi-apoi mai veneau şi femei frânce, fără văluri, cu feţele boite, şi se-nchidea cu ele acolo, dar veneau şi bărbaţii lor, eu stăteam stingheră în odaia de alături, nu cumva să-i treacă prin minte ceva necuvenit, Fatma, da, da, poate că totul s-a petrecut din pricina lor, s-a stabilit aici cu totul, vreo doi-trei clienţi, adică pacienţi, cum le zicea el, ne deprinseserăm cu bolnavii, pentru că era o treabă foarte grea, Selâhattin, uite, îţi dau dreptate în privinţa asta, nimeni, la ţărm de mare, câţiva pescari şi zevzecii din satul acela îndepărtat care picotesc într-un ungher, în cafeneaua de la debarcader, ei nu se îmbolnăvesc în aerul ăsta curat, iar dacă e să se îmbolnăvească habar n-au, şi chiar dacă se îmbolnăvesc nu vin, cine să vină, de fapt, câteva case, câţiva ţărani proşti, dar cu toate astea auziseră de tine, bolnavii veneau tocmai de la İzmit, cei mai mulţi veneau de la Gebze, erau unii care veneau de la Tuzla, cu barca, şi tocmai prinsese să facă şi el parale când îl apucase să se răţoiască, de data asta la bolnavi, Doamne, stăteam şi ascultam din odaia de alături, cu ce te-ai uns pe rana asta, mai întâi am pus tutun, domnule doctor, apoi am oblojit-o cu băligar, vai de mine,

se poate aşa ceva, astea sunt leacuri băbeşti, acum există ştiinţa, ei, şi ce are copilul ăsta, are fierbinţeală de cinci zile, domnule doctor, de ce nu l-aţi adus mai devreme, era furtună pe mare, n-aţi văzut, domnule doctor, măi, era cât pe ce să-i faceţi de petrecanie copilului, ce să facem noi dacă aşa a vrut Dumnezeu, ce Dumnezeu, bre, nu există Dumnezeu, Dumnezeu a murit, Doamne, Selâhattin, căieşte-te, ce căinţă, femeie neroadă, nu mai vorbi aiurea şi tu, ca ţăranii ăia proşti, mi-e mie ruşine pentru tine, mă gândeam că o să educ atâţia oameni, dar n-am putut să-i bag nici măcar nevestei mele vreo două-trei gânduri în cap, ce proastă poţi să fii, dar măcar pricepe că eşti neroadă şi ai încredere în mine, numai că ori de câte ori îi spuneam ai să-i pierzi şi pe cei câţiva bolnavi pe care ţi i-ai găsit, Selâhattin, el parcă îşi ieşea din minţi, eu ascultam din odaia de alături, câte nu-i spunea acelei biete bolnave care bătuse atâta drum cu bărbatu-său ca să-i dea o doctorie, să se dezbrace, zicea el, mă scotea din sărite, îi eşti bărbat sau ce-i eşti, ţăran prost, măcar spune-i tu, nu se dezbracă, bine, n-o consult, aşa că ştergeţi-o, doar n-am să mă supun superstiţiilor voastre oarbe, vai, domnule doctor, nu spuneţi asta, daţi-i un leac, nu, dacă nevastă-ta nu se dezbracă nu-i dau niciun leac, ştergeţi-o, v-au amăgit pe toţi cu scorneala aia despre Dumnezeu, Doamne fereşte! barem de ţi-ai fi ţinut gura, Selâhattin, măcar nu mai vorbi aşa cu ei, nu, eu nu mă tem de nimeni, dar cine ştie ce mai zic despre mine pe la spate, ăsta e un doctor fără frica lui Dumnezeu, nu vă duceţi la el, e dracul gol, n-aţi văzut, de fapt, hârca aia de pe masa lui, are biroul înţesat de cărţi, mai are şi nişte instrumente fermecate, ciudate, nişte lentile care fac ca totul să arate uriaş, tuburi din care iese fum, broaşte moarte, prinse în ace, nu vă duceţi acolo, ce om zdravăn la cap îşi lasă viaţa pe seama acestui bezbojnic dacă nu se află la strâmtoare, individul ăla betegeşte orice om teafăr, Doamne păzeşte!, cel care-i calcă pragul e smintit de duhuri, mai de curând i-a zis unui om beteag, venit tocmai de la Yarımea, tu pari să fii om cu scaun la cap, îmi pari potrivit, aşa că fă bine şi ia mata scrierile astea, citeşte-le

în cafeneaua din sat, a zis el, am scris acolo ce trebuie făcut împotriva tifosului şi a ofticii, a zis el, am scris, în plus, că nu există Dumnezeu, du-te, barem satul vostru să fie izbăvit, la drept vorbind, dacă aş putea trimite în fiecare sat un om teafăr la minte, aşa ca mata, iar omul ăla ar aduna seară de seară întregul sat la cafenea şi i-ar citi măcar un dram din enciclopedia mea, poporul acesta ar fi salvat, dar mai întâi, ah, trebuie să-mi isprăvesc enciclopedia care se tot lungeşte, blestemată să fie ea, şi nici bani n-avem, Fatma, diamantele, inelele, cutia ta, oare or fi încuiat bine uşile, n-au apucat să le încuie pentru că, bineînţeles, nu le mai e teamă de nimic, bolnavii încetaseră să mai vină, lăsând la o parte câţiva betegi fără speranţă, câţiva neputincioşi cărora le părea rău că veniseră de cum intrau pe poarta grădinii, dar cărora le era teamă să facă cale întoarsă şi să-l mânie până şi pe diavol, numai că ţie nu-ţi păsa, Selâhattin, nu-i aşa, poate că şi din cauza diamantelor mele, acum bolnavii nu se mai arată, şi bine fac, zicea el, pentru că ori de câte ori îi vedeam pe prostănacii mei mă apuca depresia, disperarea, e atât de greu să crezi că dobitocii ăştia pot fi oameni, i-am zis unuia dintre ei, mai deunăzi, în vreme ce vorbeam de altele, câte grade au, cu totul, unghiurile unui triunghi, ştiam, bineînţeles, că amărâtul ăla de ţăran, care n-auzise în viaţa lui de triunghi, n-avea cum să ştie, dar pusesem mâna pe hârtie şi pe creion şi-l lămurisem, îmi ziceam „ia să văd eu dacă-i duce mintea la matematică”, dar nu nefericiţii de ţărani sunt de vină, Fatma, ci statul, care n-a făcut nimic ca să le dea o bună educaţie, Doamne, şi i-am explicat preţ de patruzeci de ore, mi-am răcit gura din greu ca să priceapă, iar el se holba la mine cu ochi goi, ba chiar înspăimântat, ah, femeie neroadă, s-a uitat la mine aşa cum te uiţi tu acum, de ce te uiţi aşa la mine de parcă l-ai fi văzut pe dracu’, măi, amărâto, eu sunt bărbatul tău, da, Selâhattin, iar tu eşti satana, uite, acum eşti în gheenă, în focurile iadului, monştri, cazane în clocot, ori poate că moartea e aşa cum ai zis tu, am descoperit moartea, Fatma, a zis el, ascultă-mă, ăsta e cel mai însemnat lucru dintre toate,

moartea e atât de grozavă încât nu mai pot răbda şi, ori de câte ori mă gândesc cum zaci tu în mormânt, mă cuprinde teama şi…

— Te simţi bine, bunico?

…m-a luat deodată cu ameţeală, am crezut că mă prăbuşesc la pământ, dar nu te teme, Selâhattin, am să mai rostesc o dată, pentru ultima oară, *Fatiha pen*tru sufletul tău…

— Aşează-te puţin aici dacă vrei şi odihneşte-te, bunico!

…chiar dacă tu nu vrei, tăceţi, au tăcut, aud cum trece o maşină pe drum, după aceea aud greierii, s-a sfârşit, amin, îmi scot batista şi-mi tamponez ochii, apoi am venit la tine, te am, de fapt, mereu în minte, fiule, dar mi-am zis ca mai întâi să mi-l scot pe taică-tău din gând, ah, sărmanul, nesăbuitul meu fiu, băiatul meu fără de noroc…

Prefectul Doğan Darvinoğlu
1915–1967
Fatiha pentru sufletul său

…bine, o spun, sărmanul meu, băiatul meu fără de noroc, sunt obidită, sunt nefericită, sunt orfană, spun *Fatiha pen*tru tine, amin, şi tu eşti aici, Doamne, Dumnezeule, mi s-a părut deodată, pentru o clipă, că n-ai fi murit, unde mi-e batista, uite cum am început să hohotesc până să dau de ea…

— Bunico, bunico, nu plânge!

…tremurând, am avut impresia că dacă nu mi-ar fi sărit în ajutor m-aş fi făcut grămadă la pământ, hohotind, ce fără de noroc am fost eu, Doamne, mi-era scris să ajung şi aici, la mormântul fiului meu, ce ţi-am făcut eu Ţie ca să-mi dai o asemenea pedeapsă, căieşte-te!, eu am făcut însă tot ce mi-a stat în putinţă, voiam eu oare să se întâmple aşa, băiatul meu, dragul meu Doğan, de câte ori nu ţi-am spus că ultimul lucru pe care trebuie să-l faci în viaţă este să-l urmezi pe tatăl tău, nu te-am trimis eu pe la şcoli cu internat ca să nu-l vezi şi să nu-i urmezi pilda, puiul meu, şi-apoi nu te-am dat la cele mai bune şcoli în anii aceia când

nu ne mai rămăsese nicio leţcaie şi când ţineam casa doar cu inelele, briliantele şi diamantele din cutia pe care mi-o dăduseră bunicii tăi ca zestre, deşi tu nu ştiai acest lucru, veneai acasă sâmbăta, după-amiaza târziu, iar beţivul de taică-tău nu se ducea nici măcar să te ia de la gară şi, în timp ce el se căznea să stoarcă bani de la mine, de vreme ce nu câştiga nicio para chioară, ca să-şi publice cărţile alea smintite, pline de hulă de la un cap la altul, în timp ce eu mă consolam singură, în nopţile reci de iarnă, la gândul că barem fiul meu învaţă la şcoala franceză, am văzut într-o bună zi... aaa, de ce te-ai înscris acolo în loc să te faci inginer sau negustor, ca ei, ai să te ajungi politician, ştiu, poţi să ajungi şi prim-ministru dacă vrei tu, dar nu e păcat de un om ca tine, mamă, ţara asta n-o să se dreagă decât prin politică, dar până să ajung eu să-i spun pe seama ta a rămas s-o dregi, băiatul meu fără minte, în zilele acelea când venise în vacantă ostenit şi dus pe gânduri, Doamne, ce fără de noroc am fost, el se şi deprinsese să umble de acolo-colo nefericit, ca taică-său, uite, fumezi de la vârsta asta, de ce atâta tristeţe, de ce atâta melancolie, fiule, am zis eu, iar când tu mi-ai zis din pricina ţării, mamă, nu ţi-am burduşit eu buzunarele cu parale la gândul că poate ai să te îndrepţi, nu ţi-am dat eu perlele alea roz, fără să i le arăt lui taică-tău, şi nu ţi-am zis du-le la Istanbul, vinde-le şi distrează-te, ca să pleci acolo, să te plimbi, să te distrezi, să umbli cu fete şi să nu te mai gândeşti, de unde să ştiu eu că urma să te însori pe negândite cu fetişcana aia searbădă şi ştearsă şi s-o aduci acasă, nu ţi-am zis eu trăieşte-ţi viaţa din plin, băiete, nu ţi-am zis stăruie măcar în privinţa asta, poată că au să te facă ministru, nu renunţa la prefectură, uite, fiule, îţi vine rândul la ministeriat, nu, mamă, nu mai suport, totul e respingător, urât, mamă, vai, bietul meu băiat, de ce nu-ţi petreci şi tu viaţa ca ceilalţi, între slujbă şi casă, dar ştiu de ce, i-am zis eu într-o zi când mă mâniasem pe el, pentru că eşti leneş şi laş, nu-i aşa, eşti ca taică-tău, n-ai curajul să trăieşti, să te amesteci printre oameni, nu-i aşa, e mai uşor să-i învinovăţeşti şi să-ţi fie silă de toţi, nu, mamă, nu, nu ştii, toţi sunt dezgustători, nu mai suport nici

funcţia de prefect, uite ce le fac acolo bieţilor ţărani, celor vai de mama lor, mi-a murit şi nevasta, să se ocupe de copii mătuşa lor, eu am să-mi dau demisia şi-am să vin să mă stabilesc aici, te rog, mamă, nu mă mai sâcâi, mă tot gândesc la asta de ani de zile, în fundul ăsta de lume…

— Haide, bunico, s-a făcut foarte cald!

…vreau să fiu singur şi să aştern pe hârtie adevărul, nu, nu-ţi îngădui…

— Mai aşteptaţi puţin, Metin Bey…

…nu poţi să stai aici, ai să te duci şi ai să-ţi trăieşti viaţa, bagă de seamă, Recep, nu-i duce mâncare sus, să se ducă şi să-şi câştige singur traiul căci e ditamai omul, te rog, mamă, nu spune asta, ai să te faci de râs…

— Măcar să cureţe cineva lespezile astea!

…în faţa oamenilor la vârsta asta, linişte, obrăznicăturilor, nu pot oare să rămân puţin singură cu tatăl vostru, văd şi eu căcărezele şi balegile, aşa trebuiau oare să se petreacă lucrurile, dar eu îi spusesem atunci, măi băiete, tu bei, iar el tăcuse, de ce, se poate spune că eşti încă tânăr, hai să te mai însor eu o dată, ei bine, şi ce-ai să faci tu de dimineaţa până seara aici, în locul ăsta unde nu e nici ţipenie de om, taci, nu-i aşa, ah, Doamne, ştiu că ai să începi şi tu să te-aşezi la masă şi să scrii aiureli, aşa ca taică-tău, taci, nu-i aşa, ah, băiete, cum să-ţi spun că nu tu eşti răspunzător pentru toate greşelile, şi păcatele, şi nedreptăţile de pe lumea asta, eu nu sunt decât o biată femeie neştiutoare, uite, acum nu mai am pe nimeni, îşi bat joc de mine, dacă ai fi văzut cum a fost amărâta asta de viaţă a mea, fiule, cât de oropsită am fost, uite cum plâng, boţindu-mi batista, m-am cocârjat…

— Ajunge, bunico, ajunge, nu mai plânge! O să mai venim…

…Doamne, ce oropsită am fost, vor să mă ducă de-aici, lăsaţi-mă să zăbovesc în tihnă alături de băiatul şi de bărbatul meu, vreau să rămân singură cu ei, să mă lungesc pe mormânt, dar nu m-am lungit, nu, Fatma, uite, până şi nepoţilor le e milă de tine, au văzut, uite, cât de oropsită şi de amărâtă eşti, au dreptate, unde mai pui şi arşiţa asta,

măcar să mai zic o dată, pentru ultima oară, *Fatiha, dar* când îl văd pe piticul ăla cum se zgâieşte la mine ca un nătărău, cu neruşinare, n-ai tihnă nicio clipă căci diavolul se află pretutindeni, ne pândeşte din dosul zidului ăluia, de parcă ar vrea să ne facă să ne mâniem unul pe altul, bine, *Fatiha*…

— Bunico dragă, uite, ţi-e tare rău, hai să plecăm!

…pentru ultima oară, m-au lăsat în pace când mi-am desfăcut palmele spre cer şi şi le-au desfăcut şi ei, o spunem pentru ultima oară, o spunem cu toţii, trec maşini, ce cald este, bine că nu mi-am luat jerseul pe dedesubt, i-am lăsat în dulap în ultima clipă, trebuie că am încuiat dulapul, bineînţeles, dacă n-or fi intrat hoţii, Doamne păzeşte!, în casa pustie, cum se duce mintea omului la tot soiul de lucruri, mă ierţi, amin, noi acum…

— Sprijină-te de mine, bunico!

…ne ducem, rămâneţi cu bine, aaa, adevărat, mai erai şi tu, parcă te mai lasă cineva să gândeşti…

Gül Darvinoğlu
1922-1964
Fatiha pentru sufletul ei

…dar uite că ei mă duc de-aici, nu mă mai ţin, de fapt, puterile să stau şi să mai spun o dată rugăciunea pe căldura asta, se poate socoti că am spus-o şi pentru tine când am spus-o pentru ei, copilă sfrijită, searbădă, ştearsă, Doğan al meu te-a plăcut, te-a adus să-mi săruţi mâna, apoi a venit seara în odaia mea, tiptil, ce faci, mamă, ce să zic, băiete, fata asta plăpândă, fata asta ştearsă, îmi dădusem seama imediat că n-aveai s-o duci prea mult, ţi-a fost de-ajuns să aduci pe lume trei copii, te-ai sleit cât ai zice peşte, sărmana de tine, mâneai de pe marginea farfuriei, ca o pisică, doi-trei dumicaţi, să-ţi mai pun o lingură, fata mea, ziceam eu, iar ochii ei se căscau de disperare, ce păcate ai fi putut săvârşi, de fapt, ca să ai nevoie de rugăciunea mea, noră pricăjită şi ştearsă care te temeai de mâncare, oamenii ăştia nu ştiu ce e mâncarea bună, nu ştiu

să trăiască din plin, nu ştiu decât să moară vărsând lacrimi pentru suferinţele altora, bieţii de ei, uite, plec, pentru că m-au luat de braţ şi…

— Te simţi bine, bunico?

…slavă Domnului, acum ne întoarcem acasă!

8

Tocmai plecau când bunica lor a vrut să se mai roage o dată, şi atunci doar Nilgün şi-a desfăcut palmele către Dumnezeu alături de ea, doar Nilgün, da; Faruk îşi scosese o batistă cât un cearşaf şi se ştergea cu ea de sudoare, unchiul Recep o ţinea pe doamna, iar lui Metin, care stătea cu mâinile vârâte în buzunarele de la spate ale blugilor, îi era prea lene ca să lase măcar impresia că se roagă. Au sfârşit în grabă rugăciunea aia, pe care au spus-o la nimereală, bunica lor s-a clătinat din nou în stânga şi-n dreapta, iar ei au apucat-o de braţe şi au luat-o de-acolo. Când s-au întors cu spatele la mine, am scos capul de-a binelea din dosul zidului şi al mărăcinişului şi m-am uitat la ei pe îndelete: caraghioasă privelişte! Bunica lor, care era ţinută de-o parte şi de alta de matahala aia grasă pe nume Faruk şi de piticul care s-ar zice că îmi este unchi, semăna, aşa cum era îmbrăcată în haina aia ciudată, înspăimântătoare, ca un cearşaf negru, cu o marionetă înspăimântătoare, dar şi hazlie, care înota în haine. Cu toate astea, n-am râs, ci mai degrabă m-am înfiorat, poate şi pentru că ne aflam în cimitir; am văzut, Nilgün, cât de bine îţi venea basmaua pe cap, după care m-am uitat la picioarele tale subţiri. Ce ciudat! Ai crescut, ai ajuns o ditamai fata, eşti frumoasă, dar tot mai ai picioarele subţiri ca nişte vreascuri!

Apoi, după ce aţi urcat în maşină şi aţi plecat, am ieşit din locul în care mă pitisem ca nu cumva să mă înţelegeţi greşit, şi m-am dus să mă uit şi eu la mormintele alea

tăcute: ăsta este bunicul, asta este mama, iar ăsta este tatăl vostru. Eu nu l-am văzut decât pe tatăl vostru, şi-mi amintesc de el: scotea uneori capul printre obloanele de la fereastra camerei lui în timp ce noi ne jucam prin grădină şi ne vedea împreună, pe voi şi pe mine, dar nu vă mustra pentru că vă jucaţi cu mine. Am zis *Fatiha* pentru el, apoi am mai zăbovit puţin acolo, fără să fac nimic, prăjindu-mă la soare şi ascultând greierii, şi m-am gândit la lucruri ciudate, stranii, misterioase, după care m-am înfiorat şi mi s-a întunecat mintea de parcă aş fi fumat. Apoi am ieşit din cimitir şi am plecat spre casă: mă întorceam la cartea de matematică pe care o lăsasem deschisă pe masă. Pentru că în timp ce stăteam la masă, cu o oră în urmă, şi mă uitam pe geam, voi urcaţi panta cu Anadolul vostru alb iar bunica voastră era aşezată între voi, mi-am dat seama încotro vă îndreptaţi şi atunci, gândindu-mă la cimitir şi la morţi, matematica aia sâcâitoare, care nu-mi intră deloc în cap, a început să-mi intre şi mai greu în tărtăcuţă, aşa că mi-am zis: măcar să mă duc şi să mă uit la oamenii ăia, căci văzând ce fac ei la cimitir am să mă mai destind, iar apoi am să vin acasă şi am să învăţ. Am ieşit pe fereastră, ca să n-o mai necăjesc pe mama de pomană, am venit la cimitir, alergând cât mă ţineau picioarele, şi v-am văzut, pentru ca apoi să mă întorc la cartea de matematică pe care o lăsasem deschisă pe masă.

Drumul plin de ţărână s-a sfârşit şi a început asfaltul. Pe lângă mine treceau maşini; le-am făcut semn cu mâna de vreo două-trei ori, dar cei cu asemenea automobile nu mai au mustrări de conştiinţă: treceau în cea mai mare viteză, fără să mă vadă, şi coborau coasta. Apoi am ajuns la casa lui Tahsin. Tahsin şi maică-sa culegeau cireşe în spate, iar taică-său stătea aşezat în chioşc, le vindea şi parcă nici el nu mă vedea. Cum nu sunt genul de om care să conducă o maşină de lux cu o sută de kilometri pe oră şi apoi să frâneze brusc în faţa lui, cumpărând fără să stea pe gânduri cinci kilograme de cireşe cu optzeci de lire chilul, nici măcar n-a săltat capul să se uite la mine. Mă pregăteam să spun că doar eu mă mai gândesc la altceva în afară de bani; m-

am bucurat însă la vederea camionului de gunoi al lui Halil. Se duceau în jos, aşa că le-am făcut cu mâna şi au oprit. Am urcat.

— Ce face taică-tău? m-a întrebat el.

— Ce să facă?! am zis eu. Cu loteria!

— Unde se duce?

— Dimineţile lucrează în tren.

— Şi tu?

— Eu încă mai sunt la şcoală, am zis eu. Cât poate atinge camionul ăsta la oră?

— Optzeci! a zis el. Ce faci aici?

— M-am săturat până-n gât, am zis eu. Am ieşit puţin.

— Dacă ai început să te saturi până-n gât de la vârsta asta…

Râsete. Tocmai ajunsese în faţa casei noastre şi călca frâna.

— Nu, am zis eu. Cobor în cartierul de jos.

— Ce e acolo?

— Am un prieten, nu-l cunoşti.

În timp ce treceam prin faţa casei noastre, m-am uitat către fereastra deschisă a camerei mele. Urma să mă întorc până ajungea tata acasă, la prânz. Am coborât din camion de cum am intrat în cartier şi am luat-o la picior, ca nu cumva să creadă Halil şi ai lui că eram vreun pierde-vară care n-avea nimic de făcut. M-am dus tocmai până la dig şi, pentru că eram leoarcă de sudoare din pricina căldurii, am stat puţin acolo şi m-am uitat la mare. În vremea aceasta a venit în viteză o barcă cu motor, care a lăsat o fată la unul dintre debarcadere, după care a plecat. Uitându-mă la fata aia, m-am gândit la tine, Nilgün. Văzusem cu puţin timp în urmă cum îţi desfăceai palmele în sus, către Dumnezeu, şi arătai ciudat: parcă ai fi vorbit cu El. În Carte scrie că există îngeri. Apoi m-am gândit că mai există şi diavolul. Şi alte lucruri… M-am gândit parcă la lucrurile astea ca să mă înspăimânt; să mă înspăimânt, să mă înfior, să mă cuprindă un sentiment de vinovăţie, să urc coasta în goana mare, să mă întorc acasă şi să mă apuc de învăţat la matematică.

Oricum aveam s-o fac peste puţină vreme. Urma să mai hoinăresc puţin. Am pornit la pas.

Când am ajuns la plajă şi am auzit vuietul ăla care te tâmpeşte, când am văzut mormanul ăla de hoituri întinse la soare, m-am gândit iar la vină, la păcat, la diavol. O grămadă de cărnuri mişcătoare; din vreme-n vreme, din grămada aceea de trupuri se ridica alene câte o minge gonflabilă, colorată, care se întorcea apoi din drum şi se făcea iar nevăzută printre ele; parcă ar fi vrut să se izbăvească de sentimentul acela de prihană, de păcat, însă muierile de pe plajă n-o lăsau. M-am uitat mai departe la gloată şi la femei prin gardul de sârmă năpădit de iederă. Ciudat lucru! Uneori, mi-e jenă s-o spun, îmi doresc să săvârşesc ceva rău, ca să-i fac să sufere puţin şi să mă bage şi pe mine în seamă: în felul acesta, i-aş pedepsi şi nimeni nu s-ar mai pleca diavolului, şi poate că nu s-ar mai teme decât de mine. Ceva de felul ăsta: noi ajungem la putere, iar ei pe dreapta cale. Apoi mi s-a făcut ruşine, căci mă lăsasem de-a binelea în voia gândurilor şi, pentru a-mi da uitării ruşinea, am chibzuit la tine, Nilgün. Tu eşti neprihănită. Tocmai îmi spuneam să mă mai uit puţin la mulţimea aceea ispititoare şi apoi să mă întorc la matematică, când tipul care se ocupă de plajă mi-a zis:

— Ce te-ai proţăpit acolo?

— E interzis? am zis eu.

— Dacă vrei să intri, du-te să-ţi iei bilet de acolo! mi-a zis el. Dacă ai slip şi bani…

— Bine, am zis eu. Nu e nevoie de asta. Plec.

Am plecat. Dacă ai bani, dacă ai bani, cât costă – acum au ajuns să spună asta în loc de *Fatiha*. E atât de dezgustător, încât uneori mă simt singur cuc: jumătate sunt ticăloşi, jumătate idioţi. Când te gândeşti, te înspăimântă gloata asta, dar există, din fericire, băieţii noştri, iar când sunt cu ei nu amestec lucrurile; atunci ştiu să disting vina şi păcatul, ştiu ce e îngăduit şi ce e oprit şi nu mă mai tem; înţeleg, totodată, foarte bine ce trebuie făcut. Apoi mi-am amintit că, în seara dinainte, băieţii îşi bătuseră joc de mine la cafenea zicându-mi „şacalul, şacalul” şi m-am supărat.

Bine! Eu pot să fac şi singur ceea ce e de făcut, domnilor, pentru că ştiu că tot singur păşesc pe calea aceea. Am avut încredere şi m-am bazat pe mine.

Tot mergând aşa am ajuns pe negândite în faţa casei voastre, Nilgün – mi-am dat seama de asta când am văzut zidul acela vechi, căptuşit cu muşchi. Poarta grădinii era închisă. M-am dus, m-am aşezat sub castanul aflat pe partea cealaltă a drumului, m-am uitat către ferestrele şi zidurile casei voastre şi m-am întrebat ce anume făceai tu înăuntru. Poate că mâneai, poate că mai aveai încă pe cap basmaua aceea, sau poate că îţi făceai somnul de după-amiază. Am luat un băţ şi stând aşa, dus pe gânduri, ţi-am desenat chipul pe grămada de nisip de la marginea drumului. Când dormi, chipul tău devine şi mai frumos. Când îţi contemplu chipul dau uitării vina, ura, păcatul în care credeam că mă cufundasem până la gât, precum şi buboaiele vinovăţiei mele şi mă întreb ce păcate pot avea eu, convingându-mă că nu sunt de-al lor, că sunt ca tine. Apoi am stat şi am cugetat: ce-ar fi să intru pe furiş în grădină, să mă caţăr pe zid fără să mă vadă piticul, punând picioarele în locul acela din pom şi pe muchia zidului, să intru în camera ta pe fereastra deschisă, ca o pisică, şi să te sărut pe obraz... Cine eşti? Nu mă recunoşti? Ne jucam de-a v-aţi ascunselea, te iubesc, te iubesc mai mult decât te-ar putea iubi toţi bărbaţii ăia stilaţi pe care-i cunoşti tu! Deodată m-a cuprins furia; am stricat chipul de pe nisip cu piciorul şi tocmai mă ridicasem, sătul de visările acelea prosteşti, când am văzut-o pe Nilgün ieşind din casă şi îndreptându-se către poarta grădinii...

Oamenii aceia aveau să priceapă totul de-a-ndoaselea, aveau să răstălmăcească totul. M-am îndepărtat repede şi m-am răsucit cu spatele spre poartă. După ce i-am auzit vocea, m-am întors: ai ieşit pe poarta grădinii şi pleci, încotro? Eram curios să ştiu, aşa că am luat-o pe urmele ei.

Avea un fel ciudat, doar al ei, de a se legăna în timp ce păşea: la fel ca bărbaţii. Ce-ar fi să dau fuga şi s-o ating pe umăr... Nu m-ai recunoscut, Nilgün, sunt Hasan, când eram

copii ne jucam în grădina voastră – mai era şi Metin –, iar apoi pescuiam.

Nu s-a întors când a ajuns la colţ, ci a continuat să meargă: te duci la plajă, te alături şi tu lor? M-am înfuriat, dar n-am slăbit-o din ochi. Avea nişte picioare subţiri ca nişte surcele şi mai mergea şi repede: de ce atâta grabă, sau poate că o aştepta cineva?

Nu s-a oprit la plajă, ci a cotit şi a început să urce panta. Acum puteam presupune cine era cel care o aştepta: poate că ai să urci în maşina lui sau poate că are barcă cu motor; te urmăresc pentru că sunt curios să ştiu despre cine e vorba, pentru că ştiu că nu eşti altfel decât celelalte!

A intrat pe neaşteptate în băcănia aflată acolo şi s-a făcut nevăzută. În faţa băcăniei se găsea băiatul care vinde îngheţată; îl cunosc pe puşti, aşa că am aşteptat la o oarecare distanţă, ca nu cumva să creadă ceva greşit despre mine. Nu-mi place să-i slugăresc pe cei bogaţi.

La puţin timp după aceea, Nilgün a ieşit din băcănie şi, în loc să meargă drept, s-a întors şi s-a îndreptat spre mine, pe drumul pe care venise. M-am întors deodată cu spatele şi m-am aplecat, legându-mi şireturile de la pantofi. S-a îndreptat spre mine cu un pachet în mână, s-a apropiat tot mai mult şi mi-a aruncat o privire, iar eu m-am ruşinat.

— Bună, am zis eu, şi m-am îndreptat de spate.

— Bună, Hasan, a zis ea. Ce mai faci?

A tăcut puţin.

— Ieri, când am venit, te-am văzut pe drum; te-a recunoscut fratele meu mai mare. Ai crescut, te-ai schimbat foarte mult. Ce faci?

Iar a tăcut puţin.

— Înţeleg că tot sus staţi, ne-a spus unchiul tău, iar tatăl tău vinde lozuri.

A mai tăcut puţin.

— Ei, ia spune, tu ce faci? În ce clasă ai trecut?

— Eu? am zis. Anul ăsta am rămas repetent, am izbutit să îngaim în cele din urmă.

— Ce?

— Te duci la mare, Nilgün?

— Nu, a zis ea. Vin de la băcănie. Am dus-o pe bunica la cimitir. Cred că i-a fost puţin rău de la căldură, aşa că i-am luat nişte colonie.

— Aşadar, nu te duci la plajă, am zis eu.

— Locul acela e foarte aglomerat, a zis ea. Am să mă duc mâine dimineaţă, devreme, când nu e nimeni.

Am tăcut puţin amândoi. Apoi ea a surâs, eu am râs şi m-am gândit că chipul ei arăta cu totul altfel decât îl crezusem de departe. Asudam ca prostul. De căldură să zic. Tăceam. A făcut un pas.

— Bine, a zis ea. Transmite-i salutări tatălui tău, bine?

Mi-a întins mâna, ne-am strâns mâinile. Mâna ei era moale şi uşoară. Mi-a fost ruşine de mâna mea transpirată.

— La revedere! i-am zis eu.

A plecat. Nu m-am uitat în urma ei. M-am îndreptat şi eu, cufundat în gânduri, într-o anumită direcţie, aidoma celor care au de rezolvat treburi foarte importante.

9

După ce ne-am întors de la cimitir, bunica a mâncat cu noi jos, la parter, apoi i-a venit rău. Nu era însă nimic deosebit. Eu râdeam cu Nilgün, când, deodată, ea s-a uitat urât la noi şi şi-a lăsat capul în piept. Am apucat-o de braţe, am dus-o sus, am întins-o pe pat şi am frecţionat-o pe la încheieturi şi pe la tâmple cu apa de colonie adusă de Nilgün. Apoi m-am dus în camera mea şi am fumat prima ţigară de după masă. După ce ne-am dat seama că bunica nu avea nimic serios, am urcat în Anadol, care se cocea la soare, şi am pornit la drum. N-am apucat-o pe şoseaua principală, ci pe drumul către Darıca. L-au asfaltat cu mare grijă. Cireşii şi o parte dintre smochini rămăseseră neclintiţi. Veneam prin locurile acelea în copilărie, cu Recep, ca să vânăm, chipurile, ciori sau să ne plimbăm. Ceea ce cred că era un caravanserai trebuie să se fi aflat ceva mai încolo. Pe coline s-au ridicat şi continuă să se ridice cartiere noi. N-am văzut nimic nou la Darıca: statuia lui Atatürk, veche de zece ani!

La Gebze m-am dus direct la prefect. Acesta se schimbase între timp. În urmă cu doi ani, la masa aceea stătea un individ sătul de viaţă, pe câtă vreme acum se afla un tânăr care-şi agita necontenit mâinile. N-a fost nevoie nici măcar să scot din servietă şi să-i arăt teza mea de docenţă, tipărită la facultate, ca să-l impresionez, aşa cum plănuisem, sau să-i spun că mai pătrunsesem şi înainte în arhivă, sau că răposatul meu tată fusese şi el prefect. Mi-a cerut să-l urmez pe un om pe care-l chemase la el. L-am

căutat, împreună cu acesta, pe Rıza, pe care-l cunoşteam de la descinderile mele anterioare, dar n-am reuşit să dăm de el, căci se dusese la dispensar. Mi-am zis să dau o raită prin târg până când avea să revină el.

Am trecut prin pasajul îngust deasupra căruia spânzurau nişte ramuri de ulm american şi am ajuns în târg. Mai întâi m-am îndreptat către partea de jos a acestuia. Strada era goală ca-n palmă. Pe şosea hoinărea un câine, iar la fierărie se afla un bărbat care meşterea la o butelie de la Aygaz. Am făcut cale întoarsă, fără să mă uit în vitrina papetăriei, şi am mers, adăpostindu-mă la umbra anemică a prăvăliilor, până când am dat cu ochii de moschee. Apoi iar m-am întors din drum şi m-am aşezat la umbra platanului din piaţetă, am băut un ceai, ca să-mi alung toropeala, am încercat să dau uitării arşiţa, ascultând fără noimă radioul din cafenea, şi m-am bucurat să constat că nu se sinchisea nimeni de mine.

Când m-am întors la prefectură, Rıza revenise; şi-a amintit de mine de cum m-a văzut şi s-a bucurat. Până să dea el de urma cheii, eu urma să las o cerere. Am coborât împreună la subsol. A deschis uşa şi mi-am amintit pe dată de mirosul de mucegai, praf şi umezeală care domnea acolo. Am pălăvrăgit puţin în timp ce el ştergea praful de pe masa şi scaunul acelea vechi. Apoi m-a lăsat singur şi a plecat.

În arhiva din Gebze nu se află prea mare scofală. Tot ceea ce este depozitat acolo provine din scurta perioadă în care târgul a fost cadiat, despre care ştie şi se interesează foarte puţină lume. O mare parte a documentelor moştenite din epoca respectivă au fost trimise la İzmit – la Iznikmit[21], potrivit denumirii sale de pe vremea aceea. La Gebze s-au păstrat firmane, depozitate în cutii, precum şi înscrisuri cadastrale, registre judecătoreşti, catastife, toate puse de-a valma şi îngrămădite unele peste altele. Un profesor de istorie de la liceu, care-şi iubea meseria şi care era animat

[21] Iznikmit a fost un gen de „nume de tranziţie” al actualului İzmit, provenit de la Nicomedia; acesta a fost în uz până către secolul al XVIII-lea.

de acel naţionalism birocratic specific primilor ani ai Republicii, încercase, cu treizeci de ani în urmă, să le orânduiască, dar sfârşise prin a se plictisi. Cu doi ani în urmă îmi propusesem să continui tărăşenia aceea din locul în care o lăsase el, dar după o săptămână mă cuprinsese disperarea. Pentru a fi arhivist este nevoie chiar de mai multă smerenie decât pentru a fi istoric. În zilele noastre nu prea mai sunt mulţi oameni care să fi avut parte de o oarecare educaţie şi care să suporte o atitudine atât de umilă. Nici profesorul meu de liceu nu era genul acela de om; se lăsase repede acaparat de ambiţia de a fructifica orele petrecute în arhivă prin scrierea unei cărţi. Îmi amintesc că am citit broşura aceea, în care profesorul vorbea, dincolo de propria-i biografie şi de cunoscuţii săi din Gebze, despre edificiile istorice şi despre celebrităţile aşezării, stropind-o cu bere şi făcând haz de ea, pe vremea când mă certasem cu Selma. Le vorbisem apoi despre cărţulia aceea şi unora dintre colegii mei de la facultate, care îmi dăduseră cu toţii acelaşi răspuns: nu, nu era cu neputinţă ca la Gebze să se afle astfel de documente! Eu tăcusem, iar ei îmi demonstraseră că la Gebze nici măcar nu putea exista vreo arhivă.

Mi se pare mai plăcut să lucrez într-un loc despre care specialiştii în domeniu cred că nici măcar nu există decât să trudesc alături de amici invidioşi în arhivele de stat. Scotocesc cu nesaţ, adulmecând petecele de hârtie boţite, hârtănite, năpădite de pete galbene şi de mucegai. Am impresia că, pe măsură ce le parcurg, îi văd aievea înaintea ochilor pe cei care au scris, care au cerut să se scrie acele hârtii şi ale căror vieţi au rămas oarecum legate de acele înscrisuri. Poate că venisem la arhivă nu pentru a lua urma ciumei, pe care credeam că o dibuisem cu un an în urmă, ci pentru a savura acea plăcere. Mormanele de hârtie spălăcită încep, treptat, să se dezvăluie pe măsură ce le citeşti. Foile acelea care se destăinuie pe măsură ce le buchiseşti îmi revelează deodată milioane de vieţi şi de poveşti întreţesute, la fel ca atunci când, la capătul unei lungi călătorii pe mare, se risipeşte negura care te-a

covârşit de-a lungul drumului şi se iveşte o palmă de uscat, ale cărei stânci, copaci şi păsări te umplu de admiraţie. În asemenea momente mă cuprinde o teribilă bună dispoziţie şi ajung la concluzia că istoria este tocmai peisajul acela plin de culoare, de viaţă care-mi vine atunci în minte. Dacă mi s-ar cere să spun ce înseamnă el, n-aş fi în stare. În orice caz, sentimentul dispare la puţină vreme după aceea, lăsându-mi un gust ciudat. Atunci mă tem ca nu cumva să mă copleşească disperarea şi-mi doresc să mă gândesc din nou la senzaţia aceea vremelnică. Fumez şi încerc s-o regăsesc, dar, fir-ar să fie, fumatul în asemenea locuri este interzis!

În timp ce citeam un registru judecătoresc, m-am gândit că aş putea să recuperez, poate, acel sentiment aşternând pe hârtie ceea ce desluşisem. Am început aşadar să-mi iau notiţe în caietul pe care mi-l scosesem din servietă. O persoană pe nume Celâl spunea că Mehmet îl ocărâse. „Pui de lele!”, îi zisese el. Tăgăduise însă acest lucru în faţa cadiului. Celâl avea nişte martori pe nume Hasan şi Kasım, care afirmau că da, îl ocărâse. Cât despre cadiu, acesta îi ceruse lui Mehmet să se jure că nu-l suduise pe Celâl. Mehmet nu putuse s-o facă. Data se ştersese, aşa că n-am scris-o. Apoi, am citit şi notat că un oarecare Hamza îl desemnase pe Abdi ca executor testamentar. După aceea mi-am notat că fusese prins un rob de seminţie rusă, pe nume Dimitri. Se ajunsese la concluzia că stăpânul său era un anume Veli Bey din Tuzla şi se decisese ca Dimitri să-i fie înapoiat acestuia. Am citit şi prin ce păţanii trecuse ciobanul Yusuf din pricina unei vite pe care o pierduse. Spunea că nu vânduse vita, şi nici n-o tăiase. O rătăcise. În cele din urmă, fratele său, Ramazan, se pusese chezaş pentru el şi ieşise de la puşcărie. Am citit apoi un firman. În el se poruncea, din cine ştie ce motiv, ca o seamă de corăbii încărcate cu grâu să se ducă de-a dreptul la Istanbul, fără a se mai abate pe la schelele din Gebze, Tuzla şi Eskihisar. Un oarecare Ibrahim spusese „dacă nu ajung la Istanbul, nevasta mea să fie socotită despărţită de mine, după lege” şi susţinuse că soţia sa, Fatma, era divorţată de

el pentru că bărbatul nu se dusese acolo. Ibrahim adăuga că nu se dusese la Istanbul, dar că urma să o facă, fără a preciza însă vreun soroc pentru a-şi ţine promisiunea. Apoi am încercat să-mi dau seama cât de întinse erau unele dintre pământurile date în arendă slujbaşilor statului, cercetând sumele de aspri din înscrisuri, dar n-am reuşit să ajung la o concluzie fermă, în acest răstimp mi-am mai notat în caiet veniturile anuale obţinute ele pe urma unui şir de mori, vii, grădini şi livezi de măslini. În vreme ce aşterneam pe hârtie toate aceste lucruri, aveam impresia că le vedeam aievea în faţa ochilor, dar probabil că mă amăgeam singur. Apoi am parcurs nişte însemnări privitoare la câteva furtişaguri, după care am ieşit din încăpere, ajungând la concluzia că-mi era cu neputinţă să simt ceva.

În vreme ce fumam pe culoar, m-am gândit că în loc să cercetez urmele ciumei, peste ale cărei consemnări dădusem acolo cu un an în urmă, aş fi putut căuta la fel de bine orice altă poveste. M-am întrebat cum ar fi trebuit să arate ea. Era însă o întrebare sâcâitoare, aşa încât am simţit nevoia să mă gândesc la altceva, căci istoria este altceva decât poveste. O carte bună de istorie se deosebeşte, probabil, de o carte bună de povestiri sau de un roman şi prin alte aspecte decât notele de subsol. Care să fie acelea?

Pe fereastra de la capătul culoarului se zărea zidul unei case aflate în spatele prefecturii. În faţa acelui zid, care te îndemna să te întrebi ce anume se afla dincolo de el, era oprit un camion, căruia îi zăream roţile din spate. Mi-am isprăvit ţigara, am stins-o într-o găleată roşie, care servea la prevenirea incendiilor, şi m-am întors înăuntru.

Am citit despre un oarecare Ethem, care îl reclama pe Kasım: Kasım se dusese la el acasă, în lipsa lui, şi stătuse de vorbă cu cei din familie. Kasım nu dezminţea cele întâmplate, dar afirma că se dusese acolo doar pentru a mânca *gözleme*[22], iar apoi luase nişte untdelemn şi plecase.

[22] Clătite preparate din aluat, cu diverse umpluturi (brânză, carne tocată, cartofi, spanac etc); pot fi prăjite în ulei sau pe plită.

Alţi doi inşi se dăduseră în judecată pentru că unul dintre ei îl trăsese de barbă pe celălalt. Am aşternut apoi pe hârtie numele satelor din zona Gebze care le fuseseră atribuite ca ghelir lui Cafer şi Ahmet, ca urmare a izbânzilor în luptă. Am citit apoi despre jalbele unor mahalagii privitoare la două femei, Kevser şi Kezban, care preacurviseră. Jeluitorii cereau ca muierile să fie izgonite din cartier. Am citit şi notat apoi mărturia lui Ali, care arăta că numita Kezban se îndeletnicise cu asemenea fapte şi mai înainte vreme. Un anume Satılmış avea de încasat de la Kalender douăzeci şi doi de galbeni, dar Kalender tăgăduia că ar fi avut o asemenea datorie. Iar o fată pe nume Melek spunea că-i fusese vândută pe nedrept lui Bahattin Bey de către Ramazan, căci ea era un om liber.

Apoi am mai aşternut pe hârtie următoarele: un băiat pe nume Muharrem plecase de acasă ca să înveţe Coranul, iar tatăl său, Sinan, îl prinsese cu Resul. Tatăl afirma că Resul îi sedusese băiatul şi solicita să se facă o cercetare în acest sens. Resul spunea că Muharrem venise la el, că se duseseră împreună la moară şi că, la întoarcere, Muharrem îşi pierduse urma prin livezi, ca să culeagă smochine. După ce mi-am notat în caiet şi data plângerii, m-am întrebat cum vor fi arătat smochinele la care jinduia un băieţandru cu circa patru sute de ani în urmă şi cum era Resul, care râvnea la un flăcău ce jinduia la smochine. Apoi am citit şi aşternut pe hârtie povestea capturării unui spahiu care se apucase de tâlhării şi nişte porunci privitoare la închiderea neîntârziată a cârciumilor şi la pedepsirea băutorilor de vin, după care am continuat să citesc şi să scriu despre furtişaguri, despre pricini negustoreşti, despre bandiţi, despre oameni care se căsătoreau şi se despărţeau… La ce anume urmau să-mi folosească acele poveşti? De data aceasta însă nici măcar n-am mai ieşit pe culoar să fumez. Mi-am notat în caiet un şir de cifre şi cuvinte privitoare la preţurile cărnii, străduindu-mă că uit că poveştile acelea ar fi trebuit să-mi folosească la ceva. În vremea aceasta mi-au căzut ochii asupra unei anchete referitoare la un cadavru descoperit în carierele de piatră. Muncitorii, care fuseseră

strânşi cu uşa în timpul anchetei, povesteau de-a fir a păr cum îşi petrecuseră ziua cu beleaua. M-am binedispus pentru prima oară, ajungând la concluzia că intuiam cum decursese ziua aceea, datată 23 *recep* 1028[23]. Am citit de câteva ori, cu băgare de seamă, ceea ce spuneau muncitorii, care istoriseau în amănunt ce făcuseră de-a lungul acelei zile. Mi-am dorit să-mi întregesc buna dispoziţie cu o ţigară, dar m-am abţinut şi am notat mai departe în caiet ceea ce citeam, întocmai aşa cum era consemnat. Îndeletnicirea aceasta a durat foarte mult timp, dar nu se poate pune că eram mai puţin binedispus când am isprăvit. Soarele scăpătase şi se răsfrângea domol pe tocul ferestrei de la subsol. Aveam senzaţia că, dacă mi-ar fi lăsat cineva în faţa uşii trei feluri de mâncare şi un pachet de ţigări pe zi, iar seara, şi ceva rachiu, aş fi fost în stare să-mi petrec întreaga viaţă în pivniţa aceea răcoroasă. În ziua aceea nu reuşeam să văd lucrurile foarte limpede, dar începusem cel puţin să simt că în spatele acelor petice de hârtie zăceau suficiente poveşti ca să-mi petrec întreaga viaţă cu ele şi că acele poveşti urmau să-mi arate palma de pământ care sălăşluia dincolo de negură. Când am cugetat la aceste lucruri, am devenit mai încrezător în mine şi în ceea ce făceam. Apoi m-am uitat să văd câte pagini scrisesem, ca un elev sârguincios şi cuminte: taman nouă pagini! Am decis că aveam dreptul să mă întorc acasă şi să mă apuc de băut, aşa că m-am ridicat de la masă.

[23] Potrivit calendarului gregorian, 6 iulie 1619.

10

Stăteam cu Ceylan la debarcader şi mă pregăteam să plonjez în mare numai că, fir-ar să fie, eram iarăşi cu urechea ciulită la ei.

— Ce facem în seara asta? a întrebat Gülnur.

— Să facem ceva deosebit, a zis Fafa.

— Daaa! Să ne ducem la Suadiye.

— Ce e acolo? a întrebat Turgay.

— Muzică! a ţipat Gülnur.

— Şi aici este muzică.

— Bine, atunci spune tu ce să facem.

Am plonjat deodată în mare şi, în timp ce înotam repede, m-am gândit că în anul următor pe vremea aceea urma să fiu în America, m-am gândit la bieţii mei părinţi, care zăceau în morminte, mi-am imaginat cu jind bulevardele libere ale New York-ului, negrii care urmau să-mi cânte jazz pe la colţuri de stradă, culoarele acelea lungi, nesfârşite şi labirinturile nemărginite ale metroului, în care nimeni nu se lua de nimeni, şi m-am relaxat, iar mai apoi, când tocmai mă înfuriasem la gândul că dacă n-aveam să pun mâna pe bani din cauza fratelui şi a surorii mele mai mari, n-aveam să mă pot duce acolo, m-am pomenit gândindu-mă la tine, Ceylan – mă gândeam că stai pe chei, că leneveşti, că te iubesc şi că am să te fac şi pe tine să mă iubeşti.

Curând după aceea am scos capul din apă şi am privit în urmă. Mă îndepărtasem mult de uscat şi m-a cuprins o teamă ciudată: ei se aflau acolo, iar eu eram cufundat într-un lichid înspăimântător, fără început şi fără sfârşit, sărat şi

plin de alge. M-a copleşit brusc neliniştea şi am înotat grăbit, de parcă s-ar fi luat după mine vreun rechin, am ieşit din mare şi m-am dus să mă aşez lângă Ceylan, l-am spus, ca să mă aflu şi eu în treabă:

— Apa e foarte plăcută.

— Dar ai ieşit imediat, a zis Ceylan.

M-am răsucit şi l-am ascultat pe Fikret, care vorbea despre una dintre problemele cu care se confruntă oamenii cu personalitate. În iarna aceea, taică-său făcuse pe neaşteptate o criză de inimă, iar el fusese nevoit aşa, nitam-nisam, să treacă în fruntea întregii afaceri, da, chiar de la optsprezece ani, şi condusese toate treburile şi toţi oamenii până se întorsese fratele său mai mare din Germania, şi-aşa mai departe. Apoi, când a spus că taică-său ar fi putut muri în orice clipă, şi asta ca să ne demonstreze că el ar fi putut deveni curând o persoană şi mai importantă, eu am zis că părinţii noştri muriseră de mult şi că în dimineaţa aceea tocmai fuseserăm la mormintele lor.

— Măi băieţi, a spus Ceylan, m-aţi umplut de melancolie!

S-a ridicat şi a făcut câţiva paşi.

— Haideţi să facem ceva!

— Da, să facem! Haideţi să mergem undeva!

Fafa a ridicat capul din revista pe care o ţinea în mână:

— Unde?

— Într-un loc amuzant! a zis Gülnur.

— La Hisar! a zis Zeynep.

— Păi am fost acolo ieri, a zis Vedat.

— Atunci să ne ducem la pescuit, a zis Ceylan.

Turan se străduia să deschidă o cutie de cremă:

— Nu se poate la ora asta.

— De ce să nu se poată?

— Să mergem la Tuzla!

— E foarte cald, a zis Fikret.

— Înnebunesc! a zis Ceylan, furioasă şi neputincioasă.

— Cu voi nu se poate face nimic! a zis Gülnur.

— Şi-atunci nu ne ducem nicăieri? a întrebat Ceylan.

N-a spus nimeni nimic. După un lung moment de tăcere, capacul cutiei de cremă pe care o ţinea Turan în mână a căzut pe jos şi s-a rostogolit ca o bilă la picioarele lui Ceylan.

Ceylan i-a tras un şut, iar capacul a căzut în mare.

— Cutia nu era a mea, ci a lui Hülya, a zis Turan.

— Am să-i iau alta, a zis Ceylan, după care a venit şi s-a aşezat lângă mine.

M-am întrebat dacă o iubeam sau nu; eram convins că o iubeam. Gânduri vane, prosteşti, aduse de zăpuşeală… Turan se ridicase şi se dusese să se uite în mare, în locul în care căzuse capacul cutiei.

— Nu! a zis Ceylan, ţâşnind din locul în care stătea. N-ai să-l iei tu, Turan!

— Bine, atunci ia-l tu!

— Eu? a zis Ceylan. De ce să-l iau eu? Să-l ia Hüseyin!

— Nu vorbi prostii! a zis Turan. Îl iau eu.

— Îl iau eu, am zis. Abia am ieşit din apă.

M-am ridicat şi m-am dus acolo.

— Eşti un băiat bun, Metin, a zis Ceylan. Eşti un băiat bun, cu scaun la cap.

— Hai, ia-l! a zis Turan.

Îmi arăta capacul cu degetul, de parcă mi-ar fi dat o poruncă.

— Nu-l iau, am zis eu deodată. Apa e rece.

Fafa a izbucnit în râs. I-am întors spatele şi am revenit la locul meu.

— Hülya, a zis Turan, îţi iau altă cutie.

— Nu, îi iau eu alta, a zis Ceylan.

— De fapt, se terminase, a zis Hülya.

— N-are importanţă, oricum îţi iau. Ce cremă era? a zis Ceylan, după care a adăugat, fără să aştepte răspunsul: Haideţi, copii, vă rog, să facem ceva!

Atunci Mehmet a spus că Mary voia să meargă la insula de vizavi şi toată lumea a fost cuprinsă deodată de sentimentul acela mizerabil – dorinţa de a-i face pe plac europencei –, aşa că ne-am înghesuit cu toţii în bărcile cu

motor. Eu urcasem în aceeaşi barcă cu Ceylan. Ea s-a repezit în casă şi s-a întors cu două sticle.

— Gin! a ţipat ea.

Cum altcineva a ţipat „muzică”, Cüneyt a dat şi el fuga şi a adus din casă cutia aia dezgustătoare şi boxele. Apoi, deodată, bărcile cu motor au pornit să duduie şi au ţâşnit din loc. Mai întâi şi-au săltat boturile în aer. Sema era cât pe ce să cadă grămadă. Apoi, pe măsură ce am prins viteză, boturile bărcilor au coborât, iar peste o jumătate de minut, în vreme ce ne aflam în largul mării, eu cugetam: ei sunt bogaţi şi puţin le pasă dacă se rupe, se zgârie sau se învecheşte ceva, sunt avuţi, bărcile lor gonesc cu patruzeci de mile pe oră, iar eu sunt cuprins de o teamă infectă, o teamă care mă leagă de mâini şi de picioare. Ceylan, te iubesc, dar nu te teme, Metin, nu te teme, mă gândeam eu, căci eşti un om inteligent. Eu cred în forţa inteligenţei; da, chiar credeam!

Bărcile cu motor s-au apropiat cu repeziciune de stâncile insulei, de parcă ar fi fost gata să se izbească de ele, pentru ca apoi să încetinească, să vireze şi să oprească brusc. Nu se zărea decât vârful farului, aflat pe partea opusă a insulei. De undeva s-a ivit un câine, urmat de un altul, negru, şi de încă unul, cenuşiu: au coborât în goană pe ţărm şi s-au apropiat de stânci. Lătrau la noi cu îndârjire. Sticla cu gin circula din mână în mână, căci n-aveam cu ce să bem din ea; mi-au dat-o şi mie şi am sorbit din ea cu nesaţ, de parcă aş fi sorbit otravă. Câinii continuau să latre.

— Ăştia au turbat! a zis Gülnar.

— Ia accelerează, Fikret, să vedem ce fac! a zis Ceylan.

Când Fikret a accelerat, câinii, care se rotiseră odată cu bărcile, au pornit într-o goană nebună de jur împrejurul insulei. Cei aflaţi în bărci i-au aţâţat, urlând şi cântând, iar câinii, odată întărâtaţi, s-au zbuciumat şi mai tare, au chelălăit, au urlat, au hăulit, iar eu m-am gândit că erau cu toţii nişte imbecili, dar, fir-ar să fie, tămbălăul acela mi se părea mai amuzant decât casa caldă şi lipsită de viaţă a mătuşii, mai bogat şi mai viu decât odăiţele acelea prăfuite, cu milieuri care tronau pe aparatele de radio.

— Muzica! Daţi muzica la maximum, să vedem ce-au să facă!

Am mai dat de două ori roată insuliţei, cu muzica dată la maximum. În vreme ce o înconjuram pentru a treia oară, mi-au căzut o clipă ochii asupra urmei înspumate pe care o lăsa barca în urma ei şi m-am tulburat brusc: undeva departe, în apa înspumată, îşi făcuse deodată apariţia capul zâmbăreţ al lui Ceylan. Am plonjat în mare fără să mă mai gândesc la nimic, de parcă m-aş fi avântat într-un vis înspăimântător.

De cum am plonjat în apă, am fost cuprins de un sentiment ciudat, înfricoşător: era ca şi cum ar fi urmat să murim amândoi acolo, eu şi Ceylan, iar cei din bărci nu ne-ar fi observat. Urma să murim fie din pricina unui rechin, fie a bărcilor, care aveau să ne strivească fără să ne audă, din pricina zgomotului infernal pe care-l iscau împreună cu potăile, ce te duceau cu gândul la nişte lupi hămesiţi. Naiba să-i ia! Nu eram în stare să mă gândesc la Ceylan. Ceva mai târziu, când am scos capul din apă şi m-am uitat să văd ce se petrecea, am rămas mirat să văd că una dintre bărci se oprise şi se dusese la Ceylan, iar cei aflaţi în ea o scoteau din apă. După ce au scos-o pe ea, au venit să mă ia şi pe mine.

— Cine te-a împins? m-a întrebat Fikret.

— Nu l-a împins nimeni, a zis Gülnur. A sărit singur.

— Ai sărit singur? De ce?

— Bine, dar pe mine cine m-a împins?

Încercam să urc în barcă ţinându-mă de vâsla pe care mi-o întinsese Turgay, dar cum el i-a dat drumul tocmai când eram pe cale să ies, am căzut din nou în mare. Când am scos capul din apă, am constatat uimit că nimeni nu era atent la mine. Râdeau şi se amuzau. În vreme ce încercam din nou să ies, prinzându-mă cu degetele, cu unghiile de corpul bărcii din fibră de sticlă, din dorinţa de a mă alătura lor şi de a mă elibera mai repede de acel straniu coşmar al singurătăţii, continuam să stau cu urechea ciulită la ei.

— M-am plictisit.

— Uite, Ceylan, Metin s-a aruncat în apă după tine.

— Unde sunt câinii? a întrebat Ceylan.

Am reuşit, în cele din urmă, să urc în barcă, gâfâind de zor.

— Naiba să vă ia, niciunul dintre voi nu ştie să se distreze!

— Te dăm la câini!

— Dacă tu ştii cum, învaţă-ne tu!

— Proştilor! a ţipat Gülnur.

Un câine care se uita la ei s-a căţărat în vârful celei mai apropiate dintre stânci şi a hămăit.

— Nebunul! a zis Ceylan.

Se uita ca fermecată la câine, ai cărui colţi albi luceau în soare.

— Ia mai apropie-te puţin de dobitocul ăla, Fikret!

— De ce?

— Uite de-aia!

— La ce vrei să te uiţi?

Fikret a mânat agale barca spre câine.

— Ce vrei de la el?

— E câine sau căţea? a întrebat Fikret, oprind motorul.

— Piază rea! a ţipat Ceylan, pe un ton straniu…

Mi-am dorit deodată s-o îmbrăţişez, dar n-am făcut decât să mă uit la ea şi m-am întrebat ce anume trebuia să fac ca să mă iubească la rândul ei. Mintea mi s-a tulburat de-a binelea, îmi doream să ţip şi să ţopăi prin barcă, mă încercau simţăminte stranii şi, în timp ce eram din ce în ce mai convins că eram un individ de joasă speţă, creşteam în ochii mei pentru că eram cuprins de sentimentul acela pe care îl preamăreau, chipurile, cu tot soiul de vorbe prosteşti, toate cărţile şi toate cântecele, numai că era vorba de o mândrie gratuită şi stupidă, asemenea celei pe care-o încearcă un băiat la circumcizie. Pricepeam, pe măsură ce mă lăsam acaparat de acea mândrie, că eram, pur şi simplu, o persoană banală şi îmi făcea plăcere acest sentiment, dar pentru că mă temeam ca nu cumva să-mi fie ruşine de gândurile mele mi-am dorit să pot uita de mine, apoi am dorit să atrag toată atenţia asupra mea, numai că mi-am adus aminte că eram mai sărac decât ei şi

n-am reuşit să găsesc nici curajul, nici pretextul de a întreprinde ceva. Era ca şi cum aş fi fost legat de mâini şi de picioare şi aş fi fost stânjenit de un soi de cămaşă a sărăciei, strâmtă, cu care fusesem îmbrăcat: am să te sfâşii cu inteligenţa mea! Se zbuciumau, ţipau, iar doi dintre ei, care voiau să se arunce unul pe altul în apă, se luptau la prora băncii de lângă noi. Apoi, barca aceea s-a apropiat de noi, iar cei din ea au început să ne împroaşte cu apă din nişte găleţi. Am aruncat şi noi cu apă în ei. S-au luptat puţin cu vâslele, mânuindu-le ca pe nişte săbii. Unii dintre ei au căzut în apă. Sticlele cu gin se goliseră. Fikret a apucat pe una dintre ele şi a azvârlit-o înspre câine. Sticla s-a izbit de stânci şi s-a făcut ţăndări.

— Ce se petrece? a ţipat Ceylan.

— Gata, acum gata, ne întoarcem! a zis Fikret.

A pornit motorul înainte de a fi apucat să-i culeagă pe cei căzuţi în mare. Cealaltă barcă ne-a ajuns din urmă după ce îi adunase. Au mai aruncat în noi o găleată cu apă.

— Să ne întrecem! Haideţi, dobitocilor, să ne întrecem!

Cele două bărci s-au apropiat una de cealaltă şi au mers o bucată de vreme cu aceeaşi viteză, după care au ţâşnit, la un strigăt al lui Gülnur. S-a văzut imediat că cealaltă barcă urma s-o întrească pe a noastră, dar Fikret ne-a chemat pe toţi la proră, înjurând, ca să putem merge mai cu viteză. La puţin timp după aceea, ceilalţi ne-au luat-o înainte şi, în vreme ce-şi sărbătoreau victoria, agitaţi, Ceylan, furioasă, şi-a făcut ghem prosopul ud şi l-a aruncat în ei, numai că acesta a căzut în mare. Ne-am întors imediat, am ajuns la prosop înainte de a se scufunda dar, pentru că nimeni nu s-a întins ca să-l ia din apă, barca a trecut agale peste el, ca o maşină de călcat, şi l-a scufundat de-a binelea. Au ţipat cu toţii. Apoi s-au luat după un vas de pasageri care se ducea de la Darıca la Yalova, l-au ajuns din urmă şi i-au dat roată de două ori, urlând în cor. După aceea s-au apucat să joace un joc pe care-l numeau „etrava”: cele două bărci s-au aşezat în linie, între ele au fost atârnaţi colaci de salvare din plastic şi prosoape, după care s-au izbit una de cealaltă, lateral, ca nişte maşini. Mai

apoi, bărcile s-au năpustit, fără a reduce deloc viteza, către capetele care înotau în zona plajei. Am murmurat, cu ochii la capetele înspăimântate care se răzleţeau ţipând printre bărci:

— Dar dacă se produce vreun accident?!

— Ce, eşti profesor? a ţipat Fafa. Eşti profesor de liceu?

— Să fie profesor? a zis Gülnur.

— Eu am oroare de profesori! a zis Fafa.

— Şi eu! a zis Cüneyt.

— Şi nici măcar n-a băut, a zis Turan. Face pe omul cu scaun la cap!

— Am băut, am zis eu. Am băut mai mult ca tine!

— Nu toate se rezolvă cu tabla înmulţirii!

M-am uitat la Ceylan, dar nu auzise, aşa că nu m-am sinchisit.

După ce au mai rătăcit puţin pe mare, bărcile cu motor au făcut cale întoarsă şi, la puţin timp după aceea, am ajuns la debarcaderul părinţilor lui Ceylan şi am acostat. În vreme ce coboram din bărci am văzut pe chei o femeie de vreo patruzeci şi cinci de ani, îmbrăcată cu un halat de baie: era, probabil, mama ei.

— Copii, sunteţi uzi leoarcă, a zis ea. De unde veniţi în halul ăsta? Unde ţi-e prosopul, puiule?

— L-am pierdut, mamă, a zis Ceylan.

— Se poate aşa ceva?! O să te ia cu frig! a zis mama ei.

Ceylan a făcut un gest de neînţeles, după care a spus:

— Aaa! Mamă, uite, ăsta e Metin. Locuieşte în casa aia veche. În casa aia ciudată şi tăcută.

— Care casă veche? a întrebat mama ei.

Ne-am strâns mâinile, m-a întrebat cu ce se ocupa tata, i-am spus, după care i-am spus că urma să mă duc în America, la facultate.

— Şi noi o să ne luăm o casă în America. Nu e clar ce-o să se mai întâmple pe aici. Care e cel mai bun loc din America?

I-am oferit câteva informaţii de natură geografică, am vorbit despre condiţiile climatice, despre situaţia demografică şi i-am înşirat o serie de cifre, dar nu-mi

dădeam seama dacă mă asculta sau nu, pentru că nu se uita la mine, ci la slipul şi la părul meu, de parcă ar fi fost separate de mine. Apoi, când tocmai discutam despre anarhie şi despre situaţia proastă din Turcia, a intervenit Ceylan:

— Mamă, băiatul ăsta care le ştie pe toate te-a prins acum şi pe tine în capcană!

— Nu fii obraznică! a zis mama ei.

Apoi însă a şters-o fără să mai asculte ce aveam de spus. M-am aşezat într-un şezlong şi am căzut pe gânduri, uitându-mă la Ceylan şi la ceilalţi, care plonjau la nesfârşit în mare. Apoi, când s-au aşezat cu toţii în şezlonguri, pe scaune ori pe platforma de beton şi s-a instalat o lâncezeală neverosimilă, sub soarele arzător, m-am gândit din nou. În faţa ochilor mei au prins viaţă scenele următoare: mi-am închipui un ceas lăsat de izbelişte acolo, pe platforma de beton, printre picioarele noastre goale, care spânzurau fără noimă din şezlonguri; şi, în vreme ce stăteam rezemaţi de betonul acela impersonal, cu chipurile răsucite către soarele neclintit, înconjuraţi de tăcerea fără început, fără mijloc, fără sfârşit, fără adâncime, fără suprafaţă, şi de cuvinte, şi de muzica aceea melancolică, inutilă, acele ceasornicului se amestecau, iar ceasornicul se vedea nevoit să recunoască că n-avea să mai poată măsura durata, că uitase ce anume măsurase cândva, că pierduse socoteala timpului, şi, în felul acesta, gândul ceasului nu se mai distingea de gândul negândului care se trudea să priceapă ce anume gândise…

M-am gândit apoi, stăpânit tocmai de astfel de gânduri, că o iubeam pe Ceylan. Am chibzuit mai târziu la aceleaşi lucruri până târziu în noapte.

11

Cineva a bătut la uşa odăii mele. Am închis ochii şi n-am scos o vorbă, dar uşa tot s-a deschis: era Nilgün.

— Bunico dragă, eşti bine?

N-am zis nimic. Voiam să se uite la chipul meu ofilit, la trupul meu încremenit şi să-şi dea seama că mă zbăteam în chinuri.

— Eşti mai bine, bunico, ţi-a revenit culoarea în obraji.

Am deschis ochii şi am cugetat că n-aveau să mă poată înţelege niciodată, că n-aveau să surâdă decât la vederea sticlelor de colonie din plastic, însufleţiţi de o falsă voioşie, iar eu aveam să rămân singură-singurică, cu durerile, cu trecutul şi cu gândurile mele. Ei bine, lăsaţi-mă cu gândurile mele minunate, curate…

— Ce faci, bunico?

Numai că nu mă lasă… Iar eu tac chitic.

— Ai dormit bine. Vrei ceva?

— Limonadă!

…am zis eu deodată, iar când Nilgün a ieşit din cameră am rămas iar cu gândurile mele minunate, curate. Simt pe obraji şi în minte căldura deşteptării din somnul călâu. Am chibzuit la vis, la iluzia visului: se făcea că eram mică şi mă aflam într-un tren care pleca din Istanbul şi, pe măsura ce înainta trenul, vedeam grădini cuprinse una în alta, grădini frumoase, ca pe vremuri; Istanbulul rămăsese departe, iar noi ne aflam în grădini, în grădinile acelea cuprinse în alte grădini. M-am gândit atunci la acele prime zile petrecute aici, la trăsură, la căldarea fântânii a cărei roată scârţâia, la

maşina de cusut, la timpul plin de tihnă măsurat de pedala troncănitoare a maşinii; m-am gândit apoi la râs, la soare, la culori, la clipele noastre neaşteptate de veselie, la prezentul plin de prezent, Selâhattin, m-am gândit la acele prime zile, la felul în care am coborât noi la Gebze atunci, când ne-am îmbolnăvit în tren… La felul cum ne-am chinuit prin odăile de han din Gebze şi la prima noastră venire la Cennethisar, cu gândul că aerul ar fi fost mai prielnic… Un debarcader lăsat mai apoi de izbelişte după ce s-a făcut calea ferată, vreo patru-cinci case vechi, vreo patru-cinci coteţe, dar ce plăcut e aerul aici, nu-i aşa, Fatma? Nu e nevoie să ne ducem la capătul pământului! Să ne stabilim aici! O să fim, pe de o parte, aproape de Istanbul, de mama şi de tatăl tău, ca să nu-i amărâm, iar pe de altă parte o să fim pregătiţi să revenim acolo cât ai clipi din ochi, de îndată ce o să pice guvernul! Să ne facem o casă aici!

Pe vremea aceea făceam lungi plimbări împreună: sunt atâtea lucruri de făcut în viaţă, Fatma, zicea Selâhattin, vino să-ţi arăt puţin lumea, ce-ţi mai face pruncul din pântece, oare dă din picioare, ştiu că o să fie băiat, am să-l numesc Doğan[24], asta pentru ca nou-născutul să ne amintească mereu de lumea cea nouă în care trăim, ca să fie plin de izbânzi şi de încredere şi să fie, totodată, convins că va fi suficient de puternic pentru ea! Ai grijă de sănătatea ta, Fatma, să ne îngrijim amândoi, să trăim mult, ce lucru extraordinar e lumea, nu-i aşa, ierburile astea sălbatice, copacii ăştia temerari care răsar din pământ şi se înalţă singuri; e imposibil să nu fii cuprins de admiraţie faţă de natură, aşadar să trăim şi noi în sânul naturii, ca Rousseau, şi să ne ţinem departe de dobitocii de padişahi şi de paşalele alea linguşitoare care n-au nimic firesc, să ne amintim din nou de toate, folosindu-ne propria raţiune! Ce plăcut este până şi să te gândeşti la aceste lucruri! Ai obosit, draga mea, ia-mă de braţ, uite ce frumos e pământul, ce frumos e cerul, mă bucur atât de mult că am scăpat de ipocrizia Istanbulului, încât aproape că-mi vine

[24] Numele Doğan poate fi interpretat în două sensuri: 1. Nou-născut. 2. Şoim.

să-i scriu o scrisoare de mulţumire lui Talat! Lasă-i pe cei din Istanbul să se descompună, cufundaţi în păcatele, în suferinţele lor şi-n caznele la care se supun bucuroşi unii pe alţii! Noi o să întemeiem aici o lume nouă, cugetând la lucruri cu totul noi, proaspete, simple, libere, vesele, şi trăindu-le pe viu; îţi jur, Fatma, că va fi o lume a libertăţii aşa cum n-a mai văzut niciodată Orientul, un paradis al raţiunii pe pământ, ba chiar o să procedăm mai bine decât cei din Occident, căci le-am văzut greşelile şi n-o să le preluăm cusururile, îţi jur că nepoţii noştri vor împlini aici, pe aceste meleaguri, acel paradis al raţiunii, chiar dacă nici noi, ba chiar nici fiii noştri nu vom apuca să-l vedem! Apoi, trebuie să-i asigurăm o bună educaţie pruncului pe care-l porţi în pântece; n-am să-l fac să plângă nici măcar o dată, n-am să-l deprind niciodată cu teama, cu tristeţea, cu plânsetele, cu pesimismul, cu sentimentul de înfrângere, cu acea înspăimântătoare resemnare orientală, o să ne ocupăm împreună de instruirea lui, o să-l creştem ca pe un om liber, pricepi ce înseamnă asta, nu-i aşa, bravo, sunt mândru de tine, Fatma, te respect, te văd şi pe tine ca pe un om liber, neatârnat, nu te privesc aşa cum îşi privesc alţii nevestele, ca pe o sclavă, ca pe o captivă, ca pe o roabă, eşti egala mea, dragă, pricepi? Dar acum haide să ne întoarcem! Da, viaţa e la fel de frumoasă ca visul, dar trebuie să trudim ca să aibă şi alţii parte de el. Ne întoarcem…

— Bunico dragă, ţi-am adus limonada.

Am ridicat capul de pe pernă şi m-am uitat într-acolo:

— Las-o aici! am zis eu, după care am întrebat-o, în timp ce-o punea jos: De ce n-a adus-o Recep? Tu ai făcut-o?

— Eu, bunico, a zis Nilgün. Recep era murdar de grăsime pe mâini, face mâncare…

Mi-am pungit faţa şi mi-a părut rău de tine, fata mea, ce să fac, uite, stârpitura te-a amăgit de mult şi pe tine, te duce de nas, e şireată. Am stat să cuget: m-am gândit cum li se vârâse în suflet, cum le sucise minţile, cum îi cufundase în sentimentul acela urât, de ruşine şi vinovăţie, cu înfăţişarea lui hidoasă, dezgustătoare, cum îi păcălise

aşa cum îl păcălise şi pe Doğan al meu. Oare le-o fi spus? Capul mi-a căzut pe pernă, de silă, şi am chibzuit, biata de mine, la păţania aceea înspăimântătoare, nenorocită care nu-mi dă pace să dorm noaptea.

M-am gândit ce mi-ar fi putut spune momâia de Recep: da, doamnă, le povestesc, îmi zice el, le povestesc de-a fir a păr nepoţilor dumneavoastră ce ne-aţi făcut mie, sărmanei mele mame şi fratelui meu, ca să afle, să ştie şi ei, pentru că, slavă Domnului, după cum bine scria răposatul tata – taci, stârpitură! – bine, răposatul Selâhattin Bey, nu există Dumnezeu, există în schimb ştiinţa, putem afla totul, trebuie să ştim, să ştie şi ei; ei ştiu pentru că le-am spus eu şi acum îmi zic: bietul de tine, Recep, aşadar bunica te-a prigonit peste poate şi încă o mai face; ne pare tare rău de tine, ne simţim vinovaţi, aşa că de ce trebuie acum să-ţi speli mâinile astea slinoase şi să faci limonadă, nu mai munci, trândăveşte, ai, de fapt, şi tu nişte drepturi în casa asta, îi zic ei pesemne, pentru că le-a povestit el. Oare le-o fi spus: copii, de ce credeţi că a vândut Doğan Bey, tatăl vostru, ultimele diamante ale bunicii şi a vrut să ne dea banii nouă? Când m-am gândit la asta am avut deodată impresia că mă înăbuş. Îmi săltase şi capul de pe pernă de atâta scârbă!

— Unde e?

— Cine, bunico?

— Recep! Unde e?

— Doar ţi-am spus, bunico! Jos! Găteşte.

— Ce ţi-a zis?

— Nimic, bunico! a zis Nilgün.

Nu, n-are cum să le spună, nu îndrăzneşte, Fatma, nu te teme, o fi el şiret, dar e şi laş. Mi-am luat limonada de la capul patului şi am băut din ea. Mi-am amintit însă din nou de dulap. Am întrebat-o brusc:

— Tu ce faci aici?

— Ei, stau cu tine, bunico, a zis Nilgün. Mi-a fost dor de locul ăsta în ultimul an.

— Bine, am zis eu. Stai! Dar acum să nu te ridici de la locul tău!

M-am ridicat anevoie din pat. Mi-am luat cheile de sub pernă şi bastonul sprijinit într-un colţ şi am pornit.

— Unde te duci, bunico? m-a întrebat Nilgün. Să te ajut?

Nu i-am răspuns. Când am ajuns la dulap m-am oprit şi m-am odihnit. În timp ce vâram cheia în broască, m-am mai uitat o dată: da, Nilgün stătea jos. Am deschis dulapul şi am văzut imediat că-mi făcusem griji de pomană: cutia se afla acolo; era goală, dar n-avea importanţă, important era că se afla acolo. Apoi, în timp ce încuiam iar dulapul, mi-a dat prin minte să iau cutia cu zaharicale din fundul compartimentului de jos, după care am închis dulapul şi i-am dus-o lui Nilgün.

— Ah, bunico, mulţumesc foarte mult că te-ai ridicat şi te-ai ostenit pentru mine.

— Ia o bomboană roşie!

— Ce frumoasă e bomboniera asta de argint!

— N-o atinge!

M-am întors în pat şi am vrut să mă gândesc la alte lucruri, dar n-am izbutit: prinsesem să chibzuiesc la una dintre zilele acelea în care nu mă depărtam de dulap. Uite, Fatma, nu e ruşinos, îmi zicea în ziua aceea Selâhattin, uite, omul a venit tocmai de la Istanbul ca să ne vadă, iar tu nici măcar nu ieşi din camera ta. Mai mult, e o persoană cu maniere europene şi este un om politicos. Nu, dacă te porţi aşa pe motiv că e evreu e şi mai ruşinos, Fatma, căci întreaga Europă şi-a dat seama cât de eronat este să gândeşti aşa după afacerea Dreyfus. Apoi, Selâhattin a coborât la parter, iar eu m-am uitat printre obloane.

— Bea-ţi limonada, bunico!

Mă uitam printre obloane – era un bărbat cocârjat, care părea şi mai scund decât era pe lângă Selâhattin: bijutierul din Bazarul Acoperit! Selâhattin vorbea însă cu el de parcă n-ar fi fost un negustor mărunt, ci un învăţat, iar eu îl auzeam: ei, Avram Efendi, ce mai e nou pe la Istanbul, poporul e mulţumit de proclamarea Republicii? îl întreba el, iar ovreiul îi zicea: afacerile lâncezesc, domnul meu, lâncezesc! Selâhattin îi spunea, în chip de răspuns: Nu se poate, chiar aşa?! Şi afacerile?! Dar instaurarea Republicii

urma să fie utilă şi pentru comerţ, la fel ca şi pentru alte domenii. Poporul nostru va fi salvat de comerţ! Nu doar el, ci întregul Orient se va trezi la viaţă graţie negoţului; se cuvine ca mai întâi să facem parale, să ne deprindem să socotim banii – asta se cheamă matematică; mai apoi, când comerţul, matematica şi paralele îşi vor uni forţele, se vor întemeia fabrici. Atunci o să învăţăm şi noi nu atât să câştigăm, cât să gândim ca ei! După dumneata, pentru a trăi ca ei este necesar ca mai întâi să gândim ca ei sau să câştigăm ca ei? Atunci, ovreiul l-a întrebat cine erau acei „ei", iar Selâhattin i-a zis: Cine să fie, dragă, europenii, occidentalii!, după care l-a întrebat: Noi n-avem oare pe nimeni care să fie deopotrivă musulman şi negustor? Cine e Cevdet Bey[25], acela care se ocupă de comerţul cu lămpi, ai auzit vreodată de el? Ovreiul i-a răspuns: am auzit, lumea zice că Cevdet Bey ar fi făcut multe parale în timpul războiului, la care Selâhattin l-a întrebat iar: Ei bine, şi ce alte noutăţi mai sunt pe la Istanbul, dumneata ai, oare, relaţii cu cei de la guvern, ce zic neghiobii ăia, pe cine mai scot acum în faţă pretinzând că e un scriitor nou, un poet nou, ai vreo idee?, iar ovreiul i-a zis: Habar n-am, domnul meu! Ce-ar fi să veniţi dumneavoastră acolo şi să vedeţi? Atunci l-am auzit pe Selâhattin urlând: Nu, nu vin! Dracu' să-i ia, blestemaţi să fie ei! N-au să mai facă nimic de-acum înainte! Uită-te la Abdullah Cevdet[26] ăsta, ce banală e ultima lui carte, a şterpelit totul de la Delehaye[27], dar scrie de parcă ar fi vorba de modul lui de a gândi, ca să nu mai spun că preia aiurea, fără să priceapă despre ce e vorba.

---

[25] Unul dintre personajele principale ale romanului de debut al lui Orhan Pamuk, *Cevdet Bey şi fiii săi,* apărut în anul 1982. Cevdet Bey avea să opteze, după apariţia Legii numelor de familie (1934), pentru numele Işıkçı, care făcea aluzie la ocupaţia sa.

[26] Abdullah Cevdet (1869-1932), medic de origine kurdă, a fost unul dintre fondatorii Comitetului pentru Uniune şi Progres (1889), care avea iniţial caracter apolitic. S-a distanţat treptat de mişcare şi mai ales de Junii Turci, după venirea acestora la putere în 1908. A fost un promotor asiduu al secularismului şi al dialogului intelectual.

[27] Hippolyte Delehaye (1859-1941), celebru hagiograf creştin, de origine belgiană şi confesiune iezuită.

Şi-apoi, azi nu se mai poate spune nimic despre religie şi despre industrie fără să-l fi citit înainte pe Bourguignon: el şi Ziya Bey[28] fură mereu de pe la alţii. Ba mai mult, fără să-i înţeleagă. De fapt, cunoştinţele de franceză ale lui Ziya sunt foarte limitate, n-are cum să priceapă ce citeşte, eu mă gândisem să scriu despre asta într-un articol şi să-l fac de ocară, dar cine o să-şi dea seama despre ce e vorba, şi-apoi merită să irosesc timpul pe care ar trebui să-l dedic enciclopediei mele cu asemenea polemici? I-am lăsat să se mănânce unii pe alţii la Istanbul!

Am ridicat capul de pe pernă, am luat paharul cu limonadă aşezat la căpătâiul patului şi am mai sorbit o înghiţitură.

Apoi, Selâhattin îi zisese ovreiului: du-te şi spune-le că aşa gândesc, iar ovreiul zisese: eu nici vorbă să-i cunosc, domnul meu, căci pe la mine pe la prăvălie nu se abat asemenea oameni, dar Selâhattin îi tăiase vorba, ţipând: ştiu, ştiu! Nu e nevoie să le spui nimic! Când am să-mi isprăvesc eu enciclopedia în patruzeci şi opt de volume, vor fi fost rostite, de fapt, dintr-odată, toate ideile şi vorbele fundamentale care se cer a fi rostite în Orient: am să umplu dintr-un foc tot acel inimaginabil vid de idei şi toată lumea va rămâne mută de uimire; copiii care vând ziare pe Podul Galata vor vinde şi enciclopedia mea, Bulevardul Băncilor se va tulbura, cei din Sirkeci se vor încăiera, unii dintre cei care o vor citi se vor sinucide şi, faptul cel mai important, lumea mă va înţelege, poporul meu mă va înţelege! Ei, şi-atunci, în timpul acelei deşteptări, am să mă întorc la Istanbul pentru a stăpâni haosul – aceea va fi ziua în care am să mă întorc acolo! a zis Selâhattin, iar ovreiul i-a spus:

---

[28] Ziya Gökalp (1876-1924), sociolog, scriitor şi om politic turc, principalul promotor şi ideolog al turcismului şi panturcismului, care era privit, în contextul dezbaterilor privitoare la posteritatea Imperiului Otoman, ca o uniune mai degrabă culturală decât politică a turcilor de pretutindeni; la baza acesteia ar fi urmat să se afle limba şi cultura comune, cărora ar fi putut să li se adauge şi religia. Susţinător convins al ideii statului laic, l-a influenţat în multe privinţe şi pe Mustafa Kemal Atatürk, contribuind la cristalizarea ideologiei şi a reformelor promovate ulterior de acesta.

da, domnul meu, dumneata stai aici căci, de fapt, Istanbulul, ca şi Bazarul Acoperit, nu mai au niciun farmec. Toţi îşi scot ochii unii altora. Ceilalţi bijutieri vor dori să vă cumpere marfa ieftin. Să n-aveţi încredere decât în mine! Adevărul este că afacerile lâncezesc, după cum spuneam, dar mi-am zis să vin până aici şi să vă văd marfa. Se face târziu, aşa că arătaţi-mi acum diamantul acela. Cum sunt cerceii despre care-mi scriaţi în epistolă? apoi au amuţit; eu ascultam tăcerea cu inima bătându-mi năvalnic; aveam cheia în mână.

— Bunico, nu-ţi place limonada?

Am mai luat o înghiţitură şi am zis, în vreme ce capu-mi cădea la loc pe pernă:

— Îmi place. Bravo, mulţumesc!

— Am făcut-o foarte dulce. La ce te gândeşti, bunico?

Atunci am auzit tuşea aceea urâtă şi nervoasă a ovreiului, după care l-am auzit pe Selâhattin întrebându-l, pe un ton demn de milă, nu rămâi la masă, şi pe ovrei vorbind iar de cercei. Apoi, Selâhattin a urcat scara în fugă şi a venit în odaia mea: Fatma, hai, vino jos, o să luăm masa împreună, e tare ruşine!, zicea el, numai că ştia că n-aveam să cobor. Curând după aceea s-au dus jos, alături de Doğan al meu, şi după aceea l-am auzit pe ovrei că zicea ce băiat gentil! şi îl întreba de mama lui, iar apoi pe Selâhattin care zicea că eram bolnavă, şi am mai auzit cum îi servea boarfa aia în vreme ce mâncau tustrei, aşa că m-a luat scârba. Nu mai auzeam, sau nu mai băgăm de seamă că auzeam, pentru că Selâhattin se apucase să-i povestească ovreiului de enciclopedia lui.

— Bunico, nu-mi spui şi mie la ce te gândeşti?

Enciclopedia: ştiinţele naturii, toate ştiinţele, ştiinţa şi Dumnezeu, Occidentul şi Renaşterea, ziua şi noaptea, apa şi focul, şi Orientul, şi timpul, şi moartea, şi viaţa: viaţa! Viaţa!

— Cât e ceasul? am întrebat eu.

Mă gândesc la el, la timp, care drămuieşte totul ticăind, şi mă înfior.

— E aproape şase şi jumătate, bunico, a zis Nilgün.

După aceea s-a apropiat de masa mea şi s-a uitat la ceas:

— Câţi ani are ceasul ăsta, bunico?

N-am ascultat ce-au vorbit la masă; era ca atunci când mi-era silă de ceva şi voiam să uit, ca un fapt pe care-l dădusem uitării. Pentru că, la sfârşit, ovreiul a zis: mâncarea e minunată, dar femeia aceasta a dumneavoastră, care a pregătit-o, e şi mai minunată decât ea! Cine este? Selâhattin, care era beat, i-a zis: e o biată femeie de la ţară! Nu e de prin părţile astea; bărbatu-său a lăsat-o aici, la o rudă îndepărtată, când a plecat în armată. Apoi, omul acela s-a scufundat cu barca şi s-a prăpădit. Fatma trudea prea tare şi căutam o servitoare, aşa că am adus-o şi am instalat-o în odăiţa de jos, ca să-i dăm o pâine. E muncitoare. N-avea însă loc în odăiţă, aşa că i-am făcut o căsuţă. Bărbatu-său nu s-a mai întors din armată. Fie a fost prins în timp ce dezerta şi apoi spânzurat, fie a murit ca un erou. O apreciez foarte mult: femeia asta întruchipează vrednicia şi frumuseţea poporului meu. Am aflat foarte multe lucruri de la ea cu privire la viaţa economică de la sate, spre a le putea include în enciclopedia mea! mai beţi, vă rog, un pahar! Indusesem uşa ca să nu-i mai aud, ca să nu mă înăbuş de scârbă.

— Al cui a fost ceasul acesta, bunico? Mi-ai spus anul trecut?

— A fost al răposatei mele bunici dinspre mamă, am zis eu, iar când Nilgün a râs m-am gândit că-mi răceam gura de pomană.

Apoi, bietul meu Doğan, care fusese nevoit să ia masa cu un ovrei şi cu un beţiv, a venit sus la mine; l-am pus să se spele pe mâini înainte de a-l îmbrăţişa, apoi l-am culcat de după-amiază. Selâhattin continua să vorbească acolo, jos, dar n-a mai lungit-o mult. Ovreiul a zis că voia să plece. Selâhattin a venit sus: individul pleacă, Fatma, mi-a zis el, dar înainte de a pleca vrea să vadă unul dintre inelele sau unii dintre cerceii tăi! Eu tăceam. Ştii şi tu, Fatma, că individul a venit de la Istanbul pentru afacerea asta în urma scrisorii mele; acum nu se mai poate să-l trimitem la

plimbare cu mâna goală. Eu tăceam. Are servieta burduşită cu parale, Fatma, pare un om cinstit, o să ne ofere un preţ bun. Eu tăceam. Măi, cum se poate să-l trimitem pe om aşa, la plimbare, cu mâna goală, după ce l-am făcut să bată atâta drum şi l-am adus tocmai de la Istanbul!

— Bunico, portretul ăsta de pe perete e al bunicului, nu?

Cum eu tot tăceam, Selâhattin a zis, pe un ton tânguitor: bine, Fatma! Uite, la cabinetul meu nu mai vin bolnavi, nu e vina mea, o spun fără jenă, pentru că asta este o consecinţă a convingerilor aberante din ţara asta blestemată. Venitul meu este acum egal cu zero, aşa că te-ai gândit vreun pic cum o să ne petrecem ditamai iarna, ba nu, nu iarna, ci viaţa, dacă nu-i vindem astăzi evreului vreunul dintre diamantele, dintre inelele ori dintre perechile de cercei de care geme cutia ta? Eu am vândut, în zece ani, tot ce aveam de vândut, Fatma – ştii cât de mult am cheltuit pentru casa asta! Ştii şi tu că terenul din Saraçhane s-a dus acum trei ani, că în ultimii doi ani am trăit de pe urma vânzării magazinului din Bazarul Acoperit, că am zis să fie vândută casa din Vefa, dar că pramatiile alea care îmi sunt, chipurile, veri n-au s-o vândă şi nici nu mi-au trimis banii care mi s-ar fi cuvenit din chirie! Ei bine, să ţi-o spun şi pe asta: din ce crezi tu că trăim de doi ani? Oamenii din Gebze îşi bat joc de mine. Ştii cât de ieftin le-am vândut acelor aşa-zişi negustori din Gebze sacourile mele vechi, trusa de scris din argint, cufărul de cărţi, care era singura amintire de la mama, mănuşile, rozariul de sidef rămas de la tata şi redingota aia caraghioasă care o să le vină de minune snobilor din Beyoğlu? Dar acum gata, sunt sătul până-n gât, n-am de gând să-mi vând cărţile, instrumentele pentru experimente şi instrumentele medicale! Uite, ţi-o spun deschis: nu intenţionez nici să mă întorc spăsit, cu capul plecat, la Istanbul, dând cu piciorul muncii mele de zece ani, înainte de a isprăvi enciclopedia aceea care va zgudui brusc din temelii totul, întreaga existenţă a Orientului! Evreul e jos şi aşteaptă, Fatma! Nu scoţi din cutie decât un dram! Hai, Fatma, deschide odată dulapul, şi asta nu doar ca să-l expediem pe individ de pe capul

nostru, ci şi pentru ca Orientul, care doarme de sute de ani, să se deştepte din somn, iar Doğan al nostru să nu flămânzească şi să nu dârdâie de frig în iarna asta!

— Ştii, bunico, când eram mică îmi era frică de portretul ăsta al bunicului!

Am deschis dulapul, în vreme ce Selâhattin stătea la doi paşi de mine.

— Ţi-era frică? am zis eu. Ce-ţi stârnea frică la bunicul?

— E un portret foarte întunecat, bunico! a zis Nilgün. Îmi era frică de barba, de privirile lui.

Apoi am luat cutia din străfundurile dulapului, am deschis-o şi nu m-am putut hotărî multă vreme de care dintre lucrurile acelea să mă îndur: inele, brăţări, ace cu diamante, ceasul meu smălţuit, coliere de perle, broşe cu diamante, inele cu diamante, diamantele, Doamne!

— Nu te-ai supărat pe mine pentru că ţi-am spus că-mi era frică de portretul bunicului, nu-i aşa, bunico?

În cele din urmă, Selâhattin a coborât în fugă, cu ochii sclipind, purtând în mână unul dintre cerceii mei cu rubine, pe care i-l dădusem blestemând, şi de cum l-am auzit cum gonea pe scară mi-am dat seama că ovreiul avea să-l ducă de nas. Nici nu i-a trebuit mult. Ovreiul zicea, în vreme ce e îndrepta spre poarta grădinii, cu servieta aia ciudată în mână şi cu pălăria pe cap: să nu veniţi de pomană la Istanbul! Trimiteţi-mi iar o scrisoare, iar eu am să vin de fiecare dată.

Şi a venit de fiecare dată. La un an după aceea, când s-a întors, cu aceeaşi servietă, să ia perechea cercelului cu rubine, purta aceeaşi pălărie. Peste opt luni, când a venit să ia prima dintre brăţările mele cu diamante, musulmanii erau obligaţi să poarte şi ei acelaşi fel de pălărie. În anul în care a venit să ia a doua brăţară cu diamante, nu mai eram în anul 1345, ci în 1926[29]. Când a venit şi pentru cealaltă brăţară, ovreiul purta aceeaşi servietă şi se plângea mereu de afaceri, dar nu mai avea cum să întrebe de frumoasa slujitoare. Poate pentru că acum nu mai e nevoie de două

[29] An în care s-a trecut de la calendarul islamic (hegirian) la calendarul gregorian.

cuvinte pentru a divorţa, ci de tribunal, m-am gândit eu. Atunci, ca şi în anii care au urmat şi în care au luat masa împreună, Selâhattin s-a văzut nevoit să gătească el: eu nu m-am clintit din loc ci, aşa cum făcusem de fiecare dată, am stat în odaia mea şi mi-am spus că i-o fi destăinuit ovreiului totul. În felul acesta am scăpat de servitoare şi de bastarzii ei şi am rămas singuri în casă până când i-a găsit şi i-a adus Doğan de la ţară pe cei doi bitangi – unul pitic, altul cotonog. Aceia au fost cei mai buni ani. Selâhattin se cufundase abia seara în gazeta pe care i-o adusese ovreiul cu prilejul acelei veniri; crezusem pentru o clipă că la gazetă scria tot, despre crima, despre păcatul pe care-l săvârşisem, despre pedeapsa pe care-o abătusem asupra lor, aşa că mă speriasem şi mă uitasem în ea; în gazetă nu erau însă decât fotografii cu musulmani care purtau pălării de creştini. În gazeta adusă de ovrei cu prilejul altei veniri nu se mai vedeau doar musulmani cu pălării de creştini: sub fotografiile lor scria ceva cu slove creştine. Asta s-a întâmplat când Selâhattin a zis că toată enciclopedia lui fusese făcută praf într-o singură zi şi când i-am dat ovreiului colierul meu cu diamante.

— La ce te gândeşti, bunico dragă, te simţi bine?

Când a venit mai apoi, i-am dat din cutie inelul meu cu briliante. Când i-am dat inelul cu smaralde pe care mi-l adăugase la zestre bunica dinspre mamă, afară ningea, iar ovreiul zicea că venise de la gară până la noi prin viscol, că fusese atacat de lupi şi că se apărase de ei cu servieta. Îmi dădeam seama că spunea acest lucru ca să cumpere inelul la jumătate de preţ. La următoarea venire, era toamnă; Doğan al meu mă făcuse să plâng spunând că, în loc să se ducă la universitate, avea să studieze ştiinţele politice la Mülkiye[30]. După şase luni, când a revenit ovreiul, s-a dus setul format din cercei şi colierul cu rubine. Pe vremea aceea, Selâhattin nu se dusese însă la Gebze ca să-şi înregistreze numele de familie. Când a făcut-o, peste şase luni, mi-a zis că se certase cu funcţionarul de la evidenţa populaţiei: văzând numele de familie din hârtiile acelea, pe

[30] Şcoală superioară destinată formării funcţionarilor publici.

care mi le întindea mândru, mi-am dat seama că-şi bătuseră joc de el, aşa că mi s-a făcut scârbă şi m-am înfiorat la gândul că, într-o bună zi, numele acela urât avea să fie scris pe piatra mea de mormânt[31]. În vara anului în care ovreiul mai venise o dată, iarna, la un an după aceea, şi luase cu el inelul şi cerceii mei cu trandafiri de diamant, i-am dat dragului meu Doğan, văzând că prinsese să umble de acolo-colo întristat, perlele mele roz, fără să i le arăt tatălui său, şi i-am spus să le vândă la Istanbul şi să se distreze. Nu s-a distrat însă; pesemne că era mai simplu să mă învinuiască pe mine. S-a dus şi a dat de urma bitangilor, a căror mamă murise acolo, la ţară, iar apoi i-a adus şi i-a instalat la noi în casă.

— La ce te gândeşti, bunico? Tot la ei?

La următoarea venire a ovreiului, Selâhattin şi-a dat seama că sipetul era pe cale să se golească: când mi-a luat acul cu stea şi semilună de rubin, mi-a spus că mai avea puţin şi isprăvea enciclopedia; de-acum umbla beat cât era ziua de lungă; nu ieşeam din odaia mea şi ştiam că acul, iar în anul următor broşa mea cu topaze fuseseră vândute la jumătate de preţ, pentru că el fusese beat când se târguise; n-a redus însă la jumătate şi banii irosiţi pe cărţi. Când Selâhattin, care se lăsase de-acum cu totul în seama satanei, l-a mai chemat o dată pe ovreiul cel bătrân, izbucnise alt război. După aceea, ovreiul a mai venit de două ori: prima dată i-am dat acul cu stea şi semilună de rubin, iar o doua oară acul cu diamante (trece şi asta, dragă!). În felul acesta, Selâhattin şi-a vândut cu mâna lui şi norocul, iar după acea incredibilă, cea mai mare descoperire pe care afirma că o făcuse a pierit, tocmai când cugeta să-l mai cheme o dată pe ovrei. Când bietul, naivul meu Doğan a luat cele două inele cu câte un singur diamant pe care le ascunsesem cu grijă şi li le-a dat bastarzilor aduşi înapoi de el, cutia mea a rămas, în cele din urmă, goală ca-n palmă. M-am gândit că în clipele acelea zăcea în dulap la fel de goală.

---

[31] Numele Darvmoğlu, atribuit familiei, se poate traduce prin „fiul/descendentul lui Darwin”.

— Spune-mi, bunico, la ce te gândeşti?
— La nimic! am zis eu, pierdută. Nu mă gândesc la nimic!

12

Când vii acasă seara după ce ai umblat toată ziua pe străzi, e ca şi cum ai începe şcoala după vacanţa de vară. Am stat la cafenea până s-a închis şi, în timp ce toţi se întorceau acasă, rând pe rând, am aşteptat să văd dacă nu cumva avea cineva planuri pe mai departe, numai că ei n-au făcut altceva decât să-mi spună, pentru a nu ştiu câta oară, „şacalule, şacalule!”.

— Hai, Hasan, băiete, lasă povestea cu şacalul şi du-te acasă, să înveţi la matematică!

Mă duc, urc coasta, nu iau seama la nimeni, pentru că îmi place întunericul, întunericul tăcut, nu se aud decât greierii, îi ascult şi-mi văd viitorul în întuneric: ţări îndepărtate, războaie însângerate, păcănitul mitralierelor, voioşia luptelor, filme istorice cu sclavi care trag la rame, bice care reduc la tăcere vuietul dezgustător al păcătoşilor, armate ordonate, fabrici şi femei stricate. Mi-e ruşine şi teamă de mine. Am să ajung un om mare. Am ajuns în vârful coastei.

Apoi, deodată, m-a cuprins jalea: luminile casei noastre! M-am oprit şi m-am uitat la ea: casa noastră ca un mormânt, în care se zăreşte o lampă arzând. Pe la ferestre nu se observa nicio mişcare. M-am apropiat şi m-am uitat înăuntru: mama nu se vedea, pesemne se culcase, iar tata se întinsese şi aţipise pe canapea, în aşteptarea mea; n-are decât să aştepte, căci eu am să intru pe furiş în camera mea şi am să mă culc. M-am dus într-acolo şi am văzut că închisese fereastra. Bine! M-am dus la cealaltă fereastră,

am bătut repede în ea, iar tata s-a trezit. A venit spre mine şi, în loc să-mi deschidă uşa, a deschis fereastra.

— Pe unde-ai umblat?! a răcnit el.

N-am zis nimic; auzeam greierii. Am tăcut puţin amândoi.

— Hai, vino înăuntru, intră! a zis tata. Nu mai sta acolo!

Am intrat pe fereastră. Tata stătea proţăpit în faţa mea şi se holba la mine. Apoi iar a început: băiete, băiete, de ce nu înveţi, băiete, băiete, ce faci tu toată ziua pe străzi, şi aşa mai departe. Eu m-am gândit: ce treabă avem noi, mamă, cu smiorcăitul ăsta? Ce-ar fi să mă duc la ea, s-o trezesc, să-i spun asta, iar apoi să plecăm amândoi din casa omului ăstuia?! După aceea m-am simţit stânjenit, gândindu-mă cât avea să se necăjească tata. Da, şi eu sunt vinovat pentru că am hoinărit toată ziua pe străzi, dar nu-ţi face griji, tată, uite, mâine am să învăţ! Dacă-i spuneam însă aşa, nu m-ar fi crezut. Până la urmă a tăcut din gură; se uita doar la mine, mânios şi mai-mai să îl podidească plânsul. M-am dus imediat în camera mea, m-am aşezat la masă, uite, tată, învăţ la matematică, nu te mai supăra, bine? Am închis şi uşa. Lampa din camera mea e aprinsă, lumina ei se strecoară pe sub uşă, aşa că o vezi; deci, învăţ! Tot mai bombănea în legea lui…

Cum vocea tatei a amuţit curând după aceea, m-am neliniştit, aşa că am deschis încet uşa şi m-am uitat să văd ce făcea: se culcase. Vor ca eu să învăţ, iar în vremea asta ei trag la aghioase. Bine, să învăţ de vreme ce patalamaua de liceu e atât de importantă, să învăţ toată noaptea, fără să mă culc, să învăţ ca să mă vadă mama dimineaţă şi să se necăjească, numai că eu ştiu că în viaţă există lucruri cu mult mai însemnate. Dacă vrei, am să-ţi povestesc, mamă, despre comunişti, despre creştini, ştii cum e cu sioniştii, ştii cum e cu masonii care se infiltrează printre noi, ştii ce-au discutat Carter şi Papa cu Brejnev? Dacă le spun asemenea lucruri nu mă ascultă, şi chiar dacă mă ascultă nu pricep ce le spun… În fine, mi-am zis să mă apuc de matematică înainte de a-mi ieşi din pepeni.

Am deschis cartea; picasem la nenorociţii de logaritmi. Da, scriem „log” şi zicem: A log (AB) = logA + logB; ăsta e

primul, dar mai sunt şi celelalte parascovenii – teorema, după cum zice în carte. Le-am copiat o dată pe toate în caiet. M-am bucurat apoi să văd că scrisesem mai mult decât ordonat. Am umplut patru pagini; ştiu cum se învaţă! Prin urmare, asta era tot în legătură cu ceea ce numesc ei logaritmi. Să rezolv acum şi o problemă, mi-am zis eu. Luaţi logaritmul următor, se zicea acolo:

$$\mathrm{Log}^{6}\,\frac{\sqrt{x}-b}{ax+c}$$

Ei bine, să-l iau! M-am uitat la el. Am mai citit o dată ceea ce scrisesem în caiet. A trecut multă vreme, dar nu-mi dădeam seama deloc ce cu ce trebuia să împart şi să înmulţesc şi ce cu ce şi cum trebuia să reduc. Am mai reluat o dată, mai aveam puţin şi învăţam totul pe de rost, m-am uitat să văd cum erau rezolvate problemele date ca exemplu dar, cu toate astea, pocitania aia nu-mi spunea nimic. M-am enervat rău de tot şi m-am ridicat în picioare. Dacă aş fi avut o ţigară, aş fi fumat. Apoi iar m-am aşezat, am luat creionul în mână şi am încercat s-o rezolv, dar mâna mea n-a făcut decât să mâzgălească prin caiet. Uite ce am scris ceva mai târziu pe marginea caietului, Nilgün:

Nu aveam aplecare spre tine,
Dar tu mi-ai sucit minţile.

Am mai învăţat puţin, dar n-a avut niciun efect. Apoi, după ce m-am mai gândit puţin, mi-am zis aşa: la ce foloseşte să ştii ce fel de relaţie există între toate aceste „log” şi √-uri? Să zicem că într-o bună zi am să ajung atât de bogat încât n-am să-mi mai pot socoti banii decât cu logaritmi şi cu rădăcini pătrate sau că am să lucrez în administraţia de stat: păi atunci am să fiu atât de prost încât să nu-mi treacă prin minte să-mi iau vreun funcţionăraş care să facă treburile astea pentru mine?!

Am dat matematica la o parte şi am deschis cartea de engleză, dar îmi ieşisem deja din sărite: naiba să-i ia pe Mr.

Şi Mrs. Brown! m-am gândit eu; aceleaşi ilustraţii, mutrele distante şi fericite ale aceloraşi oameni care le ştiu pe toate şi fac totul cum trebuie, înţeleg că ăştia sunt englezi, poartă sacouri bine călcate şi cravate, iar străzile lor sunt curate ca-n palmă. Unul dintre ei stă jos, celălalt pleacă, iar în vremea asta tot pun o cutie cu chibrituri, care nu seamănă cu ale noastre, pe masă, sub masă, în masă, lângă masă. *On, in, under* şi care mai era? Sunt obligat să învăţ pe de rost tâmpeniile astea, iar vânzătorul de lozuri, care horcăie dincolo, se tânguie că fiu-său nu învaţă! Le-am învăţat pe dinafară, acoperindu-le cu mâna şi uitându-mă în tavan, le-am tot tocit, pentru ca după aceea să dau brusc cu cartea de pământ, enervat: dracu' s-o ia! M-am ridicat de la masă şi m-am uitat pe fereastră. Nu sunt eu omul care să se mulţumească cu lucruri de felul ăsta! Când m-am uitat dinspre colţul grădinii către marea întunecată şi către farul de pe insula cu potăi, care clipea singuratic în beznă, m-am mai liniştit puţin. În cartierul de jos erau stinse toate luminile; nu se mai vedeau decât felinarele de pe străzi şi luminile fabricii de sticlă, care vuia în depărtare, iar mai apoi lumina roşie a unui vas cufundat în tăcere. Grădina mirosea a ierburi uscate, avea un iz abia simţit de pământ şi vară. Nu se mai auzeau decât greierii – greierii fără ruşine, care-ţi aduceau aminte că în întunericul orb mai existau livezi de cireşi, dealuri îndepărtate şi cotloane ferite, şi vii, şi livezi de măslini, şi răcoarea de la poalele copacilor. Apoi, ascultând cu atenţie, am avut impresia că auzeam şi broaştele din gârla aia mâloasă aflată pe drumul spre Yelkenkaya. Eu am să înfăptuiesc foarte multe lucruri în viaţă! M-am gândit la ceea ce aveam să fac: la lupte, la victorii, la teama de victorii, la speranţă, la succes, la oropsiţii cărora urma să le dăruiesc afecţiune, la ceilalţi, pe care urma să-i salvez, la calea pe care urma să păşim în lumea aceea necruţătoare. Luminile din cartierul de jos sunt stinse: toată lumea doarme; toţi dorm şi visează prosteşte, fără sens, jalnic, iar aici, sus, deasupra tuturor, mă aflu eu, în stare de trezie, îmi place nespus de mult să

trăiesc şi am oroare de somn: sunt atâtea lucruri de făcut! Am stat să mă gândesc la ele.

Apoi am intrat înapoi în casă pe fereastră şi, dându-mi seama că n-aveam să pot învăţa, m-am culcat fără să-mi scot hainele. Urma să mă scol dimineaţa şi s-o iau de la capăt. M-am gândit că, de fapt, ultimele zece zile erau suficiente pentru engleză şi matematică. Vor începe să cânte păsările pe ramuri, iar tu, Nilgün, ai să te duci pe plaja pustie cu gândul că dimineaţa e goală ca-n palmă. Am să vin şi eu. Cine îşi poate vârî nasul în treburile mele? Am crezut mai întâi că o să-mi piară somnul şi că o să mă înăbuşe iar inima, dar apoi mi-am dat seama că eram pe cale să adorm.

Când m-am trezit, soarele mi se răsfrângea pe braţ, iar cămaşa şi pantalonii îmi erau leoarcă de sudoare. M-am ridicat imediat din pat şi am constatat că mama şi tata nu se treziseră încă. M-am dus în bucătărie şi tocmai mâneam nişte brânză cu pâine, când şi-a făcut apariţia mama:

— Unde ai fost?

— Unde să fiu? Aici, am zis eu. Am învăţat toată noaptea.

— Ţi-e foame? m-a întrebat ea. Vrei să-ţi fac nişte ceai, băiatul meu?

— Nu, am zis eu. De fapt, tocmai plecam.

— Încotro aşa, dis-de-dimineaţă, fără să fi dormit?

— Am să mă plimb puţin, am zis eu. În felul ăsta mă înviorez. După aceea vin şi mă apuc iar de învăţat.

Când mă pregăteam să ies, am băgat de seamă că începuse să mă compătimească:

— Aaa, mamă! am zis eu. Vrei să-mi dai cincizeci de lire?

M-a privit puţin îndoită, după care a zis:

— Ah! Ce-ai să faci iar cu banii? Bine, bine! Să nu-i spui lui taică-tău!

S-a dus în camera de alături, apoi s-a întors. Două hârtii de douăzeci şi una de zece lire. I-am mulţumit, m-am dus în camera mea, mi-am pus slipul pe sub pantaloni şi am ieşit pe fereastră, ca nu cumva să se deştepte tata din pricina zgomotului. Apoi m-am întors şi am privit în urmă: mama se

uita la mine de la cealaltă fereastră. Nu-ţi face griji, mamă, căci ştiu ce am să fiu în viaţă!

Am păşit pe drumul asfaltat, luând-o la vale. Pe lângă mine treceau în viteză maşini care urcau panta. Indivizii ăia care purtau cravate şi-şi ţineau sacourile atârnate în maşini nici măcar nu mă vedeau în timp ce goneau spre Istanbul cu o sută de kilometri pe oră, ca să ţească intrigi şi să se sape unii pe alţii. Mi se fâlfâie de voi, încornoraţilor cu cravate!

Pe plajă nu se vedea încă nici picior de om. Cum nu veniseră încă nici omul cu biletele, nici paznicul, am intrat fără să plătesc, am mers, păşind cu grijă ca să nu-mi intre nisip în încălţările de cauciuc, până la stânci, acolo unde se sfârşea plaja şi începea zidul unei case, şi m-am prăbuşit în colţul umbrit al acestuia. De acolo aveam s-o pot vedea pe Nilgün când avea să intre pe poartă. Priveam fundul mării neclintite; buzaţii se roteau, legănându-se, printre alge; chefalii cei prevăzători fugeau la cel mai mic lipăit. Îmi ţineam respiraţia.

La multă vreme după aceea, a apărut un individ care şi-a pus labele de scufundător şi masca, şi-a armat puşca în apă şi a pornit pe urmele chefalilor. Mă enervează să-i văd pe tipii ăştia de rahat cum se iau după chefali! Apoi, apa s-a limpezit din nou şi am văzut chefalii şi sebastele. Soarele a ajuns la mine.

Când eram mic iar prin locurile astea nu se găseau decât casa aceea veche şi ciudată a lor şi casa noastră de pe deal, veneam aici cu Metin şi Nilgün, iar eu intram în apă până la genunchi şi aşteptam cu toţii să prind buzaţi sau blenii. Dar de venit venea tot câte o sebastă, iar Metin zicea arunc-o, las-o să plece, numai că peştele mâncase deja momeala, aşa că nu mă înduram să-l azvârl, ci-l puneam în cutia pe care o aveam la mine; apoi, când turnam apă în cutie, Metin îşi bătea joc! Eu nu sunt cărpănos, băiete! îi ziceam eu; Nilgün poate că auzea, poate că nu. Eu nu sunt cărpănos, băiete! Am să-i cer socoteală pentru momeală! Metin îmi ascundea sebasta: ia te uită, Nilgün, şi-a pus o piuliţă pe post de plumb la undiţă, ce cărpănos e! Băieţi,

zicea Nilgün, să aruncaţi după aceea peştii la loc în mare, că e păcat de ei, bine? Ştiu că e greu să fii prieten cu ei. Din sebaste se poate face ciorbă dacă mai adaugi cartofi şi ceapă.

După aceea m-am uitat la un crab. Crabii ăştia arată îngânduraţi şi cu minţile aiurea, pentru că mereu se îndeletnicesc cu ceva. De ce-ţi bâţâi aşa piciorul şi cleştele?! Ai zice că toţi crabii ştiu mai multe decât mine: sunt nişte înţelepţi bătrâni de când vin pe lume. Până şi puii ăia fragezi, cu pântecele alb ca laptele, sunt nişte moşnegi!

Apoi, apa a fremătat şi fundul a prins să nu se mai vadă, pentru ca mai târziu, când oamenii au început treptat să se zbuciume prin ea, să se tulbure de-a binelea. Te-am văzut când am aruncat o privire spre poartă: ai intrat pe plajă cu geanta în mână. După aceea te-ai îndreptat către partea asta de plajă şi ai venit spre mine…

A venit, a tot venit, după care s-a oprit deodată locului, şi-a scos rochia galbenă şi, în timp ce eu îmi spuneam că purta un costum de baie albastru, a aşternut un prosop pe nisip, s-a întins repede pe el şi a dispărut din faţa ochilor mei. După aceea şi-a scos o carte din geantă şi a început să citească. Îi vedeam mâna, care ţinea cartea ridicată în aer, şi capul. Am stat să chibzuiesc. Am transpirat. A trecut foarte multă vreme; continua să citească. Apoi m-am stropit cu apă pe faţă, ca să mă răcoresc. A trecut şi mai mult timp, iar ea tot mai citea.

M-am gândit: ce-ar fi să mă duc la ea şi să-i spun bună, Nilgün, am venit să fac baie, tu ce faci? M-am gândit că poate o să se supere; mi-a venit în minte, nu ştiu de ce, că era cu un an mai mare decât mine. Mai bine plec, altă dată…

Apoi, Nilgün s-a ridicat şi s-a îndreptat spre mare; m-am gândit că e frumoasă. A plonjat brusc în apă şi a început să înoate. Înota regulat şi se îndrepta spre larg, fără să-i pese că-şi lăsase lucrurile acolo, pe nisip. Fii fără grijă, Nilgün, am eu grijă de ele! Am zis aşa pentru că se îndrepta în continuare spre largul mării, fără să se întoarcă şi să se uite în urmă. Dacă cineva ar fi vrut să facă asta, s-ar fi putut

duce să-i răscolească prin lucruri, doar că eu eram numai ochi şi urechi, aşa că n-avea să fi se întâmple nimic.

Apoi m-am ridicat şi m-am dus acolo. Nu se uita nimeni la mine. De fapt, Nilgün mi-e prietenă. M-am aplecat şi m-am uitat la coperta cărţii care se afla pe geantă: un mormânt creştin şi doi bătrâni care plângeau la capul lui. Pe ea scria *Părinţi şi copii*[32] Lângă carte se afla rochia aceea galbenă. Ia să vedem, ce-o avea în geantă? Am scotocit prin ea repede, ca nu cumva să mă vadă cineva şi să interpreteze greşit ce făceam, şi asta din simplă curiozitate: o cutie cu cremă, chibrituri, o cheie încinsă de soare, încă o carte, portofelul, agrafe de păr, un pieptene mic, verde, nişte ochelari negri, un prosop, un pachet de ţigări şi o sticluţă. M-am uitat către Nilgün, care continua să înoate undeva departe. Tocmai aşezasem iar toate lucrurile aşa cum fuseseră, ca să nu mi se răstălmăcească gestul, când m-am pomenit deodată că luam pieptenele acela mic, verde şi-l puneam în buzunar. Nu m-a observat nimeni.

M-am dus din nou la stânci şi am aşteptat. Apoi, Nilgün a ieşit din apă, a păşit repede şi s-a înfăşurat în prosop. Parcă n-ar fi fost o fată matură, deşteaptă, cu un an mai mare decât mine, ci o fetiţă! apoi s-a şters, a cotrobăit puţin prin geantă, a căutat ceva, după care s-a îmbrăcat brusc cu rochia aceea galbenă şi a plecat grăbită.

Am fost o clipă derutat, crezând că voia să fugă de mine. Apoi am luat-o la fugă şi m-am uitat după ea: se ducea acasă. Tocmai alergam ca s-o iau pe scurtătură şi să-i ies în cale, când a cotit brusc şi m-a năucit, căci m-am pomenit cu ea în spatele meu, iar de data asta ea părea că mă urmărea pe mine. Am făcut la dreapta prin faţa băcăniei, m-am ascuns în spatele unei maşini şi m-am uitat spre ea în timp ce-mi legam şireturile la pantofi: intra în băcănie.

Am traversat. Urma să ne petrecem în drum spre casă. Mi-a venit în minte să scot pieptenele din buzunar şi să i-l dau: Nilgün, pieptenele acesta e al tău? aveam s-o întreb eu. Da, unde l-ai găsit? urma să zică ea. Pesemne că ţi-a

[32] Cel mai celebru roman semnat de Ivan Sergheievici Turgheniev (1818-1883), apărut în anul 1862.

căzut, aveam să-i zic eu. Cum de ţi-ai dat seama că e al meu? avea să mă întrebe ea. Nu, nu aşa! Ţi-a căzut pe drum, eu l-am văzut când ţi-a căzut şi l-am luat, aveam să-i zic. Aşteptam sub un copac. Eram leoarcă de sudoare.

Peste puţin timp a ieşit din băcănie. Venea spre mine. Bine, mă îndrept şi eu spre băcănie. Nu o privesc în faţă; mă uit înainte, la încălţările de cauciuc ale căror şireturi le-am legat mai devreme. Am ridicat capul brusc:

— Bună! i-am zis eu.

Ce frumoasă e! m-am gândit.

— Bună! a zis ea, fără un zâmbet.

Eu m-am oprit locului, dar ea nici vorbă să stea.

— Te duci acasă, Nilgün? am întrebat-o eu.

Aveam o voce ciudată de-a binelea.

— Da, a zis ea şi a continuat să meargă, fără să mai spună ceva.

— La revedere! am strigat eu în urma ei, după care am ţipat: Salută-l pe unchiul Recep din partea mea!

Mi-a fost ruşine de mine. Nici măcar nu s-a întors să-mi spună „bine”. Am rămas acolo, în drum, uitându-mă după ea. De ce se purtase aşa? M-am gândit că poate pricepuse totul, dar ce era de priceput? Nu-ţi saluţi prietenul din copilărie dacă te întâlneşti cu el pe drum?! Ciudat! Am luat-o la picior, dus pe gânduri. Bine zice lumea: oamenii s-au schimbat, nici măcar nu se mai ostenesc să-ţi dea bună ziua! apoi m-am gândit la cele cincizeci de lire pe care le aveam în buzunar. M-am gândit că Nilgün ajunsese probabil acasă: oare ce-o crede? Să-i dau un telefon şi să-i spun totul, mi-am zis eu; nu vreau altceva decât să mă salute ca pe vremuri. Am mers mai departe, chibzuind la ceea ce urma să-i spun la telefon. Şi ce dacă îi spun că o iubesc?! M-am mai gândit şi la alte lucruri. Străzile erau pline de oamenii aceia dezgustători care se duceau la plajă. Ce lipsită de noimă e lumea!

Am intrat în clădirea poştei, am luat cartea de telefon şi m-am uitat în ea. Darvinoğlu, Selâhattin scria acolo. Cennethisar, Bd. Ţărmului 12. Mi-am notat numărul pe hârtie, ca să nu-l încurc. Am dat zece lire, am cumpărat un

jeton, am intrat în cabina telefonică şi am format numărul dar, când am ajuns la ultima cifră, am format 9 în loc de 7. N-am pus însă telefonul în furcă. S-a format numărul acela greşit şi, cum eu tot nu închisesem, jetonul de zece lire a căzut cu zgomot în carcasă, iar de la celălalt capăt al firului mi-a răspuns cineva.

— Alo! a zis o voce oarecare de femeie.

— Alo, cu cine vorbesc? am întrebat eu.

— Casa Ferhat Bey, mi-a răspuns ea. Cine sunteţi?

— Un prieten! am zis eu. Aş vrea să discut puţin...

— Poftiţi, a zis vocea, curioasă. În ce problemă?

— Într-o problemă importantă! am zis eu, gândindu-mă ce să-i mai spun.

Irosisem zece lire.

— Cine sunteţi? întreba ea.

— Am să-i spun lui Ferhat Bey! am zis eu. Dă-mi-l pe soţul dumitale!

— Pe Ferhat? a zis ea. Cine sunteţi?

— Da! Dă-mi-l pe el! am zis eu.

M-am uitat pe geamul cabinei telefonice. Funcţionarul era ocupat: îi dădea cuiva un timbru.

— Cine sunteţi? continua ea să întrebe.

— Te iubesc, am zis eu. Te iubesc!

— Ce?!! Cine sunteţi?!!

— Mă, curvă de lume bună! Comuniştii pun mâna pe ţară, iar voi tot pe jumătate goale umblaţi, târfo, te...

A închis. Am pus şi eu încet telefonul în furcă. M-am uitat la funcţionar şi am văzut că tocmai dădea restul. Am ieşit din cabină cât se putea de calm. Nici măcar nu m-a privit. Oricum, nu-mi părea rău că irosisem zece lire. Am ieşit din clădirea poştei, am pornit la pas şi m-am gândit: mai am patruzeci de lire; dacă te poţi distra atât de bine cu zece lire, cu patruzeci de lire te poţi distra de patru ori pe-atât! Asta se numeşte matematică, iar ei m-au lăsat repetent pentru că au ajuns la concluzia că nu mă pricep la ea. Ei bine, domnilor, eu ştiu să aştept; să nu vă pară rău în cele din urmă!

13

Nilgün Hanım s-a întors de la plajă, iar Faruk Bey o aştepta. S-au aşezat la masă şi le-am adus micul dejun. Unul dintre ei citea gazeta, iar celălalt moţăia; în timp ce mâncau, au râs şi au stat de vorbă. Apoi, Faruk Bey şi-a luat ditamai servieta şi a plecat la arhiva din Gebze, iar Nilgün s-a oploşit lângă coteţ, ca să citească. Metin tot mai dormea. Am urcat, fără să mai strâng masa. Am bătut la uşa doamnei şi am intrat.

— Mă duc în târg, doamnă, i-am zis eu. Doriţi ceva de acolo?

— Târg? a zis ea. Există aşa ceva aici?

— Ştiţi că s-au deschis nişte magazine, cu ani în urmă, am zis eu. Ei, ştiţi asta! Ce doriţi de acolo?

— Nu vreau nimic de la ei! a zis ea.

— Ce le dăm la prânz?

— Nu ştiu, a zis ea. Fă ceva care să se poată mânca!

Am coborât, mi-am scos şorţul, am luat sacoşa, sticlele goale şi dopurile şi am plecat. Nu-mi zice nici ce înseamnă, nici ce nu înseamnă ceva ce se poate mânca. Pe vremuri eu aveam sarcina să-mi muncesc mintea cu asta, dar între timp au trecut patruzeci de ani, aşa că ştiu ce mănâncă! Afară se făcuse cald, aşa că asudam. Străzile prinseseră să se aglomereze, dar tot mai erau unii care goneau să ajungă la Istanbul, la serviciu.

Am urcat coasta, iar casele s-au rărit; au prins a se arăta grădinile şi cireşii. Păsările tot mai zăboveau prin copaci. Eram bine dispus, dar n-am lungit-o cu drumul. Am luat-o

pe cărare şi, peste puţină vreme, am văzut casa şi antena de televizor de pe coama ei.

Nevasta lui Nevzat şi mătuşa Cennet mulgeau vacile. Iarna e o plăcere să te uiţi la ele şi să vezi cum iese aburul din lapte. Nevzat era şi el acolo. Stătea aplecat peste motocicletă, care era sprijinită de zidul casei. M-am dus la el.

— Salutare, i-am zis eu.

— Salutare, a zis el, fără să se îndrepte şi să se uite la mine. Îşi vârâse degetul într-un parte a motocicletei şi-o tot zgândărea. Am tăcut niţel amândoi. Apoi am zis, ca să zic şi eu ceva:

— S-a stricat?

— Ei, dragă! a zis el. Cum să se strice asta?!

Se tot lăuda cu motocicleta lui şi înnebunea toată mahalaua cu larma ei. Şi-o cumpărase cu doi ani în urmă, cu banii câştigaţi de pe urma grădinăritului şi-a lăptăriei. Dimineaţa obişnuia să distribuie laptele cu motocicleta, dar eu îi spuneam să nu se abată pe la noi, pentru că veneam eu să-l iau şi, în felul ăsta, mai stăteam şi noi la taclale.

— Ai adus două sticle?

— Da, am zis eu. A venit şi Faruk Bey cu familia.

— Bine, pune-le acolo!

Le-am pus. A adus din casă pâlnia şi cana gradată. Mai întâi punea laptele în cană, iar apoi îl turna prin pâlnie în cană.

— N-ai mai venit la cafenea de două zile, mi-a zis el.

N-am zis nimic.

— Ei! a zis el. Nu te mai uita la neobrăzaţii ăia! Sunt prost crescuţi.

Am stat şi-am cumpănit.

— Chiar aşa, o fi adevărat ce scria în gazeta aia? Există aşa ceva, o casă a piticilor?

Toţi citiseră gazeta.

— Te-ai cătrănit şi-ai plecat imediat, a zis el. Cum să te superi pe obraznicii ăia? Unde te-ai dus?

— La film!

— Ce film era? Povesteşte-mi! a zis el.

I-am povestit. Când am isprăvit, umpluse sticlele şi prinsese să le pună dopurile.

— Nu se mai găsesc dopuri de plută, a zis el. S-au scumpit. La vinurile de proastă calitate se pun acum dopuri de plastic. Iar eu le tot spun oamenilor să nu piardă astupuşurile. Dacă le pierdeţi, asta face zece lire! Pentru că eu nu sunt de la firma Pınar Süt. Dacă nu vă vedeţi interesul, o să le daţi copiilor voştri să bea lapte cu chimicale!

Vorbea mereu de lucrurile astea. Tocmai dădeam să scot din buzunar dopurile de plută pe care mi le dăduse Faruk Bey când, nu ştiu de ce, m-am răzgândit. Am zis, doar ca să-i fac o bucurie:

— S-au scumpit toate foarte mult!

— Aşa e! a zis el, înfierbântându-se deodată, în vreme ce umplea la repezeală sticlele pe care urma să le vândă.

A vorbit de scumpete, de trecut, de vremurile bune de altădată, aşa că m-am plictisit şi nu l-am mai ascultat. După ce a umplut toate sticlele şi le-a aşezat în ladă, mi-a zis:

— Eu mă duc să le distribui pe astea. Dacă vrei, te las şi pe tine acasă.

A călcat pedala motocicletei şi-a pornit-o cu mare tărăboi, după care s-a aşezat în şa:

— Haide! a răcnit el.

— Nu, am zis eu. Mă duc pe jos.

— Bine! a zis el, apoi a ţâşnit cu motocicleta şi dus a fost.

M-am uitat la praful pe care-l lăsa în urmă până când a ajuns la asfalt. Asta pentru că mi se făcuse ruşine. Apoi am plecat, cărând sticlele cu lapte în plasă. Curând după aceea m-am întors şi am privit în urmă. Nevasta lui Nevzat şi mătuşa Cennet tot mai mulgeau vacile. Mătuşa Cennet a apucat zilele ciumei, zicea mama; îmi povestea de vremea aceea, iar pe mine mă apuca spaima. S-au isprăvit grădinile şi greierii şi au început casele. Locuri neschimbate de ani de zile. Au început apoi să vină la vânătoare în septembrie, cu potăile lor turbate, bine hrănite, care ţâşneau din maşini ca nişte smintite; nu vă apropiaţi de ei, copii, că vă împuşcă! O şopârlă în crăpătura aflată la poalele unui zid! A

şters-o. De ce îşi abandonează şopârlele coada, ştii potrivit cărui principiu, fiule? m-a întrebat Selâhattin Bey. Tăceam şi mă uitam la el, temător: un tată trudit, surpat, uzat. Stai, să-ţi scriu pe o foaie de hârtie şi să ţi-o dau! a zis el, apoi a scris pe ea Charles Darwin şi mi-a dat-o; încă o mai am. În ultimele zile de viaţă mi-a mai dat o hârtie: Asta e lista cu ceea ce ne lipseşte şi ceea ce ne prisoseşte nouă, fiule, e tot ce-ţi las, poate că într-o bună zi ai să pricepi! a zis el. Am luat hârtia şi m-am uitat la ea: era scrisă în alfabetul de pe vremuri. Ochii lui, injectaţi din pricina băuturii, se uitau la mine de aproape; muncise toată ziua la enciclopedie, stând în odaia lui, şi era ostenit. Seara obişnuia să bea, iar mai apoi, o dată pe săptămână, îşi bea minţile şi o lua razna. Uneori umbla beat câteva zile, până când se prăbuşea pe undeva prin grădină, prin odaia lui ori pe ţărmul mării. În asemenea zile, doamna se încuia în odaia ei, de-ai fi zis că n-avea să mai iasă niciodată de acolo. M-am dus la măcelar. Era lume multă, iar femeia aceea frumoasă, brunetă, lipsea.

— Aşteaptă niţel, Recep, a zis Mahmut.

Sticlele mă osteniseră, aşa că mi-a prins bine să stau niţel jos. Apoi, când îl aflam acolo unde se prăvălise, mă duceam cu spaima-n suflet să-l deştept, ca nu cumva să-l vadă doamna şi să înceapă iar şi, totodată, să nu zacă în frig. De ce staţi aici, domnule, vine ploaia şi răciţi, duceţi-vă în casă şi culcaţi-vă în odaia dumneavoastră! îi ziceam eu. El mormăia, bombănea şi suduia, cu vocea lui de om bătrân: blestemată ţară, blestemată ţară! Totul e zadarnic! De-aş fi putut isprăvi volumele alea, sau de i-aş fi trimis măcar lui Istepan, cu mult înainte, tratatul ăsta! Cât e ceasul? Toată naţia doarme, tot Orientul doarme, nu, nu e zadarnic, numai că nu mă mai ţin puterile, ah, de-aş fi avut o nevastă aşa cum mi-aş fi dorit! Când a murit maică-ta, Recep, băiete? În cele din urmă se scula de jos, mă apuca de braţ şi-l duceam în casă. Pe drum bombănea: când se vor deştepta, ai să zici? Buimacii de ei dorm, cufundaţi într-o tihnă prostească; dorm cufundaţi în tihna prostească a minciunilor, dorm cuprinşi de bucuria primitivă pe care le-o

dă convingerea că lumea este pe potriva absurdităţilor şi a poveştilor rudimentare din capetele lor. Am să pun mâna pe o bâtă şi am să le dau la cap până când am să-i deştept din somn! Dobitocilor, eliberaţi-vă de minciunile astea, deşteptaţi-vă şi căscaţi ochii! Apoi, în vreme ce urcam către odaia lui, cu el rezemându-se de mine, uşa de la odaia doamnei se deschidea binişor, iar privirile ei scârbite şi curioase sclipeau, pentru a se pierde apoi în semiîntuneric. Atunci el zicea: ah, femeie proastă, biată femeie temătoare şi proastă, mereu mi-a fost silă de tine, aşează-mă în pat, Recep, iar când am să mă scol să fie gata cafeaua pentru că vreau să mă apuc imediat de lucru, trebuie să mă grăbesc pentru că s-a schimbat alfabetul, planul enciclopediei mele s-a dat cu totul peste cap, n-am reuşit s-o dovedesc în cincisprezece ani! zicea, după care adormea, bodogănind de zor. Mă uitam o vreme la el, să-l văd cum dormea, după care ieşeam din odaie tiptil.

Pesemne că m-am luat cu gândurile. Mi-am dat seama de asta pentru că unul dintre copiii femeilor ăstora se uită la mine ca fermecat. Mi-am pierdut buna dispoziţie şi mi-am zis să mă gândesc la altceva, dar n-am mai putut răbda să stau, aşa că m-am ridicat şi am apucat plasa cu sticle.

— Mă întorc mai târziu.

Am ieşit, îndreptându-mă spre băcănie. Curiozitatea copiilor e greu de îndurat. Şi eu eram curios când eram mic. Mă gândeam că eram aşa pentru că mama ne făcuse fără să se mărite, numai că asta s-a întâmplat mai târziu, după ce mama mi-a spus că tata nu era tata.

— Nene Recep! a zis cineva. Nu m-ai văzut?

Era Hasan.

— Nu te-am văzut, zău aşa! am zis eu. Eram cu gândurile aiurea. Ce faci aici?

— Nimic, a zis el.

— Hai, du-te acasă şi învaţă, Hasan! i-am zis eu. Ce să faci tu pe aici? Locurile astea nu sunt pe potriva ta.

— De ce n-ar fi?

— Nu mă înţelege greşit, dragul meu, am zis eu. Spun asta ca să-ţi vezi de învăţat.

— Nu pot să învăţ dimineaţa, unchiule, a zis el. E foarte cald. Învăţ seara.

— Învaţă şi dimineaţa, şi seara, am zis eu. Vrei să înveţi, nu-i aşa?

— Bineînţeles că vreau, a zis el. Şi nici nu e atât de greu pe cât crezi dumneata! Am să învăţ bine!

— Să dea Domnul! am zis eu. Hai, acum du-te acasă!

— A venit Faruk Bey cu familia? m-a întrebat el. Ştii, am văzut Anadolul ăla alb. Ce mai fac? Au venit şi Nilgün şi Metin?

— Au venit, am zis eu. Sunt bine.

— Transmite-le salutări lui Nilgün şi lui Metin, a zis el. I-am văzut, de fapt, mai adineauri. Pe vremuri eram prieteni.

— Am să le transmit. Hai, du-te acasă!

— Mă duc acum, a zis el. Dar aş vrea să-ţi cer ceva, unchiule Recep. Poţi să-mi dai cincizeci de lire? Trebuie să-mi cumpăr un caiet, iar caietele sunt foarte scumpe.

— Fumezi? l-am întrebat eu.

— Ziceam că mi s-a terminat caietul…

Am lăsat sticlele jos, am scos din buzunar douăzeci de lire şi i le-am dat.

— Nu-mi ajung, a zis el.

— Ei, haide, haide! i-am zis eu. Vezi că mă supăr!

— Bine, a zis el. Am să-mi iau un creion, ce să fac?!

Tocmai se urnise din loc, când s-a oprit iar:

— Nu-i spune lui tata, bine? Se supără din te miri ce!

— Ca să vezi! am zis eu. Să nu-l mai superi pe taică-tău!

A plecat. Am apucat iar plasa cu sticlele şi m-am dus la Nazmi, băcanul. Nu era picior de om pe la el, dar Nazmi era ocupat. Scria ceva într-un catastif. Apoi s-a uitat a mine şi am stat niţel de vorbă.

A întrebat de ei. L-am zis că erau bine. Faruk Bey? De ce să-i spun că bea, pentru că, de fapt, ştie; vine pe la el în fiecare seară şi-şi cumpără nu ştiu câte sticle. Ceilalţi? Şi ei au crescut. Am văzut-o pe fată, oare cum o chema? a zis el. Nilgün. Vine dimineaţa şi cumpără ziarul. A crescut. Da, a crescut. De fapt, celălalt a crescut, am zis eu. Da, el, Metin. Îl văzuse şi pe el şi mi-a spus cum i se părea, lată, asta

numim noi conversaţie şi prietenie. Ne povestim unul altuia ce ştim, iar lucrul acesta îmi face plăcere: nu sunt decât cuvinte, vorbe şi ştiu foarte bine că sunt zadarnice, dar tot mă las amăgit de ele şi mă binedispun. A cântărit şi a împachetat tot ce aveam de luat. Scrie-mi-le pe o bucată de hârtie, i-am zis eu. Apoi, odată ajuns acasă, le trec în caiet, pentru ca la sfârşit de lună, iar iarna o dată la două-trei luni, să i le arăt lui Faruk Bey. Iată socotelile, Faruk Bey, îi zic eu, asta e atât, asta face atât, uitaţi-vă, să nu fie vreo greşeală. Nu se uită. Bine, Recep, mulţumesc, astea sunt cheltuielile casei, iar acesta este salariul tău, zice el, şi-mi întinde nişte bancnote boţite, umede, cu miros de piele, pe care le scoate din portofel. Le iau, le pun în buzunar fără să le număr, îi mulţumesc, iar apoi simt imediat nevoia să vorbesc despre altceva.

Nazmi a pus socoteala pe hârtie, mi-a dat-o, iar eu i-am plătit. Când mă pregăteam să ies din băcănie, mi-a zis deodată:

— Îl ştii pe Rasim…

— Rasim, pescarul.

— Da, a zis el. A murit ieri.

Se uita la mine. Eu n-am zis nimic. Mi-am luat restul, *plasa şi* pachetele.

— Se pare că de inimă, a zis el. Îl îngroapă poimâine la amiază, când vin băieţii lui.

Uite, asta este, totul trece dincolo de cuvintele, de vorbele pe care le rostim.

14

La nouă şi jumătate, când am ajuns eu la Gebze, străzile dogoreau deja şi nu mai rămăsese nici urmă din răcoarea dimineţii. Am intrat imediat în clădirea prefecturii, am completat o cerere şi am semnat-o. Când l-am văzut pe un funcţionar că-i punea număr de înregistrare fără să se uite la ceea ce scrisesem, mi-am imaginat cum avea să fie ea descoperită peste trei sute de ani de un istoric şi cum avea să încerce acesta să-i desluşească noima. Meseria de istoric e hazlie.

„O fi ea hazlie, dar cere răbdare!”, am cugetat eu după aceea. M-am aşternut aşadar pe treabă încrezător în ceea ce făceam şi mândru de răbdarea mea. Mi-a atras pe dată atenţia povestea a doi prăvăliaşi ce se omorâseră în bătaie. Rudele celor două doi scandalagii, care fuseseră de multă vreme îngropaţi cu toate cele cuvenite, ajunseseră la judecată şi dădeau vina unele pe altele. Martorii povesteau în amănunt cum se năpustiseră cei doi unul asupra altuia cu jungherele, taman în inima târgului. 17 *Cemaziülevvel* 998. Cum în dimineaţa aceea îmi luasem cu mine tabelele de convertire a datelor din calendarul hegirei în cel gregorian, le-am deschis şi m-am uitat în ele: 24 martie 1590! Prin urmare, întâmplarea aceea se petrecuse la sfârşitul iernii! În vreme ce o aşterneam pe hârtie, avusesem mereu în faţa ochilor o zi arzătoare, fierbinte, de vară. Poate că era o zi însorită de martie. Apoi am citit consemnarea unui proces deschis de cumpărătorul unui rob arab care fusese târguit cu şase mii de aspri şi care se

vădise mai apoi a avea o rană la picior, aşa încât muşteriul voia să i-l înapoieze vânzătorului. Cumpărătorul, care era în mod limpede peste măsură de cătrănit, cerea să se arate în scris cum se încrezuse el în vorbele neguţătorului şi cât de adâncă era plaga sclavului. Apoi am citit ce se scria despre un proprietar de pământ care prinsese cheag la Istanbul, unde învârtea felurite afaceri. Din înscrisurile tribunalului rezulta că acelaşi individ fusese dat în judecată pentru fărădelegile sale cu douăzeci de ani în urmă, pe vremea când era paznic la debarcader. M-am trudit apoi să desluşesc, după nişte firmane, ce fel de intrigi urzea la Gebze un bărbat pe nume Budak. Aveam impresia că nu mergeam pe urmele ciumei, ci ale lui. Din câte mi s-a părut că am înţeles la un moment dat, intabulase un teren inexistent, pretinzând că acesta exista în realitate, iar apoi, după ce plătise preţ de doi ani impozit din propriul buzunar, îl schimbase pe o vie, vârându-l astfel în bucluc pe noul proprietar al locului, iar apoi se spălase pe mâini de daraveră. Sau poate că povestea pe care i-o atribuiam eu, după mintea mea, lui Budak nu putea fi probată de catastifele tribunalului. M-am străduit îndelung să încropesc acea istorie, confirmată de unele dintre înscrisurile judecătoriei. Apoi m-am bucurat nespus să constat că povestea mea era întărită şi de alte menţiuni. Budak prinsese să facă vin în grajdul unui alt ins, din strugurii obţinuţi de pe urma viei, după care se apucase să facă şi negoţ cu vin, pe sub mână. Am aflat amuzat că, acuzat fiind de nişte oameni de care se folosise în răstimpul negoţului său, tăbărâse asupra lor la tribunal şi mai dihai decât tăbărâseră aceştia asupra lui. Am descoperit apoi că ridicase o mică moschee la Gebze. Mi-am amintit atunci, descumpănit, că profesorul de istorie dedicase câteva pagini bărbatului şi moscheii cu pricina în cartea sa privitoare la celebrităţile aşezării Gebze. Acel Budak pe care-l avea el în minte era cu totul diferit de ipostaza pe care-o îmbrăca Budak în mintea mea: în cartea aceea se vorbea de un otoman aşezat, respectabil, de genul celor ale căror portrete îşi găsesc locul în cărţile de istorie din liceu.

Burak al meu era însă un escroc abil şi viclean. Tocmai mă întrebam dacă nu cumva aş fi putut plăsmui o altă poveste despre el, mai generoasă, care să nu se afle în contradicţie cu însemnările acelea, când Rıza mi-a dat de ştire că începuse pauza de prânz.

Am ieşit din clădire şi m-am îndreptat către centrul vechi, trecând prin pasajul străjuit de ulmi americani, ca să scap de arşiţa noului bulevard. Am urcat pe jos până la moschee. Era foarte cald, în curtea acesteia nu se afla nici ţipenie de om, iar dinspre atelierul de caroserii auto aflat ceva mai la vale răsunau nişte lovituri de ciocan. Am făcut cale întoarsă şi, pentru că nu aveam chef să mănânc imediat, m-am îndreptat către cafenea. În timp ce treceam pe lângă o stradă lăturalnică, un copil a strigat după mine „Umflatule!”. Nu m-am întors să văd dacă ceilalţi râdeau sau nu. M-am dus la cafenea şi m-am instalat acolo.

Am cerut un ceai, mi-am aprins o ţigară şi am început să cuget la sensul profesiei de istoric. Aceasta însemna pesemne altceva decât să scrii diverse lucruri şi să relatezi nişte evenimente. Poate că era ceva de genul următor: noi cercetăm cauzele unui şir de întâmplări, apoi le explicăm prin intermediul altor întâmplări şi nu ne ajunge o viaţă întreagă pentru a le explica prin alte şi alte întâmplări. Ne vedem aşadar nevoiţi să ne abandonăm munca într-un anumit punct, pentru ca apoi alţii s-o continue din locul în care am lăsat-o noi, numai că, atunci când se apucă de treabă, aceştia afirmă că am oferit explicaţii eronate evenimentelor respective. Şi eu procedasem la fel în teza mea de licenţă şi în cea de doctorat când mă referisem la cărţile celor care mă precedaseră. Consideram, de altfel, că aveam dreptate. Nu contenim să spunem, cu toţii, că povestea s-a petrecut altfel sau că se cuvine să fie desluşită printr-o altă poveste, ştiind dinainte această altă, nouă poveste. Nu facem altceva decât să scotocim după ea şi s-o dibuim prin arhive. În felul acesta ne arătăm unii altora basnele garnisite cu note de subsol şi cu numerele de inventar ale documentelor, şi asta în articole spectaculoase şi reuniuni pompoase, şi ne străduim să

demonstrăm, apărându-le şi veştejindu-i pe ceilalţi, că istoriile noastre sunt mai valabile decât ale lor.

Mi s-a făcut lehamite. M-am răţoit la chelner, care nu-mi adusese încă ceaiul. Apoi m-am gândit, ca să mă consolez, că mă supăram degeaba; ideile acelea referitoare la ceea ce face istoricul nu reprezentau decât o altă poveste. Alţii ar fi putut afirma fără probleme că istoricii se ocupau de cu totul altceva. O şi spuneau, de altfel: afirmau că, cercetând trecutul, ne dăm seama de ceea ce ar trebui să facem astăzi şi că, generând ideologii, nu facem altceva decât să le oferim oamenilor o concepţie, mai mult sau mai puţin justă, cu privire la lume şi la ei înşişi. Am cugetat că ar mai fi trebuit să spună, totodată, că-i amăgim pe oameni şi că le oferim o formă de divertisment. Eram convins că cea mai frapantă latură a istoriei era tocmai acea latură nostimă. Colegii mei de breaslă disimulau însă această latură amuzantă pentru a nu-şi compromite sobrietatea consfinţită de cravată şi doreau să se delimiteze astfel de propriile vlăstare. Când, în cele din urma, mi-a fost adus ceaiul, am pus în el cuburile de zahăr şi m-am uitat cum se dizolvau. Am mai fumat o ţigară, iar apoi m-am îndreptat spre restaurant.

Cu doi ani în urmă obişnuiam să iau prânzul tot la acelaşi restaurant; era un loc liniştit, cald, agreabil. Ostropelul, musacaua, sarmalele, tocana de legume şi diverse alte mâncăruri cu vinete mă aşteptau, aşezate pe platouri şi cufundate în acelaşi ulei vârtos, în dosul unui geam aburit. Un morman de chiftele pe jumătate leşinate, ale căror spinări se iţeau din baia de ulei, te purta cu gândul la nişte bivoli ce se cufundaseră în mocirlă spre a scăpa de arşiţa verii. Mi s-a făcut poftă. Am comandat o musaca de vinete, o porţie de pilaf şi o farfurie cu tocană de legume, după care m-am aşezat la masă. I-am cerut chelnerului, care purta şosete deşi era încălţat cu şlapi şi care mă întrebase ce voiam să beau, nişte bere.

Mi-am savurat mâncarea, întingându-mi pâinea în grăsime, şi mi-am băut berea. Apoi m-am pomenit gândindu-mă la soţia mea şi m-am întristat. Mă deprima

ideea că avea să aibă un copil cu noul ei soţ. Ştiusem că aşa urma să se întâmple, intuisem acest lucru, dar, cu toate acestea, nu-mi făcea deloc plăcere să ştiu cu certitudine acest lucru. În primele luni ale căsniciei noastre eram prudenţi, ca nu cumva să ne pomenim cu vreun plod. Cum Selma nu agrea medicamentele şi dispozitivele folosite în acest scop, eram atât de prevăzători încât ajunsese să ne piară cheful de tot şi de toate. Apoi, odată cu trecerea timpului, prudenţa aceea se risipise. După un an adusese o dată vorba despre eventualitatea de a avea un copil; ne puseserăm de acord să-l facem, numai că de data aceasta ne străduiserăm în zadar. Apoi, într-o bună zi, Selma venise să-mi spună că trebuia să ne ducem la doctor şi că urma să meargă ea prima, pentru a mă încuraja. Eu nu fusesem de acord şi-i spusesem că dobitocii aceia numiţi medici n-aveau de ce să se amestece în asemenea treburi. Nu ştiam dacă se dusese sau nu. Poate ca o făcuse pe ascuns de mine, numai că nu mă gândisem prea mult la asta, pentru că ne despărţiserăm la scurt timp după aceea.

Chelnerul a luat farfuriile goale de pe masă. L-am întrebat ce aveau la desert; aveau cataif, aşa că mi-a adus. Am mai cerut o bere, pentru că merge bine cu cataiful, nu-i aşa, i-am zis eu, şi am râs. El n-a râs, iar eu am stat să cuget mai departe.

De data asta mi-au venit în minte mama şi tata. Eram în est, la Kemah. Nu veniseră încă pe lume nici Nilgün, nici Metin. Mama era bine şi putea să se ocupe ea de treburile gospodăriei. Locuiam într-o casă de piatră, cu două etaje; scările erau reci ca gheaţa şi îmi era frică să ies noaptea din camera mea, aşa încât atunci când mi se făcea foame mă codeam să cobor singur în bucătărie şi suferam de pe urma propriei lăcomii, visând, insomniac, la bunătăţile aflate acolo. Casa aceea de piatră avea şi un balconaş; în nopţile reci de iarnă, când cerul era senin, din el se zărea o câmpie albă ca neaua, îngrămădită între munţi. Când se asprea gerul, auzeam lupii urlând, iar lumea spunea că în noaptea cu pricina urmau să coboare în târg; se povestea că jivinele acelea băteau pe la uşile caselor de hămesite ce

erau. Ni se spunea: dacă bate cineva, să nu care cumva să deschideţi fără să întrebaţi mai întâi cine este! Într-o noapte chiar aşa se şi întâmplase, iar tata deschisese uşa cu pistolul în mână. O dată, primăvara, se luase cu pistolul după o vulpe care se dedulcise la puii de găină. Nu vedeam vulpea, dar auzeam păcănitul pe care-l scotea. Mama spunea că nu doar vulpile, ci şi vulturii furau puişorii. M-am gândit deodată că nu văzusem niciodată un vultur şi m-a cuprins tristeţea. Curând după aceea m-am ridicat, dându-mi seama că se făcuse de mult vremea să mă întorc la arhivă.

Când am intrat şi m-am apucat din nou să scormonesc printre hârtiile acelea mucede, m-a cuprins buna dispoziţie. Am început să le parcurg la voia întâmplării. M-a umflat râsul când am aflat că Yusuf, care se înglodase în datorii, plătise ce avea de plătit şi îşi recuperase măgarul lăsat zălog, numai că după aceea, băgând el de seamă pe drumul de întoarcere spre casă că asinul şchiopăta, făcuse jalbă şi astfel ajunsese să se judece cu Hüseyin. Ştiam că râdeam pentru că băusem trei beri şi mă aghesmuisem, dar tot am mai râs o dată recitind aceeaşi tevatură. Apoi am citit tot ce mi-a picat în mână, fie că mai parcursesem înainte lucrurile acelea, fie că nu. Nu-mi notam nimic în caiet. Citeam cu nesaţ, trecând de la o hârtie la alta, de la o pagină la alta, şi râdeam. Ceva mai târziu m-a cuprins parcă duioşia; când mi-a trecut, mi-am dat seama că aceasta semăna cu ascultarea unei piese muzicale pe care o îndrăgeam. Cugetam la tot soiul de lucruri confuze referitoare la mine şi la viaţa mea şi, pe de altă parte, încercam să mă concentrez asupra lucrurilor care mi se perindau pe dinaintea ochilor. Administratorul unei fundaţii pioase finanţate din venitul unei mori intrase în conflict cu morarul, iar cei doi se înfăţişaseră la judecată şi înşiraseră o grămadă de cifre cu privire la ceea ce intrase şi ieşise din moară. Secretarul cadiului aşternuse cuminte pe hârtie acele cifre, întocmai aşa cum le aşterneam şi eu în acele clipe în caietul meu. Când am umplut o pagină cu toate acele socoteli care indicau venitul lunar şi sezonier al morii,

cantitatea de grâu şi cantitatea de secară măcinate, precum şi veniturile din anii anteriori, m-am uitat cu plăcere copilărească la lista pe care o ţineam în mână şi m-a cuprins emoţia.

Am citit apoi mai departe, cu încredere în ceea ce făceam, despre o corabie încărcată cu grâu care dispăruse după ce fusese văzută pentru ultima oară la debarcaderul din Karamürsel. Nu ajunsese la Istanbul, şi nici nu se găsise cineva care să ofere vreo informaţie despre ea. Am ajuns la concluzia că vasul şi încărcătura sa se scufundaseră în zona stâncoasă de la Tuzla şi că cei de la bord nu ştiau să înoate. Am parcurs apoi, fără însă să-mi iau notiţe, consemnarea unei şedinţe de judecată în cursul căreia Abdullah, fiul lui Dursun, le cerea boiangiilor Kadri şi Mehmet să-i înapoieze patru bucăţi de căptuşeală pe care Îi le dăduse să i le vopsească. N-am reuşit să-mi dau seama de ce îşi cerea Abdullah bucăţile de pânză înapoi. Negustorul de murături İbrahim Sofu vânduse pe data de 19 *şaban* 991 (7 septembrie 1583), la Gebze, trei castraveţi muraţi cu un aspru, aşa încât fusese reclamat de muşterii şi i se făcuse raport la judecătorie. La trei zile după aceea, se consemna că Mahmut Măcelarul vânduse nişte carne de vită din care lipseau o sută patruzeci de drahme[33] cu treisprezece aspri; mi-am notat şi eu în caiet acele cifre. M-am întrebat apoi ce ar fi crezut cei de la facultate dacă mi-ar fi descoperit şi citit caietul acela. S-ar fi nelinişti, căci n-ar fi putut pretinde că eu născocisem toate acele amănunte. Dacă aş fi reuşit să mai dibuiesc vreo două-trei poveşti, ar fi fost de-a dreptul consternaţi. Budak al meu, care făcuse negoţ cu vin iar mai apoi se săltase în rang punând la cale felurite intrigi, se potrivea de fapt de minune pentru aşa ceva. Am început să caut un titlu de efect pentru povestea lui, pe care ar fi urmat s-o garnisesc mai apoi cu note de subsol şi cu numerele de inventar ale documentelor: *Un prototip al sistemului feudal: Budak cel Mare din Gebze!* Nu era rău! Doar că ar fi fost mai bine poate să fie Budak Paşa, nu doar

[33] Veche unitate de măsură pentru greutate; o drahmă avea 3.207 grame.

Budak simplu. Oare să fi devenit paşă mai târziu? Poate că într-o asemenea situaţie aş fi scris un articol în care să arăt cum devenise paşă, iar la începutul acestuia aş fi oferit o imagine de ansamblu asupra primului sfert al secolului al XVI-lea. Mi-a pierit însă cheful când am chibzuit la detaliile plictisitoare ale articolului, iar apoi, la un moment dat, aproape că m-a pufnit plânsul. Era să spun că din pricina berii, numai că efectul acesteia trecuse. Ce altceva era să fac decât să continui să citesc!

Am parcurs o poruncă referitoare la capturarea unui spahiu pe nume Tahir, fiul lui Mehmet, care prinsese a se deda la tâlhării. Am citit apoi despre ceea ce se cuvenea a fi făcut spre a împiedica animalele venite din satele de primprejur să dea iama într-o vie care se număra printre proprietăţile lui Ethem Paşa şi despre necesitatea de a se limpezi cazul lui Nurettin, care ar fi fost omorât în bătaie de către socrul său, deşi se crezuse iniţial că răposase de ciumă. N-am aşternut însă pe hârtie cele citite. Mi-am notat după aceea o lungă listă cu preţurile din târguri şi pieţe. Am aflat apoi că Pir Ahmet, fiul lui Ömer, promisese în faţa Şeyhului Fethullah, care fusese împuternicit să-i preia cazul, să-şi plătească datoria faţă de Mehmet Hamamgiul în răstimp de cel mult opt zile. Am mai citit o însemnare în care se arăta că lui Hızır, fiul lui Musa, îi duhnea gura a vin. Aş fi vrut să râd, dar pentru asta mi-ar mai fi trebuit nişte bere. Am buchisit multă vreme, cu cea mai deplină seriozitate, consemnările de la tribunal, fără să mă gândesc la nimic şi fără să-mi notez nimic. Îmi făcea plăcere să citesc, stând la pândă de parcă aş fi căutat ceva, de parcă aş fi urmărit un indiciu, deşi sfârşisem prin a mă convinge că nu căutam nimic, în cele din urmă, când mi-au ostenit ochii, m-am oprit şi am privit către fereastra pivniţei, în care se răsfrângea lumina soarelui. Eram asaltat de tot soiul de gânduri şi imagini: oare de ce mă făcusem istoric? La un moment dat, când aveam şaptesprezece ani, mă cuprinsese pasiunea pentru domeniul acela; asta era tot. Mama murise în primăvară, iar tata se retrăsese din funcţia de prefect, fără să mai aştepte să iasă la pensie, şi se

stabilise la Cennethisar. Îmi petrecusem aşadar vara aceea la Cennethisar, răsfoindu-i cărţile şi cugetând la ceea ce citisem, în vreme ce rătăceam prin livezi şi pe ţărmul mării. Celor care mă întrebau ce voiam să fac mai departe le răspundeam că urma să devin medic, pentru că, da, şi bunicul fusese medic. Apoi, în toamnă, m-am dus şi m-am înscris la istorie. Câţi sunt cei care îşi aleg de bună voie profesia de istoric, aşa ca mine? M-a cuprins deodată furia: Selma obişnuia să spună că boala de a mă mândri cu propriile tâmpenii reprezenta un aspect definitoriu al personalităţii mele. Îi făcea însă plăcere că eram ceea ce eram. Tatei nu i-a plăcut probabil, căci s-a matolit când a auzit că mă înscrisesem la facultatea aceea. Dar poate că n-a băut din pricina asta, pentru că oricum obişnuia să bea. Bunica îl certa, spunându-i să nu mai tragă la măsea. Când mi-am amintit de ea, m-am dus cu gândul la casă şi la Nilgün şi m-am uitat la ceas: era aproape ora cinci. Efectul berii trecuse cu totul. Curând după aceea, când îmi pierise cheful de a mai citi ceva, am plecat, fără să-l mai aştept pe Riza. Am urcat în maşină şi m-am întors acasă. Pe drum mă gândeam că urma să sporovăiesc cu Nilgün, care stătea şi citea lângă coteţul din curte. Dacă ea n-avea să mă încurajeze, aveam să deschid cartea lui Evliya Çelebi, care se afla la capul patului, şi să citesc din ea, ca să uit de toate, apoi aveam să beau, după care avea să vină vremea cinei şi, după masă, aveam să beau din nou.

15

Mi-am îndesat în gură ultima îmbucătură de pepene verde şi m-am ridicat repede de la masă.

— Unde se duce ăsta acum, înainte de a-şi termina mâncarea? a zis bunica.

— Nicio grijă, bunico, Metin a terminat de mâncat, a zis Nilgün.

— Dacă vrei, ia maşina, a zis Faruk.

— Am să vin s-o iau la nevoie, am zis eu.

— Ziceai că rabla mea de Anadol nu prea face multe parale pe-aici, nu?

Nilgün a izbucnit în râs. Eu n-am zis nimic. Am urcat, mi-am luat portofelul, care îmi dădea un sentiment de superioritate şi încredere pentru că în el se aflau cele paisprezece mii de lire pe care le agonisisem trudind vreme de o lună, în arşiţa verii, mi-am luat cheia, mi-am lustruit pentru ultima oară mocasinii americani, la care ţineam foarte mult, şi, după ce mi-am aruncat pe umeri puloverul verde, pe care mi-l adusese unchiul de la Londra şi despre care îmi povestise pe larg cum îl cumpărase, am coborât. În timp ce ieşeam pe uşa bucătăriei, l-am văzut pe Recep:

— Încotro, domnişorule, înainte să vă mâncaţi vinetele?

— Am mâncat tot, până şi pepene!

— Bravo!

Mi-am văzut de drum, gândindu-mă: acum ies pe poartă şi tot îi mai aud pe Nilgün şi pe Faruk cum râd. Asta vor face, de fapt, toată noaptea: unul dintre ei îl va aţâţa pe celălalt ca să spună că totul pe lumea asta este ridicol şi,

curând după aceea, celălalt îl va ajuta la rândul său să descopere ceva ridicol, şi vor petrece aşa ore întregi, la lumina palidă a lămpii, dându-şi uitării propriile stupidităţi şi ajungând la concluzia că toţi sunt mai nedrepţi, mai proşti şi mai absurzi decât ei, iar în timpul acesta Faruk va da gata o sticluţă cu rachiu şi, dacă Nilgün n-o să se culce între timp, o să-i povestească despre nevasta lui pierdută, iar în zori, când am să mă întorc acasă, am să-l găsesc din nou prăvălit peste masă şi am să mă mir la gândul că un asemenea individ găseşte cu cale să mă ironizeze ori de câte ori îmi dă hârbul lui de maşină. Dacă eşti aşa de deştept, aşa de filosof, cum de-ai pierdut-o pe nevastă-ta, pe femeia aia frumoasă şi cu capul pe umeri?!

Oamenii ăştia locuiesc pe un teren care face cel puţin cinci milioane de lire dacă ar fi să-l vinzi dar, cu toate astea, mănâncă din farfurii ciobite, cu tacâmuri desperecheate, folosesc pe post de solniţă o sticlă veche de medicamente căreia piticul i-a găurit capacul cu un cui ruginit şi rabdă fără să crâcnească s-o vadă pe biata bunica, care are nouăzeci de ani, cum mănâncă făcând atâta mizerie în jur. Am ajuns, tot mergând aşa, la casa lui Ceylan. Părinţii ei se uită la televizor, la fel ca şi ceilalţi bogătaşi handicapaţi, dar şi ca bieţii sărăntoci, care n-au altă distracţie. Nătărăii de bogătaşi handicapaţi habar n-au să petreacă! Am coborât pe ţărm; venise toată lumea, cu excepţia grădinarului care uda grădina de dimineaţa până seara, de parcă ar fi fost prins cu cătuşe de capătul furtunului. M-am aşezat şi am ascultat ce vorbeau:

— Ce facem acum, copii?

— O să ne uităm la video curând, când au să se culce mama şi tata.

— Nu, măi, doar n-o să ne închidem aici toată seara!

— Eu vreau să dansez, a zis Gülnur, şi s-a legănat puţin, urmând ritmurile unei muzici închipuite.

— Noi o să jucăm pocher, a zis Fikret.

— Eu nu joc.

— Să ne ducem la Çamlıca, să bem ceai.

— Cincizeci de kilometri!

— Şi eu aş vrea să dansez! a zis Zeynep.

— Să ne ducem la un film turcesc şi să facem băşcălie de el!

— Haideţi, spuneţi odată, să mergem undeva!

Eu mă uitam cum se reflecta în apa neclintită a mării, ori de ori clipea farul de pe insula aflată în zare, şi cugetam, adulmecând parfumul de caprifoi, de fete şi de parfum care plutea în aer. Mă gândeam că o iubeam pe Ceylan dar că, totodată, mă îndepărta de ea un sentiment pe care nu izbuteam să-l desluşesc: ştiam că s-ar fi cuvenit să-i vorbesc despre mine, aşa cum chibzuisem de dimineaţă, în pat, dar pe măsură ce mă gândeam la acest lucru ajungeam la concluzia că acel „eu” despre care ar fi urmat să-i vorbesc era ca şi inexistent. Persoana pe care o numeam „eu” aducea cu nişte cutii care se cuprindeau unele în altele, de parcă în mine s-ar fi aflat mereu altceva: poate că, după ce aş fi trecut de toate acele lucruri, m-aş fi regăsit şi m-aş fi scos la lumină pe mine, cel autentic, numai că din fiecare cutie se ivea nu atât Metin cel adevărat, cel original, pe care ar fi urmat să i-l înfăţişez lui Ceylan aşa cum era, cât o altă cutie, care-l tăinuia. M-am gândit că dragostea ne împinge la ipocrizie, deşi socotisem că, îndrăgostit fiind, ar fi urmat să scap de făţărnicia aceea permanentă. Ah, de s-ar fi terminat odată aşteptarea aceea! Ştiam însă că habar nu aveam ce aşteptam. Mi-am enumerat în minte, rând pe rând, ca să mă liniştesc, însuşirile care mă făceau să le fiu superior celorlalţi, dar nici gândul acesta nu mi-a adus consolare.

Am pornit apoi la drum cu ceilalţi, care sfârşiseră prin a ajunge la o concluzie. Am urcat în maşini şi ne-am îndreptat, cu zarvă mare, către discoteca de la hotel. Aceasta era pustie, cu excepţia câtorva turişti nătăfleţi. Ai noştri şi-au bătut joc de turiştii care veniseră să-şi facă vacanţa în locul acela lânced, fără viaţă, deşi aveau toată lumea la picioare.

— Friţi bătuţi în cap!

— Copii, vreau să mă distrez! Ce să facem?!

După aceea au dansat puţin, iar eu am dansat cu Ceylan, fără să iasă nimic din asta. M-a întrebat cât făceau 27×13 şi 79×81, eu i-am spus, ea a râs cu nepăsare, iar apoi, când a început o muzică ritmată, mi-a zis că se plictisea, aşa că s-a dus şi s-a aşezat. Am urcat la etaj, am trecut pe holuri cufundate-n tăcere, aşternute cu covoare, m-am dus la toaletă, care era uimitor de curată, şi, când m-am văzut în oglindă, m-am gândit „toate astea se întâmplă din cauză că sunt convins că iubesc o fată, fir-ar să fie!” şi mi s-a făcut silă de mine. În orice caz, Einstein nu era aşa la şaptesprezece ani! Şi nici taica Rockefeller nu arăta, cu siguranţă, aşa la vârsta mea! Apoi m-am cufundat într-o lungă reverie despre bogăţie: urma să-mi cumpăr în cele din urmă, cu banii câştigaţi în America, o gazetă în Turcia, dar n-aveam s-o duc la faliment, aşa cum făceau proştii noştri cu parale; aveam s-o ţin bine în mână, să trăiesc precum cetăţeanul Kane, să duc o viaţă legendară, de tip solitar, dar, la naiba, mai aveam de gând să devin şi preşedintele clubului Fenerbahçe. Am cugetat apoi că, odată bogat, aveam să dau uitării toate acele lucruri şi idealuri banale şi m-a cuprins scârba de indivizii cu cheag, numai că gândul la Ceylan îmi tulbura minţile. Mi-am adulmecat apoi partea de sus a cămăşii, unde îşi aşezase ea mâna în timp ce dansam, şi am ieşit din toaletă. Pe scări m-am întâlnit cu ceilalţi. Am înţeles că urma să ne ducem în altă parte, aşa că am urcat din nou în maşini.

Pe bordul maşinii Alfa Romeo a lui Fikret, care te ducea cu gândul la cabina unui pilot de curse, se aflau felurite butoane, săgeţi, semne, indicatoare şi leduri colorate, care clipeau necontenit. M-am uitat puţin la ele, absent. Înainte de a pătrunde pe şoseaua care ducea de la Istanbul la Ankara, maşina lui Turgay ne-a stat oarecum în coastă. S-au decis apoi să se ia la întrecere cu cele trei maşini, până la intersecţia cu Göztepe. Am trecut, depăşindu-ne unii pe alţii, pe lângă camioane şi autobuze, pe sub poduri pietonale, printre staţii de benzină, pe lângă fabrici, oameni care stăteau pe margine şi se uitau la noi, cafenele, indivizi care se lăfăiau în balcoane, reparatori de diverse feluri,

grevişti, vânzători de pepeni, bufete şi restaurante. Fikret claxona continuu; din când în când chiuiau cu toţii, cuprinşi de euforie, şi râdeau. Când am ajuns la o intersecţie şi s-a aprins culoarea roşie a semaforului, Fikret n-a călcat frâna, ci s-a năpustit pe un drumeag lateral, îndreptându-se cu toată viteza către un Anadol; am scăpat de accident doar pentru că Anadolul s-a repezit în ultima clipă către marginea drumului.

— Individul a făcut pe el de frică, i s-a făcut părul măciucă!

— I-am întrecut! a ţipat Ceylan. I-am întrecut pe toţi, accelerează, Fikret!

— Copii, eu nu vreau să mor, ci să mă distrez! a zis Zeynep.

— De ce, vrei să te măriţi?

— Ăsta e un Alfa-Romeo. Trebuie să ştii cum să te porţi cu el!

— Bravo, frate, apasă mai tare pe acceleraţie, eu nu mai zic nimic de-acum!

— Anadolul e maşina amărăştenilor!

Mă gândeam: să vedem ce-o să se întâmple până la urmă, numai că nu s-a întâmplat nimic. Noi am câştigat întrecerea, iar apoi am virat către Suadiye şi am ajuns pe Bulevardul Bagdadului. Îmi place foarte mult acest bulevard, căci nu-şi ascunde hidoşenia şi-şi etalează făţiş ipocrizia. Artera aceasta pare a dori să spună că viaţa nu este altceva decât o continuă făţărnicie: ai impresia că pe toate scrie, fără ocolişuri, că sunt contrafăcute! Marmura dezgustătoare a blocurilor! Panourile dezgustătoare din plexiglas! Lustrele dezgustătoare care atârnă din tavane! Cofetăriile dezgustătoare, bine luminate! Îmi plac toate aceste lucruri dezgustătoare, care nu se feresc de ochii oamenilor. Şi eu sunt o făcătură, ce fericire, cu toţii suntem nişte făcături! Nu m-am uitat la fetele care treceau pe bulevard, de teamă ca nu cumva să găsesc că vreuna dintre ele era frumoasă şi să mi se strângă inima! Dacă aş fi avut un Mercedes, aş fi ieşit la agăţat şi aş fi pus cu siguranţă mâna pe vreuna dintre domnişoarele acelea. Te

iubesc, Ceylan, uneori iubesc chiar şi viaţa! Am parcat şi am intrat cu toţii într-o discotecă. Pe uşa acesteia nu scria discotecă, ci „club”, dar putea să intre oricine scotea din buzunar 250 de lire.

Se auzea cântând Demis Roussos, iar eu am dansat cu Ceylan, dar n-am vorbit mare lucru şi n-a mers! Părea să se plictisească, era cufundată în gânduri şi profund melancolică, se uita absentă la un soi de linie a orizontului nevăzută, îndepărtată, de parcă s-ar fi gândit la altcineva, nu la mine, şi atunci, nu ştiu de ce, mi s-a făcut milă de ea şi m-am gândit că aş fi putut s-o iubesc mult de tot.

— La ce te gândeşti? am întrebat-o eu.

— La nimic! Eu? La nimic!

Am mai dansat o vreme. Între noi stăruia un soi de ruptură care se cerea a fi ascunsă şi parcă ne doream să tăinuim acest lucru strângându-ne în braţe. Intuiam însă, totodată, că gândurile mele erau pură fantezie. Muzica aceea care ar fi trebuit să fie melancolică, dar care nu izbutea să fie decât tânguioasă, s-a sfârşit curând şi a început o muzică ritmată, iar ringul de dans a fost invadat de o gloată zbuciumată, care tânjea să se distreze. Ceylan a rămas să danseze în continuare cu ei, iar eu m-am aşezat şi am cugetat, în timp ce-i contemplam pe cei care se agitau sub luminile multicolore: se cutremură, cu genunchii îndoiţi, şi scutură din cap ca nişte găini idioate! Proştii! Bag mâna-n foc că fac toate astea nu pentru că le-ar plăcea, ci pentru că aşa fac ceilalţi! Oare s-or gândi că dansează în timp ce fac asta? Pentru că fac gesturi ciudate, care par şi mai ciudate dacă nu auzi muzica! Eu mă gândesc, în timp ce dansez, că fac o chestie absurdă şi, pentru că gândesc aşa, mă consolez plictisit cu ideea că, din păcate, trebuie să fac mişcările alea zbanghii pentru a o împinge pe fată să mă iubească, şi astfel conştiinţa mea gândeşte ca şi cum m-aş alătura proştilor ălora, numai că n-o fac, aşa că, până la urmă, reuşesc, pe de o parte, să fiu ca ei şi, pe de altă parte, să rămân eu însumi, ceea ce puţini oameni izbutesc! M-am binedispus. Curând după aceea m-am dus şi m-am

alăturat acelui dans idiot, ca să nu se spună că stăteam singur şi făceam pe gânditorul.

Oricum, n-a fost nevoie să asud prea tare. Ne-am întors peste puţin timp şi ne-am aşezat la mese, după care iar au început – e foarte cald, e foarte aglomerat, am transpirat rău de tot, m-am plictisit foarte tare, m-am distrat grozav, e foarte bine, e tare rău –, numai că s-au plictisit şi de vorbă, căci muzica era asurzitoare. În general pricep târziu că nu merită să-şi răcească gura de pomană! apoi au zis: nici aici nu e vreo sfârâială, haideţi să plecăm, m-am plictisit, haideţi să mergem în altă parte, haideţi!

Ne-am ridicat. A plătit Fikret. Eu şi Vedat ne-am prefăcut că voiam să contribuim şi noi sau măcar să ne plătim partea, dar Fikret nici n-a vrut să audă de asta, aşa cum ne aşteptam, în vremea aceasta am băgat de seamă că ceilalţi băteau, râzând, în ferestrele BMW-ului lui Turgay şi m-am dus să văd ce se întâmplase: Hülya şi Turan dormeau îmbrăţişaţi pe bancheta din spate a maşinii! Zeynep a lăsat să-i scape un hohot de râs fericit şi admirativ, de parcă s-ar fi aflat sub înrâurirea unei iubiri pe care o încerca ea însăşi.

— Nici n-au coborât, de fapt, din maşină! a zis ea apoi.

Mi-a trecut prin cap că un băiat şi o fată de vârsta mea puteau să doarmă unul în braţele celuilalt „ca nişte adevăraţi îndrăgostiţi”.

Am urcat în maşini şi am plecat. Când am ieşit pe şoseaua care ducea spre Ankara, maşina lui Turgay a oprit în faţa vânzătorului de pepeni din colţ. Turgay a coborât şi a vorbit ceva cu acesta, la lumina lămpii cu gaz. Vânzătorul stătea întors către cele trei maşini oprite şi se uita la ele. Curând după aceea, Turgay a venit la Fikret şi i-a spus, pe fereastra deschisă a maşinii:

— Nu-mi dă, zice că nu.

— Noi suntem de vină, a zis Fikret. Am venit cu toată gloata.

— Nu ne dă? a întrebat Gülnur. Şi eu ce fac acum?

— Dacă sunteţi de acord să bem, o să ne luăm băutură de undeva.

— Nu, eu nu vreau băutură. Să ne ducem la o farmacie.

— Ce vrei să-ţi iei de la farmacie?

— Ceilalţi ce zic? a întrebat Fikret.

Turgay s-a dus la cealaltă maşină. Apoi, curând după aceea, s-a întors.

— Ei zic să ne cumpărăm băutură.

Tocmai era pe punctul să plece, când s-a oprit locului:

— S-ar zice că n-au apucat încă să umple acostamentul.

— Bine, a zis Fikret. Am priceput!

Am pornit mai departe. Înainte de a ajunge la Maltepe, au admirat un autoturism cu numere de Germania; partea de deasupra a acestuia gemea de bagaje, aşa încât fundul maşinii atârna în jos.

— Şi mai e şi Mercedes! a ţipat Fikret. Haideţi, copii!

I-a făcut semn lui Turgay cu luminile laterale, apoi a încetinit şi a rămas puţin în urmă. Ne-am uitat să vedem ce se întâmpla: BMW-ul lui Turgay a depăşit mai întâi Mercedesul, iar apoi, în loc să accelereze ca orice maşină aflată în depăşire, a virat uşor spre dreapta şi a forţat Mercedesul să iasă pe marginea drumului; Mercedesul s-a bălăbănit puţin, claxonând de zor, după care, pentru a nu se izbi de BMW-ul lui Turgay, s-a lăsat, vrând-nevrând, într-o rână, ajungând cu o roată pe acostamentul aflat sub nivelul şoselei. Au râs cu toţii. Au comparat maşina aceea cu un câine şchiop ca vai de capul lui, care se străduia să alerge. Apoi, BMW-ul lui Turgay a accelerat şi dus a fost. Când a reuşit şi Mercedesul să iasă din belea, au zis:

— Hai, Fikret, acum e rândul tău!

— Încă nu. Să-şi mai vină puţin în fire!

În Mercedes se afla o singură persoană: un muncitor care se întorcea din Germania, m-am gândit eu, dar n-am vrut să merg cu gândul mai departe.

— Băgaţi de seamă, copii, să nu vă uitaţi în partea aia! a zis Fikret.

A depăşit şi el Mercedesul, aşa cum făcuse şi Turgay, după care a virat foarte uşor spre dreapta. Când Mercedesul a început să claxoneze ca un dement, fetele au chicotit, dar pesemne că s-au şi speriat puţin. Fikret a luat-o şi mai mult spre dreapta, iar roţile maşinii celui din

Germania au ajuns din nou pe acostament; când a prins iar să şontâcăie, ai noştri s-au prăpădit de râs.

— Aţi văzut ce mutră făcea individul?

Am accelerat şi am plecat. Probabil că, la puţin timp după aceea, maşina lui Vedat a reuşit să facă acelaşi lucru, pentru că am auzit claxonul Mercedesului, care răcnea mânios, cu disperare. Ne-am reunit apoi la o benzinărie. Au stins cu toţii farurile, s-au pitit şi au râs ca nişte dementi de Mercedesul celui din Germania, care trecea domol prin faţa noastră.

— Păcat însă de bietul om, mi-e milă de el! a zis Zeynep.

Apoi şi-au povestit unii altora, veseli şi însufleţiţi, cum decurseseră lucrurile, după care şi-au mai povestit o dată, şi încă o dată, iar eu m-am plictisit. M-am dus la bufet, am cumpărat o sticlă cu vin şi i-am cerut vânzătorului să mi-o desfacă.

— Eşti din Istanbul? m-a întrebat vânzătorul.

Bufetul era luminat ca vitrina unui bijutier. Am simţit, nu ştiu de ce, nevoia să stau puţin acolo, s-o ascult pe femeia care cânta muzică turcească la tranzistor şi să uit de toate. Îmi treceau prin minte tot soiul de gânduri amestecate, confuze despre dragoste, rău, iubire şi succes.

— Da, sunt din Istanbul.

— Unde vă duceţi voi aşa?

— Ei, ne plimbăm!

Vânzătorul a clătinat înţelegător din capul somnoros, ostenit.

— Aaa, da! Cu fetele…

Tocmai dădeam să spun ceva, mi se părea că era vorba de nişte lucruri însemnate, iar el aştepta, moleşit, să le rostesc, când au început să se audă claxoanele. Am dat iar fuga la maşină şi am urcat în ea. Unde-ai fost, măi, îmi ziceau ei, o să întârziem din cauza ta. Eu crezusem însă că se terminase; se părea însă că nu. Am pornit în viteză şi, după ce am trecut de Pendik, am văzut din nou maşina: urca panta domol, ca un camion obosit. De data aceasta, Turgay a fost cel care a depăşit-o şi, în timp ce el împingea Mercedesul spre dreapta, Vedat s-a strecurat în dreapta

acestuia, iar noi ne-am postat în spatele lui, apropiindu-ne atât de mult încât mai-mai să-i atingem bara de protecţie. În felul acesta l-am prins într-un soi de potcoavă, din care n-ar mai fi putut ieşi decât dacă ar fi mers mai repede decât noi. Curând după aceea a mărit viteza şi a încercat să scape, dar nu s-a putut desprinde din încleştare. Îl târâm în ritm cu noi, claxonând din răsputeri, cu farurile aţintite în ceafa lui. Apoi ai noştri au deschis geamurile şi au dat muzica la maximum, au întins braţele şi au bătut în portierele maşinilor, au ţipat, şi-au scos trupurile afară, pe ferestre, şi au cântat. Nu ştiu cât am înaintat aşa, ca nişte zănatici, printre case, cartiere, fabrici, însoţiţi de acel vacarm care era amplificat şi mai mult de claxonul neliniştit al Mercedesului, rămas ca năuc la mijloc, între noi. Apoi, când individului din Germania i-a dat prin minte să încetinească, în spatele nostru au început să se adune autobuzele şi camioanele, aşa încât ne-am văzut nevoiţi să-l salutăm pentru ultima oară şi să-l lăsăm în plata Domnului. În timp ce treceam mai departe, m-am întors şi m-am uitat la chipul muncitorului, care se întrezărea printre luminile de distanţă: părea să nu ne mai vadă. Îl făcuserăm să-şi dea uitării viaţa, amintirile şi viitorul.

Nu m-am mai gândit la el, ci am băut vin. Am trecut, fără să ne oprim, de cotul către Cennethisar. Apoi s-au decis să şicaneze un Anadol în care se afla o pereche în vârstă, caraghioasă, dar s-au răzgândit curând. În timp ce treceam prin faţa caselor de raport aflate după staţia de benzină, Fikret a claxonat şi a făcut diverse semne cu farurile, dar nu i-a pus nimeni nicio întrebare. După ce am mai mers puţin, Ceylan a zis:

— Uitaţi ce fac eu!

Când m-am întors şi m-am uitat în spate, am văzut că îşi scosese picioarele goale pe fereastra din spate a maşinii. Am văzut cum picioarele acelea lungi şi arse de soare se mişcau alene, de parcă ar fi bâjbâit disperate după ceva în gol, luminate de farurile maşinilor care veneau din spate; semănau cu nişte picioare grijulii, meditative, de profesionistă aflată sub luminile rampei. Era desculţă, iar

picioarele ei, care acum arătau foarte albe, fremătau imperceptibil în bătaia vântului. Apoi, Gülnur a apucat-o de umeri şi a tras-o înăuntru:

— Te-ai îmbătat!

— Nu sunt beată sau ceva de genul ăsta, a zis Ceylan, lăsând să-i scape un hohot de râs vesel: Păi, cât am băut? Mă distrez foarte bine! Ce minunat e totul!

Apoi am tăcut cu toţii. Am mers mult, de parcă ar fi trebuit să ajungem de la Istanbul la Ankara pentru cine ştie ce treabă serioasă, trecând prin sate de vacanţă mizere, printre fabrici, printre livezi de măslini şi cireşi, fără să vorbim şi parcă fără să auzim muzica, claxonând nepăsători şi fără noimă ori de câte ori depăşeam camioane şi autobuze. Eu m-am gândit la Ceylan şi am cugetat că aş fi putut-o iubi până la sfârşitul vieţii doar pentru că făcuse ce făcuse.

După ce am trecut de Hereke, am oprit la o benzinărie şi am coborât din maşini. Ne-am cumpărat de la bufet nişte vin şi nişte sandviciuri de proastă calitate. Le-am mâncat amestecându-ne printre pasagerii obosiţi şi sfioşi care tocmai coborâseră dintr-un autobuz. Am văzut că Ceylan se dusese pe marginea drumului şi-şi mânca sandviciul uitându-se îngândurată la maşinile care treceau pe şosea, aidoma celor care se ghiftuiesc stând cu ochii ţintă la apele unui râu, şi m-am gândit, contemplând-o, la viitorul meu.

Curând după aceea l-am văzut pe Fikret apropiindu-se agale de ea, pe întuneric. I-a întins o ţigară şi i-a aprins-o. Au început să vorbească. Nu se aflau foarte departe de mine dar, deşi eram foarte curios să aflu ce vorbeau, nu reuşeam să-i aud din cauza zgomotului făcut de maşinile care se perindau pe şosea. Curând după aceea, curiozitatea aceea ciudată s-a transformat într-o teamă la fel de ciudată. Mi-am dat seama îndată că pentru a-mi învinge teama ar fi trebuit să mă duc la ei, numai că încercam, stând acolo, în beznă, un soi de blocaj jalnic, oribil, aşa cum ţi se întâmplă uneori în vise. Nici sentimentul acela de înfrângere n-a durat însă prea mult, aşa cum se întâmpla cu

toate. Nu peste multă vreme am urcat din nou în maşini şi am pornit în noapte, fără să ne gândim la nimic.

16

Când conteneşte hărmălaia aia oribilă, când se curmă tărăboiul iscat de plajă, de bărcile cu motor, de copii, cântece, aparate de radio, beţivi, suduieli, televizoare şi maşini, când trece prin faţa porţii ultima maşină, cu toată zarva ei, mă ridic uşurel din pat, mă aşez binişor în dosul obloanelor şi ciulesc urechea la ceea ce se petrece afară: nu se vede ţipenie de om, pesemne că toţi au ostenit şi s-au culcat. O adiere de vânt, o tresărire pe mare, copaci care foşnesc, iar uneori, când până şi acestea lipsesc, vreun greiere aflat prin preajmă, vreo cioară bezmetică, ori poate vreun câine obraznic... Atunci împing cătinel obloanele şi ascult îndelung tăcerea. Apoi mă înfior la gândul că am nouăzeci de ani. O adiere desprinsă din ierburile pe care se răsfrânge umbra mea îmi îngheaţă parcă picioarele şi mă sperie: oare să mă întorc şi să mă ghemuiesc în întunericul călduţ al plăpumii? Am rămas însă mai departe la geam, ca să mai simt puţin aşteptarea tăcerii: am adăstat şi iar am adăstat, de parcă ar fi urmat să se petreacă ceva, de parcă m-aş fi înţeles cu cineva, de parcă lumea mi-ar mai fi putut dezvălui ceva nou, iar apoi am ferecat obloanele, m-am întors la pat, m-am aşezat pe marginea lui şi m-am gândit, cu ochii la ceasul care ticăia şi care arăta ora unu şi douăzeci: Selâhattin se înşela şi în privinţa asta, căci nu e niciodată nimic nou!

Fiecare zi înseamnă o lume nouă, Fatma, zicea Selâhattin dimineaţa, lumea renaşte în fiecare zi la fel ca noi, iar faptul acesta mă emoţionează atât de tare, încât uneori mă

trezesc înainte de răsărit şi mă gândesc că, peste puţină vreme, pe cer o să se arate soarele, că totul va fi nou-nouţ, că am să mă înnoiesc şi eu, că am să văd, să citesc şi să aflu lucruri de care n-am avut habar niciodată, iar după ce am să le aflu am să mă gândesc iarăşi la tot ceea ce ştiam până acum, mă simt atât de mişcat, Fatma, încât îmi doresc să ţâşnesc pe loc din pat şi să dau fuga în grădină ca să mă uit cum răsare soarele, îmi doresc să văd cum palpită şi cum urmează să se preschimbe toate plantele şi toate gângăniile, apoi vreau să dau imediat fuga sus, fără a mai pierde vremea, şi să aştern pe hârtie tot ceea ce am văzut, Fatma, tu de ce nu simţi aşa ca mine, de ce nu zici nimic, la ce te gândeşti? Uite, uite, Fatma, ai văzut omida şi ce s-a petrecut cu ea? O să se transforme în fluture şi o să-şi ia zborul! Ah, nu trebuie să scrii decât despre ceea ce vezi şi experimentezi tu însuţi, iar dacă aş face aşa poate că aş izbuti să devin şi eu un om de ştiinţă adevărat, aşa cum sunt europenii, ca Darwin, de pildă, ce tip formidabil, numai că în Orientul ăsta adormit nu poţi să fii, din păcate, nimic, oare aşa o fi, de ce, de vreme ce am şi eu ochi, şi mâini şi un cap care, slavă Domnului, funcţionează mai bine decât căpăţânile tuturor celor din ţara asta, aşa încât să pot să fac observaţii şi experimente, da, Fatma, ai văzut cum au înflorit piersicii, mă întrebi de ce miros aşa, ei bine, dar oare ce-o fi mirosul, ce anume ne dă senzaţia asta, Fatma, ai văzut ce deşucheată e smochina, oare cum comunică între ele furnicile, Fatma, ai băgat vreodată de seamă cum se umflă marea înainte de a se porni *lodos*-ul, vântul de sud-vest, şi cum se retrage înainte de crivăţ, omul trebuie să fie mereu iscoditor, să observe, căci doar astfel avansează ştiinţa şi doar aşa ne putem educa minţile. Numai că el se văicărea aidoma celor care picoteau prin cafenele, ca blegii, iar când începea să tune, înainte de a se porni ploaia, împieliţatul ţâşnea din odaie, turbat de plăcere, cobora treptele două câte două, ieşea în grădină, se lungea pe jos, pe spate, şi se zgâia la nori până se uda ciuciulete. Îmi dădeam seama atunci că avea să scrie şi despre nori şi că se afla în căutarea obârşiei lor, pentru că

îmi zicea: când oamenii au să afle că toate au o cauză proprie, în minţile lor n-o să mai fie loc de Dumnezeu, căci la originea florilor care se deschid, a găinilor care ouă, a mării care se umflă şi se retrage, a tunetului din cer şi a ploii nu se va mai afla înţelepciunea divină, aşa cum credeau ei, ci ceea ce voi scrie eu în enciclopedia mea! Atunci au să priceapă că lucrurile dau naştere la alte lucruri şi că Dumnezeul lor este cu totul neputincios. Au să constate că, dacă acel Dumnezeu există, ştiinţa noastră l-a lipsit cât ai clipi din ochi de tot ceea ce ar fi putut face, ca să nu mai spun că el stă şi se uită la ceea ce se petrece. Hai, spune, Fatma, mai poate fi numit Dumnezeu acela care nu e în stare de altceva decât să se uite la ceea ce se petrece pe lumea asta?! Taci, nu-i aşa, pentru că şi tu pricepi că el nu există! Ei, ia să vedem noi, şi ce-o să se întâmple atunci când, într-o bună zi, au să citească şi ei niţel ce-am scris eu, aşa cum citeşti tu, şi au să priceapă lucrul ăsta?

Nu, nu te ascult, Selâhattin, numai că el nu vorbea pentru mine: când au să-şi dea seama că Dumnezeu e neputincios, au să vadă că totul se află în mâinile lor; ei, şi ce-o să se întâmple cu ei, Fatma, atunci când au să constate că teama şi curajul, crima şi pedeapsa, piroteala şi acţiunea, binele şi răul stau în puterile lor? spunea lucrurile astea stând la masa împovărată de sticle, de parcă n-ar fi stat acolo, ci la biroul lui, după care se ridica deodată şi prindea să răcnească, plimbându-se de colo colo: atunci au să ajungă să fie aşa cum eram eu în primii ani; au să fie paralizaţi de teamă; n-o să le vină să creadă că gândesc aşa; au să se înfricoşeze de propriile gânduri; o să-i copleşească groaza pentru că gândesc ceea ce gândesc, au să-şi dea seama că şi alţii ar putea gândi ca ei, au să încerce sentimente de vinovăţie şi frică, tremurând de teamă ca nu cumva să fie hăcuiţi, iar atunci au să se mânie pe mine, care i-am purtat într-acolo, dar pentru că nu vor mai avea încotro şi pentru că vor dori să scape de groaza care-i stăpâneşte vor alerga într-un suflet la mine, da, vor veni la mine, la cărţile mele, la enciclopedia mea în

patruzeci şi opt de volume şi vor pricepe, Fatma, că ceea ce este cu adevărat dumnezeiesc sunt volumele astea, că dumnezeiesc sunt eu! Da, de ce nu i-aş lua eu locul acum, în secolul XX, de ce n-aş deveni eu, doctorul Selâhattin, noul dumnezeu al tuturor musulmanilor?! Pentru că, de-acum, dumnezeul nostru este cunoaşterea, mă auzi, Fatma?

Nu! Pentru că socoteam, pesemne, că până şi auzitul era un păcat, pentru că mâncasem deja cartofii umpluţi cu carne şi prazul gătite searbăd de Recep, după care îmi pusesem în strachină nişte *aşure*[34] şi mă retrăsesem în odăiţa rece de alături. Stăteam acolo cu picioarele încrucişate, ca să nu-mi degere, şi-mi mâncam binişor *aşure*-ul cu linguriţa. O boaba de rodie, apoi fasole, năut, smochine uscate, boabe de porumb, stafide negre, fistic, iar pe deasupra o părere de apă de trandafiri… Ce plăcut, ce minunat!

Nu-mi vine somnul. M-am ridicat de pe marginea patului. M-am dus şi m-am aşezat la masă: pe ea se află un flacon de apă de colonie; nu e de sticlă, dar e străveziu. Când l-am văzut prima oară ieri, la prânz, am crezut că era de sticlă, dar de cum l-am atins cu mâna mi-am dat seama că nu era aşa şi m-am îngreţoşat, ce e asta, am întrebat eu, bunico dragă, n-aveau flacoane de sticlă, a zis Nilgün, şi m-au frecat cu colonie pe la încheieturi fără să mai asculte ce le spuneam eu. Poate că pe voi vă înviorează ceva scos din plastic, dar pe mine nu! Nu le-am zis asta, pentru că oricum nu pricep. Plasticul e sufletul vostru putred, născut mort! Dacă le-aş fi zis aşa ceva, poate că ar fi râs de mine.

Ei râd: ciudaţi mai sunt şi bătrânii ăştia, zic ei şi râd; ce mai faci bunico, zic ei şi râd; ştii ce e televizorul, zic ei şi râd; de ce nu cobori la parter, să stai cu noi, zic ei şi râd; ce frumoasă e maşina dumitale de cusut, aşa cum arată, zic ei

---

[34] Un fel de budincă dulce, cu conotaţii simbolice, preparată în mod tradiţional din patruzeci de feluri diferite de seminţe (alune, nuci, fistic, grâu, porumb, năut, fasole, mazăre, bob, rodie etc). Potrivit legendei, *aşure* ar fi fost primul fel de mâncare preparat de Noe după retragerea apelor potopului, cu proviziile rămase la bordul arcei sale.

şi râd; are şi pedală, zic ei şi râd; de ce îţi iei bastonul cu dumneata în pat, când te culci, zic ei şi râd; vrei să te plimbăm cu maşina, bunico, zic ei şi râd; ce frumos e lucrat capotul dumitale, zic ei şi râd; de ce n-ai votat când au fost alegerile, zic ei şi râd; de ce tot scotoceşti prin dulapul dumitale, zic ei şi râd; dacă le-aş zice de ce râdeţi mereu când vă uitaţi la mine ar râde iar, ar râde şi ar zice păi noi nu râdem, bunico, şi iar ar râde. Poate şi pentru că tatăl şi bunicul lor au jelit toată viaţa. M-am plictisit!

Ce-ar fi să-l deştept din somn pe năpârstoc şi să-i cer nişte *aşure*? Am să bat cu bastonul în podea, scoală, stârpitură, doamnă, o să zică el, se poate, la ora asta, ca să nu mai zic în anotimpul ăsta, acum nu vă mai gândiţi, culcaţi-vă frumuşel, iar mâine dimineaţă am să vă... De ce mai eşti aici dacă nu faci ce ai de făcut?! Valea! O să se ducă imediat la ei şi-o să le zică: sunt foarte necăjit, copii, din cauza bunicii voastre, foarte! Ei, bine, şi-atunci de ce mai eşti aici, de ce şade stârpitura aici, de ce n-a şters-o, de ce n-a plecat, ca frate-său? Pentru că, zicea năpârstocul, ştiţi şi dumneavoastră, doamnă, că atunci când ne-a zis răposatul Doğan Bey: Recep, Ismail, luaţi banii ăştia, luaţi-i şi trăiţi după pofta inimii căci sunt sătul de mustrările de conştiinţă pricinuite de greşelile şi păcatele părinţilor mei, când a zis el luaţi banii ăştia, Ismail cel deştept a zis bine, mulţumesc, frate, i-a luat, şi-a cumpărat terenul de pe coastă şi şi-a făcut casă, ştiţi, aţi trecut ieri prin faţa ei în drum spre cimitir, de ce vă faceţi acum că plouă, doamnă, de parcă n-aţi fi fost dumneavoastră aceea care l-a ologit pe unul dintre noi, iar pe celălalt l-a lăsat pitic? Taci! M-a cuprins deodată teama! Pesemne că-i duce pe toţi de nas. Pe toţi i-a dus, pe Doğan al meu, pentru că era blajin din fire... Ce i-aţi spus de mi-aţi tras copilul pe sfoară, pui de lele ce sunteţi? Iar tu, fiule, nu vei mai avea parte altă dată de nimic: vino să te uiţi în cutia mea dacă vrei, n-a mai rămas, de fapt, nimic în ea, şi asta din cauza beţivanului de taică-tău! Mamă, te rog, nu vorbi aşa de tata, oricum, dă-i încolo de bani, dă-le încolo de diamante, căci de la bani se trage tot răul; dă-mi cutia, s-o azvârl în mare, ba nu, am s-o

întrebuinţez cu folos, mamă, uite, ştii, scriu scrisori, îl cunosc pe ministrul agriculturii, era cu un an în urma mea la şcoală, concep proiecte de lege, de data asta chiar că vor servi la ceva, mamă, bine, bine, a ta să fie cutia, n-o vreau, dar măcar nu te mai amesteca în povestea mea cu băutura! M-am ridicat de la masă, m-am dus la dulap, am scos cheia, l-am descuiat şi am simţit duhoarea de dulap. Trebuie s-o fi pus în sertarul al doilea. Am deschis sertarul al doilea: uite-o, aici este! Am adulmecat-o, fără s-o deschid, apoi am deschis sipetul gol ca-n palmă şi l-am amuşinat din nou, aducându-mi aminte de copilărie.

La Istanbul a venit primăvara, eu sunt o fetişcană de paisprezece ani, iar mâine după-amiază o să ne ducem la plimbare. Ei, şi unde vă duceţi voi? Ne ducem la Şükrü Paşa acasă, tată. Le ştii pe fetele lui, Türkân, Şükran şi Nigân[35] – mă distrez de minune cu ele, râdem mereu; ele cântă la pian, îi imită pe unii, pe alţii, recită poezii şi, uneori, îmi citesc chiar şi romane traduse în limba turcă. Ţin foarte mult la ele! Bine, bravo, dar acum este foarte târziu, haide, Fatma, culcă-te! Bine, mă culc, mă culc şi mă gândesc că mâine mergem acolo. Tata închide uşa, adierea uşii care se închide îi poartă mireasma până la mine, adorm cu gândul la ele, iar în dimineaţa următoare mă trezesc cu ziua aceea frumoasă la căpătâi; aduce cu mirosul cutiei, dar deodată mă înfior: ajunge, cutie tâmpită, căci ştiu ce e viaţa! Viaţa pătrunde în tine şi-ţi mistuie fiece locşor, Doamne, Dumnezeule, fată proastă, te face bucăţele! M-am mâniat deodată aşa de tare că era cât pe ce să azvârl cutia cât colo, dar m-am stăpânit: cum am să mai pot socoti după aceea timpul? Pune-o la păstrare, Fatma, pune-o, căci o să-i vină iar vremea! De data aceasta am pitit-o în cea de-a treia despărţitură, apoi am ferecat dulapul, oare l-oi fi încuiat, m-am mai uitat o dată, da, îl încuiasem. M-am dus

[35] Cele trei personaje feminine, dar şi Şükrü Paşa, apar şi în primul roman al lui Orhan Pamuk, *Cevdet Bey şi fiii săi* (1982), în care Nigân Hanım devine, prin căsătoria cu Cevdet Bey, Nigân Işıkçı. Cele trei fiice ale lui Şükrü Paşa sunt evocate pasager şi în romanul *Muzeul inocenţei* (2008).

şi m-am întins în pat. Deasupra patului se află tavanul. Ştiu de ce n-am izbutit să adorm! Tavanul e verde. Pentru că n-a venit încă maşina care trebuie să vină după ultima maşină. Dar vopseaua verde s-a coşcovit. Când o să vină, am să-i ascult sunetul paşilor şi am să-mi dau seama că se culcă. Dedesubt se zăreşte o vopsea galbenă. Când am să-mi dau seama de asta, am să fiu convinsă că toată lumea e a mea şi am să adorm buştean, sub galbenul acela care se iţeşte de sub vopseaua verde. Cu toate astea, n-am reuşit să adorm, ci am chibzuit mai departe la culori şi la ziua în care a descoperit el taina culorilor.

Taina vopselelor şi a culorilor este foarte simplă, Fatma, mi-a zis într-o zi Selâhattin. Mi-a arătat cercul acela cu şapte culori montat la roata din spate a bicicletei dragului meu de Doğan, pe care o întorsese cu roţile în sus şi o aşezase pe masa la care mâneam: iată, Fatma, aici sunt şapte culori, dar să vezi ce o să se întâmple acum cu cele şapte culori ale tale! A răsucit repede pedala bicicletei, cu o veselie plină de şiretenie, iar eu m-am speriat când am văzut, cu uimire, că cele şapte culori se amestecau şi se transformau în alb; în vremea aceasta el gonea de colo până colo prin odaie, stricându-se de râs. Apoi, la cină, mi-a vorbit plin de mândrie despre principiul acela pe care avea să-l lase baltă curând: Fatma, eu nu aştern pe hârtie decât ceea ce văd cu ochii mei, acesta îmi este principiul – enciclopedia mea nu poate să cuprindă nicio informaţie pe care să nu fi izbutit s-o demonstrez eu însumi, prin experimente! mai apoi a uitat însă cât de stăruitor repeta acele cuvinte, căci ajunsese la concluzia că viaţa era scurtă şi enciclopedia lungă, iar în anii dinaintea descoperirii morţii zicea: nimeni n-are timp să experimentez totul, Fatma, laboratorul acela pe care l-am încropit în spălătorie n-a fost decât un elan de tinereţe, iar cel care se străduieşte să mai treacă o dată prin filtrul experimentelor tezaurul de cunoaştere acumulat de occidentali pornind de la propriile experienţe trebuie să fie sau tâmpit, sau cu nasul pe sus! De parcă ar fi ştiut că eu cugetam, în sinea mea: tu eşti şi una, şi alta, Selâhattin! apoi răcnea mânios, ambalându-se

singur: nici măcar marele Diderot n-a reuşit să-şi ducă la bun sfârşit enciclopedia în şaptesprezece ani, Fatma, pentru că ajunsese un înfumurat, păi ce rost are să te ciondăneşti cu Voltaire şi Rousseau, prostule, pentru că şi ei sunt cel puţin la fel de importanţi ca tine şi, dacă nu accepţi că unii oameni de seamă au gândit şi au descoperit nişte lucruri înaintea ta, treaba rămâne neisprăvită. Eu sunt un om modest, accept faptul că europenii au descoperit totul înaintea noastră şi au analizat lucrurile până în cel mai mic amănunt. Nu e absurd să mai cercetezi şi să mai descoperi o dată aceleaşi lucruri?! E absolut inutil să iau în mână o balanţă, să mai cântăresc o dată, să-mi îndes buzunarele cu aur şi să am de-a face cu ticăloşii ăia din Istanbul pentru a pricepe că un centimetru cub de aur este echivalent cu 19.3 grame şi că aurul poate cumpăra absolut orice, inclusiv oamenii, Fatma! Europenii au dreptate, descoperirile nu se realizează decât o singură dată: cerul este la fel de albastru şi în Franţa, smochinii rodesc şi la New York tot vara, şi aş putea să jur că puii de găină ies astăzi tot din ou şi în China, la fel ca puii din coteţul nostru, că aburul pune în mişcare maşinăriile de la Londra la fel cum le pune şi la noi, că dacă la Paris nu există Dumnezeu, nu există nici aici, că omul este unul şi acelaşi pretutindeni, că republica este întotdeauna cea mai bună formulă, iar ştiinţa se află în fruntea a tot şi a toate!

După ce-mi spusese aceste lucruri, Selâhattin renunţase să le mai ceară fierarilor şi sobarilor din Gebze să meşterească tot soiul de maşinării şi instrumente ciudate, să se roage de mine ca să-i plătească şi să-l mai cheme pe ovrei; nu-şi mai pierdea vremea turnând nu ştiu câte căldări cu apă în vasele comunicante pe care le meşterise din burlane de sobă, ca să demonstreze cum funcţiona jetul de apă, ca nebunii care-şi caută tihna uitându-se în bazinul cu apă din curtea ospiciului, după cum renunţase şi să mai lanseze zmeie care nu se prăbuşeau decât dacă erau umezite de ploaie, ca aluatul, spre a descoperi şi demonstra ce e electricitatea, ori să se mai joace cu lupe, bucăţi de sticlă, pâlnii, ţevi din care ieşea fum, flacoane

colorate şi binocluri: te-am făcut să cheltuieşti peste măsură pentru aiurelile alea din spălătorie, Fatma, zicea el, aveai dreptate când îmi spuneai că totul e o copilărie, îmi cer iertare, era vorba de o naivitate determinată de incapacitatea de a pricepe că laboratoarele acelea de amatori pe care ar fi urmat să le înjghebăm la noi în casă nu decurgeau doar dintr-un elan juvenil, ci şi din incapacitatea de a pricepe măreţia ştiinţei, ia cheia asta, ia-le pe toate, împreună cu Recep, şi du-le de aici, aruncaţi-le în mare sau, dacă vreţi, vindeţi-le, faceţi cu ele ce-oţi face! Aaa, da, luaţi şi planşele astea, colecţia mea de gândaci, scheletele de peşti, florile şi frunzele pe care le-am pus la presat prosteşte, şoarecele ăsta care zace în formol, leşurile de lilieci, şerpi şi broaşte; ia borcanele astea, Fatma, vai, Doamne, de ce ţi-ar fi silă acum, de ce ţi-ar fi teamă, bine, bine, cheamă-l pe Recep, vreau să scap imediat de aberaţiile astea, la drept vorbind nu mai aveam loc nici pentru cărţi, a fost bine că am procedat aşa pentru că este o prostie absolută să credem că noi, cei din Orient, am urma să descoperim şi să spunem ceva nou! Oamenii aceia au descoperit totul, n-a mai rămas nimic nou de spus – fii atentă la vorba asta: „Nimic nou sub soare!” Uite, Fatma, ai văzut, nici măcar vorba asta nu e nouă, până şi pe asta am învăţat-o tot de la ei, fir-ar să fie, pricepi ce vreau să spun, nu mai am nici timp la dispoziţie, îmi dau seama că n-am să-mi pot comprima enciclopedia în patruzeci şi opt de volume, cel mai bine ar fi să adun tot acest material în cincizeci şi patru de volume dar, pe de altă parte, ard de nerăbdare ca opera mea să devină un bun al norodului, ce istovitoare este scrierea unei lucrări adevărate, ştiu că n-am dreptul, totodată, să o iau pe scurtătură, Fatma, pentru că, din păcate, eu nu mă pot mulţumi să fiu un individ de rând, cu suflet simplu, ca zevzecii ăia care îţi arată doar o latură, un capăt al adevărului, în cărticele de o sută de pagini pentru ca apoi să se umfle în pene ani de zile, Fatma, uită-te la tratatele lui Abdullah Cevdet, un individ superficial, primitiv, cu alte cuvinte asta e tot, ca să nu mai spun că l-a înţeles greşit pe

De Passet, nu l-a citit deloc pe Bonnesance şi foloseşte, în plus, în mod eronat cuvântul *fraternité,* dar ce să mai îndrepţi la indivizii ăştia, şi-apoi, de fapt, chiar de-ar fi să-i corectezi cine pricepe, prostănacii, acestui popor de neghiobi trebuie să i se explice totul la modul simplu ca să priceapă ceva, de asta mă trudesc eu ca să le desluşesc descoperirile ştiinţifice, iar din loc în loc îmi presar articolele cu proverbe şi zicători, ca să priceapă, dobitocii, îmi aminteam eu cum răcnea Selâhattin când, deodată, am auzit zumzăitul maşinii care venise după ultima maşină.

Maşina s-a oprit în faţa porţii. Am auzit cum se deschidea portiera, în timp ce motorul continua să zumzăie: ce muzică ciudată, greţoasă! apoi au vorbit, iar eu am ascultat:

— Mâine dimineaţă la Ceylan, bine? a urlat cineva.

— Bine! a urlat şi Metin.

Apoi, maşina s-a pus în mişcare, gemând în cazne, a mugit şi a şters-o. După aceea, Metin a traversat curtea, a deschis cu un scârţâit uşa de la bucătărie, a intrat, a urcat cele cinci trepte, a traversat încăperea aceea pe care Selâhattin o numea sufragerie şi a urcat scara care duce la etaj – are nouăsprezece trepte –, iar în timp ce trecea pe dinaintea uşii mele, m-am gândit deodată să-l strig: Metin, Metin, vino aici, vino, puiule, povesteşte-mi unde ai fost, ce mai e pe afară, ce mai e pe lume la ora asta din noapte, hai, povesteşte-mi pe unde aţi fost, ce-aţi văzut, stârneşte-mi curiozitatea, fă-mă să mă emoţionez, distrează-mă, dar până să-i zic eu asta a şi intrat în odaia lui. Se despoaie înainte să număr eu până la cinci şi se trânteşte în pat cu atâta tărie încât saltă casa din loc, poftim, a şi săltat, iar până să ajung eu încă o dată cu numărătoarea până la cinci a şi adormit, trei, patru, cinci, uite ce frumos a adormit flăcăul nostru aşa cum dorm cei ca el, căci, nu-i aşa, Fatma, când eşti tânăr, dormi neîntors!

Eu însă nu putusem adormi nici măcar când ajunsesem cu numărătoarea la cincisprezece. Aşteptam ceva, să ne plimbăm, legănându-ne, cu trăsura, să cântăm la pian, să vină verişoarele mele, apoi să plece cei care veniseră, să mâncăm şi, în timpul mesei, să ne ridicăm de la masă, dar

şi ceva mai profund, care să pună capăt tuturor acelor aşteptări, căci omul nu ştie niciodată, câtă vreme se află cufundat în starea aceea de aşteptare, ce anume aşteaptă. Îmi dau seama, deşi au trecut nouăzeci de ani de atunci, că toate acele lucruri mi-au copleşit mintea, aidoma apei strălucitoare care se revarsă din sute de robinete minuscule într-un bazin de marmură, şi ori de câte ori îmi apropii trupul de răcoarea acelui havuz, în tăcerea nopţii de vară, calde şi neclintite, mă văd pe mine, văd că fiinţa mea e plină de mine însămi şi îmi doresc parcă să suflu praful aşternut pe mine, ca nu cumva să pice ţărâna în undele acelea sclipitoare, şi să le pângărească. Eram o copilă mititică, delicată, uşoară ca un fulg!

Mă întreb uneori dacă poţi rămâne aşa toată viaţa: cum poate binemerita să rămână astfel şi cum trebuie să procedeze ca să se întâmple aşa o fiinţă de felul meu dacă nu doreşte să crească şi să se cufunde în păcat, dacă asta este tot ceea ce îşi doreşte? Pe vremea când eram încă o copilă, la Istanbul, şi mă duceam în vizită la ele, Nigân, Türkân şi Şükran îmi citeau cu rândul un roman franţuzesc tradus în turcă: creştinii ar fi avut, pasămite, mănăstiri; cei care nu voiau să se pângărească urcau dealul, intrau în ele şi lâncezeau acolo; dar ce loc ciudat şi urât, cugetasem eu, cu urechea la cartea pe care o citea Nigân: stau acolo vârâţi unul în altul, ca nişte găini leneşe şi amărâte care nu vor să ouă! M-a cuprins apoi dezgustul la gândul că fiinţele acelea aveau să crească şi să se treacă: lucrul acela creştinesc, crucea, idolii, crucifixul, călugării cu bărbi negri, cu ochi roşii care putrezeau între zidurile reci de piatră! Eu nu voiam aşa ceva. Îmi doream să rămân eu însămi fără să mă arăt nimănui.

Nu, nu pot să adorm! Degeaba mă uit în tavan. M-am răsucit, m-am ridicat anevoie, m-am dus la masă şi m-am uitat cu băgare de seamă la tavă, de parcă aş fi văzut-o pentru prima oară: piticul mi-a lăsat în seara asta piersici, mi-a lăsat vişine... Am luat o vişină, am vârât-o în gură, de parcă ar fi fost un ditamai rubinul, am ţinut-o niţel între fălci, apoi am muşcat din ea şi am mestecat-o încetişor,

aşteptând ca sucul şi gustul ei să mă poarte undeva departe, dar de pomană! Tot aici mă aflu. Am scos sâmburele din gură şi am încercat altă vişină, apoi încă una, apoi încă trei, dar ori de câte ori scoteam sâmburii din gură tot în acelaşi loc mă aflam. E limpede că noaptea asta o să treacă anevoie...

17

Când m-am deşteptat din somn, am văzut că soarele îmi ajungea până la umăr. Păsările prinseseră să ciripească, aşa cum făceau şi mama şi tata în odaia de alături.

— La ce oră s-a culcat Hasan aseară? întreba tata.

— Nu ştiu, zicea mama. Eu adormisem. Mai vrei pâine?

— Nu, zicea tata. Am să vin la prânz să văd dacă e acasă.

Apoi ei au tăcut, numai că zburătoarele nu: am stat să ascult, din locul în care zăceam, păsările şi maşinile celor care goneau spre Istanbul. Apoi m-am ridicat, am luat din buzunarul pantalonilor pieptenele lui Nilgün şi m-am culcat la loc. M-am întins puţin, uitându-mă la pieptene în lumina soarelui care pătrundea pe fereastră, şi am cugetat. M-a cuprins un sentiment ciudat la gândul că obiectul acela pe care îl ţineam în mână rătăcise prin cele mai tainice unghere ale pădurii părului lui Nilgün.

Apoi am ieşit tiptil pe fereastră, m-am stropit cu apă din puţ şi m-am simţit ceva mai bine: acum nu mă mai gândeam că nu puteam să fiu cu Nilgün şi că făceam parte din lumi diferite, aşa cum îmi trecuse prin minte în toiul nopţii. Am intrat în casă, mi-am pus slipul, pantalonii şi încălţările de cauciuc, mi-am strecurat pieptenele în buzunar şi tocmai mă pregăteam să ies pe uşă când am auzit nişte scârţâituri. Era bine: tata pleca, ceea ce însemna că n-aveam să mai înghit la micul dejun, alături de roşii, brânză şi măsline, discursuri despre dificultăţile vieţii şi despre importanţa diplomei de liceu.

— Spune-i că dacă astăzi nu stea să înveţe…, zicea tata.

— Păi, aseară a stat acasă şi-a învăţat, a zis mama.

— Am ieşit în grădină şi m-am uitat pe fereastra de la camera lui, a zis tata. Stătea aşezat la masă, dar nu învăţa. Era clar că stătea cu gândul la ceea ce se petrecea afară.

— Învaţă, învaţă! a zis mama.

— El ştie! a zis vânzătorul de lozuri cel olog. Dacă nu, îl dau iar ucenic la frizer!

Apoi am auzit cum se îndepărtau cele două picioare – unul zdravăn, celălalt beteag. În vremea ce acestea păşeau, boc-boc, boc-boc, am ieşit din cameră, m-am dus în bucătărie şi am început să mănânc.

— Stai jos, a zis mama. De ce mănânci în picioare?

— Plec acum, i-am zis eu. Oricum, nu pare să bage de seamă cât de mult învăţ. Am auzit ce spunea.

— Nu lua seama la el, a zis ea. Hai, stai jos şi mănâncă cum trebuie! Vrei să-ţi pun nişte ceai?

Se uita la mine cu drag. M-am gândit deodată cât de mult o iubeam pe mama şi cât de puţin îl iubeam pe tata. Mi s-a făcut milă de ea şi mi-a trecut prin minte că nu aveam alţi fraţi pentru că tata obişnuia cândva să o bată. De ce o pedepsea? Dar mama este sora mea. Am stat să mă gândesc: parcă am fi fost fraţi, nu mamă şi fiu, şi parcă ne-ar fi aşezat cineva în casa ologului ca să ne osândească, zicându-ne ei, hai, trăiţi dacă puteţi cu banii de pe urma lozurilor pe care le vinde el! Da, n-o duceam prea rău, la noi în clasă erau unii mai amărâţi decât noi, dar n-aveam nici măcar o prăvălie. Dacă n-ar fi fost roşiile, fasolea, ardeii, ceapa din grădină, frumoasa mea mamă n-ar fi putut să smulgă de la cărpănosul ăla de vânzător de lozuri nici măcar cât să arunce şi să fiarbă ceva în oală, aşa că am fi flămânzit poate amândoi. Când mi-au venit în minte lucrurile astea, m-am gândit deodată să-i explic totul mamei: să-i vorbesc despre lume, despre faptul că nu suntem decât o jucărie la bunul plac al marilor puteri, despre comunişti, despre materialişti, despre imperialişti, despre ceilalţi şi despre faptul că ne vedeam nevoiţi să întindem mâna la toate naţiile care ne erau, pe vremuri, slugi. Numai că n-ar fi priceput: nu făcea decât să se plângă

de nenorocul nostru, fără să se gândească de ce stăteau lucrurile aşa. Tot se mai holba la mine, aşa că mi s-a făcut lehamite:

— Nu, mamă, am zis eu. Plec imediat. Am treabă.

— Bine, băiatul meu, a zis ea. Tu ştii mai bine.

Buna, frumoasa mea mamă! După aceea a zis însă:

— Barem să nu stai mult! Vino să înveţi, înainte să se întoarcă taică-tău la prânz!

Treacă de la mine! M-am întrebat o clipă dacă să-i cer bani, dar n-am vrut s-o fac, aşa că am plecat, luând-o la vale pe pantă. Cu o zi în urmă îmi dăduse cincizeci de lire. Îmi mai dăduse şi unchiul Recep douăzeci, dădusem două telefoane, ceea ce însemna douăzeci de lire, *lahmacun*-ul[36] fusese cincisprezece lire, aşa că îmi mai rămâneau treizeci şi cinci de lire. Am scos banii pe care-i aveam în buzunar şi am verificat – da, aveam treizeci şi cinci de lire, şi n-aveam nevoie nici de logaritmi, nici de rădăcina pătrată ca să fac o asemenea socoteală, dar cei care mă lăsaseră repetent, toţi profesorii şi domnii ăia, aveau alt gând: voiau să mă pice, să-mi facă mizerii şi să mă înveţe, în cele din urmă, găsindu-mi mereu nod în papură, să mă supun, ca să mă deprind cu puţin. Ştiu că în ziua în care o să constataţi că m-am deprins cu aşa ceva o să vă bucuraţi şi o să-mi spuneţi, voioşi, că am învăţat, în sfârşit, ce e viaţa, numai că eu n-am să învăţ, domnilor, să trăiesc aşa cum vreţi voi; am să pun mâna pe revolver şi am să vă arăt eu vouă! Am să vă spun atunci pe îndelete cu ce mi-ar plăcea să mă ocup. Indivizii treceau pe lângă mine cu maşinile, urcând panta în viteză. Am văzut că la fabrica de vizavi era grevă. Mi-am pierdut răbdarea şi am simţit nevoia să fac ceva, mi-am dorit să mă duc măcar la asociaţie, dar mă temeam să-mi fac veacul pe-acolo de unul singur: ei, şi ce dacă mă duceam la ei fără Mustafa şi Serdar? M-am gândit că m-aş fi

[36] Numit uneori şi „pizza turcească”, *lahmacun*-ul se prepară din lipie, peste care se adaugă un strat de carne tocată (de vită sau oaie), legume, ierburi aromatice (de obicei, ceapă, roşii, pătrunjel) şi condimente. Preparatul este copt în cuptor şi poate fi servit alături de lămâie, salată, ardei, roşii etc.

putut duce singur chiar şi în Üsküdar. Daţi-mi o slujbă bună, curată, nu-mi cereţi să scriu pe ziduri, să vând invitaţii prin târg – daţi-mi o misiune importantă! am să le zic eu. Într-o bună zi, televiziunile şi gazetele au să vorbească şi despre mine. Am stat să chibzuiesc.

Când am ajuns la plajă, am iscodit prin gardul de sârmă. Nilgün nu era acolo. Am mai mers puţin şi iar am chibzuit, după care m-am mai gândit puţin, rătăcind pe străzi. Mame, fiice şi fii, care stăteau prin balcoane ori prin grădini anemice şi îşi luau micul dejun… Grădinile unora dintre ei erau atât de amărâte, iar mesele erau aşezate atât de aproape de drum, încât puteam să le număr oamenilor măslinele din farfurie. Ce-ar fi să-i adun pe toţi pe plajă, intraţi în rând, puturoşilor, apoi să urc pe un tăpşan şi să le zic: nu vă e ruşine obrazului, nu vă e ruşine?! Înţeleg că nu vă temeţi de iad, dar n-aveţi nici măcar conştiinţă, degeneraţilor, mizerabililor, vicioşilor, nu pricep cum de puteţi trăi aşa, fără să vă gândiţi la altceva decât la plăcerea voastră, la magazinul vostru, la profitul fabricii voastre! Am să vă arăt eu vouă! Salve de puşti şi arme automate! Acum nu se mai aduc nici filme istorice. Am să fac ceva, am să-i adun grămadă de n-au să mă mai uite în veci! Ajunsesem în faţa casei lui Nilgün. M-am uitat într-acolo, dar nu se vedea ţipenie de om. Ce-ar fi să-i telefonez şi să-i spun toate lucrurile astea? Vise! M-am întors iar la plajă, m-am uitat prin gard, dar tot nu venise. Curând după aceea l-am văzut pe unchiul Recep, cu plasa în mână. La vederea mea, a făcut cale întoarsă şi a venit spre mine.

— Ce faci iar aici? m-a întrebat el.

— Nimic! am zis eu. Ieri am învăţat din greu, iar acum mă plimb puţin.

— Hai, întoarce-te acasă, puiule! mi-a zis. N-ai ce să faci aici.

— Aaa! am zis eu. Am cheltuit cele douăzeci de lire pe care mi le-ai dat ieri, unchiule. Nu-ţi vinde nimeni un caiet cu douăzeci de lire. Creion am, nu vreau aşa ceva. Un caiet costă cincizeci de lire.

Am vârât mâna în buzunar, am dibuit o hârtie de douăzeci de lire, am scos-o şi i-am întins-o.

— N-o vreau înapoi, a zis el. Ţi-am dat-o ca să-ţi vezi de învăţat. Ca să înveţi şi să ajungi un om mare!

— N-ajungi om mare aşa, pe gratis, am zis eu. Pentru că până şi un caiet costă cincizeci de lire.

— Bine, a zis el şi mi-a mai dat treizeci de lire. Dar să nu fumezi!

— Nu-i iau dacă dumneata crezi că am de gând să fumez, am zis eu.

Am mai zăbovit puţin, apoi am luat banii pe care mi-i dăduse.

— Bine, am zis eu. Mulţumesc. Transmite-le salutări lui Metin, lui Nilgün şi celorlalţi. Au venit, nu? Eu trebuie să mă duc să învăţ. Engleza e tare grea!

— Păi, e grea! a zis piticul. Dar crezi că viaţa e uşoară?

M-am în depărtat preţ de câţiva paşi, ca să nu înceapă şi el ca taică-meu. Apoi m-am întors şi m-am uitat în urmă: a făcut stânga împrejur şi a plecat, legănându-se greoi. Mi s-a făcut milă de el. Toţi ţin sacoşele de toartă, numai el o ţine de fileu, ca să n-o târască pe jos. Bietul pitic! Dar tot el mi-a zis că n-am ce face aici. Toţi spun acelaşi lucru, de parcă ar vrea să păcătuiască în voie şi nu vor să le piară tihna când mă văd. Am mai mers puţin, ca să nu mă petrec iar cu piticul, apoi m-am oprit, am aşteptat niţel, iar când m-am întors iar la plajă mi-a sărit inima din loc: Nilgün venise de mult şi stătea lungită pe nisip. Când ai venit? Stătea din nou ca în urmă cu o zi şi se uita, fără să-şi mişte capul, la cartea pe care o ţinea în mâna întinsă. Tocmai zăboveam aşa, dezorientat, când cineva a strigat:

— Hopa! Vezi că dai peste ea!

M-am speriat! M-am întors şi m-am uitat să văd cine vorbea: era Serdar al nostru!

— Ce mai zici nou, măi? m-a întrebat el. Ce treabă ai tu aici?

— Niciuna!

— Te zgâieşti la femei?

— Nu, am zis eu. Am treabă.

— Nu minţi! a zis el. Te uitai la ea ca la felu’ paişpe! Nu ţi se pare ruşinos? Am să-i spun deseară lui Mustafa, şi-atunci să vezi!

— Nu, am zis eu din nou. Aştept o cunoştinţă. Tu ce faci?

— Mă duc la atelierul de reparaţii, a zis el, arătând înspre servieta pe care o ducea în mână. Cine e cunoştinţa aia a ta?

— N-o ştii, i-am răspuns eu.

— Nu e vorba de nicio cunoştinţă ori mai ştiu ce. Le spionezi pe fete fără ruşine. Poftim, pe care dintre ele o cunoşti?

— Bine, am zis eu. Am să-ţi arăt pe care, dar uită-te la ea fără să te vadă.

I-am arătat-o cu un semn discret din cap, iar el s-a uitat într-acolo.

— Citeşte, a zis el. De unde o ştii?

— De aici, i-am răspuns eu, apoi i-am explicat: Cu mult timp în urmă, când aici nu se afla nicio casă de beton, noi locuiam în casa de piatră de pe coastă, ei locuiau în casa aia a lor veche şi ciudată şi mai exista prăvălioara vopsită în verde care se află acum în târg. Altfel, nu era suflet de om. Nu existau nici cartierul de sus, nici fabricile, nici Yenimahalle şi Esentepe. Nici vorbă de plajă şi de casele de vacanţă de astăzi. Pe vremea aceea, trenul nu trecea printre fabrici şi depozite, ci printre grădini şi livezi. Aşa!

— Era frumos pe atunci? m-a întrebat el, dus pe gânduri.

— Era frumos, am zis eu. Cireşii înfloreau cu totul altfel primăvara. Îţi cufundai mâna în mare şi te pomeneai că-ţi picau singuri în palmă sparoşi, dacă nu chiar chefali.

— Da’ frumos le mai înfloreşti! a zis el. Spune-mi măcar de ce o aştepţi pe fata aia!

— Trebuia să-i dau ceva, am zis eu. Un lucru de-al ei, care a rămas la mine…

— Ce?

Am scos pieptenele şi i l-am arătat:

— Pieptenele ăsta e al ei, am zis eu.

— E un pieptene ieftin, a zis el. Ei nu folosesc piepteni de soiul ăsta. La dă-mi-l să-l văd!

I l-am dat, ca să-l vadă şi să-şi dea seama, dar, naiba să-l ia, a început să-l îndoaie în mână.

— Eşti îndrăgostit de fata aia?

— Nu, am zis eu. Ai grijă, ai să-l rupi!

— Te-ai înroşit la faţă! Prin urmare, eşti îndrăgostit de fata aia din lumea bună!

— Nu-l îndoi! am zis eu. Nu e păcat de el?

— De ce? a zis el, după care a pus brusc pieptenele în buzunar, mi-a întors spatele şi dus a fost.

Am alergat pe urmele lui:

— Ei, hai, Serdar, ajunge cu gluma! am zis eu.

Nu mi-a răspuns.

— Nu întinde coarda, dă-mi pieptenele!

Tot nu mi-a răspuns.

— Hai, măi, e cazul să te porţi aşa? Ne facem de râs!

În timp ce trecea prin mulţimea care se îngrămădea la intrarea pe plajă, mi-a strigat cât îl ţinea gura:

— Păi nu mi-ai dat nimic, frăţioare! Hai, nu mă mai urmări, nu ţi-e ruşine?

Toată lumea se uita la noi. Eu n-am scos o vorbă. Am rămas puţin în urmă şi n-am făcut decât să-l urmăresc de departe, în tăcere. Apoi, când am văzut că nu se mai afla nimeni prin preajmă, am dat fuga la el, l-am apucat de braţ şi i l-am răsucit la spate. A început să se zbată. De data asta i-am răsucit binişor braţul în sus, aşa încât să-l doară zdravăn.

— Ah, dobitocule! a ţipat el.

Geanta cu scule i-a căzut din mână.

— Stai că ţi-l dau!

A scos pieptenele din buzunar şi l-a aruncat pe jos.

— Parcă tu pricepi de glumă, boule! a zis el.

Am luat pieptenele de pe jos de parcă nu s-ar fi întâmplat aproape nimic şi l-am pus în buzunar.

— Nu pricepi nimic! Şacal idiot ce eşti!

Oare ce-ar fi să-i trag una peste mutră? Am făcut cale întoarsă şi am pornit către plajă. M-a înjurat pe la spate, după care mi-a strigat în gura mare că eram îndrăgostit de

o fată din lumea bună. Nu ştiu dacă l-o fi auzit careva dintre cei care treceau pe stradă. Mi s-a făcut ruşine.

Odată ajuns iar la plajă, am văzut că Nilgün plecase. M-a cuprins neliniştea, dar apoi i-am zărit geanta: nu, nu plecase, căci geanta era tot acolo. Am scos pieptenele din buzunar şi am aşteptat să iasă din apă.

Când avea să iasă din mare, urma să mă duc la ea şi să-i zic: ţi-a scăpat pieptenele ăsta, Nilgün, l-am găsit pe drum şi ţi l-am adus, nu-l iei, oare n-o fi al tău? Ea avea să-l ia şi să-mi mulţumească. N-are importanţă, aveam să-i zic eu, nici măcar nu e nevoie să-mi mulţumeşti, acum îmi mulţumeşti, dar ieri, pe drum, nici măcar nu te-ai ostenit să-mi dai bună-ziua! Avea să-şi ceară scuze. Nu e nevoie nici de scuze, urma să-i zic eu, ştiu că eşti o fată bună, am văzut cu ochii mei cum te-ai rugat la cimitir alături de bunica ta. Aşa aveam să-i spun, iar când ea urma să mă întrebe ce altceva mai făcusem aveam să-i spun că eram obsedat de engleză şi de matematică. Tu eşti studentă? Dacă te pricepi bine la lucrurile astea, ai putea să mă înveţi şi pe mine? Sigur, avea să zică ea, vino pe la noi! În felul ăsta, poate că urma să mă duc şi la ea acasă, iar celor care aveau să ne vadă stând şi învăţând la aceeaşi masă n-avea să le mai vină să spună că făceam parte din lumi diferite. Urma să stăm mult şi bine la aceeaşi masă! Mă lăsasem purtat de gânduri…

Apoi, am zărit-o în mulţime: ieşise din mare şi se ştergea cu prosopul. Picioarele mele păreau parcă gata s-o ia la goană! Când, mai apoi, s-a îmbrăcat cu rochia galbenă, şi-a luat geanta şi s-a îndreptat spre ieşire, am ieşit de pe plajă şi m-am îndreptat cu paşi grăbiţi spre băcănie. La puţin timp după aceea, m-am întors şi m-am uitat în urmă: am constatat că Nilgün venea către băcănie, pe urmele mele. Era bine! Am intrat în prăvălie şi am zis:

— Dă-mi o Coca-Cola!

— Acum! mi-a răspuns băcanul.

S-a dus însă să facă socoteli cu o bătrână aflată în magazin, de parcă ar fi vrut ca Nilgün să mă prindă acolo arzând gazul de pomană. Mă rog, după aceea a expediat-o

pe bătrână, mi-a deschis sticla şi mi-a dat-o, aruncându-mi o căutătură ciudată. I-am luat repede sticla din mână, m-am retras într-un colţ şi am aşteptat. Tu ai să intri în timp ce eu am să beau din sticlă, vai, ce întâmplare, ne-am întâlnit la băcănie, bună, am să-i zic eu, ce faci, mă înveţi şi pe mine englezeşte? Am aşteptat, am tot aşteptat, iar când ai intrat tu, Nilgün, nu te-am văzut pentru că tocmai mă uitam la sticlă şi de aceea nici n-am apucat să-ţi spun bună. Bine, dar nici tu nu m-ai văzut încă, sau m-ai văzut, dar tot nu catadicseşti să-mi dai bună ziua? Nu mă uitam însă spre ea.

— Aveţi piepteni? ai întrebat deodată tu, Nilgün.

— Cum adică, piepteni? a zis băcanul.

Mi-a năvălit tot sângele în obraji.

— Al meu pare să fi dispărut, ai zis tu. Vreau un pieptene oarecare.

— Nu-i avem decât pe aceştia! a zis băcanul. Vă sunt de folos la ceva?

— Ia să-i văd! ai zis tu.

A urmat apoi un moment de tăcere, iar eu m-am întors şi m-am uitat la tine, Nilgün, pentru că nu mai răbdam să stau aşa. Te-am văzut dintr-o parte: ce frumoasă eşti! Ai o piele ca de copil şi nasul mic.

— Bine, ai zis tu. Iau unul de felul acesta!

Băcanul nu ţi-a răspuns însă, ci s-a dus la femeia care tocmai intrase în prăvălie. Ai cercetat cu privirea în jur, iar eu m-am speriat: ţi-am spus mai întâi eu bună, ca nu cumva să crezi că mă prefăceam că nu te-aş fi văzut.

— Bună! mi-ai zis şi tu.

M-a durut însă inima, căci expresia de pe chipul tău arăta mai degrabă sastiseală decât bucurie la vederea mea; am observat-o şi m-am gândit că, prin urmare, nu mă plăceai, te plictiseam. Am rămas aşa, ţintuit locului, cu sticla de Coca-Cola în mână. Stăteam ca doi străini, proţăpiţi în mijlocul băcăniei.

Apoi m-am gândit că avea dreptate să nu vrea nici măcar să dea ochii cu mine, pentru că făceam parte din lumi diferite! Eram, însă, derutat: de ce n-ar catadicsi cineva să-

ţi dea măcar bună ziua, de ce s-ar uita la tine răuvoitor, fără vreun motiv? Totul se reducea la bani, totul era o cloacă, totul era rău! Fir-ar să fie! M-am gândit că urma să tocesc la matematică, bine, tată, am să mă duc şi am să mă aşez la masă, am să învăţ la matematică, am să-mi iau şi patalamaua şi am să ţi-o arunc în faţă!

Nilgün a cumpărat un pieptene roşu şi am avut senzaţia că mă pufnea plânsul, dar după aceea am fost şi mai derutat, căci a zis:

— Vreau şi un ziar: *Cumhuriyet*[37]!

Am fost tare mirat. M-am uitat la ea ca năuc, văzând-o cum îşi lua gazeta şi cum ieşea pe uşa prăvăliei, ca un copil neprihănit care nu ştie ce-i păcatul. Apoi am luat-o la goană pe urmele ei, cu sticla în mână.

— Citeşti, deci, gazete comuniste! i-am zis eu.

— Poftim?! a zis Nilgün şi m-a privit o clipă fără duşmănie.

Se uita la mine încercând pur şi simplu să priceapă ceva, după care a priceput ce zisesem, s-a înfiorat, iar apoi dusă a fost, fără să mai spună o vorbă.

M-am gândit însă că n-o puteam lăsa să plece aşa. Să-mi spună tot, să-i spun şi eu... Tocmai ieşisem şi mă luasem după ea, când am văzut că tot mai aveam în mână prostia aia de sticlă de Coca-Cola. Dracu' s-o ia! M-am întors din drum, am plătit cât făcea şi am alergat după ea pe strada pustie, dar apoi, când am dat colţul, mi-am dat seama că nu mai aveam cum s-o ajung din urmă, chiar dacă aş fi gonit cât mă ţineau picioarele. Cu toate astea, m-am dus până la poarta ei şi m-am uitat prin grilaj: a trecut prin grădină şi a intrat în casă.

M-am aşezat sub castanul de vizavi şi am stat să cuget: m-am gândit cu teamă cum i-ar fi putut convinge pe comunişti, m-am gândit la travestiuri le pe care ar fi putut să le folosească, la cei pe care i-ar fi putut convinge. Apoi m-am ridicat, mi-am vârât mâinile în buzunare şi, în timp ce făceam cale întoarsă, am băgat de seamă că încă mai

[37] În traducere, *Republica* – cotidian de centru-stânga, de orientare kemalistă, fondat în anul 1924 de către jurnalistul Yunus Nadi.

purtam cu mine pieptenele acela verde. L-am scos din buzunar şi m-am uitat la el, m-am întrebat dacă să-l rup sau nu, nu, mi-e lene până şi să-l rup! La marginea trotuarului se afla un cazan cu gunoi. Am aruncat în el pieptenele acela verde care îţi aparţinuse ţie, Nilgün! Am păşit mai departe, fără să mă uit în urmă. Am mers până la băcănie. M-am gândit: măcar cu dumneata să vorbesc, domnule băcan! Nu ţi-am zis noi să nu mai vinzi gazeta aia?! Spune, ce corecţie vrei să-ţi aplicăm? Poate că o să-mi spună pe faţă că e comunist, că şi fata e comunistă şi că vinde ziarul ăla pentru că are încredere în ce scrie acolo. M-am necăjit deodată foarte tare pentru Nilgün, căci era o fată tare bună când eram mici. Am intrat furios în băcănie.

— Iar tu?! mi-a zis băcanul. Ce vrei?

Am zăbovit puţin, pentru că mai avea şi alţi muşterii. Băcanul mi-a pus însă din nou aceeaşi întrebare, în vreme ce muşteriii lui se uitau la mine.

— Eu? am zis. Vreau asta… un pieptene, pentru păr.

— Bine, a zis el. Eşti băiatul lui Ismail, vânzătorul de lozuri, nu?

A scos cutia şi mi-a arătat ce avea în ea.

— Fata aia de adineauri a luat unul roşu, mi-a zis el.

— Care fată? am întrebat eu. Eu vreau un pieptene oarecare.

— Bine, bine, a zis el. Alege tu culoarea pe care o vrei!

— Cu cât îi dai?

M-am uitat rând pe rând la toţi pieptenii din cutie, căci s-a dus la ceilalţi muşterii şi m-a lăsat în pace. Apoi am luat un pieptene roşu, exact de aceeaşi culoare cu al tău, Nilgün. Costa douăzeci şi cinci de lire. I i-am dat băcanului. Am ieşit din prăvălie şi m-am gândit că acum pieptenii noştri, ai amândurora, erau la fel. Apoi am mers fără oprire şi am ajuns în locul în care se sfârşea trotuarul. Cazanul cu gunoi pe care-l văzusem mai adineauri se afla tot acolo; nu se uita nimeni la mine. Mi-am strecurat mâna în el şi am scos pieptenele verde; nu se mânjise. Nu m-a zărit nimeni şi chiar de-ar fi fost să mă vadă, ce importanţă avea? Acum am doi piepteni în buzunar, Nilgün: unul este pieptenele

tău, iar celălalt perechea pieptenelui tău! Mi-a plăcut această idee. M-am gândit apoi că dacă m-ar fi văzut cineva ce făceam, dacă m-ar fi văzut vreunul dintre indivizii ăia, oricine, ar fi râs, dar i-ar fi fost şi milă de mine, ca de un idiot ce sunt. Dar nu sunt eu genul de om care să nu facă ce vrea pe motiv că zevzecii, proştii, idioţii ăia ar râde de mine! Sunt un om liber şi colind străzile cu gândul la tine!

18

Se apropia ora cinci. Trecuse multă vreme de când soarele prinsese să se răsfrângă în ferestrele odăii mucede şi igrasioase de la subsol. Peste puţină vreme urma să-mi strâng lucrurile în servietă şi să cercetez istoria ciumei afară, la aer. Eram cam nelămurit. Cu puţin timp în urmă socoteam că aş fi izbutit să ajung, fără să-mi dau seama, la un rezultat oarecare umblând la întâmplare prin documente. Acum mă îndoiam însă de eventualitatea unei reuşite atât de ciudate... Cu puţin timp în urmă, istoria reprezenta o puzderie de lucruri înceţoşate, închipuite în mintea mea de milioane de întâmplări, fără vreo legătură între ele... Poate că dacă aş fi deschis caietul şi aş fi recitit repede ceea ce aşternusem în el aş fi putut să regăsesc acel sentiment! Iată ce scrisesem în caiet:

Citesc despre rezultatele unui recensământ extraordinar realizat în şase sate din zonele Çayırova, Eskihisar şi Tuzla, care se numărau printre moşiile vizirului Ismail Paşa şi erau arondate cadiatului de Gebze; aflu că Hızır a făcut jalbă pentru că Ibrahim, Abdülkadir şi fiii acestora i-au jefuit casa şi agoniseala; citesc despre firmanurile trimise care încotro pentru construirea unui debarcader pe ţărmul de la Eskihisar; aflu că un sat aflat pe lângă Gebze, care aducea un venit de şaptesprezece mii de aspri şi care-i fusese luat spahiului Ali, căruia-i aparţinuse cândva, pe motiv că acesta nu plecase în campanie, spre a-i fi atribuit lui Habib, se cuvenea să-i fie dat altcuiva, pentru că nici Habib nu mai plecase în campanie; citesc despre slujitorul Isa, care îi

luase stăpânului său, Ahmet, treizeci de mii de aspri, o şa, un cal, două săbii şi-un scut şi se refugiase la un anume Ramazan, aşa încât Ahmet îl dădea în judecată pe Ramazan, care îl proteja pe Isa; aflu că un anume Sinan îşi dăduse obştescul sfârşit şi că Çelebioğlu Osman, care se număra printre cei care-i revendicau bunurile, ceruse ca acestea să fie înscrise la judecătorie, dat fiind procesul de moştenire; citesc mărturiile amănunţite depuse de Mustafa, Yakup şi Hüdaverdi, care arată că un bidiviu ce fusese confiscat după prinderea unor hoţi şi dus în grajdul unui comandant de brigadă era, de fapt, calul furat al lui Süleyman, feciorul lui Dursun din Gebze, şi am impresia că mă cuprinde buna dispoziţie, că în mintea mea prinde viaţă ultimul pătrar al veacului al XVI-lea; întâmplările acelui sfert de veac rămân întipărite în meandrele creierului meu, fără vreo legătură cauzală între ele. În timpul prânzului, le asemuisem cu o galaxie de viermi, fără început şi fără sfârşit, care sălăşluia într-un vid lipsit de gravitaţie; viermii evenimentelor colcăiau prin vid ca prin propriul meu creier, fără a intra în contact şi a stabili legături între ei. Îmi închipuisem propriul cap ca pe o nucă prin care fojgăiau nişte viermi. Dacă ceilalţi mi-ar fi spart ţeasta şi s-ar fi uitat în ea, i-ar fi văzut mişunând printre sinuozităţile creierului meu!

Elanul acela nu durase însă prea mult. Galaxia aceea pâcloasă se spulberase şi se făcuse nevăzută! Mintea mea îndărătnică aştepta acum de la mine, potrivit vechii sale deprinderi, acelaşi lucru, de parcă ar fi trebuit să descopăr o poveste scurtă, care să rezume toate evenimentele, de parcă ar fi trebuit să inventez un basm credibil! Trebuia să schimb alcătuirea minţilor noastre, aşa încât acestea să poată vedea, să poată pricepe, pesemne, nu doar istoria, ci şi universul şi viaţa aşa cum erau ele! Ah… dorinţa asta pătimaşă de a auzi poveşti ne amăgeşte pe toţi, ne poartă către o lume imaginară. Şi asta în vreme ce noi trăim într-o lume reală, cât se poate de vie…

În timp ce mâncam, la prânz, mă gândeam că găsisem, la un moment dat, o rezolvare acelei dileme. Mă gândeam

la povestea lui Budak al meu, care-mi frământa mintea din ziua anterioară. Povestea lui dobândise o nouă dimensiune după cele citite în dimineaţa aceea: credeam că Budak găsise o cale de a se plasa sub aripa proteguitoare a unui paşă, la Istanbul. Mai aveam în minte şi alte detalii, pe care le extrăsesem din cartea scrisă de profesorul de liceu; toate acestea erau menite să le arunce praf în ochi împătimiţilor de poveşti, celor care se trudeau să priceapă lumea prin intermediul poveştilor.

În aceste condiţii, date fiind aventurile lui Budak, plănuiam să scriu o carte fără început şi fără sfârşit despre aşezarea Gebze în secolul al XVI-lea. Cartea urma să aibă un singur principiu: intenţionam să inserez în ea toate informaţiile pe care aş fi putut să le descopăr despre Gebze şi despre împrejurimile sale în acea epocă, fără a ţine seama de însemnătatea ori valoarea lor. În felul acesta, în lucrare aveau să se înşiruie, fără vreo legătură între ele, supuse şi modeste, întocmai aşa cum zăceau prin arhive, preţuri la carne şi diferende comerciale, întâmplări legate de răpirile unor fete şi răzmeriţe, războaie şi căsătorii, paşale şi crime. Povestea lui Budak ar fi urmat să fie plasată pe acest fundal, şi asta nu pentru că i-aş fi acordat mai multă însemnătate decât celorlalte, ci din dorinţa de a le oferi o poveste în plus celor care căutau asemenea lucruri prin cărţile de istorie. Cartea mea avea să se alcătuiască, în acest fel, dintr-o nesfârşită „descriere”. În vreme ce îmi sfârşeam masa de prânz, mă cufundasem binişor în ceţurile acelui proiect, înrâurit oarecum şi de berea pe care o băusem; avem senzaţia că încercam acelaşi elan copilăresc de a munci pe care-l încercasem cândva în anii tinereţii. Am să mă duc şi la Arhivele Prim-Ministrului, îmi spuneam eu, n-am să pierd din vedere niciun document, aşa încât în lucrarea mea au să-şi facă loc, rând pe rând, toate câte s-au întâmplat. Cel care îmi va citi cartea de la un capăt la altul, vreme de săptămâni şi luni la rând, va avea impresia că întrezăreşte aglomerarea aceea nebuloasă pe care am perceput-o şi eu în timp ce lucram aici, în arhivă, şi va murmura la rândul său,

emoţionat, aşa cum sunt şi eu: uite, aşa este istoria, aşa sunt, iată, istoria şi viaţa…

Proiectul acela absurd, a cărui împlinire avea să dureze treizeci de ani, ba nu, a cărui împlinire avea să dureze până la capătul vieţii mele, mi-a mai jucat o vreme în faţa ochilor, luând forme diverse, precum tâmpenia, şi eroismul, şi pierderea vederii, şi sminteala. M-am înfiorat la gândul numărului de pagini pe care ar fi urmat să le scriu. Apoi am simţit cum toată acea viziune sacră şi tot acel proiect, care aducea a amăgire şi a prostie tocmai pentru că arăta astfel, se ducea de râpă.

În primul rând, nici n-aveam să mă apuc bine să aştern pe hârtie ceea ce pusesem la cale să scriu că aveam să mă şi confrunt cu o primă problemă. Indiferent de intenţiile mele, era obligatoriu ca ceea ce scriam să aibă, totuşi, un început. Apoi, oricare ar fi fost modul în care le-aş fi aşternut pe hârtie, evenimentele se cereau a fi înşirate într-o anumită succesiune. Toate acestea însemnau, vrând-nevrând, sens şi ordine din perspectiva cititorului. Cu cât aş fi încercat să evit astfel de lucruri, cu atât m-aş fi împotmolit mai mult şi n-aş fi ştiut niciodată de unde să purced, iar apoi ce paşi să fac mai departe. Pentru că mintea omului, aservită vechilor sale deprinderi, va descoperi o ordine în orice înşiruire, un simbol în orice eveniment, contaminând astfel necontenit povestea de care voiam eu să scap şi care ar fi rămas – ea, de data aceasta – rătăcită printre celelalte detalii. M-am gândit atunci, cuprins de disperare, că este imposibil să transpui în cuvinte istoria, ba chiar şi viaţa, aşa cum au fost ele! Am cugetat apoi că singura cale de a descoperi o asemenea modalitate de transpunere era să ne schimbăm alcătuirea propriei minţi: pentru a putea vedea viaţa aşa cum este ea, trebuie să ne schimbăm propria viaţă! Aş fi vrut să pot desluşi mai bine acest aspect, dar îmi era imposibil să aflu cum să o fac. Am părăsit restaurantul şi am revenit la arhivă.

Apoi m-am gândit toată după-amiaza la acelaşi lucru: oare să nu fi existat nicio formulă de a scrie o astfel de

carte, de a le trezi oamenilor reacţia pe care mi-o doream? Am recitit la răstimpuri în grabă, pentru a-mi redeştepta acel sentiment pe care socoteam că nu i l-aş fi putut reda nimănui, ceea ce-mi notasem în caiet. În timp ce citeam îmi spuneam să nu mă las acaparat de nicio poveste, întocmai aşa cum voiam să procedez şi-n cartea mea, să transform acea lectură într-o hoinăreală... Cu puţin timp în urmă avusesem impresia că izbutisem să fac acest lucru, numai că acum mă îndoiam şi de acea stranie reuşită. Soarele coborâse şi mai mult la orizont, era trecut de ora cinci, aşa că urma să ies din pivniţa aceea mucedă fără să-l mai aştept pe Rıza, ca să cercetez urmele ciumei afară, la aer curat.

Am urcat în Anadol. Am ieşit secătuit din târgul acela în care lucram de trei zile, stând în arhiva prefecturii, de parcă aş fi plecat dintr-un oraş în care locuisem ani de zile şi care-mi măcinase sufletul. La puţin timp după aceea, am cotit de pe şoseaua Istanbul-Ankara către gara din Gebze: coboram către Marmara, trecând printre livezi de măslini, printre smochini şi cireşi. Gara, care duhnea a regim republican şi a birocraţie, se afla la capătul unei pajişti care se întindea tocmai până la Tuzla. Chibzuiam că undeva, pe şesul acela, ar fi trebuit să se afle ruinele unui caravanserai. Am parcat maşina şi am coborât în gară.

Muncitori care se întorceau acasă, tineri în blugi, bătrâne cu basmale, un moşneag care picotea pe o bancă, o femeie care-şi certa băiatul... Cu toţii aşteptau trenul care urma să vină de la Istanbul, pentru a face apoi cale întoarsă. M-am dus până la capătul peronului şi am coborât în zona cu pământ. Am păşit de-a lungul căii ferate, ascultând zumzetul firelor electrice şi trecând peste macazuri. Şi când eram mic îmi plăcea să merg de-a lungul liniei. Văzusem pentru prima oară ruinele acelea tot când eram copil – cu douăzeci şi cinci de ani în urmă, cred. Aveam vreo opt-nouă ani, iar Recep mă plimba, chipurile, ca să vânez. Aveam în mână puşca cu aer comprimat pe care mi-o adusese unchiul din Germania şi care n-ar fi putut vătăma decât ciorile dacă s-ar fi tras în ele de aproape, numai că nu eram

deloc un bun ochitor. Ajunsesem cu Recep pe undeva prin acele locuri, culegeam mure şi mergeam de-a lungul unui pârâu. În faţa noastră se ivise deodată un mic zid, după care văzuserăm nişte pietre mari, bine cioplite, răspândite pe o arie largă. La cinci ani după aceea, într-o vară în care puteam hoinări de-acum fără teamă, neînsoţit de Recep, revenisem în locul acela şi-l revăzusem: stătusem acolo, contemplând pur şi simplu zidul şi pietrele, fără a încerca să reconstitui din priviri ansamblul din care făcuseră parte, fără să-mi imaginez nimic, mulţumindu-mă cu ceea ce vedeam. Pe undeva, prin apropierea căii ferate, se găsea aşadar un pârâu, apoi mai erau broaştele, un loc deschis, pajiştea… Ce mai rămăsese din ele? Mergeam, cercetând cu privirile în jur.

Într-o scrisoare care-mi picase în mână cu un an în urmă, pe când scormoneam prin arhivă, şi care purta o dată cu mult mai târzie decât registrele judecătoreşti şi cele cadastrale, se vorbea, cred, tocmai de locul acela – de un caravanserai aflat cândva pe amplasamentul ruinelor. În epistolă, despre care socoteam acum că fusese scrisă către sfârşitul secolului al XIX-lea, ba chiar, poate, pe la începutul secolului XX, se vorbea cu o detaşare uimitoare despre unele porţiuni ale caravanseraiului, care ar fi ieşit la lumină pe undeva pe aici, şi despre faptul că acestea puteau fi puse în legătură cu o molimă. Şi mai frapant era faptul că scrisoarea nu părea să fie expediată din ţară, ci din afara ei. Îmi făcusem această impresie pornind de la ciudatul nume de stat care era menţionat chiar lângă dată şi de la ştampilă, care era la fel de stranie. Atunci citisem scrisoarea la repezeală şi apoi o azvârlisem, cu un gest mecanic, printre celelalte hârtii, fără să-mi notez, dintr-o neatenţie de moment, nici data, nici numărul de inventar. Bineînţeles că imediat după aceea îmi păruse rău, aşa încât o căutasem, dorind s-o recitesc, scormonisem după ea preţ de o oră, răvăşind totul în jur, dar nu izbutisem s-o redescopăr. Odată revenit la Istanbul, curiozitatea legată de ea sporise. În mintea mea se învălmăşeau stăruitor o grămadă de întrebări referitoare la misiva aceea aproape

ireală. Cine plasase acolo acel petic de hârtie care n-avea nicio legătură cu restul documentelor şi cu registrele? În scrisoare se vorbea despre morţi, şi despre molime, şi despre ciumă; oare văzusem cu adevărat în ea cuvintele ciumă sau pestă, ori doar le asociam eu cu ea? Dar statul acela? Putea să existe oare aşa ceva? Apoi, deodată, îmi veniseră în minte ruinele. Nu ştiu de ce, poate pentru că citisem acolo că acestea rămăseseră pe undeva, poate pentru că se vorbea de un caravanserai, sau poate pentru că se vorbea de amândouă.

Am găsit, în cele din urmă, pârâul: răspândea o duhoare grea, de mizerie şi putregai, dar tot mai era în stare să adăpostească broaşte. Nu orăcăiau; păreau amorţite de otravă şi murdărie şi zăceau ca nişte bucăţi de catran pe frunze, printre buruieni. Cele care mai aveau încă vlagă plonjau în apă, cu un soi de puturoşenie impertinentă, pe măsură ce-mi auzeau paşii apropiindu-se. Am constatat că în locul acela pârâul făcea un cot şi mi-am amintit de el, după cum mi-am amintit şi de smochini. Dar, oare, pe vremuri, nu erau ceva mai mulţi? Zidul din dos al unei fabrici a perturbat deodată totul, ştergându-mi amintirile, şi m-a readus în prezent. Nu voiam însă nici măcar să mă îndoiesc de faptul că citisem o asemenea scrisoare cu un an în urmă.

Dacă ceea ce scria în epistola aceea povestea cu adevărat despre nişte fapte petrecute cândva, aceasta însemna că puteam spera să mai rezist câţiva ani fără a-mi pierde cu totul încrederea în ceea ce numeam istorie. Poate chiar mai mult decât atât. Consideram că, prin intermediul ciumei, aş fi putut demonta o grămadă de poveşti. Las la o parte convingerea că în secolul al XIX-lea nu mai exista ciumă în Anatolia; aş fi demontat însă incredibil de multe „adevăruri istorice” prin simpla demonstrare a existenţei unui stat pe acele meleaguri. În felul acesta, toate acele poveşti care fuseseră însuşite cândva fără vreo urmă de îndoială cu privire la temeinicia lor, de parcă n-ar fi fost vorba de simple plăsmuiri ci, bunăoară, de un pahar cu apă, de un ghiveci cu flori, aveau să rămână fără suport. Astfel,

o mulţime de istorici creduli urmau să priceapă fără tăgadă că nu făceau altceva decât să spună poveşti, devenind la fel de neîncrezători ca mine. Iar în ziua aceea, eu, care aveam să fiu pregătit pentru a întâmpina criza istoriografică provocată de asemenea împrejurări, aveam să-i vânez rând pe rând, prin scrierile şi atacurile mele, pe indivizii aceia năuciţi. M-am oprit la marginea căii ferate şi am încercat să-mi imaginez în detaliu acea zi a triumfului, care aducea a vis, dar nu m-am simţit prea impresionat. Mi se părea mai amuzant să gonesc pe urmele unei eveniment, umblând după indicii, decât să demonstrez că treaba noastră era să spunem poveşti. Dacă aş fi izbutit să descopăr câteva dovezi convingătoare, mi-aş fi putut consacra cu plăcere întreaga viaţă unei cercetări care să demonstreze că, în ultimele patru secole, inima Imperiului Otoman nu se afla la Istanbul, ci în altă parte. Îl invidiasem mereu pe Ibrahim Bey, care îşi petrecuse cu nesaţ douăzeci de ani din viaţă iscodind ca un detectiv spre a afla cine, unde şi la ce dată se proclamase sultan şi bătuse monedă în „perioada de interregn”[38].

Trenul electric care îşi făcuse apariţia la capătul liniei s-a făcut tot mai mare şi a trecut pe lângă mine. Am luat-o de-a lungul pârâului, cu gândul la ciumaţi. Faptul că, după ce parcursesem scrisoarea, îmi veniseră în minte acele locuri se datora poate şi sentimentului că citisem în ea despre bolnavii de ciumă care ar fi rămas o vreme ferecaţi în caravanserai. Un simţământ ciudat şi bine definit îmi spunea că, dacă aş fi regăsit acel zid şi acele grămezi de pietre, le-aş fi putut asocia cu un caravanserai, că descoperind caravanseraiul aş fi reuşit să iau urma ciumei

[38] Aşa-numita „perioadă de interregn” (1402-1413) desemnează în istoriografia turcă războiul civil declanşat după înfrângerea lui Bayezit I de către Timur Lenk în bătălia de la Ankara (1402). Războiul civil a fost determinat de faptul că autoritatea lui Mehmet Çelebi, recunoscută de Timur, a fost contestată de fraţii săi (Isa Çelebi, Musa Çelebi, Süleyman Çelebi şi Mustafa Çelebi), care emiteau, la rândul lor, pretenţii la tron. Confruntarea a luat sfârşit odată cu bătăliile de la Vize şi Çamurlu (1413), soldate cu victoria lui Mehmet Çelebi, care urma să devină sultanul Mehmet I (1413-1421).

şi că, mergând pe urmele ciumei, aş fi putut scoate la lumină acel stat. Era ca şi cum încrederea mea în istorie s-ar fi legat de acei bolovani. Nu ştiu dacă toate acestea sunt sau nu simple jocuri ale minţii mele, căreia-i face plăcere să creeze tensiuni, pentru ca apoi să se relaxeze, dintr-o ciudată dorinţă de a suferi.

Mergeam de-a lungul zidurilor din dos ale unor fabrici şi ale unor mici ateliere, pe care erau înscrise cu litere mari, aşa încât să le poată citi călătorii din trenuri, felurite sloganuri politice. Având în vedere faptul că pârâul prinsese a se îndepărta de calea ferată, ar fi trebuit să găsesc pe acolo pe undeva pietrele şi ruinele zidurilor, după cum bine îmi aminteam. Istoria ar fi trebuit să se afle cam înainte de a ajunge la corturile ţiganilor de pe latura aceea a drumului spre Cennethisar, printre cocioabe, grămezi de gunoaie, canistre şi smochini. Văzând că mă apropiam, pescăruşii, care mă păndeau de pe mormanele de gunoi, s-au ridicat tăcuţi în aer, ca nişte umbrele umflate de vânt, şi s-au îndepărtat, răspândindu-se către mare. Auzeam motoarele autobuzelor înşirate în curtea de lângă fabrica aflată în faţa mea; muncitorii care urmau să se întoarcă la Istanbul urcau alene în ele. Înaintea mea se află o pasarelă care trecea peste calea ferată şi peste pârâu; vedeam mormane de fier vechi, lăsat să rugunească, bucăţi de tablă, chiţimii acoperite cu aceeaşi tablă, copii care băteau mingea şi o iapă însoţită de un mânz: pesemne că era vorba de caii ţiganilor. Nu asta căutam eu.

M-am întors din drum, numai că picioarele mă purtau din nou prin aceleaşi locuri. Mergeam fără ţintă în direcţia cocioabelor, aidoma unei pisici care a uitat ce caută, pe lângă ziduri, printre calea ferată şi pârâu, printre ierburi putrede, nimicite de otrăvurile prelinse pe ele, printre ciulini care nu-şi dăduseră încă sufletul, pe lângă o ţeastă măruntă de oaie şi pe lângă un os despre care nu era limpede din ce parte a scheletului făcea parte, pe lângă un gard de sârmă ghimpată, unde am tras un şut în osul de mai devreme şi într-o cutie de conservă ruginită. Nu era! Nu era!

Poate că încerc să-mi imaginez că oamenii despre care vorbesc notiţele din servieta mea şi documentele din pivniţa aceea mucedă au trăit cândva pe aici, în ideea că aş putea să le atribui identităţi pe care nu le-au avut niciodată, numai că pe atunci pârâul nu duhnea aşa, m-am gândit eu, cu satisfacţia de a-mi vedea năruite speranţele. Apoi am zărit puiul acela idiot, de mărimea unui bloc înalt, care se uita la mine de undeva de departe, din câmpie: Piu Pui! Puiul se holba la mine dintr-o ditamai reclama unei ferme, aşezată pe nişte suporturi de oţel. Un pui despre care îţi dădeai seama imediat că era inspirat din reviste străine, care purta pantaloni scurţi, cu bretele, şi care se voia simpatic, dar care avea un aer stupid, autohton, contrafăcut, fără speranţă. Ferma Piu Pui. O căutătură neroadă, care se voia şireată. Nu te mai uita la el! Îmi venea să fac cale întoarsă, dar nu încă!

Mă apropiam de una dintre locuinţele acelea improvizate, chibzuind că ar fi putut fi ridicată cu pietre provenite de la ruinele caravanseraiului. Grădina din spate: cepe, şi rufe întinse la uscat, şi un arbore tânăr; zidurile casei erau însă anemice, fuseseră ridicate din blocurile de ciment casante, moarte, ale unei epoci care avusese parte de fabrici, nu din pietrele dure, cioplite, în căutarea cărora mă aflam eu. Am stat acolo, privind cu ochi goi zidul coşmeliei şi simţind că lucrul, dar şi timpul după care iscodeam eu se ascundeau de mine, apoi mi-am aprins o ţigară şi m-am uitat la chibritul care cădea la picioarele mele, pe pământul sterp, lângă buruieni moarte, ramuri uscate şi un mâner de plastic dezmembrat. Am păşit mai departe. Cioburi de sticlă, nişte căţeluşi care goneau pe urmele mamei lor, bucăţi de funie putredă, capace de răcoritoare, ierburi vlăguite, veştede, frunze. O plăcuţă indicatoare de la marginea căii ferate fusese transformată în loc de tras la ţintă. Am văzut apoi smochinul şi m-am uitat la el, aşteptând să-mi aducă aminte de ceva, numai că el nu făcea altceva decât să se uite la mine. La umbra lui se vedeau nişte smochine căzute pe pământ înainte de a da în pârg, în jurul cărora roiau muştele. Ceva mai încolo, două vaci îşi plimbau boturile pe

deasupra buruienilor. Iapa ţiganilor a pornit uşor la trap şi am privit cu admiraţie în urma ei, numai că s-a oprit curând locului; mânzul a gonit mai departe, pentru ca apoi să-şi aducă aminte de ea şi să se întoarcă. Pe malul pârâului, printre bucăţi de cauciuc, sticle şi cutii de vopsea, se aflau nişte hârtii şi o pungă de plastic goală. Totul era golit de esenţă. Voiam să beau, aşadar ştiam că urma să fac cale întoarsă peste puţin timp. Două ciori au trecut chiar pe deasupra mea, fără să se sinchisească de mine, şi duse au fost! La capătul celălalt al vastei câmpii a murit Mehmet Cuceritorul. A murit acolo, la Şcoala Agricolă. În curtea din spate a unei fabrici se vedeau nişte lăzi mari, din care erau scoase nişte piese metalice, spre a fi asamblate şi trimise pe piaţă. Acasă urma să-l citesc pe Evliya Çelebi. O broască toantă m-a remarcat cu mult mai târziu decât suratele ei. Bâldâbâc! Nămolul din apa stătută! Urma să vorbesc cu Nilgün. Istoria? Istoria este... Bucăţile de cărămidă spartă coloraseră pământul în roşu. O femeie aduna rufele de pe sârmă, în grădina coşmeliei ei. ...este o poveste, urma să-i spun eu. De unde-ai scos-o? avea să zică ea. M-am oprit locului şi m-am uitat spre cer. Simţeam în spate ochii puiului, cu expresia lui idioată. Piu Pui. Auzi, Piu Pui! Blocuri de beton, ţigle, ziduri mâncate de vreme, pe care erau scrise sloganuri politice. Nici urmă de ziduri de piatră! Pe vremuri, când eram mic... M-am oprit din mers. Am păşit apoi cu hotărâre, de parcă mi-aş fi amintit brusc de ceva, pe lângă mine a mai trecut un tren, m-am uitat la resturile de materiale de construcţie, la grinzi, la cofraje, nu, nu, nici acolo, nici printre copaci, prin grădinile caselor, printre fiarele ruginite, printre bucăţile de plastic, printre oase, printre betoane, printre gardurile de sârmă... Cu toate acestea însă continuam să merg, pentru că ştiam ce caut.

19

S-au aşezat la masă, la lumina chioară a lămpii, şi mănâncă în tăcere. Cina pe tăcute. Mai întâi, Nilgün şi Faruk vorbesc şi râd, apoi Metin se scoală şi pleacă, fără să-şi fi mistuit barem dumicatul din gură, după care ceilalţi doi vor să stea puţin de vorbă cu doamna, care l-a întrebat pe Metin unde se duce şi nu s-a ales cu niciun răspuns, cu vreo vorbă măcar! Ce mai faci, bunico, ce mai faci, o întreabă ei şi, pentru că nu le mai rămâne nimic de spus, îi zic hai să te urcăm mâine în maşină şi să te ducem la plimbare, s-au făcut blocuri peste tot, case noi, clădiri de beton, drumuri, poduri, vino cu noi, bunico, să ţi le arătăm, zic ei, numai că doamna tace, uneori mai mormăie câte ceva, dar nu se poate desprinde nimic din bombăneala ei, pentru că doamna bodogăne ceva nedesluşit, cu privirile aţintite înainte, de parcă s-ar plânge de ceea ce mestecă atunci, iar când ridică ochii din farfurie îi ridică parcă de mirată ce e, pentru că se tot minunează cum de nu pricep ei că nu poate să facă altceva decât să-i fie silă. Atunci pricep şi ei încă o dată, alături de mine, că trebuie să tacă, dar apoi iar uită şi iar o cătrănesc, şi când îşi aduc aminte că nu trebuie s-o mânie, şuşotesc între ei, aşa cum fac acum:

— Iar bei foarte mult, frăţioare! a zis Nilgün.

— Ce tot şuşotiţi acolo? i-a întrebat doamna.

— Nu e nimic, a zis Nilgün. De ce nu mănânci vinete, bunico? Recep le-a copt în seara asta, nu-i aşa, Recep?

— Aşa e, domnişoară, am zis eu.

Doamna şi-a boţit faţa, ca să ne arate că nu-i place să fie dusă de nas şi că-i e scârbă de noi, după care faţa i-a rămas aşa, din obişnuinţă; o faţă de femeie bătrână, care uitase de ce-i era scârbă, dar care era decisă să nu uite niciodată că trebuia să-i fie scârbă... Toată lumea tace, iar eu stau în spatele lor şi aştept, la doi-trei paşi de masă. Aceleaşi şi aceleaşi lucruri – masa de seară, la lumina chioară a lămpii căreia-i dau roată nişte fluturi de noapte tembeli şi la care nu se aude altceva decât clichetul tacâmurilor. Grădina se cufundă şi ea în tăcere; uneori se aude zvon de greieri, alteori foşnet de copaci; acolo, departe, se află lămpile colorate atârnate prin copaci, maşinile, îngheţatele şi saluturile schimbate de cei care îşi petrec vara dincolo de zidurile grădinii... Iarna dispar şi ei, iar bezna tăcută în care sunt cufundaţi copacii de dincolo de ziduri îmi stârneşte fiori. Atunci vreau să urlu, numai că nu pot, vreau să stau de vorbă cu doamna, numai că ea nu vorbeşte, aşa că tac şi mă uit la ea, mirându-mă şi eu cum de poate sta omul atât de mut, şi mă sperii de mişcările greoaie ale mâinii ei, care rătăceşte pe masă: mâinile dumneavoastră sunt ca nişte păienjeni bătrâni şi trădători, doamnă! mai demult era tăcerea lui Doğan Bey; stătea cu capul plecat, abătut, ca un copil; doamna îl mai şi mustra. Apoi, şi mai demult, vocea lui Selâhattin Bey, care aducea de-acum mai degrabă cu tărăboiul unui om bătrân decât cu o voce tunătoare, blestema ţara asta, trăgând anevoie aer în plămâni, o blestema... Ţara asta, blestemata asta de ţară!...

— Recep!

Vor fructe. Am cărat farfuriile murdare, iar apoi le-am dus pepenele verde pe care-l tăiasem şi pregătisem din vreme şi li l-am lăsat pe masă. L-au mâncat fără să scoată o vorbă; apoi am coborât în bucătărie, am pus apă la încălzit ca să spăl vasele, iar când am urcat din nou, continuau să mănânce fără o vorbă. Poate pentru că au priceput că vorbele nu servesc la nimic, sau poate pentru că nu vor să-şi irosească răsuflarea de pomană, aşa cum fac cei de la cafenea. Ştiu însă că uneori vorbele îi mai şi emoţionează

pe oameni. Bună, îţi zice câte cineva, apoi te ascultă când îi spui cum o mai duci, după care îţi povesteşte cum o mai duce el, iar eu ascult şi, în felul ăsta, ne vedem fiecare viaţa prin ochii celuilalt. Nilgün mănâncă sâmburii de pepene, la fel ca maică-sa. Doamna a întins capul spre mine:

— Desfă-l!

— Ce-ar fi să mai stai puţin, bunico? a zis Faruk Bey.

— Le duc eu, Recep, nu te… zicea Nilgün, când doamna s-a ridicat de cum i-am desfăcut şervetul şi s-a rezemat de mine.

Am urcat treptele. La a noua ne-am oprit.

— Faruk iar bea, nu-i aşa? m-a întrebat ea.

— Nu, doamnă, de unde aţi scos-o şi pe-asta?!

— Nu le mai lua apărarea! a zis ea, iar mâna în care ţinea bastonul s-a ridicat de la sine, de parcă ar fi stat să altoiască un copil, fără să se îndrepte însă spre mine.

Apoi am continuat să urcăm.

— Nouăsprezece, slavă Domnului! a zis, şi a intrat în odaia ei.

Am aşezat-o în pat şi am întrebat-o dacă voia fructe. Nu voia.

— Închide uşa!

Am închis-o şi am coborât. Faruk Bey pusese pe masă sticla pe care-o dosise mai devreme. Vorbeau.

— Mă cuprind gânduri ciudate, a zis el.

— Cele despre care îmi vorbeşti seară de seară? l-a întrebat Nilgün.

— Da, dar încă nu ţi le-am spus pe toate! a zis Faruk Bey.

— Ei bine, ia să te vedem jucându-te cu vorbele! a zis Nilgün.

Faruk Bey s-a uitat la ea de parcă s-ar fi simţit jignit.

— Capul meu aduce cu o nucă prin care fojgăie nişte viermi! a zis el apoi.

— Ce?! a zis Nilgün.

— Da, a zis Faruk Bey. Parcă prin creierul meu ar fojgăi nişte viermi, nişte râme…

Eu am luat farfuriile murdare şi am coborât în bucătărie, iar acum spăl vasele. Viermii şi râmele astea umblă prin maţele voastre, zicea Selâhattin Bey, mâncaţi carne crudă, umblaţi desculţi, viermii, aţi priceput? Noi abia am venit de la ţară la oraş, nu pricepem. Mama a murit, iar lui Doğan Bey i s-a făcut milă de noi şi ne-a adus aici: Recep, tu ai s-o ajuţi pe mama la treburile casei, iar Ismail o să locuiască cu tine la parter, voi staţi în odaia asta, iar apoi am să fac, de fapt, ceva pentru voi, de ce să ispăşiţi voi pentru păcatele altora, de ce? Eu tăceam... Ai să fii, de asemenea, numai ochi şi urechi la tata, căci pare să bea foarte mult, bine, Recep? Eu iar am tăcut, n-am putut să îngaim nici măcar: bine, Doğan Bey. Apoi ne-a lăsat aici şi-a plecat să-şi facă armata. Doamna bombănea, eu mă deprindeam cu bucătăreala, iar Selâhattin Bey se arăta din vreme în vreme şi mă-ntreba: Recep, cum era viaţa la ţară? Spune-mi, ce fac oamenii prin locurile acelea? Existau moschei, dădeai pe acolo? Ce părere ai tu, de ce se întâmplă ceea ce se numeşte cutremur? Ce anume face să existe anotimpurile? Ţi-e teamă de mine? Nu te teme, fiule, sunt tatăl tău, ştii câţi ani ai, nu ştii nici măcar câţi ai, bine, ai treisprezece ani, iar fratele tău, Ismail, doisprezece, ai dreptate să te temi şi să taci, n-am putut să mă ocup de voi, da, m-am văzut nevoit să vă trimit la idioţii ăia de la ţară, dar îmi aveam şi eu obligaţiile mele, scriu o operă uriaşă, în ea se află toate cunoştinţele cu putinţă, ai auzit vreodată ce înseamnă o enciclopedie? Ah, păcat, de unde era să auzi, bine, bine, nu te speria, ia povesteşte-mi cum a murit mama ta, ce femeie bună era, purta în ea frumuseţea neamului nostru, ţi-a spus totul, sau nu ţi-a spus? Bine, tu spală vasele, iar dacă Fatma vă face vreun rău, vino imediat sus, în odaia mea de lucru, şi spune-mi, bine, să nu-ţi fie frică! Nu mi-a fost frică. Am spălat vasele, am muncit, şi asta vreme de patruzeci de ani. Pesemne că m-am luat cu gândurile. Când am terminat de spălat vasele le-am pus la loc şi, cum ostenisem, mi-am scos şorţul şi m-am aşezat, zicându-mi să mă odihnesc niţel. Apoi, când mi-am amintit

de cafea, m-am ridicat şi m-am dus afară, la ei. Tot mai stăteau de vorbă.

— Nu înţeleg de ce, după ce ai citit atâtea înscrisuri, atâtea documente de arhivă, vii seara acasă şi te uiţi în capul tău! a zis Nilgün.

— Adică unde să mă uit?! a zis Faruk.

— La fapte, a zis Nilgün. La ceea ce s-a petrecut, la cauze…

— Dar ele sunt pe hârtie…

— Pe hârtie, da, numai că au un corespondent în lumea exterioară… Nu?

— Da.

— Ei, uite, despre ele să scrii!

— Dar când le citesc, ele nu se mai află în lumea exterioară, ci în capul meu. Mă văd nevoit aşadar să scriu ceea ce se găseşte în capul meu. Iar prin capul meu umblă viermi!

— Prostii! a zis Nilgün.

N-au reuşit să pice la pace. Tac şi se uită în grădină. Par niţel necăjiţi, trişti, dar ai zice că sunt şi curioşi. Parcă s-ar uita în propriile gânduri, fără să vadă locul în care se uită, fără să vadă ierburile din grădină, smochinii şi buruienile în care s-au oploşit greierii: Ce vedeţi voi în căuşul gândurilor? Suferinţă, tristeţe, speranţă, curiozitate, aşteptare – rămân, până la urmă, aceleaşi lucruri şi dacă nu pui nimic între ele, de unde am auzit eu asta, mintea ţi se roade singură, ca o piatră de moară care macină în gol. Atunci s-a smintit! Doctorul Selâhattin era un doctor în banca lui, iar când şi-a încercat puterile în politică a fost izgonit din Istanbul, s-a îngropat în cărţi şi a luat-o razna. Mincinoşii, clevetitorii de meserie! Nu, nu e nebun, am văzut asta cu ochii mei, ce alte păcate are în afară de faptul că, după cină, se dedă la băutură şi, din când în când, scapă hăţurile! Stătea toată ziua la masă şi scria. Din când în când venea să vorbească cu mine. Lumea este ca mărul din pomul acela oprit, mi-a zis el într-o zi, nu-l rupeţi să-l mâncaţi, căci credeţi în tot soiul de minciuni fără sens şi vă e frică; haide, desprinde mărul cunoaşterii din copac, nu te teme, Recep, fiule, uite,

eu am făcut-o şi m-am eliberat, haide, poţi să iei şi tu lumea în stăpânire! Ce-ar fi să-mi răspunzi? Eu m-am speriat şi am tăcut. Sunt un om cu capul pe umeri. Mă tem de diavol. N-am de unde să ştiu cum şi-au învins ei teama asta şi de ce au făcut-o. Oare să ies puţin la plimbare, să mă duc la cafenea?

— Cum adică, ca nişte viermişori?! a zis Nilüfer, pe un ton de parcă şi-ar fi ieşit din fire.

— Ceva banal, a zis Faruk Bey. O grămadă de fapte arbitrare. După ce citesc şi mă gândesc foarte mult la ele, îmi forfotesc prin minte.

— Arbitrare! a zis Nilgün.

— Nu pot să stabilesc relaţii convingătoare între ele. Îmi spun că, de vreme ce sarcina asta nu-mi revine mie, trebuie să las evenimentele să se lege singure între ele, numai că nu merge aşa! Când descopăr o legătură de cauzalitate, am imediat senzaţia că mintea mea este cea care o pune pe seama lor. Atunci, întâmplările aduc cu nişte râme, cu nişte viermi înfiorători. Mişună printre circumvoluţiunile creierului meu de parcă ar spânzura în vid…

— Ei bine, şi de ce crezi că se întâmplă asta? l-a întrebat Nilgün.

— Uite ce vreau eu să-ţi spun, a zis Faruk Bey. Astăzi mi-am dat seama, cred, că pentru a putea vedea atât viaţa, cât şi istoria aşa cum sunt ele, trebuie să schimbăm alcătuirea creierelor noastre.

— Cum? a zis Nilgün.

— Nu ştiu cum, a zis Faruk Bey. Creierele noastre seamănă însă, fiecare în parte, cu nişte creaturi lacome, care umblă necontenit după poveşti şi se hrănesc cu ele. Trebuie să scăpăm de patima asta pentru poveşti! Atunci o să ne eliberăm şi o să vedem lumea aşa cum este ea. Pricepi?

— Nu!

— Trebuie să existe o cale de a-ţi explica acest lucru, dar uite că n-o găsesc! a zis Faruk Bey.

— Caut-o şi afl-o! a zis Nilgün.

Faruk Bey a tăcut, apoi şi-a băut restul de băutură din pahar şi a zis brusc:

— Am îmbătrânit!

S-au cufundat în tăcere. De data aceasta păreau satisfăcuţi, dar nu pentru că nu se puteau înţelege, ci pentru că pricepuseră că nu se puteau înţelege. Când doi oameni care stau unul în faţa altuia tac, tăcerea lor poate fi uneori mai grăitoare decât sporovăială. Dacă ar exista cineva, dacă aş avea şi eu un prieten…

— Faruk Bey, am zis eu, mă duc la cafenea. Doriţi ceva?

— Poftim? a zis el. Mulţumesc, Recep!

Am coborât în grădină, am simţit răcoarea care se ridica din ierburi şi, de cum am păşit dincolo de poartă, mi-am dat seama că n-aveam să mă pot duce la cafenea. Vinerea seara era aglomerat şi n-aveam de ce să mă supun iar aceleiaşi plictiseli, aşa că n-avea decât să se ducă pe pustii! Cu toate acestea, am mers mai departe şi m-am dus până la cafenea, fără să mă vadă nimeni, nici măcar İsmail, care vindea bilete la loterie, şi fără să mă apropii de ferestrele luminate. Am urcat pe dig, unde nu era nimeni, uitându-mă la copaci şi la lumina becurilor de culoare galbenă tremurând în apă; pesemne că m-am lăsat purtat de gânduri. Apoi m-am ridicat, am urcat panta şi am aruncat o privire către farmacie: Kemal Bey era acolo şi stătea la tejghea, uitându-se la indivizii fără nicio grijă care ţipau şi mâncau sandviciuri, la lumina bufetului de vizavi. Nu m-a văzut. Să nu-l deranjez! M-am întors acasă cu paşi grăbiţi, fără să mă petrec şi fără să mă salut cu nimeni. După ce am închis poarta grădinii, i-am văzut dincolo de larmă şi de copaci, la lumina chioară a amărâtei de lămpi din balcon; unul dintre ei stătea la masă, iar celălalt se îndepărtase puţin de ea şi se legăna încetişor pe picioarele dinapoi ale scaunului, care-i purta anevoie greutatea: sora şi fratele mai mare; parcă se temeau ca nu cumva să se clintească şi să facă zgomot, ca să nu sperie şi să nu gonească norul acela posomorât de viaţă pe care-l adunaseră în jurul capetelor lor şi să poată trage în piept şi mai multă nefericire. Poate, într-o oarecare măsură, şi ca să nu

stârnească mânie în privirile acelea bătrâne şi acuzatoare care rătăceau pe undeva pe sus, prin dosul obloanelor deschise. Apoi am avut impresia că privirea aceea îi zărise, fără să mă zărească însă şi pe mine: umbra doamnei s-a ivit o clipă la fereastră, rea şi necruţătoare, având parcă bastonul în mână, s-a răsfrânt în grădină, apoi s-a tras brusc înapoi, de parcă s-ar fi ferit de păcat. Am urcat pe nesimţite scara care ducea în balcon.

— Ceea ce numeşti tu poveşti nu sunt, de fapt, poveşti, ci realităţi! a zis Nilgün. Ele sunt necesare pentru a desluşi lumea.

— Eu ştiu toate acele poveşti şi contra-poveşti, a zis Faruk Bey, parcă puţin întristat.

— Ei, dar ce te-a apucat? a zis Nilgün. Că doar n-ai o poveste mai valoroasă!

— Da, ştiu că nu am! a zis Faruk Bey, plictisit. Dar asta nu este suficient pentru a crede, plin de emoţie, în celelalte poveşti.

— De ce?

— Trebuie să scăpăm de toate poveştile! a zis Faruk Bey.

Părea cam zbuciumat.

— Somn uşor! am zis. Eu mă culc.

— Sigur, a zis Nilgün. Tu culcă-te, Recep, căci am să strâng eu masa mâine dimineaţă.

— Dacă o laşi aşa, vin pisicile, a zis Faruk Bey. Ştiu că vin către ziuă, fără să le pese, obraznicele, că mă aflu aici!

Am coborât în bucătărie, am scos nişte caise din dulap, am pus lângă ele şi câteva vişine rămase de dinainte, le-am spălat şi le-am dus sus.

— Doamnă, v-am adus fructele.

N-a zis nimic. Le-am lăsat pe masă, am tras uşa după mine, am coborât, m-am spălat şi m-am dus în odaia mea. Uneori îmi dau seama deodată că miros într-un fel al meu. Mi-am pus pijamaua, am stins lumina, apoi am deschis binişor fereastra şi m-am băgat în pat. Aştept dimineaţa cu perna sub cap.

Când o să se facă ziuă, am să plec de acasă devreme. Am să mă duc pe la piaţă, poate că am să-l văd iar pe

Hasan pe acolo, apoi poate că am să mă întâlnesc cu altcineva, o să stăm de vorbă şi, cine ştie, poate că o să asculte ce-am să-i spun! Barem de-aş fi avut darul vorbirii! Atunci m-ar fi ascultat. Faruk Bey, aş fi zis eu atunci, beţi foarte mult, dacă o să continuaţi aşa, o să muriţi, Doamne păzeşte, de hemoragie intestinală, ca tatăl şi bunicul dumneavoastră! Mi-am amintit apoi de moartea lui Rasim – mâine la prânz am să mă duc la înmormântarea lui. O să urcăm coasta în urma sicriului, pe arşiţa amiezii. Am să-l văd pe Ismail, bună, frate, o să-mi zică, de ce nu vii niciodată pe la noi? Aceleaşi vorbe! Îmi aduc aminte cum ne-au dus la doctor, pe mine şi pe Ismail, mama şi tatăl nostru de la ţară. Doctorul le-a zis că era vorba de un nanism provocat de bătaia administrată la vârsta copilăriei mici, apoi le-a zis să ne scoată la soare. Poate că piciorul mezinului o să se dreagă dacă stă la soare. Bine, dar fratele lui mai mare? a întrebat mama. Eu îi ascultam cu atenţie: el n-o să se mai îndrepte, a zis doctorul, o să rămână mereu aşa, mic de stat, dar să ia hapurile astea, căci poate au să-i folosească la ceva. Am înghiţit hapurile, dar nu mi-au folosit la nimic. M-am gândit puţin la doamna, la bastonul şi la răutatea ei; nu te mai gândi, Recep! apoi m-am gândit la femeia aceea frumoasă. Femeia aceea frumoasă obişnuia să vină în fiecare dimineaţă, la nouă şi jumătate, la băcănie, pentru ca mai apoi, la măcelărie, să dau iar de ea. În ultima vreme nu se mai arăta. Era înaltă, zveltă, oacheşă şi mai mirosea şi frumos, până şi la măcelărie. Mi-aş fi dorit să stau de vorbă cu ea: nu aveţi slujitor, doamnă, dumneavoastră faceţi toate cumpărăturile, soţul dumneavoastră e om cu stare, nu-i aşa? Şi ce frumoasă era când stătea şi se uita la maşina de tocat carne! Nu te mai gândi, Recep! Şi mama era oacheşă. Biata mama! Asta s-a ales de noi. Sunt tot în casa asta, uite, uite, tot în casa asta! Gândeşti prea mult – nu te mai gândi, dormi! Doar dimineaţa nu stau să mă gândesc! Măcar de-aş adormi! Am căscat alene şi apoi mi-am dat seama deodată, cu un fior, că nu se auzea niciun sunet, nici măcar un trosnet. Ciudat! La fel ca în nopţile de iarnă. În nopţile reci de iarnă

chibzuiesc, rebegit de frig, la o poveste. Gândeşte-te şi acum la o poveste! La una dintre cele aflate prin ziare? La una dintre cele pe care ţi le spunea mama. Odată, cândva, unui padişah i se născuseră trei feciori, dar înainte de asta nu avusese niciun fecior şi tare se mai amăra dorindu-şi să aibă un fiu, aşa încât se ruga fierbinte la Dumnezeu. Nişte fii ca noi, mă întrebam eu în timp ce ne povestea mama, padişahul nu avea nici măcar nişte feciori ca noi?! Vai, bietul padişah, mi se făcea milă de el şi mi-era şi mai drag de mama, de Ismail şi de mine. De odaia, de lucrurile noastre... Dacă ar exista o carte ca basmele mamei şi ar avea slove mari, dacă aş citi şi iar aş citi din ea şi, în răstimpul ăsta, aş adormi cu gândul la ei, dacă i-aş visa pe ei, şi pe bietul padişah... Oare erau fericiţi? Toţi erau fericiţi pe vremuri. Omul e fericit în vis. Uneori se mai şi sperie. Chiar şi aşa, când te gândeşti dimineaţa la spaima aceea îţi place, nu-i aşa, îţi place spaima din vis? Îţi place, aşa cum îţi place să te gândeşti şi la femeia aceea frumoasă şi oacheşă pe care o vedeai la băcănie. Ei, haide acum, dormi frumuşel, cu gândul la femeia aceea frumoasă şi oacheşă!

20

După cină, când tata a pornit din vreme către cazinouri, cu lozurile lui cu tot, am plecat şi eu de acasă, fără să-i spun nimic mamei. Când am ajuns la cafenea, am văzut că veniseră cu toţii; mai apăruseră doi băieţi noi, iar Mustafa le explica ceva. M-am aşezat, fără să atrag atenţia nimănui, şi am ascultat ce spunea: da, zicea Mustafa, două superputeri doresc să-şi împartă lumea, iar evreul de Marx minte, pentru că ceea ce domină lumea nu este ceea ce el numeşte luptă de clasă, ci naţionalismul, iar cea mai naţionalistă ţară este Rusia, care este o ţară imperialistă. Apoi a spus că centrul lumii se afla în Orientul Mijlociu şi că Turcia era cheia Orientului Mijlociu. Apoi a arătat că superputerile deschiseseră, prin intermediul agenţilor lor, disputa cu privire la identitatea turcă sau musulmană pentru a ne diviza, pentru a sparge solidaritatea frontului antiimperialist: agenţii ăştia sunt peste tot, s-au infiltrat în rândurile noastre şi, din păcate, da, se pot afla chiar printre noi, a zis el. Am tăcut puţin cu toţii. După aceea, Mustafa ne-a explicat cât de uniţi eram noi pe vremuri şi cum reuşeam, tocmai din acest motiv, să le dăm bătăi de cap europenilor ălora perfizi, defăimători, imperialişti care spuneau că pe unde trec barbarii de turci nu mai mijeşte iarba, iar eu am avut impresia că auzeam răsunând potcoavele cailor noştri, care-i făceau pe creştini să tremure în nopţile reci de iarnă. Apoi, deodată, mi-am ieşit foarte tare din pepeni, pentru că unul dintre proştii ăia cu guler care se alăturaseră de curând mişcării noastre a zis:

— Bine, frate, dar dacă se descoperă petrol şi la noi, o să ajungem şi noi bogaţi şi o să ne dezvoltăm ca arabii?

Ca şi cum totul s-ar reduce la bani, la partea materială! Mustafa le-a vorbit din nou, răbdător; eu nu l-am mai ascultat, pentru că ştiam deja lucrurile alea, nu mai eram un ageamiu. Acolo era o gazetă, aşa că pus mâna pe ea, am citit-o şi m-am uitat şi la anunţurile pentru slujbe. Apoi, Mustafa le-a spus să revină noaptea târziu. Ei l-au salutat respectuoşi şi duşi au fost, ca să demonstreze că pricepuseră că disciplina înseamnă supunere absolută.

— În seara asta scriem pe ziduri? am întrebat eu.

— Da, a zis Mustafa. Aseară am scris, unde ai fost?

— Acasă, i-am răspuns eu. Învăţam.

— Învăţai? a zis Serdar. Sau căscai ochii la fete?

A rânjit ca un destrăbălat. Eu nu mă uit în gura lui, dar m-am speriat la gândul că Mustafa l-ar fi putut lua în serios.

— Azi dimineaţă l-am prins pe ăsta la plajă, trăgând cu ochiul la o fată, a zis Serdar. Fata e din lumea bună, iar el s-a amorezat de ea. I-a şterpelit şi pieptenele.

— I l-a şterpelit?

— Uite ce e, Serdar! i-am zis eu. Nu mă face pe mine hoţ, că ne supărăm rău!

— Ei bine, acum vrei să pretinzi că fata aia ţi-a dat pieptenele?

— Da, am zis eu. Bineînţeles că ea mi l-a dat!

— De ce să-ţi dea o asemenea fată pieptenele ei?

— Băiete, nu te duce pe tine mintea la asemenea lucruri!

— I l-a furat! a zis el. S-a îndrăgostit de ea, prostul, şi i l-a furat!

Mi-am ieşit deodată din fire şi am scos din buzunar cei doi piepteni.

— Uite, i-am zis eu, azi mi-a mai dat unul. Tot nu mă crezi?

— Ia să-l văd! a zis el.

— Uite-l, i-am zis eu şi i-am întins pieptenele roşu. Sper că azi dimineaţă te-ai lămurit ce-am să-ţi fac dacă nu mi-l dai înapoi!

— Pieptenele ăsta e foarte diferit de cel verde, a zis el. Nu e genul de pieptene pe care l-ar folosi fata aia!

— Am văzut-o folosindu-l cu ochii mei! am zis eu. Are unul la fel şi în geantă.

— Atunci, pe ăsta nu ţi l-a dat ea, a zis el.

— De ce nu? i-am zis eu. Nu putea să ia doi piepteni la fel?

— Bietul de el! a zis Serdar. I-a luat dragostea minţile, nu mai ştie ce spune!

— Nu mă crezi când îţi spun că o cunosc pe fata aia! am urlat eu.

— Cine e fata? a întrebat deodată Mustafa.

M-am fâstâcit şi mi-am spus: aşadar, Mustafa ascultă ce vorbim!

— S-a îndrăgostit de o fată din lumea ălora cu moţ, a zis Serdar.

— Aşa? a zis Mustafa.

— E de rău, frate! a zis Serdar.

— Cine e fata aia? a întrebat Mustafa.

— Pentru că-i tot şterpeleşte fetei pieptenii, a zis Serdar.

— Nu! am zis eu.

— Nu, ce? a zis Mustafa.

— Ea a fost cea care mi-a dat pieptenele ăsta!

— De ce ţi l-a dat? m-a întrebat Mustafa.

— Nici eu nu ştiu, am zis eu. Probabil că în dar.

— Cine e fata aia? a întrebat iar Mustafa.

— Când mi-a dat ea pieptenele ăsta verde, am vrut să-i dau şi eu ceva în schimb, aşa că i l-am cumpărat pe ăsta roşu, am zis eu. Dar, după cum a spus şi Serdar, pieptenele ăsta roşu e de calitate mai proastă, nu e pe potriva ăluia verde.

— Vrei să spui că ea ţi i-a dat pe amândoi? m-a întrebat Serdar.

— Cine e fata aia, te întreb? a ţipat Mustafa.

— Am cunoscut-o când eram mici! am zis eu, ruşinat. E cu an mai mare ca mine!

— E o fată din familia la care slugăreşte unchi-său, a zis Serdar.

— E adevărat? a zis Mustafa. Zi!

— Da, am zis eu. Unchiul meu lucrează la ei.

— Vrei să spui că fata aia din lumea bună îţi tot dăruieşte piepteni?

— Şi ce, nu poate? am zis eu. Doar ţi-am spus că o cunosc!

— Băi, te ţii de furtişaguri, tâmpitule ce eşti?! a ţipat deodată Mustafa.

M-am fâstâcit; îl auziseră cu toţii. M-au trecut toate apele, am tăcut, am lăsat capul în jos şi m-am gândit ce bine ar fi fost dacă nu eram acolo. Dacă aş fi fost acasă, nu şi-ar mai fi putut băga nimeni nasul în ciorba mea; aş fi ieşit în grădină, m-aş fi uitat la licăririle din depărtare şi aş fi privit emoţionat luminile dătătoare de fiori ale vapoarelor care se îndreptau tăcute către alte zări.

— Eşti hoţ? Răspunde-mi!

— Nu. Nu sunt hoţ ori ceva, am zis eu.

Apoi mi-a venit o idee, aşa că mai întâi am râs puţin, după care am zis:

— Bine! Am să vă spun adevărul! A fost o şotie. Azi dimineaţă am glumit cu Serdar ca să văd ce spune, numai că lui nu i-a picat fisa. Da, am cumpărat pieptenele ăsta roşu de la băcănie. Dacă vreţi, puteţi să vă duceţi să-l întrebaţi pe băcan dacă are piepteni ca ăsta. Pieptenele ăsta verde e al ei. L-a pierdut pe drum, iar eu l-am luat şi tocmai o aşteptam, ca să i-l dau.

— Ce eşti tu, sluga ei, ca să o aştepţi aşa?!

— Nu, am zis eu. Suntem prieteni. Când eram mici…

— Fraierul, s-a amorezat de o fată din lumea bună! a zis Serdar.

— Nu, am zis eu. Nu m-am amorezat.

— Dacă nu te-ai amorezat, de ce păzeşti pe la uşa ei?

— De-aia! am zis eu. Pentru că aş fi, de fapt, cu adevărat hoţ dacă nu i-aş înapoia un lucru care nu-mi aparţine, de-aia!

— Tipul ăsta ne consideră, probabil, la fel de proşti ca el! a zis Mustafa.

— Uite, îl vezi?! a zis Serdar. S-a amorezat rău de tot!

— Nu! am zis eu.

— Taci, măi prostule! a ţipat deodată Mustafa. Nici măcar nu-i e ruşine! Şi eu, care credeam că am să fac om din el! Am avut încredere când a venit şi mi-a zis să-i dau ceva mai important de făcut, căci credeam că avea ce face. El se ploconea însă pe lângă fetele din lumea bună!

— Nu sunt aşa!

— Umbli ca un somnambul de nu ştiu câte zile! a zis Mustafa. Aseară, când noi scriam pe ziduri, tu umblai pe la poarta ei?

— Nu.

— Ai să ne compromiţi şi pe noi cu furtişagurile tale! a zis Mustafa. Gata! Şterge-o de-aici!

Am tăcut puţin cu toţii. Eu m-am gândit ce bine ar fi fost să fiu acasă atunci, căci aş fi deschis în tihnă cartea de matematică.

— Individul n-are obraz! Tot mai lâncezeşte aici! a zis Mustafa. Nu-l mai vreau pe tipul ăsta!

M-am uitat la el.

— Las-o încolo, frate, nu exagera! a zis Serdar.

M-am uitat la el.

— Luaţi-l pe omul ăsta din faţa mea! Nu vreau să văd tipi amorezaţi de fete din lumea bună!

— Iartă-l! a zis Serdar. Uite, tremură! Am să fac eu om din el. Stai jos, Mustafa!

— Nu! a zis el. Plec!

Chiar că pleca!

— Nu se poate, frate! a zis Serdar. Ai să stai jos.

Mustafa se ridicase în picioare şi îşi făcea de lucru cu cureaua de la pantaloni. M-am gândit să mă ridic şi eu şi să-i trag una. Îl omor! Numai că, până la urmă, dacă nu vrei să rămâi singur, ajungi să le explici, ca să nu te înţeleagă greşit...

— Eu n-am cum să mă îndrăgostesc de ea, Mustafa!

— În seara asta o să veniţi voi, le-a zis Mustafa, după care s-a întors spre mine: Iar tu n-ai să te mai arăţi niciodată pe-aici! Nu ne-ai văzut şi nu ne-ai cunoscut!

Am stat să mă gândesc puţin. Apoi, deodată, am zis „stai!”, după care am continuat, fără să mă sinchisesc de tremurul din vocea mea:

— Ascultă-mă, Mustafa, căci acum ai să pricepi!

— Ce?

— Păi, n-am cum să mă îndrăgostesc de ea, am zis eu. Fata e comunistă.

— Ce? a zis el încă o dată.

— Da! am zis eu. Îţi jur, am văzut cu ochii mei!

— Ce-ai văzut? a ţipat el şi a făcut un pas spre mine.

— Gazeta. Citeşte *Cumhuriyet*. Îşi cumpără în fiecare zi ziarul *Cumhuriyet* de la băcănie. Stai jos, Mustafa, să-ţi povestesc! am zis eu, după care am tăcut, ca să nu-mi tremure vocea.

— Băi, încuiatule, doar nu te-oi fi îndrăgostit de o comunistă?! a urlat el.

Am crezut o clipă că avea să mă pocnească. Dacă m-ar fi lovit, l-aş fi mătrăşit!

— Nu, am zis eu. N-am cum să fiu îndrăgostit de o comunistă, şi-aşa mai departe. Când eram aşa nu ştiam că tot mai e comunistă.

— Când erai cum?!

— Când credeam că eram îndrăgostit de ea! am zis eu. Stai jos**,** Mustafa, căci am să-ţi explic!

— Bine, stau! a zis el. Ştii că o să-ţi meargă rău dacă mă minţi?

— Mai întâi stai jos şi ascultă ce am de zis! Nu vreau să mă înţelegi greşit. Am să-ţi spun!

Am tăcut puţin, după care am continuat:

— Ce-ar fi să-mi dai o ţigară?

— Te-ai apucat şi de fumat?

— Tăceţi şi daţi-i o ţigară! a zis Mustafa, sfârşind prin a se aşeza.

Yaşar mi-a dat o ţigară, dar n-a văzut că-mi tremura mâna, pentru că mi-a aprins-o el, cu chibritul. Apoi, băgând de seamă că aşteptau toţi trei, curioşi, să vadă ce urma să le spun, am chibzuit puţin.

— Când am dat cu ochii de ea la cimitir se ruga, am început eu. Aşa am ajuns că cred că nu era o fată din înalta societate, pentru că purta basma pe cap şi, văzând-o cum stătea cu palmele îndreptate în sus, către Dumnezeu, alături de bunica ei…

— Ce zice ăsta, băi? a spus Serdar.

— Taci! i-a zis Mustafa. Ce treabă aveai tu la cimitir?

— Lumea lasă uneori acolo flori, am zis eu. Din câte am înţeles, dacă tata îşi pune seara, când iese, câte o garoafă la butonieră, cei de pe la cazinouri cumpără mai multe lozuri. Du-te să vezi dacă nu găseşti flori, îmi zice el uneori.

— Bine!

— În dimineaţa aia, când m-am acolo să văd de flori, am văzut-o la mormântul lui taică-său. Avea capul acoperit şi-şi desfăcuse palmele în sus, către Dumnezeu.

— Minte! a zis Serdar. Am văzut cum arăta fata azi dimineaţă pe plajă: era goală puşcă!

— Nu, avea costum de baie, am zis eu. Dar când eram la cimitir nu ştiam că e aşa!

— Bine, dar fata aia e comunistă? a întrebat Mustafa. Sau mă duci de nas?!

— Nu, am zis eu. Aşa e. Îţi povestesc… Când am văzut-o acolo aşa, rugându-se, recunosc că m-am simţit tulburat. Pentru că în copilărie nu era aşa. Eu ştiu cum era fata asta când eram mici. Nu era nici rea, dar nici bună. Voi nu-i cunoaşteţi pe oamenii ăştia! Stând şi gândindu-mă aşa, m-am zăpăcit şi eu. Eram curios să ştiu cum este acum, şi aşa mai departe. În felul ăsta, m-am lăsat împins de curiozitate şi am început s-o urmăresc, asta şi ca să mă distrez un pic…

— Vagabond leneş, pierde-vară ce eşti! a zis Mustafa.

— E îndrăgostit, poftim! a zis Yaşar.

— Taci! i-a zis Mustafa. Cum ai aflat că e comunistă?

— Urmărind-o, am zis eu. Nu, pe atunci încă n-o urmăream. Atunci a intrat, din întâmplare, la băcănie, unde eu beam Coca-Cola, şi a luat un număr din *Cumhuriyet.* Aşa mi-am dat seama.

— Doar după asta ţi-ai dat seama? m-a întrebat Mustafa.

— Nu, nu doar după asta, am zis eu, apoi am tăcut puţin, după care le-am spus: Venea în fiecare dimineaţă la băcănie şi-şi cumpăra câte un număr din *Cumhuriyet,* dar nu şi altă gazetă. N-am mai avut nicio îndoială. Şi-apoi, a rupt prietenia cu fetele din lumea bună de pe aici.

— Îşi cumpăra în fiecare dimineaţă câte un *Cumhuriyet, a* zis Mustafa. Iar tu ne ascundeai asta, pentru că încă mai erai amorezat şi te ţineai după ea, nu?

— Nu, am zis eu. A cumpărat ziarul *Cumhuriyet* în dimineaţa asta.

— Nu minţi, că te ard! a zis Mustafa. Adineauri ai spus că-şi cumpăra ziarul *Cumhuriyet* în fiecare dimineaţă.

— Se ducea în fiecare dimineaţă la băcănie şi cumpăra ceva de acolo, dar eu nu ştiam ce, am zis eu. Abia în dimineaţa asta am văzut că era ziarul *Cumhuriyet.*

— Ăsta minte, a zis Serdar.

— Nu ştiu, a zis Mustafa. Mai am puţin şi-l fac chisăliţă! A umblat după fata aia, ştiind foarte bine că e comunistă. Ei bine, dar cu pieptenii ăia ce e? Spune-mi adevărul!

— Ţi-l spun, am zis eu. Unul dintre ei i-a căzut în timp ce o urmăream. L-am luat de pe jos atunci. Cu alte cuvinte, nu l-am furat… Celălalt este pieptenele mamei, jur!

— De ce-ai umbla cu pieptenele mamei tale la tine?

Am mai tras un fum din ţigară şi am tăcut, pentru că ştiam acum că nu intenţionau să mă creadă, indiferent de ce le-aş fi spus.

— Cu tine vorbesc! a zis el.

— Bine, am zis eu. Dar nu mă credeţi. Acum jur că spun adevărul! Da, pieptenele ăsta roşu nu e al mamei. Am zis adineaori că e al ei pentru că-mi era ruşine. Pe ăsta l-a cumpărat ea astăzi de la băcănie.

— Odată cu gazeta?

— Odată cu gazeta. Puteţi să-l întrebaţi pe băcan.

— Vrei să spui că după aceea ţi l-a dat ţie?

— Nu! am zis eu, apoi am tăcut puţin şi am spus: După ce a plecat ea, mi-am cumpărat şi eu un pieptene roşu.

— De ce? a ţipat Mustafa.

— De ce? am zis eu. Nu pricepi de ce?

— Îi ard una peste bot! a zis Serdar.

Dacă n-ar fi fost acolo Mustafa, i-aş fi arătat eu, numai că Mustafa ţipa:

— Pentru că eşti îndrăgostit, prostănacule?! De-acum ştiai că e comunistă. Eşti iscoadă?

M-am gândit că orice i-aş fi spus, tot nu m-ar fi crezut, aşa că iar am tăcut, dar după aceea a ţipat atât de tare, încât m-am gândit să-i mai spun o dată, pentru ultima oară, ca să fie absolut convins că nu mai eram îndrăgostit de o comunistă. Am aruncat ţigara pe jos şi am stins-o cu piciorul, aşa cum fac oamenii relaxaţi. Apoi am luat pieptenele roşu din mâna lui Serdar, l-am îndoit puţin în mână, l-am răsucit şi am zis:

— Dacă ai găsi un pieptene aşa de frumos şi de ieftin ca ăsta, cu douăzeci şi cinci de lire, n-ai vrea nici tu să ratezi ocazia să-l iei, am zis eu.

— Naiba să te ia, mincinos prost ce eşti! a ţipat Mustafa.

Atunci m-am decis definitiv să tac. Nu mai am de gând să vorbesc cu voi, domnilor, bine?! Am să plec, de fapt, în curând acasă, indiferent dacă mă vreţi sau nu alături de voi. Am să mă apuc de învăţat la matematică, iar apoi, într-o bună zi, am să mă duc în Üsküdar şi am să le zic să-mi dea ceva important de făcut: cei din Cennethisar nu fac altceva decât să se numească unii pe alţii iscoade, daţi-mi ceva important de făcut! Am să plec, de fapt, curând acasă; acum am să citesc ziarul ăsta, pe care l-am lăsat la jumătate. Am despăturit ziarul şi m-am apucat să citesc din el, fără să le mai acord importanţă…

— Ce să facem acum, domnilor? a zis Mustafa.

— Cu băcanul care continuă să vândă *Cumhuriyet*? a întrebat Serdar.

— Nu, a zis Mustafa. Nu la băcan mă refer! Ce să facem cu prostul ăsta care e îndrăgostit de o comunistă? La asta mă refer!

— Iartă-l, frate! a zis Serdar. Nu-l lua în serios, căci îi pare rău de multă vreme!

— Adică să-l las să pice în plasa comuniştilor?! a ţipat Mustafa. Ăsta o să dea fuga imediat şi o să-i povestească fetei totul!

— Să-i tragem o chelfăneală? a şoptit Serdar.

— Nu putem să-i facem nimic comunistei? a zis Yaşar.

— Să-i facem ce i-au făcut fetei din Üsküdar!

— Trebuie să-i administrăm o lecţie şi băcanului! a zis Serdar.

Apoi au continuat să discute în şoaptă şi au vorbit despre ceea ce le făceau comuniştii oamenilor noştri din Tuzla, au vorbit despre mine ca despre un handicapat, şi despre o fată care fusese spânzurată cu capul în jos, pe vaporul de Üsküdar, pentru că citea *Cumhuriyet,* dar şi despre multe altele, numai că eu nu le dădeam atenţie şi-mi vedeam de citit. Citeam gazeta şi-mi ziceam că nu eram şofer experimentat, cu carnet de profesionist luat în regim de urgenţă, nu eram operator telex care ştia engleza, nu aveam experienţă în tâmplăria de aluminiu pentru jaluzele, nu eram asistent de farmacie care se pricepea la optică, nu eram electrician care-şi satisfăcuse stagiul militar şi putea răspunde la telefon, nici mecanic la banda de confecţionat pantaloni, fir-ar să fie, dar tot aveam să mă duc într-o bună zi la Istanbul ca să realizez ceva important, da, da, m-am gândit la treaba aceea importantă şi, pentru că n-aveam cum să ştiu exact despre ce era vorba, am vrut să mai arunc o privire asupra evenimentelor de seamă de pe prima pagină a gazetei, parcă pentru a-mi vedea numele acolo şi pentru a-mi da seama ce aveam de făcut, dar paginile se amestecaseră şi nu mai izbuteam să o găsesc pe prima dintre ele. Aveam impresia că-mi pierdusem propriul viitor, nu că răvăşisem gazeta. Încercam să-mi ascund mâinile, ca să nu vadă ei că tremurau, când Mustafa a ţipat:

— Cu tine vorbesc, prostule! Când se duce fata aia la băcănie?

— Ha?! am zis eu. După plajă.

— Prostule! De unde să ştiu eu la ce oră se duce ea la plajă?!

— Se duce la plajă la nouă-nouă şi jumătate.

— Ai să-ţi cureţi singur rahatul!

— Bine, a zis Yaşar. S-o bată!

— Nu, n-o s-o bată! a zis Mustafa. Fata te cunoaşte, nu?

— Sigur! am zis eu. Ne salutăm.

— Handicapatule! a zis Mustafa. Tot se mai umflă în pene cu ea!

— Da, a zis Serdar. De asta îţi zic să-l ierţi.

— Nu! a zis Mustafa. Nici chiar aşa!

S-a întors către mine:

— Ascultă-mă! a zis el. Mâine, la nouă şi jumătate, am să fiu acolo. Ai să mă aştepţi! Care dintre băcani e ăla? Ai să mi-l arăţi tu! Vreau să văd şi eu, cu ochii mei, cum cumpără fata aia ziarul *Cumhuriyet!*

— Îl cumpără în fiecare dimineaţă! am zis eu.

— Taci! a zis el. Dacă îl cumpără, am să-ţi fac un semn. Atunci ai să te duci la ea şi ai să-i iei ziarul din mână. Ai să-i spui că noi nu-i vom îngădui pe comunişti aici. Apoi ai să rupi ziarul şi ai să-l arunci. Ai băgat la cap?

N-am zis nimic.

— Ai băgat la cap? a zis el. Auzi ce-ţi spun eu?

— Aud, am zis.

— Bravo! a zis el. N-am să-i las pe comunişti să-ţi pună pielea pe băţ, oricât ai fi tu de şacal handicapat! De-acum am să fiu mereu cu ochii pe tine. Iar în seara asta ai să vii să scrii pe ziduri cu noi! Nici vorbă să te duci acasă!

Am vrut să-l omor pe Mustafa acolo, pe loc! Dar până la urmă tot tu ai să dai de belea, Hasan! N-am zis nimic. Apoi am mai cerut o ţigară, iar ei mi-au dat.

21

Cüneyt a deschis deodată fereastra şi a ţipat în beznă că toţi profesorii sunt apucaţi şi, în timp ce el icnea – toţi profesorii, toţi dascălii –, Gülnur a izbucnit în râs şi a zis ăsta s-a cherchelit, zboară, vedeţi, copii, iar Cüneyt ţipa poponarilor, anul ăsta m-aţi picat pur şi simplu, ce drept aveţi voi, băi, să vă jucaţi cu viaţa mea, şi apoi, deodată, au venit Ceylan şi Funda, şşşt, Cüneyt, ce faci, se poate, la ora asta, uite, e trei noaptea, au zis ele, iar în timp ce ele spuneau că vecinii dorm, că toată lumea doarme, Cüneyt a zis să-i ia dracu' pe vecini, lasă-mă, dragă, vecinii sunt mână în mână cu profesorii, iar Ceylan a zis altădată n-o să mai ai parte de asta şi a încercat să-i ia din mână ţigara cu iarbă, numai că Cüneyt nu i-a dat-o, toţi fumează, a zis el, de ce numai eu sunt vinovat, iar Funda a ţipat atunci, ca să se facă auzită prin muzica şi zarva aia infectă, atunci, taci, taci şi nu mai urla, bine, iar Cüneyt s-a liniştit brusc şi şi-a uitat parcă într-o clipă toată sastiseala şi toată ura şi a început să se legene încet pe ritmurile muzicii pop-rock care-mi zgâria mie urechile, apoi au plecat, trecând printre luminile pâlpâitoare pe care le instalase Turan pentru ca încăperea să semene cu o discotecă, iar eu m-am uitat la Ceylan, dar ea nu părea să se fi supărat prea tare, era frumoasă şi zâmbea uşor, deopotrivă cu tristeţe şi melancolie, Doamne, o iubesc pe fata asta, nu ştiu ce să fac, ajută-mă, ce situaţie penibilă, oare o să ajung şi eu, până la urmă, ca toţi amărâţii ăia de tineri turci şi blegi, cu chipurile pline de coşuri, care se îndrăgostesc şi plănuiesc

imediat să se însoare, la fel ca indivizii ăia în călduri de la şcoală care le dispreţuiesc pe fete, dar apoi stau şi scriu toată noaptea poezii de dragoste lacrimogene şi păstrează chestiile alea pline de sentimente jenante în dosare pe care le dosesc de toată lumea, pentru ca dimineaţa să facă semne obscene, relaxaţi la ideea că sunt nişte bărbaţi desăvârşiţi, ajunge, nu te mai gândi la asta, Metin, mi-e scârbă de toţi, eu n-am să semăn niciodată cu ei, eu am să fiu un magnat mondial, detaşat, afemeiat, da, da, iar când ai să-mi vezi într-o zi fotografia prin gazete, în compania contesei de Rouchfoltien, iar în anul următor ai să citeşti în revista *Time*, care ne va surprinde, pe mine şi pe Lady Cutare, în timp ce ne plimbăm de mână prin Alpii italieni, despre viaţa cotidiană, privată a marelui savant fizician turc din America, iar apoi ai să mă vezi pe prima pagină a ziarului *Hürriyet*[39] într-o ditamai fotografia făcută la sosirea mea în Turcia, cu iahtul particular, în vederea unei croaziere, însoţit de cea de-a treia soţie a mea, care va fi singura fiică a unui milionar mexican ce a făcut avere din petrol, ai să te gândeşti, oare, Ceylan, în ziua aceea, că-l iubeşti pe Metin, vai, Doamne, ce mult am băut, şi iar m-am uitat la Ceylan, şi în timp ce mă uitam la chipul ei frumos, îndobitocit de ţigara cu marijuana din care trăsese de vreo două-trei ori, am auzit deodată că cineva din mulţimea aceea smintită, drogată, euforică începuse să mugească, Doamne, îi auzeam urlând ca lupii şi, nu ştiu de ce, îmi venea şi mie să mugesc, să ţip, şi, uite, urlam şi eu odată cu ei, mai întâi mi-a ieşit din gâtlej un chiot fără nicio noimă, apoi, când m-am pornit pe nişte răgete disperate, animalice, Gülnur mi-a zis deodată tu să taci, Metin, tu să taci, căci n-ai niciun drept să fi te alături, după care mi-a zis, arătându-mi ţigara răsucită pe care o ţinea între degete, tu nu tragi, iar eu am zâmbit, de parcă ar fi vorba de o glumă, după care i-am spus, cu gravitate, eu am dat gata o sticlă de whisky, pricepi, dragă, o sticlă de whisky e

[39] În traducere, „Libertatea” – cotidian de largă circulaţie, de orientare liberală, naţionalistă şi seculară, fondat în anul 1948 de către Sedat Simavi.

mai ceva decât ţigările voastre imbecile, care au puţină marijuana, şi-apoi sticla mea nu trece din mână în mână, eu sug singur din ea, numai că nu mă asculta, laşule, prudentule, tu de ce nu tragi, măcar de Turan să-ţi fie jenă, cu ce drept îi strici tu băiatului ultima noapte dinainte de plecarea în armată, îmi zicea ea, iar eu i-am zis atunci bine, după care m-am întins şi i-am luat ţigara dintre degete, uite, Ceylan, cum trag eu din ţigară, la fel ca tine, te iubesc, am mai tras puţin, iar Gülnur mi-a zis aaa, aşa, apoi am mai tras puţin şi i-am dat ţigara înapoi, şi atunci Gülnur şi-a dat seama că mă uitam la tine, Ceylan, şi a izbucnit în râs, şi a zis uite, Metin, şi a ta zboară, va trebui să tragi mai mult ca s-o ajungi din urmă, iar eu m-am gândit: Ceylan, s-a referit la tine ca la a mea, şi am tăcut, iar Gülnur m-a întrebat dacă am de gând să te cuceresc, eu am tăcut şi Gülnur a zis dacă nu te grăbeşti, Metin, o să ţi-o şterpelească Fikret, uite, scriu asta aici, şi a făcut un gest de parcă de parcă ar fi scris ceva cu vârful gros al ţigării, însă eu am tăcut din nou, iar când ea a întrebat unde era Fikret, eu am dat peste cap paharul pe care-l aveam în mână şi, în timp ce o ştergeam de acolo, ca să nu facă o scenă, zicându-i că mă duceam să-mi umplu din nou paharul, Gülnur a mai râs o dată în hohote, şi în timp ce bâjbâiam după sticlă pe întuneric, Zeynep, despre care nu reuşeam să-mi dau seama de unde se ivise, m-a cuprins deodată în braţe şi mi-a zis hai să dansăm, te rog, Metin, uite ce frumoasă e muzica, iar eu am zis bine şi, în timp ce o îmbrăţişam, mi-am zis ia uitaţi-vă, să nu credeţi că mă gândesc de dimineaţa până seara la Ceylan, uitaţi, dansez cu grăsana de Zeynep, numai că m-am plictisit repede, pentru că se uita la mine galeş, ca o pisică tihnită care abia şi-a umplut pântecul, şi a început să facă pe romantica cu mine, iar în timp ce mă întrebam cum să scap de ea, cineva îmi trăgea şuturi în fund, fir-ar să fie, au stins şi luminile şi ţipau sărutaţi-vă, sărutaţi-vă, iar eu am profitat de întuneric, am împins la o parte chestia aia caldă ca o pernă uriaşă şi am tulit-o, şi în timp ce bâjbâiam după whisky şi pahare m-a pocnit în faţă o pernă adevărată, bine, aşa, am tras şi eu un

pumn zdravăn în beznă şi l-am auzit pe Turgut gemând, apoi am dat, în uşa bucătăriei, de Vedat şi am văzut că-mi arunca o privire de cretin, după care s-a întins către mine şi mi-a zis ce eveniment frumos, frăţioare, nu-i aşa, iar eu i-am zis ce frumos e aici, iar el m-a întrebat, cuprins de mirare, cum, nu ştii, ne-am logodit acum, şi şi-a pus mâna afectuos pe umărul lui Sema, ca un soţ serios care-şi cunoaşte responsabilităţile, nu-i aşa că e foarte bine, frate, iar eu am zis că era foarte bine, iar el a zis da, e un eveniment minunat, ne-am logodit, nu ne feliciţi, şi ne-am sărutat din nou, Sema a părut deodată gata să plângă, eu m-am zăpăcit şi, tocmai când să fug de-acolo, Vedat m-a prins, aşa că iar ne-am sărutat, iar eu mă temeam ca nu cumva să ne vadă fata aia, englezoaica, şi să ne creadă poponari, şi mi-am amintit cum la şcoală, la internat, toţi erau preocupaţi să-i facă pe ceilalţi să pară poponari, dracu' să vă ia, nebunii, bolnavii, handicapaţii, perverşii se purtau cu cei spâni de parcă ar fi fost poponari, noroc că eu sunt păros, oare oi fi aşa, sigur, se poate spune că sunt, dacă vreau pot să-mi las şi mustaţă, nici nu mi-ar sta rău, eu sunt păros, e drept că, o dată, mojicul ăla de Süleyman mi-a făcut semnul ăla obscen cu degetul, dar şi eu i-am plătit-o când m-am urcat pe el, în timp ce dormea, şi l-am făcut de baftă în tot dormitorul, pentru că dacă n-aş fi făcut aşa indivizii ăia în călduri, sălbaticii, sălbaticii, mi-ar fi făcut şi mie ce-i făcuseră bietului Cem, dar linişteşte-te, Metin, de ce le dai importanţă, anul viitor ai să fii în America, numai că mai ai înainte un an în care trebuie să rezişti în ţara asta de handicapaţi, şi vă previn, Faruk şi Nilgün, că dacă la anul n-am să mă pot refugia în America din lipsă de bani, o să aveţi de tras de pe urma mea, m-am gândit eu, şi, în cele din urmă, am găsit bucătăria, slavă Domnului, i-am văzut acolo pe Hülya şi pe Turan, Hülya plânsese iar Turan îşi vârâse căpăţâna lui cheală sub robinet, apoi, când m-a văzut, s-a îndreptat de mijloc şi mi-a tras un pumn zdravăn, iar apoi, când eu am zis măi, unde sunt sticlele şi paharele, paharele sunt acolo, mi-a zis el, fără să arate spre nimic, iar când eu am zis totuşi, unde, mi-a zis păi, uite, acolo, şi iar

n-a arătat în nicio direcţie, şi în timp ce eu deschideam şi închideam la loc dulapurile, în căutarea lor, Turan a luat-o pe Hülya în braţe şi s-au sărutat cu sete, muşcându-se şi vrând parcă să-şi scoată dinţii unul altuia, iar în timpul acesta eu mă gândeam că şi noi am putea să facem la fel, Ceylan, apoi au mai scos nişte sunete ciudate, iar când Hülya, care reuşise să-şi desprindă gura de gura lui Turan, a zis gâfâind o să treacă, dragul meu, o să treacă şi o să se sfârşească şi asta, Turan s-a ambalat deodată şi i-a zis ce pricepi tu din armată, doar bărbaţii fac armata, după care s-a ambalat şi mai tare, s-a desprins din braţele ei şi a răcnit cine nu face armata nu e bărbat, şi mi-a mai tras un pumn în spate şi a zis băi, eşti bărbat sau nu, eşti bărbat sau nu, mai şi râzi, eşti chiar atât de sigur de tine, bine, atunci vino să ne măsurăm puterile, să vedem cât de bărbat eşti, şi în timp ce-şi ducea mâna către nasturii de la şliţ, Hülya i-a zis ce faci, te rog, nu face asta, Turan, iar el a zis bine, peste două zile plec, dar o să ne distrăm şi mâine seară la fel, bine, iar Hülya i-a zis dar dacă tatăl tău o să zică ceva, iar Turan a urlat mă cac în gura mitocanului ăluia, ajunge, măi, dacă eşti tată, poartă-te ca un tată, de ce să fiu eu obligat să termin liceul pentru că vrei tu, acum mă mai trimiţi şi să fac armata, ce sunt eu, prostănacule, înţelege-ţi băiatul, ce fel de tată eşti tu, eu nu sunt bun de nimic, bine, îţi mai şi trosnesc maşina, să-ţi iau şi Mercedesul, uite, mă jur, am să intru şi cu el într-un stâlp, Hülya, să priceapă odată, nu, a icnit Hülya, potoleşte-te, Turan, te rog, a zis ea, după care Turan mi-a mai tras un pumn, iar apoi a prins să se legene pe ritmurile de pop-rock care răzbăteau din camera alăturată şi a părut să uite de noi, şi s-a făcut treptat nevăzut prin fumul ţigărilor cu marijuana, pe fondul luminilor care clipeau în amurgul muzicii, iar Hülya alerga după el, eu mi-am zis să-mi pregătesc, în cele din urmă, băutura, apoi am dat de Turgut, hai, mi-a zis el, vino şi tu, o să facem baie goi în mare, eu m-am emoţionat deodată, cine, cine, am întrebat eu, iar el a râs, prostule, bineînţeles că fetele nu vin, şi nici Ceylan, iar când a zis el asta m-am zăpăcit şi m-am gândit

la tine, Ceylan, cum de au priceput imediat cu toţii că te iubesc, cum de şi-au dat seama că nu mă mai pot gândi decât la tine, am cugetat eu, unde eşti, Ceylan, pierdută în fum, negură şi muzică, măcar de-ar deschide cineva ferestrele, te-am căutat, Ceylan, unde eşti, fir-ar să fie, te-am căutat şi iar te-am căutat, fără să mă îngrijorez, iar apoi, când am văzut, în cele din urmă, că dansai şi când l-am văzut pe Fikret alături de tine, mi-am zis potoleşte-te, Metin, nu le da importanţă, aşa că m-am dus şi m-am oploşit într-un cotlon, aşa cum fac cei care nu dau importanţă, mi-am băut whisky-ul şi, în timp ce mă gândeam că mă făcusem criţă, vai, Doamne, muzica s-a oprit o clipă brusc, cineva a pus „muzica măcelarului”[40], haida, haida, şi toţi s-au apucat să danseze după noile ritmuri, pentru că se antrenaseră pe la nunţile handicapaţilor din clasa de mijloc, ne-am prins de braţ, eu te ţineam pe tine de un braţ, Ceylan, şi mă uitam pe furiş, bineînţeles că Fikret te prinsese de celălalt braţ şi începuserăm să ne rotim, Doamne, cum adică în stil turcesc, asta era la nunţile mătuşilor şi ale rudelor noastre îndepărtate, iar când s-a rupt cercul am format un şir lung ca un tren, am dat roată salonului, după care unul dintre capetele şirului a ieşit în grădină, am ieşit cu toţii în grădină, apoi am intrat pe cealaltă uşă, simt apăsarea mâinii frumoase a lui Ceylan pe umăr, mă întreb ce-or zice vecinii, am intrat în bucătărie iar acolo noi ne-am rupt de tren, dar nu şi Fikret, şi am rămas amândoi, Ceylan, iar în bucătărie am văzut-o pe Sema deschizând frigiderul şi plângând, în timp ce se uita în el, şi l-am auzit pe Vedat cum zicea, ca un soţ serios, hai, dragă, să te duc acum acasă, iar Sema plângea, uitându-se stăruitor în frigider, de parcă acolo s-ar fi aflat ceva care-ţi stârnea plânsul, şi Vedat zicea ce-o să zică maică-ta, s-a făcut târziu, şi Sema zicea maică-mea mă dezgustă, dar încă de pe-acum te-ai coalizat cu ea, iar când Vedat a zis dă-mi măcar cuţitul ăla, Sema a aruncat deodată pe jos cuţitul pe care-l ţinea în mână, iar eu ţi-am pus atunci mâna pe umăr, Ceylan, de

[40] Dans popular specific mai ales nunţilor din zona Marmara.

parcă aş fi făcut un gest banal şi de parcă te-aş fi apărat de cine ştie ce pericole, da, da, noi, împreună, uitaţi-vă la noi, am intrat în cameră, toată lumea urlă, ţopăie iar eu sunt foarte fericit pentru că tu te sprijini de mine, numai că ea s-a desprins brusc de mine şi a plecat în fugă, nu ştiam unde s-a dus şi tocmai mă întrebam dacă să mă duc şi eu după ea când am văzut că ne aflam din nou unul lângă altul, am observat că dansam cu toţii la grămadă, am văzut că o ţineam de mână, pentru ca apoi să constat că iar dispăruse, numai că acum nu mai avea importanţă, acum pricepuseră cu toţii, iar eu eram foarte fericit şi de-abia mă mai ţineam pe picioare, mă gândesc deodată că n-am să te mai văd niciodată şi atunci mă cuprinde o spaimă grozavă, Ceylan, şi mă gândesc, nu ştiu de ce, că n-am să te pot face să mă iubeşti în veci, şi te caut cu disperare, Ceylan, unde eşti, te doresc, Ceylan, Ceylan, unde eşti, unde eşti, draga mea, pierdută prin fumul, şi prin ceaţa, şi prin culorile astea explozive, şi printre perne, şi printre pumnii, şi răcnetele, şi sunetele astea oribile, te caut şi parcă aş fi în copilărie, când mă gândeam că toţi aveau o mamă care să îi sărute când se întorceau acasă seara, numai eu nu, şi mă simt mizerabil şi neputincios, la fel ca atunci când eram la internat şi mă simţeam singur, la sfârşit de săptămână, şi când aveam oroare de mine şi de singurătate, şi când mă gândeam că nimeni din familia mătuşii nu mă iubea, iar acum mă gândesc că toţi au bani, numai eu nu, şi tocmai de aceea trebuie să fac mari descoperiri şi să mă îmbogăţesc în America, bazându-mă pe creativitatea şi pe inteligenţa mea, dar la ce bun toate aceste complicaţii, la ce bun America, Ceylan, o să locuim unde vrei tu, dacă vrei, rămânem aici, Turcia nu e chiar o ţară de rahat, se deschid prăvălii, magazine noi, într-o bună zi va lua sfârşit şi anarhia asta oarbă, fără sens şi vom putea găsi în magazinele din Istanbul tot ceea ce se vinde şi în magazinele din Europa, din America, hai să ne căsătorim, căci eu am o minte foarte bună, iar în clipa asta am în buzunar exact paisprezece mii de lire, nimeni de aici nu are atâţia bani, dacă vrei tu am să mă angajez undeva şi am să

avansez în grad sau, dacă vrei, o să ne convingem amândoi că banii nu sunt chiar atât de importanţi, nu-i aşa, Ceylan, unde eşti, o să ne ducem amândoi la facultate, unde eşti, Ceylan, sper că n-ai plecat cu Fikret, cu maşina, nu se poate aşa ceva, te iubesc foarte mult şi, poftim, te văd deodată, Doamne, stând singură acolo, într-un colţ, însinguratã mea, micuţa mea, sărmana mea, frumoasa mea, îngerul meu, ce s-a întâmplat, de ce eşti necăjită, spune-mi, poate te supără părinţii tăi, spune-mi, am să mă aşez lângă tine, de ce eşti atât de melancolică şi de fără speranţă, vreau să te întreb, dar nu te întreb, tac, iar apoi, când vorbesc ca să spun şi eu ceva, din gura mea se revarsă, la fel ca de obicei, cele mai mizerabile şi mai plate vorbe şi te întreb fără noimă dacă eşti foarte obosită, iar tu îmi iei vorbele în serios şi spui eu, da, mă doare puţin capul, stau de multă vreme aşezat lângă tine fără să spun nimic, pentru că din nou nu reuşesc să-mi găsesc cuvintele, şi tocmai sunt pe cale să mă îndobitocesc de atâta muzică, de atâta plictiseală când Ceylan izbucneşte într-un hohot de râs vesel, plin de viaţă şi-mi zice, uitându-se la moaca mea tâmpă, arăţi foarte simpatic şi prietenos aşa cum eşti acum, Metin, hai, spune, cât face 27 x 17, iar atunci, nu ştiu de ce, mă supăr deodată pe mine şi întind mâna către umărul tău, şi apoi capul tău frumos îmi cade, legănându-se, pe piept, se sprijină de pieptul meu, îţi simt capul acolo, simt această fericire incredibilă, simt mireasma părului şi a pielii tale, şi apoi tu spui pe neaşteptate nu e deloc aer aici, Metin, oare să nu ieşim puţin, şi ne ridicăm imediat, Doamne, ieşim împreună, da, uite, ieşim împreună din vacarmul ăla groaznic, şi, poftim, eu stau cu mâna pe umărul tău, ne rezemăm unul de altul, ne sprijinim unul pe altul, fugim de muzică şi de gloata aia dezgustătoare ca doi îndrăgostiţi neputincioşi, singuratici care se susţin unul pe altul prin dragostea pe care şi-o poartă, în lumea asta vulgară, urâtă, înspăimântătoare, şi, uite, îi lăsăm pe toţi în urmă şi păşim împreună pe străzile tăcute, pustii, melancolice, pe sub copaci, şi ne uităm la luminile colorate şi tăcute ale cazinourilor din zare, şi vorbim, înţelegându-ne

şi intuindu-ne unul pe altul în profunzime, ca nişte îndrăgostiţi care le stârnesc tuturor invidie nu doar prin dragostea pe care şi-o poartă, ci şi prin prietenia lor profundă, şi îi spun cât de plăcut este aerul curat, iar Ceylan îmi spune că nu se teme atât de tare de părinţii ei, că tatăl ei este, de fapt, un om bun la suflet, dar că sunt puţin cam prea tradiţionalişti, în timp ce eu îi spun că, din păcate, eu n-am reuşit să-i cunosc prea bine pe părinţii mei, care au murit, iar Ceylan îmi spune că vrea să vadă lumea, să studieze jurnalismul, să devină ziaristă şi îmi cere să nu mă iau după starea ei de moment, pentru că, zice ea, aici ne distrăm tot timpul, altceva nu facem, dar eu nu vreau să fiu aşa, eu vreau să fiu ca femeia aceea, oare cum se numea, ziarista aceea italiană[41] care realiza mereu interviuri cu mari personalităţi, care discuta cu Henry Kissinger[42] şi cu Anwar el-Sadat[43], da, ştiu, trebuie să fiu şi foarte cultivată ca să ajung ca ea, tu eşti într-o oarecare măsură aşa, Metin, dar eu nu sunt în stare să stau să citesc de dimineaţa până seara, am dreptul să-mi mai şi trăiesc viaţa, uite, pentru că anul acesta am trecut clasa fără corijenţe vreau să mă distrez, nu se poate să citeşti mereu, la noi la şcoală era un băiat de felul ăsta şi, până la urmă, a înnebunit, l-au internat la ospiciu, tu ce zici, Metin, eu nu zic

---

[41] Oriana Fallaci (1929-2006).

[42] Diplomat american (n. 1923), foarte activ pe scena politică internaţională în anii 1960 şi, mai ales, 1970, când a fost secretar de stat al Administraţiei americane, în perioada preşedinţilor Richard Nixon şi Gerald Ford. A primit Premiul Nobel pentru Pace în anul 1973, pentru contribuţia adusă la încetarea conflictului din Vietnam; personalitatea şi acţiunile sale au rămas însă controversate, fiind adeseori supuse unor critici severe.

[43] Muhammad Anwar el-Sadat (1918-1981), preşedinte al Egiptului, după ce fusese de două ori vicepreşedinte în mandatul lui Gamal Abdel Nasser. A promovat un şir de reforme economice, în tentativa de a asigura independenţa economică a ţării. În perioada mandatului său a avut loc războiul cu Israelul (1973), urmat de acordul de pace de la Camp David (1978), într-o perioadă în care diplomaţia americană era dominată de Henry Kissinger. Anwar el-Sadat a fost asasinat de un ofiţer fundamentalist în timpul unei parade organizate cu ocazia aniversării independenţei Egiptului.

nimic, mă gândesc doar că eşti frumoasă şi continui să vorbeşti despre tatăl tău, despre şcoală, despre prieteni, despre proiectele de viitor, despre ideile tale referitoare la Turcia şi la Europa, şi eşti frumoasă, eşti frumoasă aşa, la lumina palidă a lămpilor de pe stradă, care se strecoară printre frunze şi ţi se răsfrânge pe chip, eşti gânditoare, eşti frumoasă când tragi din ţigară luându-ţi un aer îndurerat, de parcă ai purta pe chip problemele nespus de confuze ale vieţii, eşti la fel de frumoasă şi în timp ce-ţi arunci spre spate şuviţa de păr de pe frunte, Doamne, eşti atât de frumoasă încât oricine şi-ar dori pe loc să facă un copil cu tine, ce-ar fi să ne ducem pe plajă, am zis eu deodată, uite ce frumos arată, nu e ţipenie de om, ce calmă e marea, ha, a zis ea, bine, şi ne-am dus pe plajă, şi în timp ce păşeam pe nisipul tăcut, Ceylan şi-a scos încălţările, şi le-a luat în mână şi am păşit amândoi de-a lungul ţărmului, picioarele ei răspândeau pe nisip o lumină despre care nu ştiam de unde izvora, mi-a povestit şi mai multe despre şcoala ei şi despre ceea ce voia să facă în viaţă, apoi şi-a vârât încetişor picioarele acelea fermecătoare în apa întunecată şi misterioasă, iar atunci mi s-a părut că era deopotrivă lângă mine şi de neatins, şi în timp ce ea împroşca cu apă şi vorbea mi s-a părut că era grosolană, şi atrăgătoare, şi nepăsătoare, şi nimicitoare, şi neruşinată, şi incredibilă, şi ucigătoare, şi nu mai aveam ochi decât pentru picioarele ei care stârneau valuri în apă ca nişte peştişori ispititori şi, în timp ce spunea că-şi dorea să trăiască ca o europeană, fără să asculte ce-i spuneam, eu percepeam căldura umedă şi lipicioasă, şi mirosul de alge şi mare, şi mireasma pielii ei, şi tocmai mă uitam la picioarele acelea vii, care înaintau cu mişcări sexuale şi care luceau în apă ca fildeşul, gândindu-mă la propria-mi singurătate, când m-am pomenit repezindu-mă în apă încălţat şi îmbrăţişând-o, Ceylan, te iubesc foarte mult, ce faci, a zis ea, râzând mai întâi, te iubesc, am zis eu şi am vrut s-o sărut pe obraz, Metin, eşti beat rău, mi-a zis ea, după care probabil că s-a speriat, pentru că am tras-o cu forţa la mal, am luat-o pe sus şi ne-am rostogolit amândoi pe nisip, ea se zbătea sub mine iar

mâna mea îi căuta sânii şi îi strângea în căuşul palmelor, în vreme ce ea spunea nu, nu, nu, Metin, ce faci, ai înnebunit, eşti beat, te iubesc foarte mult, ziceam eu, nu se poate, zicea Ceylan, am sărutat-o pe obraji, pe urechi, pe gât şi i-am adulmecat mireasma de necrezut, dar ea m-a împins la o parte, eu i-am spus din nou te iubesc foarte mult şi, când ea m-a îmbrâncit iar, am văzut negru în faţa ochilor, ce drept ai tu să mă împingi ca pe un nenorocit, am zis, şi am apăsat-o şi mai tare în jos, i-am ridicat poalele, iată, picioarele acelea lungi, arse de soare, nemaipomenite palpitau sub mâinile mele, iar trupul acela cald, pe care-l credeam îndepărtat, de neatins, zăcea între picioarele mele, mi se părea incredibil, ca în vise, îmi desfăcusem şi fermoarul de la pantaloni, dar ea tot mai continua să spună nu şi să mă împingă, de ce, Ceylan, de ce, te iubesc atât de mult, apoi, deodată, când m-a împins din nou, ne-am îmbrâncit de parcă am fi fost un câine şi-o pisică şi ne-am rostogolit, ce stupid, poftim, totul e atât de fără speranţă, ne rostogolim pe nisip, iar ea continuă să spună că nu se poate, eşti beat, bine, bine, nu sunt atât de netrebnic, uite, gata, bine, te las, dar ce mare lucru dacă ne-am fi împreunat, dar nu, eu nu sunt un desfrânat, îmi ziceam doar să te sărut puţin şi te fac să pricepi că te iubesc, numai că n-am putut să mă abţin din pricina căldurii, atât şi nimic mai mult, ce vulgar, şi absurd, şi prostesc e totul, bine, gata, te-am lăsat, trage-te de sub mine, pentru ca mădularul ăsta al meu să se înfigă în nisipul rece şi fără noimă, domolindu-se, înainte de a fi apucat să-şi ia avânt şi să-şi afle liniştea, bine, bine, te las, îmi trag fermoarul, îmi răsucesc chipul spre cer şi mă uit în gol la stele, lasă-mă, bine, dă fuga la prietenii tăi şi povesteşte-le tot, aoleu, copii, băgaţi de seamă, Metin ăsta e un ciudat, a tăbărât pe mine, e bădăran, mitocan, de fapt, asta era clar dinainte, nu pare să fie nicio diferenţă între el şi dezmăţaţii ăia ale căror fotografii apar prin ziare, vai, Doamne, Ceylan, îmi vine să plâng, bine, îmi iau valiza şi mă întorc la İstanbul, s-a terminat cu aventura asta de la Cennethisar, aşadar, dacă vrei să te culci cu o fată, în Turcia, trebuie să fii

milionar sau să te căsătoreşti cu ea, gata, am învăţat lecţia, anul viitor am să fiu, de fapt, în America, iar până la sfârşitul acestei veri am să le dau lecţii de matematică şi de engleză elevilor de liceu, poftiţi, prostănacilor, costă două sute cincizeci de lire ora şi, în timp ce eu am să strâng bani toată vara, în căsuţa caldă şi deprimantă a mătuşii, Fikret şi Ceylan… nu, nu, ce nedreptate, fetele nu trebuie momite cu bani, ci cu inteligenţă, cu talent, cu înfăţişare plăcută, dar las-o încolo, Metin, ce importanţă are, uită-te la stelele astea, ce noimă au stelele astea strălucitoare şi atât de pâlpâitoare, oamenii se uită la ele şi recită poezii, dar oare de ce or recita poezii ca şi cum chiar ar simţi ceva, e absurd, li se întunecă minţile şi numesc asta sentiment, nu, ştiu de ce recită poezii, pentru că totul se reduce la cucerirea femeilor şi la parale, da, tâmpiţii, chestia este să-ţi pui mintea la treabă, când am să mă duc eu în America, am să fac imediat o descoperire în domeniul fizicii, ceva care nu-i dă prin cap nimănui, ceva foarte simplu, dar în acelaşi timp fundamental, iar descoperirea o să apară imediat în *Annalen der Physik, în* care şi-a publicat şi Einstein primele descoperiri şi, după ce voi fi dobândit faimă şi bani, cei de la noi au să vină şi au să mă implore ei, haide, te rugăm, oferă-le şi compatrioţilor tăi secretele şi formulele rachetelor pe care le-ai trimis în spaţiu, ca să-i asaltăm cu rachete pe greci, iar eu, neavând din păcate timp, am să vin doar o săptămână pe an la vila mea din Bodrum, care o să fie şi mai mare decât vila miliardarului Ertegün din Bodrum, iar atunci, Doamne, poate că Fikret şi Ceylan vor fi deja căsătoriţi, dar de unde scorneşti asemenea lucruri, între ei nu e nimic, m-a cuprins deodată spaima, Ceylan, Ceylan, unde eşti, poate că m-a lăsat aici şi a plecat, iar acum le povesteşte tuturor cu sufletul la gură cum mai aveam puţin şi o siluiam, dar nu, nu i-am dat voie să mă terfelească, numai că nu e chiar atât de ordinară, poate că a plecat de pe ţărm şi le-a spus, am să mă fac de râs, dar poate că, totuşi, n-a plecat, n-am cum să-i cer scuze, poate că aşteaptă să mă rog de ea în genunchi, nu sunt nici măcar în stare să ridic capul ca să văd unde e

acum, sufăr groaznic, ce mizerie, sunt singur cuc pe plajă, n-am pe nimeni şi asta din cauza voastră, mamă şi tată, de ce v-aţi prăpădit atât de devreme, niciun părinte nu-şi lasă copilul aşa, singur-singurel, şi se duce de pe lumea asta, măcar dacă mi-aţi fi lăsat vreo moştenire grasă, căci atunci, cu paralele alea, aş fi semănat cu ei, numai că nici vorbă de cheag, nu mi-aţi lăsat moştenire decât un umflat, un tolomac de frate mai mare şi o soră obsedată de ideologii, mai sunt, sigur, ramolita de bunică-mea şi piticul ei, precum şi casa aia tâmpită, igrasioasă, oribilă, care stă să cadă, dar pe care n-o demolează, dar nu, eu am s-o demolez, naiba s-o ia, ştiu, bineînţeles, de ce n-aţi făcut parale, laşilor, v-a fost frică de viaţă, n-aţi avut suficient curaj pentru matrapazlâcurile care se cer a fi făcute pentru lovele, ca să faci bani ai nevoie de curaj, şi de talent, şi de avânt, iar eu am aşa ceva şi am să mă îmbogăţesc însă, cu toate astea, mi-e milă de voi, mi-e milă şi de halul în care mă aflu, şi de singurătatea mea, şi tocmai mă gândeam stăruitor la voi şi la propria-mi singurătate şi mă temeam ca nu cumva să mă pufnească plânsul când, deodată, am auzit vocea lui Ceylan: plângi, Metin, m-a întrebat ea, prin urmare n-a plecat, eu, nuuu, de ce să plâng, am zis eu, mă simţeam tare încurcat, atunci e bine, a zis Ceylan, aşa mi s-a părut, hai, ridică-te, să ne întoarcem, Metin, a mai zis ea, bine, bine, am zis eu, mă ridic acum, dar am continuat să zac acolo, fără să mă clintesc, şi să mă uit prosteşte la stele, iar Ceylan a zis iar hai, Metin, ridică-te, după care mi-a întins mâna, m-a tras spre ea şi m-am ridicat, mă ţin cu greu pe picioare, mă clatin, uitându-mă la Ceylan, asta este, aşadar, fata la care m-am repezit mai adineauri, ce ciudat, fumează de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, ce faci, i-am zis eu, ca să mă aflu-n treabă, bine, mi-a răspuns ea, mi s-au rupt nasturii de la bluză, a continuat ea, dar fără supărare, iar atunci m-am simţit jenat la gândul că era o persoană atât de caldă şi de bună la suflet, Doamne, nu-mi dau seama ce ar trebui să fac, am tăcut puţin, te-ai supărat pe mine, am întrebat-o, eram foarte beat, nu mi-o lua în nume de rău, am zis, nu, nu, a zis ea, nu m-am supărat, se mai întâmplă

şi asemenea lucruri, amândoi suntem beţi, iar eu m-am intimidat şi am întrebat-o ei bine, la ce te gândeşti, Ceylan, şi ea a spus la nimic, nu mă gândesc la nimic, hai să ne întoarcem, şi tocmai făceam cale întoarsă când mi-a văzut încălţările ude şi a râs şi atunci iar am vrut s-o îmbrăţişez, nu mai pricep nimic, iar Ceylan a zis dacă vrei, trecem pe la tine, să-ţi schimbi pantofii ăştia uzi, iar eu m-am zăpăcit şi mai tare, am ieşit de pe plajă şi am mers pe străzile pustii fără să scoatem o vorbă, am mers şi iar am mers şi am tras în piept mireasma de caprifoi, de iarbă uscată şi de beton încins care se ridica din grădinile răcoroase, cufundate în beznă, iar când am ajuns la poarta grădinii noastre mi s-a făcut ruşine de aerul deplorabil al casei părăginite şi coşcovite şi tocmai mă înfuriam pe blegii ăia şi mă uitam către lampa din odaia bunicii, care era încă aprinsă, când am văzut, vai, Doamne, că fratele meu aţipise la masa din balcon, că tot mai continua să stea acolo, pe întuneric, după care umbra lui s-a mişcat, nu dormea, se legăna pe picioarele din spate ale scaunului, la ora aceea târzie din noapte, ba nu, la ora aceea timpurie din zori, iar eu i-am zis bună, să vă fac cunoştinţă, Ceylan, Faruk, fratele meu mai mare, au fost încântaţi de cunoştinţă, am simţit mirosul greţos de băutură care se revărsa din gura fratelui meu, apoi am dat repede fuga sus, ca să nu-i las prea mult singuri, mi-am schimbat rapid ciorapii şi pantofii, iar când am coborât, Faruk începuse:

Luna ta se arată puţin câte puţin în noapte, Naili,
Nu merită, oare, să înduri lumi întregi de tristeţe a aşteptării?

declama el, aţi priceput, desigur, că era vorba de versurile lui Naili[44], dar după ce le-a recitat, grăsanul s-a umflat în

[44] Naili (m. 1666) a fost unul dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai literaturii otomane târzii, pe care a încercat să o înnoiască sub raport formal, fără a se abate însă foarte mult de la temele şi sistemul metaforic specifice acesteia. A fost preţuit în mod deosebit de unii autori din secolul al XIX-lea, care se opuneau preluării mimetice a genurilor literare occidentale, militând în schimb pentru revitalizarea formelor artistice şi a categoriilor estetice tradiţionale.

pene ca un cocoş, înfoindu-şi guşa de parcă ar fi fost ale lui şi a continuat să recite:

Sunt atât de ameţit de băutură încât nu mai percep ce este lumea,
Cine sunt eu, cine este paharnicul, ce este vinul rubiniu.

Nu ştiu ale cui sunt versurile astea, a zis el, sunt din *Cartea călătoriei* de Evliya Çelebi, a zis Ceylan, care se uita zâmbind la butoiul otoman cu alcool ce stătea în faţa ei cu gura căscată, pregătindu-se să asculte şi alte versuri, numai că eu i-am spus fratelui meu, ca să n-o mai lungească, îmi dai cheile de la maşină, plecăm, iar el a zis cum să nu, domnul meu, de acord, cu o singură condiţie, frumoasa domnişoară trebuie să-mi răspundă la o întrebare, da, „nu mai pricep ce este lumea”, spuneţi, vă rog, Ceylan Hanım, vă numiţi Ceylan, nu-i aşa, ce nume frumos[45], spuneţi-mi, vă rog, Ceylan Hanım, ce este lumea, ce înseamnă toate aceste lucruri, copacii, cerul, stelele, masa şi sticlele astea goale, da, ce părere aveţi, a întrebat el, iar Ceylan i-a aruncat o privire simpatică, prietenoasă, dar n-a zis nimic, apoi i-a aruncat o privire sfioasă, care sugera „tu ştii mai bine”, iar eu, ca să schimb vorba şi să nu-l las pe beţivul de frate-meu să stăruie, am zis măi, lampa din odaia bunicii tot mai e aprinsă, aşa că ne-am răsucit cu toţii şi ne-am uitat o clipă în sus, cu gândul la ea, după care eu am zis hai să mergem, Ceylan, apoi am urcat în Anadolul de plastic şi, în timp ce porneam motorul şi plecam, m-am înfiorat întrebându-mă ce-ar fi putut crede Ceylan despre grădina aceea care duhnea a cimitir, despre casa în paragină, despre umflatul de frate-meu care pirotea acolo şi despre mine, da, îşi zicea ea probabil, numai un individ care are o asemenea casă, o asemenea maşină şi o asemenea familie poate tăbărî peste fetele de pe plajă în toiul nopţii pe motiv că nu e nimeni prin preajmă, dar nu, Ceylan, vreau să-ţi explic totul, numai că n-avem timp, uite, aproape că am ajuns la Turan, dar nu, trebuie să mă asculţi, am cugetat eu, după care am virat şi m-am năpustit

[45] În traducere, „gazelă”.

cu maşina pe coastă, iar când Ceylan m-a întrebat încotro mergeam, i-am zis că ne duceam să luăm puţin aer, ea n-a zis nimic, aşa că am mers mai departe, mă gândeam că era momentul să-i explic dar, pentru că nu ştiam cum să încep, nu făceam decât să accelerez mai departe şi, în timp ce coboram panta în viteză, chibzuiam de unde s-o apuc cu explicaţiile, apoi a început panta, iar când am coborât din nou, tot nu izbutisem încă să încep, dar apăsam atât de tare pe acceleraţie încât Anatolul începuse să zăngăne din toate încheieturile, Ceylan nu zicea nimic, bine, atunci, am apăsat şi mai tare pe acceleraţie şi, în timp ce viram, partea din spate a maşinii a derapat, dar Ceylan tot n-a zis nimic, am ajuns la şoseaua Istanbul-Ankara, şi, în timp ce ne uitam la maşinile care treceau prin faţa noastră, am întrebat şi eu aşa, într-o doară, dacă să şicanăm alte maşini în trafic, numai că Ceylan a zis să ne întoarcem, eşti foarte beat, bine, m-am gândit eu, vrei să scapi de mine, dar măcar ascultă-mă puţin, vreau să-ţi explic, am să-ţi spun şi ai să mă înţelegi, eu sunt un om bun, chiar dacă nu sunt bogat, ştiu foarte bine ce gândiţi voi şi care vă sunt regulile, şi eu sunt la fel ca voi, Ceylan, vreau să-ţi explic toate aceste lucruri, dar ori de câte ori mă pregătesc să ţi le spun, lucrurile mi se par groaznic de vulgare şi de ipocrite şi atunci nu-mi rămâne altceva mai bun de făcut decât să apăs pe acceleraţie, bine atunci, măcar uită-te să vezi că nu sunt un individ de două parale, pentru că tipii de două parale sunt laşi, pe câtă vreme eu nu, uite, merg cu rabla asta de maşină cu o sută treizeci de kilometri pe oră, e clar, ţi-e frică, poate că o să şi murim, accelerez şi mai tare şi când o să înceapă panta, curând, o să zburăm şi o s-o mierlim, iar când am s-o mierlesc eu, colegii mei de internat au să organizeze un turneu de pocher în memoria mea şi au să-mi facă o placă de marmură pe mormânt din banii pe care au să li-i smulgă, în timpul partidelor, bitangilor bogaţi, canaliile, am accelerat şi mai tare, dar Ceylan tăcea mai departe, iar atunci m-am gândit că eram într-adevăr foarte aproape de moarte, Doamne Dumnezeule, i-am văzut pe unii care umblau, legănându-

se, pe mijlocul străzii, de parcă ar fi hoinărit pe plajă, iar când am apăsat, neliniştit, pe frână, maşina s-a răsucit într-o parte, ca o barcă, şi a început să alunece, şi în ce timp ce ne îndreptam spre ei, tipii au zbughit-o în toate direcţiile, cu nişte bidoane în mâini, maşina a continuat să mai alunece puţin şi a intrat pe câmp, apoi, când s-a izbit de ceva şi s-a oprit, motorul a amuţit şi am auzit greierii, am întrebat-o pe Ceylan dacă se speriase, dacă păţise ceva, nu, mi-a răspuns ea, era cât pe ce să-i călcăm, iar apoi, când am văzut că veneau în fugă spre noi şi că aveau în mâini nişte bidoane cu vopsea am înţeles despre ce era vorba, scriau mesaje pe ziduri, erau anarhişti şi, pentru că n-aveam deloc intenţia să mă iau la harţă cu trei derbedei pe tema „bine că nu s-a întâmplat nimic, de ce nu eşti atent, băi”, mi-am zis să pornesc imediat maşina, numai că maşina n-a pornit, aşa că am mai încercat o dată şi, din fericire, de data aceasta a pornit şi, în timp ce dădeam înainte şi înapoi, ca să intru pe şosea, cei trei derbedei au ajuns la maşină şi au început să înjure, blochează portiera, Ceylan, am zis eu, şi tocmai când făceam iar manevre ca să ies cu maşina în drum, probabil că l-am izbit pe unul dintre proşti ăia, pentru că a ţipat şi au început cu toţii să izbească cu pumnii în partea din spate a maşinii, aţi ajuns prea târziu, tâmpiţilor, am ieşit în şosea, hai, la revedere, am scăpat, după care am văzut ce scria pe zidul din faţă: Yeni Mahalle urma să fie mormântul comuniştilor, iar ei aveau să-i elibereze pe Sclavii Turci, bine, bine, bravo, măcar nu sunt comunişti, ne-am îndepărtat în viteză, te-ai speriat, Ceylan, am întrebat-o eu, nu, mi-a răspuns ea, şi mi-am dorit să mai vorbim puţin despre cele întâmplate, dar mi-a dat răspunsuri monosilabice, aşa că la întoarcere am tăcut amândoi, am mers fără să scoatem o vorbă, am tot mers şi când, în cele din urmă, am parcat Anadolul în faţa casei lui Turan, Ceylan a sărit imediat din el şi a dat fuga înăuntru, iar eu m-am dus să văd ce se întâmplase cu maşina, nu era prea mare lucru, dacă grăsanul de frate-meu şi-ar fi folosit salariul ca să schimbe cauciucurile alea uzate, nu ca să-şi ia sticle cu rachiu, nu ni s-ar mai fi întâmplat beleaua aia,

oricum, scăpaserăm ieftin, aşa că am intrat în casă şi i-am văzut pe toţi tolăniţi, lungiţi pe fotolii, pe canapele, pe jos, erau pe jumătate duşi, sufocaţi de fum, de parcă ar fi aşteptat ceva, moartea, o înmormântare sau sfârşitul a ceva mai important decât asta, dar pentru că nu ştiau ce anume aşteptau îi cuprinsese disperarea pentru că erau, parcă, sastisiţi nu doar de aşteptare, ci şi de casele, de bărcile cu motor, de maşinile, de fabricile şi de lucrurile pe care le aveau şi aşteptau zadarnic, fără să ştie ce aşteptau, poftim, Mehmet scoate din gură rând pe rând, cu migală, sâmburii cireşelor pe care le-a mâncat şi-i proiectează concentrat, de parcă ăsta ar fi ultimul lucru grăitor din lume, în capul lui Turgay, iar Turgay, care stă lungit pe podeaua umedă, înjură răbdător fiecare sâmbure care-l nimereşte-n cap, gemând neputincios, apoi eu văd bălţile de pe jos, formate din apa care încă mai picură din furtunul vârât pe geam, din lichidul scurs din sticlele răsturnate şi din vomă, văd că Zeynep doarme, că Fafa şi-a cufundat privirile fără expresie într-o revistă de modă, că Hülya depune săruturi mărunte pe capul lui Turan, care sforăie, cu gura deschisă, şi că ceilalţi o ascultă pe Ceylan, care le povesteşte de aventura noastră cu ţigara în gură şi atunci nu mai ştiu ce, cum, pentru ce, de ce trebuie să fac şi să gândesc, şi totul se învălmăşeşte şi, dându-mi seama că n-am să mai pot face legătura cu nimic, mă prăbuşesc terminat într-un fotoliu, iar Fafa, care ridică capul din revista pe care o ţine în mână, spune haideţi, haideţi, copii, răsare soarele, haideţi să facem ceva, să ne ducem să mâncăm ciorbă de burtă, să mergem la pescuit, haideţi, copii, haideţi, haideţi, haideţi!

22

— Aţi reuşit să luaţi numărul de înmatriculare al maşinii? i-a întrebat Mustafa.

— Era un Anadol alb, a zis Serdar. Dacă l-aş mai vedea o dată, l-aş recunoaşte.

— Ai reuşit să-i vezi cum trebuie pe ăia din el?

— Erau o fată şi un tip, a zis Yaşar.

— Le-aţi văzut mutrele? i-a întrebat Mustafa.

Cum nimeni n-a spus nimic, n-am spus nici eu: îl recunoscusem pe Metin, dar nu reuşisem să-mi dau seama dacă cealaltă persoană erai sau nu tu, Nilgün. Era cât pe ce să ne călcaţi, la crăpat de ziuă… Apoi, când i-am auzit pe ai noştri cum vă potopeau cu înjurături, n-am vrut să merg cu gândul mai departe: nu făceam decât să mâzgălesc pe ziduri nişte ditamai literele şi să-mi îndeplinesc misiunea. Serdar, Mustafa şi ceilalţi băieţi veniţi de curând stăteau mai la o parte şi fumau, dar ia uitaţi-vă la mine – eu îmi vedeam de scris, scriam ce urmau să le facă oamenii de pe-aici comuniştilor: urmau să-i bage în pământ, da, în pământ!

— Bine, ajunge acum, domnilor! a zis puţin mai târziu Mustafa. O să continuăm mâine noapte.

A tăcut puţin, după care mi-a zis:

— Bravo! Ai lucrat bine!

Eu nu i-am răspuns; ceilalţi căscau.

— Dar mâine dimineaţă să fii acolo! a zis el. Să văd ce ai să-i faci fetei…

Iar nu i-am răspuns; după ce s-au risipit cu toţii, am chibzuit, în drum spre casă, citind necontenit sloganurile pe care le aşternuserăm pe ziduri: oare tu să fi fost cea care stătea lângă Metin în maşină, Nilgün? De unde vă întorceaţi? Poate că bunica ta e bolnavă şi v-aţi dus să-i cumpăraţi medicamente... Sau poate că vă plimbaţi la răsăritul soarelui, căci cu voi nu e niciodată clar cum stau lucrurile. Ce făceaţi?! Mâine dimineaţă am să te întreb. Apoi mi-am amintit de Mustafa şi mi s-a făcut frică.

Mijise de ziuă, dar când am ajuns acasă am văzut că la noi încă mai era aprinsă lumina. Bine, tată! Închisese ferestrele, încuiase uşa şi dormea, dar nu în patul lui, ci singur, pe divan, bietul şontorog! mai întâi mi s-a făcut milă de el, dar apoi m-am şi supărat puţin. Am bătut în geam.

S-a sculat şi mi-a deschis, apoi a urlat la mine de mama focului şi am crezut că iar o să mă pocnească, dar nu – s-a apucat imediat să-mi ţină o predică despre greutăţile vieţii şi despre importanţa diplomei; când vorbeşte despre ele nu mă altoieşte. În timp ce-l ascultam, stăteam cu privirile aţintite înainte, ca să se potolească, dar tevatura nu dădea semne să se sfârşească doar cu ascultatul. După ce am muncit cât a fost noaptea de lungă şi după ce mi s-au întâmplat câte mi s-au întâmplat, nu mai pot să stau să te ascult şi pe tine! Am intrat, am luat o mână de cireşe din dulap şi, în timp ce mâneam din ele, aoleu, era cât pe ce să-mi ardă o scatoalcă; m-am tras brusc înapoi şi n-a reuşit să mă lovească decât peste mână, iar cireşele şi sâmburii s-au împrăştiat pe jos.

A continuat să vorbească şi în vreme ce culegeam resturile de pe jos, iar apoi, dându-şi seama că nu-l ascultam, a început să se roage de mine: băiete, băiete, de ce nu înveţi tu, şi aşa mai departe. Mi s-a făcut milă de el şi m-am întristat, dar ce era să fac?! Apoi, când mi-a tras una în umăr, mi-a sărit muştarul:

— Dacă mai dai în mine vreodată, fug de acasă, am zis eu...

— Pleacă, şterge-o! a zis el. Nu-ţi mai deschid niciodată fereastra!

— Bine, am zis eu. Eu îmi agonisesc, de fapt, singur banii!

— Nu mai minţi! a zis el. Ce faci la ora asta pe străzi?

Apoi, când a venit mama din camera de alături, i-a zis:

— Asta cică fuge de acasă! N-o să se mai întoarcă niciodată!

Vocea lui avea un ton ciudat, tremura la fel ca atunci când te apucă plânsul şi aducea cu urletul însingurat al unui câine bătrân, fără stăpân. Amărâţii ăia de câini lasă impresia că s-ar adresa unora pe care nu-i văd şi nu-i cunosc, de durere şi foame ce le este. Mi s-a urât. Mama îmi făcea semne din ochi să mă duc în camera de alături, aşa că m-am dus fără să mai zic nimic. Vânzătorul de lozuri cel olog a mai bodogănit puţin, a şi răcnit, după care a vorbit cu mama. Apoi, din fericire, au stins luminile şi au tăcut din gură.

Cât despre mine, m-am dus şi m-am întins în pat, la vremea când soarele se răsfrângea pe rama ferestrei, fără însă să mă dezbrac. Am stat aşa lungit şi m-am uitat la o crăpătură din tavan – m-am holbat la pata aia întunecată din care pică apă ori de câte ori plouă foarte tare. Cândva asemuiam pata aceea neagră cu un vultur: vulturul de pe vremuri părea să-şi deschidă aripile, să se repeadă asupra mea în timp ce dormeam şi să mă ia cu el, iar atunci avem impresia că n-aveam să mai fiu băiat, ci urma să mă transform în fată! Am stat să cumpănesc.

Am să mă duc la ea, la plajă, la nouă şi jumătate şi am să-i zic bună, Nilgün, mă recunoşti, uite, iar nu-mi răspunzi şi faci pe bosumflata, am să-i zic eu, numai că nu avem mult timp la dispoziţie pentru că suntem în pericol, am să-i zic, m-ai înţeles greşit, ei m-au înţeles greşit, acum am să-ţi explic totul, am să-i zic, am să-ţi explic, ei vor să ţip la tine, să-ţi iau ziarul din mână şi să-l rup, am să-i zic, arată-le, Nilgün, că nu e nevoie de toate astea, şi atunci Nilgün o să se ducă la Mustafa, care o să se uite la noi de departe, o să-l lămurească ce fel de om este ea, iar Mustafa o să se simtă jenat, şi poate că atunci Nilgün o să-şi dea seama că o iubesc, şi poate că n-o să se supere, ba poate chiar o să se

bucure, pentru că în viaţă se poate întâmpla orice, n-ai cum să ştii…

Tot mă mai uitam la aripile petei negre din tavan. Semăna cu un vultur, dar şi cu o gaie. Iar din ea şiroia apa. Cu foarte mult timp în urmă pata nu exista, pentru că tata nu ridicase încă odaia mea. Pe vremea aceea însă nu îmi era atât de ruşine că trăiam într-o cocioabă, că tata era vânzător, iar unchiul meu cel pitic, slugă pe la alţii. Nu, nu spun că nu-mi era ruşine deloc, pentru că pe atunci, când nu aveam încă fântână şi mă duceam cu mama la cişmea, mă temeam ca nu cumva să mă vezi acolo, Nilgün, căci tu şi Metin începuserăţi să mergeţi la vânătoare şi deveniserăm atât de buni prieteni încât, ştii tu, în toamna aceea, la început de octombrie, când cei din Beşevler, din casele acelea construite de curând, care arătau toate la fel şi care fuseseră mai apoi învăluite în iederă, se întorseseră la Istanbul, iar voi încă mai eraţi aici, tu şi Metin aţi venit într-o zi pe la noi cu puşca aia veche şi fandosită a lui Faruk, ca să ne ducem cu toţii la vânătoare de ciori, eraţi asudaţi pentru că urcaserăţi coasta pe care locuiam noi şi mama v-a dat apă, apă curată, de-a noastră, v-a dat să beţi din paharele alea noi, încasabile, marca Paşabahçe, iar tu, Nilgün, ai băut bucuroasă, însă Metin nu, poate pentru că i s-a părut că paharul nostru era murdar, poate pentru că i s-a părut că apa era murdară, apoi mama ne-a zis duceţi-vă, copii, dacă vreţi să vă luaţi nişte struguri din vie, dar când a întrebat-o Metin a cui era via, a zis că nu era a noastră, dar ce putea să se întâmple, era a vecinului, se poate aşa ceva, duceţi-vă, luaţi şi mâncaţi, a zis mama, dar voi, cei doi fraţi, n-aţi vrut să vă duceţi, iar atunci când te-am întrebat, Nilgün, dacă să mă duc şi să-ţi rup eu un strugure, tu mi-ai zis că nu, nu se putea aşa ceva, pentru că nu erau ai noştri, dar, cel puţin, tu ai băut din paharul acela nou, Nilgün, în vreme ce Metin n-a făcut nici măcar asta.

Soarele s-a ridicat şi mai mult pe cer şi aud păsările, care au început să cânte prin copaci. Ce-o face Mustafa? Oare veghează şi el, sau poate stă doar lungit, ori poate o fi adormit? Am stat să mă gândesc: nu peste multă vreme,

doar peste cincisprezece ani, când am să lucrez la fabrică, o să vină la mine... nu secretara, ci asistenta mea musulmană şi, când o să-mi spună au venit nişte „idealişti” care doresc o întrevedere cu dumneavoastră, se numesc Mustafa şi Serdar, eu am să-i spun să termin mai întâi ce am de făcut şi după aceea, iar când am să-mi sfârşesc treaba, lăsându-i să aştepte puţin, am să apăs pe buton, am s-o chem pe asistentă şi am să-i spun acum pot să-i primesc, să între, iar apoi Mustafa şi Serdar au să-mi spună, jenaţi, de ce au venit, înţeleg, desigur, am să le spun, îmi solicitaţi ajutorul, bine, cumpăr invitaţii în valoare de zece milioane de lire, dar nu le cumpăr pentru că m-aş teme de comunişti, ci pentru că mi-e milă de voi, mie nu mi-e frică de comunişti, eu sunt un om cinstit, n-am trişat niciodată când am făcut comerţ şi mi-am plătit an de an, fără întârziere, datoriile de caritate prescrise de islam, cât despre muncitorii mei i-am transformat în mici asociaţi, ei ţin la mine pentru că sunt un om cinstit, de ce să aibă încredere în sindicate şi în comunişti, căci ştiu la fel de bine ca mine că fabrica asta ne asigură tuturor pâinea, ştiu că nu există nicio diferenţă între mine şi ei, poftiţi, veniţi cu ei la masa de *iftar*[46] pe care am să le-o ofer în seara aceasta, sunt în relaţii foarte apropiate cu ei, conduc şapte mii de muncitori, iar când le voi spune lucrurile astea, Mustafa şi Serdar vor fi grozav de miraţi şi vor pricepe, în sfârşit, ce fel de om sunt eu, nu-i aşa că vor pricepe?

Camionul de gunoi al lui Halil urcă panta – îl recunosc după zgomot. Păsările au tăcut. M-am plictisit de vulturul din tavan, aşa că mă răsucesc în pat; acum mă uit în pământ. Pe jos umblă o furnică. Furnică, furnică, biată furnică! Întind degetul, o ating uşor şi rămâne bleagă. Ah, furnico, tu nu ştii că sunt alţii cu mult mai puternici decât tine! Eşti buimacă, alergi de nebună, iar când îmi aşez iar degetul în faţa ta, faci din nou cale întoarsă şi fugi. M-am mai jucat puţin cu furnica dar, până la urmă, mi s-a făcut milă de ea şi m-a cuprins sila de mine; am ajuns un ciudat!

[46] Masa de rupere a postului din luna Ramadan; aceasta are loc după chemarea la rugăciunea de seară şi este adeseori luată în comunitate.

Mi s-a urât şi am vrut să mă gândesc la lucruri bune, aşa că m-am gândit la ziua aceea minunată a biruinţei la care mă gândeam mereu.

În ziua aceea am să alerg de la un telefon la altul şi am să plasez ordine în stânga şi-n dreapta, iar în răstimpul acesta am să iau în mână ultimul receptor care mi se va întinde şi am să zic alo, acolo e Tunceli, am să zic în acea zi a biruinţei, alo, cum merge la voi, e în regulă, comandante[47], o să-mi zică vocea de la telefon, am făcut curăţenie aici, apoi am să-i mulţumesc şi, în cele din urmă, am să sun la Kars, alo, Kars, care e situaţia acolo, am să întreb eu, e aproape gata, şefule, au să-mi zică, suntem pe cale să-i lichidăm pe toţi, bine, am să zic eu, v-aţi făcut datoria cum trebuie, mulţumesc, am să zic eu, după care am să închid telefonul, am să ies din cameră şi, în timp ce am să intru într-o sală spaţioasă, flancat de numeroşii mei însoţitori, am să fiu întâmpinat cu ropote de aplauze de mii de delegaţi şi apoi, în timp ce ei vor aştepta curioşi să dau o declaraţie, am să le spun de la microfon prieteni, Operaţiunea „Fulgerul” a Idealiştilor a luat sfârşit în acest moment, în clipa aceasta am aflat că am zdrobit şi ultimele cuiburi ale rezistenţei roşii la Tunceli şi la Kars, oraşul nostru de la hotare, Paradisul Idealului nu mai este acum un vis, prieteni, iar în vreme ce eu am să spun că în Turcia n-a mai rămas în viaţă nici picior de comunist, ordonanţa mea o să-mi şoptească ceva la ureche, iar eu am să zic daaa, aşa, bine, vin imediat şi, după ce am să străbat culoare nesfârşite de marmură, am să ajung să te văd, în cea din urmă dintre cele patruzeci de încăperi păzite de gărzi înarmate, într-un colţ scăldat într-o lumină puternică,

[47] În turcă, *başbuğ* – supranume atribuit lui Alparslan Türkeş (1917-1997), fondatorul Partidului Mişcării Naţionaliste (în turcă, *Milliyetçi Hareket Partisi,* MHP). Militar de carieră, A. Türkeş s-a opus constant tendinţelor separatiste ale kurzilor, s-a situat în fruntea mişcării anticomuniste din Turcia şi s-a numărat printre membrii fondatori ai Contragherilei (în turcă, *Kontrgerilla),* ramura turcă a organizaţiei Gladio, apărută în perioada Războiului Rece sub egida CIA şi a MI6, ca structură a NATO. Türkeş a fost considerat, totodată, creatorul şi patronul spiritual al Tineretului Idealist *(Ülkücü Gençlik).*

pe tine, legată de un scaun, iar ordonanţa mea o să-mi spună a fost prinsă de curând, şefule, se pare că femeia asta roşie era lidera tuturor comuniştilor, iar eu am să-i zic dezlegaţi-o imediat, nu ne şade bine să legăm nici măcar mâinile unei femei, apoi ei au să te dezlege, eu am să le zic lăsaţi-ne singuri, vă rog, iar ordonanţa şi oamenii săi au să mă salute izbindu-şi cizmele unele de altele şi, când au să închidă uşile, am să mă uit la tine, arăţi mai frumoasă şi mai matură la patruzeci de ani, şi, în timp ce am să te servesc cu o ţigară, am să te întreb m-aţi recunoscut, tovarăşă Nilgün Hanım, iar tu ai să-mi spui jenată da, te-am recunoscut, o să se lase o clipă tăcerea şi o să ne măsurăm din ochi, iar apoi am să zic deodată am câştigat şi n-am lăsat Turcia pe mâna voastră, a comuniştilor, te căieşti, da, ai să zici tu, mă căiesc, iar când am să văd că îţi tremură mâinile, întinse către pachetul de ţigări din mâna mea, eu am să-ţi spun calmează-te, eu şi prietenii mei nu le facem niciodată rău femeilor şi fetelor, calmează-te, te rog, căci noi vom rămâne fideli până la capăt vechii morale a turcilor, care datează de mii de ani, de aceea să nu te temi, am să-i zic, căci nu eu am să vă pedepsesc, ci tribunalul istoriei şi al neamului nostru, iar tu ai să zici regret, regret, Hasan, iar eu am să-ţi zic regretul de pe urmă nu foloseşte, din păcate, la nimic şi, în timp ce am să-ţi mai spun din nefericire, nu pot să mă las purtat de propriile sentimente şi să te graţiez, pentru că eu sunt răspunzător, înainte de toate, în faţa poporului meu, am să văd deodată că începi să te dezbraci, Nilgün, ai să te dezbraci şi ai să te apropii de mine, exact ca-n filmul ăla erotic la care m-am dus pe şest în Pendik[48], ai ajuns ca dezmăţatele, ca stricatele, Doamne Dumnezeule, îmi mai şi spui că mă iubeşti, încerci să mă duci de nas, dar eu sunt ca sloiul de gheaţă, mi-e silă de tine, m-am înstrăinat şi, în vreme ce tu mă implori, eu chem gărzile şi le spun luaţi-o de aici pe Ecaterina asta, căci n-am de gând să repet greşeala lui Baltacı Mehmet

[48] District istanbulez, aflat pe ţărmul asiatic al oraşului, pe coasta Mării Marmara.

Paşa[49], neamul meu a avut mult de suferit de pe urma slăbiciunii lui Baltacı, dar zilele acelea au luat sfârşit, iar apoi, în timp ce gărzile au să te ia din faţa mea, ducându-te cu ele, eu am să mă retrag într-una dintre încăperi şi poate că am să plâng, am să mă las în voia propriilor simţăminte şi am să mă port cu mare asprime faţă de comunişti pentru că au putut să aducă o fată ca tine într-un asemenea hal, poate că doar din pricina asta, dar apoi lacrimile au să-mi sece şi am să consolez la gândul că am suferit zadarnic din pricina ta atâta amar de ani, iar când voi participa la ceremoniile prilejuite de victorie am să te uit cu totul, poate chiar în acea zi…

M-am plictisit de toate visările acelea absurde, aşa că m-am răsucit pe-o parte şi m-am uitat, de pe marginea patului, în jos: furnica plecase, dispăruse. Când ai şters-o? Soarele era de două suliţe pe cer. Mi-am adus aminte brusc de ceea ce aveam de făcut, aşa că am sărit din pat: am să întârzii!

M-am dus în bucătărie, am mâncat ceva, apoi am ieşit repede pe fereastră, fără să mă vadă nimeni, şi am plecat. Păsările reveniseră în copaci, iar Tahsin şi cu ai lui îşi înşirau coşurile cu cireşe pe marginea drumului. La mult timp după aceea, când am ajuns la plajă, am văzut că paznicul şi omul cu biletele veniseră, dar Nilgün nu se arătase încă. M-am dus pe dig şi m-am uitat la cutere. Picam de somn, aşa că m-am aşezat.

Da, am să-i dau telefon: alo, Nilgün Hanım, sunteţi în pericol, nu veniţi astăzi la plajă şi la băcănie, am să-i zic eu, şi nici nu ieşiţi din casă. Cine sunt? Un vechi prieten! Pac!

---

[49] Baltacı Mehmet Paşa (1662-1712) a fost mare-vizir al Imperiului Otoman în perioadele 1704-1706 şi 1710-1711, precum şi mare-amiral al flotei otomane (1704). A condus, printre altele, trupele otomane în bătălia de la Stănileşti, de pe Prut (1711), îndreptată împotriva armatelor ruse conduse de ţarul Petru I, în timpul Războiului ruso-turc din 1710-1711. Tratatul încheiat în aceste împrejurări s-a aflat la originea înlăturării ulterioare a lui Baltacı Mehmet Paşa. În epocă s-a vorbit insistent despre o posibilă relaţie sentimentală între marele-vizir otoman şi Ecaterina I a Rusiei, prin intermediul căreia Baltacı Mehmet Paşa ar fi fost convins să accepte termenii tratatului amintit.

Telefonul se închide, cu un sunet sec! Oare o să-şi dea seama cine sunt, o să-şi dea seama că o iubesc şi că vreau s-o feresc de primejdie?

Nu, eu ştiu că trebuie să le respectăm pe femei, nu să le smulgem ziarele din mâini şi să le rupem! Femeia este o fiinţă tristă, aşa că nu trebuie să ne purtăm urât cu ea; ce om bun e mama! Nu-mi plac cei care se uită la femei cu ochi răi; cei care le privesc fără să aibă alt gând decât să se culce cu ele sunt inşii în călduri, de joasă speţă, cu coşuri, bogătanii materialişti şi tipii murdari. Eu ştiu că trebuie să fiu politicos şi amabil – ce mai faceţi, intraţi mai întâi dumneavoastră; dacă eşti cu o femeie, trebuie să încetineşti de la sine la vederea unei uşi, iar mâna ta trebuie să se întindă singură ca s-o deschidă, fără ca tu să te gândeşti măcar la asta, şi să-i spui poftiţi, luaţi-o înainte; eu ştiu cum se vorbeşte cu fetele, cu femeile de seama voastră, oooo, fumaţi, ba chiar pe stradă, sigur, puteţi să fumaţi, aveţi şi dumneavoastră dreptul, eu nu sunt retrograd, pac, vă aprind ţigara scurt, cu bricheta mea în formă de locomotivă, pot să discut cu o femeie fără probleme, iar dacă vreau, dacă mă străduiesc puţin, chiar şi cu o fată, exact aşa cum aş vorbi cu un bărbat sau cu un coleg de clasă, fără să mă înroşesc la faţă, iar ele, văzând ce fel de om sunt, se fâstâcesc şi-şi dau seama că m-au înţeles greşit. Nici vorbă să le iau ziarul din mână şi să li-l rup! Poate că Mustafa n-a vorbit serios.

M-am plictisit de mare şi de cutere, aşa că m-am ridicat şi m-am întors pe plajă. Mustafa a spus-o doar în glumă, pentru că ştie şi el că, orice ar fi, nu trebuie să te porţi urât cu fetele. Am făcut-o ca să te pun la încercare, avea să-mi zică Mustafa, ca să văd dacă ai învăţat cu adevărat că disciplina înseamnă supunere oarbă! Nu e nevoie să te porţi urât cu fata pe care o iubeşti, Hasan!

Când am ajuns iar pe plajă, am văzut că Nilgün venise şi se lungise pe nisip, ca de obicei. Eram atât de somnoros că nici măcar nu m-am emoţionat! M-am uitat la ea ca la o statuie. Apoi m-am aşezat – te aştept, Nilgün!

Poate că Mustafa nici n-o să vină, m-am gândit eu. Probabil că a uitat; nu i s-a părut important sau a aţipit. Începe să apară gloata care goneşte spre plajă: maşini venite de la Istanbul, taţi, mame, copii, familii oribile, tâmpite, cu coşuri şi mingi gonflabile. Toţi sunteţi vinovaţi, aşa că o să vă primiţi pedeapsa! Mi-e silă.

Poate că n-am s-o fac, m-am gândit eu. Eu nu sunt genul ăsta de om! Atunci au să spună că nici măcar n-am fost în stare să-i iau comunistei ziarul din mână, darămite să-l mai şi rup! Ba chiar au să spună că pe vremuri eram „idealist”, iar acum am ajuns comunist: fiţi atenţi la Hasan Karataş din Cennethisar, nu-l primiţi printre voi! În cazul ăsta n-am să mă sperîu, ci am să săvârşesc fapte măreţe de unul singur, o să vedeţi voi cu toţii!

— Hei! Trezeşte-te, băi!

M-am speriat: era Mustafa! M-am ridicat imediat în picioare.

— A venit fata? m-a întrebat el.

— Da, e acolo, am zis eu. Cea în costum de baie albastru.

— Aia care citeşte? a zis el şi s-a uitat urât la tine, Nilgün. Ştii ce ai de făcut! a zis după aceea. Despre care dintre băcani era vorba?

I-am arătat, după care i-am cerut o ţigară. Mi-a dat, apoi a plecat şi a început să aştepte, stând la o oarecare distanţă.

Mi-am aprins ţigara şi m-am gândit, cu ochii aţintiţi către vârful ei: nu sunt un tâmpit, Nilgün, am să-i zic, sunt „idealist”, am anumite convingeri, aseară am scris cu toţii sloganuri pe ziduri punându-ne viaţa în pericol, uite, nici nu mi-au ieşit încă petele de vopsea de pe degete!

— Uite la tine, fumezi! Nu e păcat de tine? Eşti tânăr-tinerel!

Unchiul Recep! Avea nişte plase în mână.

— Fumez pentru prima oară, am zis eu.

— Aruncă ţigara aia şi întoarce-te acasă, puiule! mi-a zis el. Ce treabă ai tu iar aici?

Am aruncat ţigara, ca să plece de pe capul meu.

— Îl aştept pe un prieten, vrem să învăţăm împreună, am zis eu, dar nu i-am mai cerut bani.

— Taică-tău o să vină la înmormântare, nu?

A mai zăbovit puţin, apoi a plecat, legănându-se ciudat pe picioare, ca un cal ce trage singur o căruţă în susul pantei: tac-tac, tac-tac.

La puţin timp după aceea am văzut că Nilgün făcuse baie, ieşise din apă, iar acum venea spre mine. M-am dus la Mustafa şi i-am spus.

— Eu intru în băcănie, mi-a zis el. Dacă îşi cumpără ziarul *Cumhuriyet,* aşa cum ai zis tu, am să ies din prăvălie înaintea ei şi am să tuşesc. Ştii ce urmează să faci, nu-i aşa?

Eu n-am zis nimic.

— Ai grijă, sunt cu ochii pe tine, da? a zis el şi a plecat.

Eu am cotit pe o stradă lăturalnică şi am aşteptat. Mai întâi a intra Mustafa în băcănie. La puţin timp după aceea ai intrat şi tu, Nilgün. M-am emoţionat şi mi-am zis să-mi leg mai strâns şireturile de la pantofii de cauciuc; îmi tremurau mâinile. În timp ce aşteptam, m-am gândit că în viaţă se poate întâmpla orice. M-a luat parcă frica la ideea că într-o bună dimineaţă am să mă scol şi am să văd poate că marea a devenit roşie ca sângele, sau că ar putea să înceapă un cutremur, iar Cennethisarul s-ar despica în două, pe mijloc, şi din plajă ar ţâşni flăcări. M-am înfiorat.

Mai întâi a ieşit din prăvălie Mustafa, care s-a uitat către mine şi a tuşit. Apoi a ieşit Nilgün, cu ziarul în mână. M-am luat pe urmele ei. Mergea repede. Mă uitam la picioarele ei, care călcau pe pământ şi apoi se ridicau în aer ca nişte vrăbii: dacă tu crezi că mă poţi duce de nas cu vraja picioarelor tale, te înşeli amarnic! Ne-am îndepărtat de gloată. M-am uitat în urmă şi am văzut că nu mai era nimeni în spatele meu în afară de Mustafa. Când m-am apropiat de ea, Nilgün m-a auzit şi s-a întors spre mine.

— Bună, Nilgün! am zis eu.

— Bună, a zis ea, după care s-a răsucit şi a pornit mai departe.

— O clipă! am zis eu. Vrei să stăm puţin de vorbă?

Mergea înainte, de parcă nu m-ar fi auzit. Am alergat după ea:

— Stai! i-am zis eu. De ce nu vorbeşti cu mine?

Niciun răspuns.

— Ori poate ai greşit cu ceva şi ţi-e jenă?

Niciun răspuns, continua să meargă mai departe.

— Nu putem să stăm de vorbă ca doi oameni civilizaţi?

Tot niciun răspuns.

— Sau poate că nu mă recunoşti, Nilgün?!

Când s-a pornit să meargă şi mai repede, mi-am dat seama că n-avea rost să alerg după ea şi să-i spun una, alta, aşa că am dat fuga şi m-am aşezat în dreptul ei. Păşeam acum umăr la umăr, ca doi prieteni, iar eu vorbeam.

— De ce fugi? îi ziceam eu. Ce ţi-am făcut?

Tăcea.

— Spune-mi, ţi-am făcut eu vreun rău?

Nu-mi spunea.

— Spune, de ce nu deschizi gura?

Tot nu-mi spunea.

— Bine, am zis eu. Ştiu de ce nu vorbeşti! Să-ţi spun de ce?

Nu spunea nimic, iar eu mă supăram tot mai rău.

— Gândeşti lucruri neadevărate despre mine, nu-i aşa? am zis eu. M-oi crede tu aşa, dar te înşeli, fata mea, te înşeli! Ai să pricepi imediat de ce te înşeli, am continuat eu.

N-am făcut însă nimic, pentru că mi s-a făcut ruşine şi mi-a venit deodată să urlu, de parcă m-aş fi speriat brusc de stupizenia aia! Tocmai atunci am văzut doi domni fercheşi, care veneau, fir-ar să fie, din direcţie opusă.

Am mai zăbovit puţin, pentru ca snobii ăia, care umblau cu cravată şi sacou pe zăduf, să nu-şi bage nasul în ciorba mea şi, totodată, să nu interpreteze greşit toată tărăşenia. Rămăsesem puţin mai în urmă, apoi am văzut că Nilgün aproape că gonea. Cum nu mai rămăsese decât un colţ de stradă până la casa lor, am rupt-o şi eu la fugă. Mustafa alerga în spatele meu. Când am cotit, am rămas buimac, pentru că dăduse fuga şi îl apucase de braţ pe pitic, care se

bălăbănea pe picioare, cu plasa în mână. Mi-am zis să mă duc la ei, să fac ceva, dar picioarele mi-au rămas încremenite locului. M-am oprit, uitându-mă ca prostul după ei. M-a ajuns din urmă şi Mustafa:

— Laşule! mi-a zis el. Îţi arăt eu ţie!

— De fapt, eu le arăt lor! am zis eu. Mâine! Le arăt eu lor mâine!

— Mâine ai s-o faci?

Eu îmi doream însă s-o fac atunci! Să fac ceva rău: dacă i-aş trage una lui Mustafa? Dacă l-aş pocni, Mustafa s-ar face grămadă la pământ şi-ar rămâne ţintuit acolo. Să-i fac ceva rău, de să priceapă toată lumea: îi trag nişte şuturi în moacă, ca să vadă toţi cine sunt eu şi să nu mai creadă nimeni că sunt laş! Pentru că nu-mi place să considere oamenii că sunt aşa cum gândesc ei despre mine! Eu sunt un cu totul alt om, ştiţi voi asta? Ia uitaţi-vă la pumnii mei! Eu sunt acum altcineva, nu mai sunt eu! M-am înfuriat atât de rău încât mă uit, parcă, la furia care s-a revărsat din mine şi până şi eu mă tem de acest alt om. Nici măcar Mustafa nu poate zice nimic, pentru că şi-a dat seama. Mergem împreună fără să scoatem o vorbă. Pentru că altfel o să-ţi pară rău, ai priceput?!

În băcănie nu era decât băcanul. Când i-am cerut ziarul *Cumhuriyet,* a crezut că era vorba de un singur exemplar şi ni l-a întins, dar când i-am spus că le voiam pe toate, a priceput; mi le-a dat însă, pentru că se temea de mine, la fel ca Mustafa. Nu avea cutie de gunoi. Am rupt gazetele, câte patru-cinci deodată, şi am aruncat bucăţile de hârtie prin aer. Apoi am desprins şi sfâşiat fotografiile cu femei goale pe care le atârnase în vitrină, revistele alea săptămânale scârboase, păcatul, scârnăvia, cloaca… Mie îmi revenea, aşadar, misiunea de a râni mizeria aia! Până şi Mustafa era uimit.

— Bine, gata, gata, ajunge! zicea el.

M-a scos din băcănie.

— Deseară să vii la cafenea! mi-a zis el. Iar mâine dimineaţă să fii aici!

Mai întâi n-am zis nimic. Apoi, în timp ce pleca, i-am cerut o ţigară, iar el mi-a dat.

23

Recep mi-a luat tava pe care fusese micul dejun şi, după ce a dus-o jos, a plecat la piaţă. Când s-a întors, mai era cu cineva. Mi-am dat seama că era vorba de Nilgün după sunetul paşilor ei, uşori ca fulgul. A urcat scara, a deschis uşa de la odaia mea şi s-a uitat spre mine: avea părul ud, aşadar făcuse baie în mare. Apoi a plecat. N-a mai trecut nimeni pe la mine până la prânz. Am zăcut în pat şi am ascultat lumea. Mai întâi i-am auzit pe Faruk şi pe Nilgün, care stăteau de vorbă jos, la parter; apoi, zarva aia respingătoare, de sâmbătă, care răzbătea dinspre plajă s-a înteţit atât de mult, încât nu le-a acoperit vocile. Nu-mi venea somnul şi mă gândeam, Selâhattin, că iadul ăla al tău, iadul pe care tu îl numeai rai, a coborât deja pe pământ. Păi, ascultă: toţi oamenii sunt egali şi toţi cei care dau nu ştiu câte parale pot să se ducă acolo şi să se despoaie, lungindu-se apoi unul lângă altul! M-am ridicat şi am închis ferestrele şi obloanele, ca să nu-i mai aud. Am aşteptat multă vreme să mănânc de prânz şi apoi să mă cufund în uitarea pe care mi-o aduce somnul de după-amiază. Recep a întârziat. A fost la înmormântarea unui pescar. N-am coborât nici la masa de prânz. Recep mi-a luat apoi tava şi a plecat, închizând uşa de la odaia mea. Aştept somnul de după-amiază.

Cel mai plăcut somn e somnul de după-amiază, zicea mama. După masa de prânz visezi cel mai frumos şi te simţi bine. Da! Asudam niţel, mă destindeam, mă simţeam parcă sprintenă şi ţopăitoare ca o vrăbiuţă. Apoi

deschideam fereastra, ca să intre în cameră aerul curat şi să iasă cel puturos, ca să ajungă-n inima odăii ramurile verzi ale copacilor din Nişantaşı şi să se reverse afară visele. Asta pentru că se întâmpla uneori, când mă deşteptam din somn, să cred că visul meu continua să curgă în voie, din locul în care mă despărţisem de el la trezire. Poate că aşa o să fie şi când am să mor; gândurile mele cutreieră prin odaie, printre lucruri, printre obloanele ferecate bine, hoinăresc, târându-se pe masă, pe pat, pe pereţi, pe tavan, iar când crapă cineva uşa uşurel are impresia că le vede umbra atârnând în aer: închide uşa, ca să nu-mi fie vătămată curăţia cugetului, ca să nu-mi fie otrăvite amintirile, iar gândurile mele nestricate să continue să plutească până la sfârşitul lumii, asemenea unor îngeri, pe sub aceste tavane, prin această casă a tăcerii, făcându-vă să vă crape obrazul! Dar ştiu ce vor face ei atunci: unuia dintre nepoţii satanei, mezinului, i-a scăpat o dată porumbelul din gură! Casa asta e tare demodată, bunico, s-o demolăm şi să facem în locul ei un bloc! Ştiu bine că nu suferiţi atât pentru păcatele în care sunteţi cufundaţi până la gât, cât pentru că vedeţi pe altcineva rămas neprihănit!

Trebuie să treci şi tu, la fel ca mine, de opreliştea asta stupidă pe care o numeşti păcat, zicea Selâhattin, bea şi tu rachiu aşa cum fac eu, ia o înghiţitură, doar atât cât să guşti, oare nu eşti deloc curioasă, nu-ţi face rău deloc, ba dimpotrivă, te drege, îţi ascute mintea! Doamne, iartă-mă! Bine, Fatma, dar spune-o măcar o dată, căci e de ajuns, iar păcatul să cadă asupra bărbatului tău: spune, Fatma, „Dumnezeu nu există!”. Doamne, iartă-mă! Bine, atunci ascultă-mă, uite, acesta este cel mai important articol din enciclopedia mea; ascultă-mă, abia l-am scris; ascultă-mă, îţi citesc rezumatul articolului *bilgi*, „cunoaşterea”, aflat la litera B, conform noului alfabet: sursa cunoaşterii noastre este experienţa… nicio formă de cunoaştere care nu se bazează pe experienţă şi care nu este dovedită prin experienţă nu este valabilă… Această frază, care constituie punctul nodal al întregii cunoaşteri ştiinţifice, elimină dintr-un foc chestiunea existenţei lui Dumnezeu… Pentru că

aceasta nu poate fi dovedită experimental... Dovada ontologică este o simplă gargară scolastică!... Dumnezeu nu este decât o idee cu care se joacă metafizicienii... Prin urmare, în lumea noastră de mere, pere şi Fatme nu există, din păcate, loc pentru Dumnezeu... Ha, ha, ha! Pricepi, Fatma, Dumnezeul tău nu există! Mă gândesc să răspândesc cât mai curând aceste cunoştinţe! N-am răbdare să termin enciclopedia, aşa că i-am scris lui Istepan, tipograful, căci vreau să tipărească imediat acest articol sub formă de broşură. Am să-l convoc din nou şi pe Avram, bijutierul, aşa că fii cu băgare de seamă; nu suport nazurile tale de fetiţă într-o chestiune atât de importantă, prin urmare ai să-i dai o piesă bună din cutia aia a ta, jur că toată ţara o să beneficieze de pe urma a ceea ce fac, iar dacă habotnicii ăia tâmpiţi n-au să fie în stare să-mi distribuie broşura, sunt decis să mă duc în Sirkeci şi s-o vând chiar eu! Ai să vezi cum au să şi-o smulgă din mâini unul altuia! Pentru că, după cum ştii şi tu, Fatma, mi-am sacrificat ani de zile pentru a extrage totul din cărţile acelea franţuzeşti şi a scrie despre raţiune într-o limbă pe care s-o priceapă gloata de aici! Nu sunt atât de curios să ştiu dacă vor citi sau nu ceea ce aştern eu pe hârtie, Fatma, dar sunt, totuşi, curios să aflu cum vor reacţiona după ce-mi vor fi citit vorbele!

Din fericire, nimeni în afară de el şi, poate, de pitic, n-a citit minciunile alea dezgustătoare şi, pe de altă parte, doar eu am citit, cu lehamite, descrierea aia a iadului, despre care sărmanul ispitit de satana zicea emoţionat că o să fie minunatul rai al viitorului, rugându-se ca lumea pe care o zugrăvea el să coboare degrabă pe pământ. Nimeni altul n-a citit lucrurile alea!

Odată, după ce trecuseră şapte luni de când Selâhattin descoperise moartea şi trei luni de când murise iar Doğan al meu se afla la Kemah, mă aflam acasă singură-singurea, doar cu piticul, în miez de iarnă: era noapte, afară ningea, iar eu mă gândeam că se aşternea omătul peste mormântul lui când, deodată, m-au trecut fiorii şi m-am gândit să mă încălzesc cumsecade. Picioarele îmi erau îngheţate bocnă şi

stăteam acolo, în odaia în care mă retrăsesem ca să nu mai îndur duhoarea de vin ce se răspândea din gura lui, părăsită şi rebegită; lumina chioară şi plictisitoare a lămpii nu-mi aducea alinare, iar ninsoarea bătea în ferestre, dar nu plângeam. Am vrut să mă încălzesc, aşa că m-am dus sus, la etaj. M-am gândit că de-acum puteam intra în încăperea aceea în care nu pătrundeam niciodată pe vremea când trăia Selâhattin şi în care sunetul paşilor lui, ce străbăteau odaia încolo şi încoace, nu contenea niciodată. Am împins uşa binişor şi am văzut hârtiile care se lăfăiau peste tot, întinse fără ruşine pe mese, prin fotolii, pe scaune, prin ochiuri de dulap, prin sertare, pe cărţi, în cărţi, pe jos, între geamuri – hârtii, hârtii, hârtii, scrise, desenate, grămezi de hârtii… Am deschis uşa sobei pântecoase şi am început s-o înfund cu ele. Şi ce frumos îţi mai înghiţea soba păcatele, Selâhattin, când am azvârlit, ceva mai târziu, chibritul în borta ei şi am mai aruncat şi alte hârtii, scrieri de-ale tale şi gazete! Pe măsură ce-ţi erau mistuite păcatele, mi se încălzea sufletul! Opera căreia i-am consacrat întreaga viaţă: dragul meu păcat! Ia să vedem, ce-a zis satana aici? Mai şi citeam câte ceva de prin hârtii, în vreme ce le rupeam de zor. La început aşternuse în scris câteva note: Republica – aceasta este forma de guvernământ de care avem noi nevoie… Există diverse tipuri de republică… în cartea sa pe această temă, De Passet… 1342… Ziarele care mi-au parvenit afirmă că săptămâna aceasta a fost întemeiată la Ankara… E bine… Dar nu cumva s-o întemeieze după asemănarea lor! Compară teoria lui Darwin cu Coranul şi explică superioritatea ştiinţei prin aspecte simple, pe care până şi tâmpiţii să fie în stare să le priceapă… Cutremurul este un fenomen pe de-a-ntregul geologic şi presupune scuturarea scoarţei terestre… Femeia îl întregeşte pe bărbat… Femeile se împart în două categorii… Cele din prima categorie sunt naturale, căci se lasă în voia plăcerilor şi a dorinţelor pe care li le insuflă natura, sunt fireşti, relaxate, fără probleme, fără griji, nu cunosc iritarea şi mânia, căci provin, în marea lor majoritate din popor, din clasa de jos… Aşa

cum era nevasta lui Rousseau, cu care acesta nu s-a căsătorit[50]... I-a dăruit lui Rousseau şase copii, era o simplă slujitoare... Femeile din cea de-a doua categorie sunt nervoase, poruncitoare, mândre, fanatice, reci, lipsite de înţelegere... Ca Maria Antoaneta... Femeile din această a doua categorie sunt atât de reci şi de lipsite de înţelegere, încât mai mulţi savanţi şi filosofi au ajuns că caute înţelegerea şi căldura dragostei la femei din clasa inferioară... Servitoarea lui Rousseau, fata brutarului, în cazul lui Goethe, sau, iarăşi, fata în casă în cazul lui Marx, savantul comunist... A avut şi un băiat cu ea... Engels şi-a asumat paternitatea lui. De ce să-ţi fie jenă? Acesta este adevărul vieţii... Sunt multe alte exemple de acest fel... Prin urmare, aceşti oameni mari şi-au otrăvit existenţele din pricina naturii reci a propriilor soţii, îndurând o suferinţă pe care n-o meritau deloc, iar unii dintre ei s-au consumat în van, neizbutind să-şi ducă la bun sfârşit, tocmai din această pricină, după caz, cartea, sau sistemul filosofic, sau enciclopedia cutare... Cât despre copiii pe care legea şi societatea îi socotesc bastarzi, aceştia reprezintă o altă suferinţă!... În vreme ce mă uitam la aripile berzei, mă întrebam: oare s-ar putea să construieşti un zepelin exact în formă de barză, dar fără elice în partea din spate?... Avionul a devenit acum o armă de luptă... Un individ pe nume Lindbergh a reuşit să treacă săptămâna trecută Oceanul Atlantic în zbor... La 22 de ani[51]... Toţi sultanii sunt proşti... Iar Reşat[52], marioneta Unioniştilor, este cel mai prost dintre toţi... Faptul că şopârlele de la noi din grădină îşi leapădă cozile, potrivit concepţiei lui Darwin, pe care

[50] Marie-Thérèse Le Vasseur (Levasseur) a fost tovarăşa de viaţă a lui Jean-Jacques Rousseau până la moartea acestuia (1778); cei doi au avut cinci copii (despre care unele surse contemporane pretind că n-ar fi fost ai filosofului) şi au sfârşit prin a se căsători în 1768.

[51] Charles Lindbergh (1902-1974) a traversat Atlanticul în 20-21 mai 1927.

[52] Mehmet V Reşat (1844-1918), sultan otoman, într-o perioadă extrem de tulbure pentru imperiu. La fel ca şi alţi suverani din perioada târzie, n-a avut o putere politică reală, fiind privit mai curând ca o marionetă în mâinile Junilor Turci, veniţi la putere după Revoluţia din 1908.

însă nu l-au citit, trebuie privit nu ca o minune, ci ca o biruinţă a minţit omeneşti!… Dacă aş putea dovedi că acest fapt accelerează industrializarea, aş scrie neîntârziat că trebuie să trecem de la islam la creştinism…

Citeam fără răgaz, apoi aruncam scârbită hârtiile pe gura sobei şi mă încălzeam. Nu mai ştiu cât citisem şi cât apucasem să azvârlu în sobă când, deodată, s-a deschis uşa şi l-am văzut pe pitic. Deşi mic de stat, avea şaptesprezece ani: ce faceţi, doamnă, nu e păcat de ele? Tu să taci! Nu e păcat, nu e păcat? Gura, îţi zic! Nu e păcat? Tot nu tace! Unde mi-e bastonul? A tăcut. Mai sunt şi alte hârtii, ai ascuns ceva, spune drept, stârpitură, astea sunt toate? Tace mâlc! Prin urmare, ai tăinuit ceva, stârpitură, tu nu eşti fiul, ci bastardul lui, aşa că n-ai dreptul la nimic, ai priceput, dă-mi-le mie, am să ard toate hârţoagele, adu-mi-le repede, uite, tot mai întrebi dacă nu e păcat de ele! Unde mi-e bastonul?! Acum vin la tine! A luat-o la fugă pe scară, bocănind, ca un perfid ce era! Striga de jos: la mine nu e nimic, doamnă, vă jur, n-am pitit nimic! Bine! N-am zis nimic. Am năvălit brusc în odaia lui, în mijlocul nopţii, l-am deşteptat din somn, l-am dat afară, am scotocit temeinic fiece locşor din odaia aia a lui cu iz ciudat, am cercetat fiece cotlon, până şi umplutura părerii ăleia de saltea din patul lui de copil: nu, nu avea alte hârtii!

Dar, cu toate astea, tot mi-e teamă. Pesemne că a pitit ceva pe undeva, că mi-a scăpat vreo hârţoagă pe care a pus apoi mâna şi a dat-o la tipar Doğan, băiatul lui taică-său, pentru că acesta venea mereu la mine şi mă întreba: mamă, unde sunt hârtiile scrise de tata? Nu te aud, puiule! Păi, ştii tu, a scris la ele ani de zile, unde sunt, mamă? Nu te aud, băiatul meu! Mă refer la enciclopedia tatei, rămasă neterminată, mamă dragă! Nu te aud! Poate că o avea vreo valoare, căci tata şi-a dedicat întreaga viaţă acelor articole, şi-apoi mai sunt şi foarte curios să le citesc, haide, mamă, dă-mi-le! Nu te aud, copilul meu! Poate că le putem publica pe undeva, aşa cum şi-a dorit tata, pentru că, uite, se apropie aniversarea zilei de 27 mai[53], iar militarii spun că

[53] 27 mai 1960, dată la care a avut loc o lovitură de stat militară,

mai pregătesc un puci. Nu te aud, dragul meu Doğan! Se zice că după puciul ăsta o să se producă o nouă revenire la kemalism, aşa că am putea să tipărim măcar câteva fragmente interesante din enciclopedie. Unde sunt scrierile acelea, mamă? Scoate-le de pe unde le-ai vârât şi dă-mi-le! Ştii doar că sunt fudulă de urechi! Unde sunt hârtiile alea, Doamne Dumnezeule, scormonesc peste tot şi nu reuşesc să dau nici de cărţi, au dispărut, nu mai sunt decât instrumentele alea ciudate, aruncate în spălătorie! Nu te aud! Ce-ai făcut, mamă, că doar nu i-oi fi aruncat hârtiile şi cărţile?! Am tăcut. Le-ai rupt, le-ai ars sau le-ai aruncat, nu-i aşa? Se aşterne pe plâns. Apoi, curând după aceea, se aşterne pe băut. Şi eu am să scriu, la fel ca tata: uite, iar merge totul spre rău, trebuie să facem ceva ca să punem stavilă acestui declin, prostiei, oamenii ăştia n-au cum să fie atât de răi sau de idioţi, cu siguranţă că printre ei se află şi unii mai de soi, mamă, îl cunosc pe ministrul agriculturii de pe vremea şcolii, eram îndrăgostiţi de aceeaşi fată dar, cu toate astea, eram prieteni buni, el era cu un an mai mic decât mine, însă făceam parte amândoi din echipa de atletism, el era la aruncarea greutăţii, era foarte gras, dar avea o inimă de aur, acum am să-i scriu un lung raport, şi-apoi generalul cutare, care este în acest moment al doilea locţiitor al şefului Marelui Stat Major, era căpitan pe vremea când eu eram locţiitor de prefect la Zile[54], e un om foarte bun, se zbate să facă ceva util pentru ţară, am să-i trimit şi lui un exemplar din raport, mamă, tu nu ştii ce nedreptăţi se fac… Ei bine, dar de ce să fii tu responsabil de ele, fiule? Dacă nu ne amestecăm deloc, noi o să fim responsabili de ele, de aceea, mamă, aşa că mă aşez la masă şi le aştern pe hârtie, ca să nu fiu, măcar, tras la răspundere… Eşti chiar mai penibil decât taică-tău, chiar mai laş, decât el!…

soldată cu înlăturarea de la putere a preşedintelui Celal Bayar şi a Partidului Democrat; o parte dintre cei înlăturaţi de la putere, în frunte cu primul-ministru Adnan Menderes, au fost condamnaţi la moarte şi executaţi, în vreme ce Celal Bayar şi alţi câţiva membri proeminenţi ai Partidului Democrat au fost condamnaţi la închisoare pe viaţă, iar ulterior amnistiaţi.

[54] Oraş în provincia Tokat (nordul Turciei, zona Mării Negre).

Nu sunt, mamă, nu sunt, dacă aş fi fost laş m-aş fi alăturat lor, căci îmi venise rândul să devin guvernator, dar sunt sătul până-n gât, ştii ce le fac amărâţilor de ţărani? Nu sunt curioasă să ştiu, fiule! Ei vieţuiesc prin fundături de munte, pe unde nici pasărea nu cutează... Răposatul tău tată m-a învăţat că o asemenea curiozitate nu foloseşte la nimic! Îi abandonează, nu există niciun doctor, niciun învăţător... Din păcate, Doğan dragă, n-am fost în stare să te învăţ şi pe tine ceea ce m-a învăţat pe mine taică-tău!... Şi asta ca să le ia, o dată pe an, roadele la preţuri de nimic... Din păcate, fiule, n-am izbutit să-ţi transmit nimic din mine!... Iar apoi, mamă, îi dau uitării, lăsându-i în bezna aia înfricoşătoare... îmi mai spunea şi altele, dar eu nu-l ascultam, ci mă retrăgeam în odaia mea şi cugetam: ce ciudat, cineva îi amăgeşte ca să nu fie ca ceilalţi şi să nu-şi vadă liniştiţi de viaţă, trăind între casă şi serviciu! Mă gândeam: ai zice că cel care îi ispiteşte aşa se uită acum la necazurile mele şi-şi râde în barbă! M-a cuprins sila, aşa că m-am uitat la ceas: se făcuse ora trei, dar eu tot nu puteam să dorm, căci auzeam hărmălaia de pe plajă. Apoi m-am gândit la stârpitură şi m-am înfiorat.

Poate că i-or fi stârnit mila lui Doğan al meu, scriindu-i de la ţară, am chibzuit eu. Sau poate că taică-său i-o fi spus lui Doğan de ei. Dar Selâhattin nu mai părea să aibă ochi decât pentru ceea ce scria el. În vara de după terminarea facultăţii, dragul de Doğan începuse să-mi pună tot soiul de întrebări: unde s-au dus Recep şi Ismail, mamă? Apoi, într-o bună zi, a plecat de-acasă pe neaşteptate. Când s-a întors, la o săptămână după aceea, îi avea cu el pe cei doi, care abia ieşiseră din copilărie: un năpârstoc şi un cotonog, îmbrăcaţi ca vai de ei! De ce i-ai luat de la ţară şi i-ai adus aici, băiete, ce caută ei în casa noastră, i-am zis eu. Ştii şi tu de ce i-am adus, mamă, a zis el, şi i-a instalat pe amândoi în camera de acum a stârpiturii. Apoi, cotonogul a râvnit la banii agonisiţi de pe urma diamantului vândut de Doğan şi dus a fost, fără să ajungă prea departe: când ne ducem la cimitir îmi arată cu toţii, an de an, casa de pe povârniş! Mă întreb mereu de ce-o fi rămas năpârstocul

aici. Lumea zicea că i-ar fi ruşine, că se teme să umble printre oameni. M-a scăpat de grija casei şi-a bucătăriei, dar mi-e şi silă de el! După ce-a plecat Doğan, îi surprindeam ori îi auzeam uneori pe Selâhattin şi pe stârpitură stând la taclale în câte-un cotlon: spune-mi, fiule, zicea Selâhattin, cum era viaţa la ţară, aţi fost tare strâmtoraţi, te-au pus şi pe tine să-ţi faci rugăciunile, spune-mi, crezi în Dumnezeu, povesteşte-mi cum a murit maică-ta! Ce femeie bună era, purta în ea frumuseţea neamului nostru dar, din păcate, eu trebuia să-mi isprăvesc enciclopedia! Stârpitură tăcea, iar eu dădeam fuga în odaia mea, neputând să mai rabd, şi încercam să uit, dar tot îmi aduceam aminte, scârbită până la Dumnezeu: ce femeie bună era, purta în ea frumuseţea neamului nostru, ce femeie bună era, ce femeie bună era!

Nu, Selâhattin, nu era decât o lepădătură: o servitoare! Fugise cu bărbatu-său din sat din pricina unei răzbunări de sânge, veniseră la Gebze, apoi, când el plecase în armată iar pescarul de pe-aici în grija căruia o lăsase se răsturnase cu barca şi se înecase, o văzusem de nu ştiu câte ori, sărmana, mucoasa, pe la dărăpănătura aia de debarcader, cine ştie din ce-şi ducea zilele nenorocita, iar pentru că la vremea aceea bucătarul acela din Gerede pe care-l aveam înaintea ei se obrăznicise şi-i zisese lui Selâhattin dumneavoastră nu credeţi în Dumnezeu, o să vă arătăm noi, Selâhattin îl slobozise şi o adusese în casă pe mucoasa aia scârboasă, ce să facem, Fatma, n-avem oameni, eu nu mă amestec, am zis eu, iar ea a deprins degrabă treburile casei şi, când a făcut pentru prima oară sarmale în foi de viţă, Selâhattin a zis ce femeie pricepută, nu-i aşa, Fatma, iar eu am priceput încă de pe atunci ce urma să se întâmple şi mi s-a aplecat imediat şi m-am gândit ce ciudat, pesemne că mama m-a adus pe lume ca să fiu martoră la greşelile şi păcatele altora şi să-mi fie silă de ele!

Da, mi-a fost silă: în nopţile reci de iarnă, când gura îi puţea a rachiu, Selâhattin mă credea adormită şi cobora scara în tăcere, iar apoi, Doamne, ce treabă murdară, se ducea pe nesimţite în odaia în care locuieşte azi stârpitura,

unde îl aştepta femeia aceea care avea să devină mama stârpiturii, iar eu vedeam toate astea şi mi se făcea scârbă. Apoi, ca să se poată distra mai în voie şi, poate, după cum spunea vorba aceea pe care o folosea atât de des în enciclopedia lui, ca să se simtă „mai liber şi mai independent”, l-am văzut construind, pe locul unde se află azi coteţul, o colibă, şi iar m-a cuprins sila: când ieşea beat criţă din odaia lui de lucru şi se ducea acolo, în crucea nopţii, eu stăteam nemişcată în odaia mea, cu andrelele şi lucrul de mână şi mă întrebam ce făceau ei în chiţimie.

Îi face acelei mizerabile tot ceea ce nu-mi poate face mie, mă gândeam eu; mai întâi îi dă să bea, ca s-o facă să se afunde de-a binelea în păcat, apoi o pune să spună că Dumnezeu nu există, că nu mai există altceva, ca să-l facă fericit pe diavol, nu, nu, mie nu mi-e frică de păcat, nu, Dumnezeu nu există! Doamne iartă-mă, Fatma, nu te mai gândi! Uneori ieşeam din camera mea pe furiş, mă duceam în odaia din spate şi mă uitam la luminile acelea păcătoase, chioare care răzbăteau din colibă, cugetând şi murmurând: sunt acolo, uite, acolo, acum... Poate că acum îşi sărută bastarzii, poate că le explică unde nu se află Dumnezeu, poate că râd cu toţii şi poate că... Nu te mai gândi, Fatma, nu te mai gândi! apoi mă întorceam în camera mea, ruşinată de ceea ce făcusem, luam andrelele cu care îi tricotam o vestă lui Doğan şi îl aşteptam. Nu trebuia să zăbovesc însă prea mult: peste o oră îl auzeam pe Selâhattin ieşind din colibă, iar apoi, în vreme ce urca, legănându-se, scara, al cărei scârţâit nici măcar nu încerca să-l mai ascundă, eu crăpam uşa camerei preţ de un deget şi mă uitam prin crăpătura aceea la satană, cu teamă, curiozitate şi silă, până când îl vedeam intrând în odaia de lucru.

O dată, pe când urca scara clătinându-se, se oprise o clipă locului: atunci mă speriasem, căci îl văzusem uitându-se spre crăpătura uşii, în ochii mei, şi voisem să închid iar uşa uşurel şi să mă refugiez în odaie, dar era prea târziu, căci Selâhattin se şi pornise pe urlat: De ce-ţi scoţi botul pe-acolo şi te uiţi la mine, laşo?! De ce mă pândeşti noapte de

noapte prin deschizătura uşii?! De parcă n-ai şti unde mă duc şi ce fac! Aş fi vrut să închid uşa şi să fug, dar nu puteam da drumul la clanţă, de parcă dacă aş fi făcut-o aş fi devenit părtaşă la păcat! apoi răcnise şi mai amarnic: Nu mi-e ruşine de nimic, Fatma, de nimic! Puţin îmi pasă de nefericitele alea de temeri şi credinţe care-ţi împresoară ţie mintea ca o pânză de păianjen! Eu mă aflu dincolo de toate tâmpeniile, şi greşelile, şi păcatele care apasă Orientul, pricepi, Fatma? Degeaba te holbezi aşa la mine: eu sunt mândru de lucrurile pentru care-ţi place ţie să mă condamni şi să te simţi dezgustată! apoi mai urcase câteva trepte, clătinându-se pe picioare, şi uriaşe iar înspre uşă, pe care eu continuam s-o ţin întredeschisă: Mă laud şi cu femeia aceea, şi cu băieţii pe care mi i-a adus pe lume... Femeia e muncitoare, dreaptă, cinstită, sinceră şi frumoasă! Nu trăieşte ca tine, terorizată de crimă şi pedeapsă, pentru că n-a învăţat să ţină tacâmurile în mână şi să facă pe stilata, aşa cum faci tu! Uite ce-am să-ţi spun eu acum, ascultă-mă bine! Nu mai avea un ton arţăgos, ci convingător, între noi se afla uşa pe care o ţineam, din simplă obişnuinţă, de clanţă, şi ascultam: în povestea asta nu se află nimic de ruşine, nimic care să-ţi trezească silă, nimic de condamnat, căci suntem nişte oameni liberi, Fatma! Cei care ne îngrădesc libertatea sunt ceilalţi! Aici nu mai e nimeni în afară de noi, Fatma – ştii şi tu că trăim în locul ăsta ca pe-o insulă pustie. Am lăsat, la fel ca Robinson Crusoe, chestia aia blestemată numită societate la Istanbul şi n-o să ne mai întoarcem acolo decât în ziua în care am să răstorn tot Orientul cu fundul în sus, prin enciclopedia mea. Acum ascultă-mă: de ce-ţi otrăveşti tu viaţa cu credinţele alea absurde şi cu morala, de care te agăţi cu patimă maladivă, câtă vreme putem trăi absolviţi de vină, de păcat, de ruşine, savurându-ne pe deplin libertatea? Dacă nu vrei libertate, ci nefericire, asta te priveşte pe tine până la urmă; este oare drept însă ca ceilalţi să fie nenorociţi din cauza ta, se cuvine să sufere ei din pricina convingerilor tale morale absurde? Cască urechile la ce-ţi spun: acum vin de la colibă, nu văd de ce ar trebui s-o ascund, căci ştii

foarte bine că vin de la servitoare, de la copiii mei, de la Recep şi Ismail; le cumpărasem o sobă de la Gebze, dar n-a fost de prea mare folos, căci îngheaţă cu toţii de frig acolo, Fatma, din cauza convingerilor tale stupide, nu mă mai lasă inima să-i văd zgribuliţi de frig, pricepi?

Am priceput şi mi s-a făcut frică: am continuat să ascult ce-mi spunea, rugându-se de mine pe un ton plângăcios şi izbind cu pumnii în uşă, şi am tăcut. La puţin timp după aceea l-am auzit cum intra, căinându-se, în odaia lui, iar apoi, când am auzit, curând după aceea, horcăitul acela adânc, tihnit de beţiv, am stat să cuget, tulburată, până în zori. Afară ningea, iar eu mă uitam pe fereastră. Dimineaţa, la micul-dejun, mi-a dezvăluit lucrul acela la care mă gândisem şi de care-mi dădusem seama deja.

Luam micul-dejun, serviţi de femeia aceea, apoi ea a coborât în bucătărie, plictisită parcă să ne servească, exact aşa cum face şi stârpitura acum, iar Selâhattin mi-a şoptit: tu-i numeşti bastarzi, dar sunt şi ei oameni. Îmi vorbea pe un ton incredibil de uşor şi de amabil, de parcă mi-ar fi împărtăşit o taină şi m-ar fi rugat ceva: bieţii copii, îngheaţă de frig în coliba aia, unul nu are decât doi ani, celălalt trei; am decis să-i instalez imediat aici, în casă, Fatma! Acum nu mai au loc în odăiţă, aşa că am să-i aşez în camera de alături. Nu uita că, în cele din urmă, sunt copiii mei! Nu te mai împotrivi, cu convingerile alea ale tale idioate cu tot! Eu tăceam şi mă gândeam. Când a coborât la masa de prânz, a spus-o din nou, dar de data asta cu voce tare, şi a adăugat: Nu mă mai rabdă inima să-i văd culcându-se în aşternuturile alea întinse pe jos, şi nici să-i văd înfăşurându-se în trenţele alea pe care le cred pături! Mâine, când am să mă duc la Gebze, pentru târguielile lunare... Aşadar, mâine se duce la Gebze, m-am gândit eu! În după-amiaza aceea am chibzuit: poate că la cină o să-mi spună că, de acum încolo, o să stăm cu toţii la aceeaşi masă. Pentru că nu zicea el că suntem cu toţii egali? N-a spus-o însă. Şi-a băut rachiul, mi-a spus că a doua zi dimineaţă urma să se ducă la Gebze şi şi-a luat tălpăşiţa fără nicio sfială. Eu am urcat repede la etaj, am dat fuga în odaia din spate şi m-am

uitat în urma lui: du-te, satană, la lumina aia păcătoasă din cocioabă, du-te clătinându-te pe picioare, prin zăpada care luceşte în licărirea lunii, căci ai să vezi tu mâine! M-am uitat în grădina troienită, luminată de lună, până când s-a întors; stăteam, totodată, cu un ochi la lumina palidă, urâtă a lămpii din chiţimie. De data aceasta a intrat, la întoarcere, în odaia mea şi mi-a spus în faţă: Nu te mai umfla degeaba în pene, pentru că de doi ani de zile am nevoie de tribunal ca să divorţez de tine şi tot de doi ani nu mai pot să-mi iau o a doua nevastă, chiar dacă aş vrea! Între noi doi nu mai există nimic în afara acelei învoieli ridicole numite căsătorie, Fatma! Şi-apoi, potrivit clauzelor de pe vremea când am încheiat noi învoiala aceea, eu puteam să divorţez de tine cu două cuvinte[55], sau puteam să-mi iau o altă nevastă, pe lângă tine, dar atunci n-am simţit nevoia! Pricepi? Mi-a mai spus şi altele, iar eu l-am ascultat. Apoi mi-a spus că a doua zi dimineaţă avea să se ducă la Gebze şi a plecat să se culce, bălăbănindu-se pe picioare. Am chibzuit toată noaptea, cu ochii în grădina troienită.

Dar ajunge, Fatma, nu te mai gândi! Am transpirat, acoperită cum sunt cu plapoma. M-am întrebat: oare ce le-o spune stârpitura? Copii, va zice el, bunica voastră ne-a altoit cu bastonul... M-a luat frica şi n-am vrut să mă mai gândesc, am vrut să dorm, numai că n-am cum să dorm câtă vreme aud zarva asta de sâmbătă, de pe plajă!

Mi-am tras plapoma peste ochi, dar tot îi mai aud şi mă gândesc că abia acum am priceput, abia acum am priceput ce frumoase erau nopţile acelea singuratice de iarnă, când tăcerea nopţii era a mea şi când totul era încremenit, neclintit. Îmi afundasem urechea în bezna moale a pernei şi visam la tăcerea aceea pustie, profundă a lumii, în vreme ce lumea se făcea auzită molcom de sub perna mea, de parcă sunetul ei ar fi răzbătut din pământ şi din afara

[55] De fapt, în trei – potrivit legislaţiei islamice, abolite în Turcia în anul 1924, soţul putea să-şi repudieze soţia, iniţiind astfel procedura de divorţ, prin rostirea cuvântului *talak,* „divorţez de tine”, repetat de trei ori. Aceasta era însă doar una dintre formulele „clasice” de separare a cuplurilor.

timpului. A doua zi, Selâhattin se dusese la Gebze. Ce departe era Ziua judecăţii pe vremea aceea! Eram singură acasă. Ce departe erau morţii care nu putrezeau prin morminte! Mi-am luat bastonul, aşa cum plănuisem, am coborât scara şi am ieşit în grădina acoperită de troiene. Ce departe erau cazanele în clocot şi suferinţele pricinuite de caznele iadului! M-am îndreptat grăbită către acel cuib al păcatului pe care satana îl numea colibă, lăsând urme de paşi prin zăpada care se topea. Ce departe erau liliecii, şerpii cu clopoţei, leşurile! Am ajuns la colibă, am bătut la uşă, am adăstat puţin, iar femeia aia simplă, mizerabilă, servitoarea cea proastă mi-a deschis imediat. Hoituri de şoareci, bufniţe, spirite! Am împins-o la o parte şi am intrat, aşadar ăştia sunt bitangii, a dat să mă apuce de mână! Haznale, gândaci de bucătărie, spaime de moarte! Nu faceţi asta, doamnă, nu faceţi asta, ce vină au copiii? Robi nubieni, negri, fiare ruginite! În loc să daţi în copii, daţi în mine, doamnă, ce vină au ei?! Vai, Doamne, fugiţi, copii, fugiţi! N-au putut fugi! Putregaiuri, leşuri, bastarzi! N-au putut fugi, şi i-am altoit, şi atunci, mai şi ridici mâna asupra mea, nu, am trosnit-o şi pe mama lor, iar când a încercat şi ea să mă lovească am pocnit-o şi mai tare şi, în cele din urmă, bineînţeles că femeia aia despre care tu spuneai că era muncitoare şi vânjoasă s-a prăbuşit la pământ, Selâhattin! Nicidecum eu! Atunci am stat să mă uit la acel cuib dezgustător al păcatului, care se înălţa de cinci ani în fundul grădinii şi pe care tu îl numeai colibă, ascultându-i pe bitangi cum boceau. Linguri de lemn, cuţite de tablă, farfurii ciobite şi crăpate din serviciul mamei şi, uite, Fatma, chiar şi unele farfurii întregi, pe care tu le socoteai rătăcite, şi cufere pe care le foloseau pe post de mese, trenţe, ţesături sfâşiate, burlane, aşternuturi întinse pe jos, bucăţi de ziare înfundate pe sub ferestre, pe sub uşi, Doamne, Dumnezeule, ce scârbos, zdrenţe pătate, slinoase, maldăre de hârtii, chibrituri arse, un cleşte ruginit, bont, lemne aşezate în cutii de tablă, scaune vechi răsturnate, clanţe, sticle goale de rachiu şi vin, cioburi de sticlă răspândite pe jos, ba chiar şi sânge, Doamne, şi bastarzii care tot mai

plângeau, mi s-a aplecat, iar când s-a întors Selâhattin în seara aceea a plâns puţin, pentru ca apoi, peste zece zile, să-i ia şi să-i ducă în satul acela îndepărtat.

Bine, Fatma, zicea el, să fie cum zici tu, dar ceea ce ai făcut e inuman, celui mic i-ai frânt piciorul, cel mare nu pricep ce are căci e vânăt peste tot, pesemne că a avut un şoc, suport toate astea doar pentru enciclopedie, iar pe ei îi trimit în satul acela îndepărtat, am găsit şi un biet bătrânel care primeşte să-i înfieze pe copii pentru că i-am dat destule parale, am să fiu nevoit să-l convoc iar pe evreu în curând, ei, ce să facem, pentru ispăşirea păcatelor noastre, bine, bine, nu începe din nou, tu n-ai păcate, doar pentru ispăşirea păcatelor mele, dar de acum încolo să nu mă mai întrebi de ce beau atât de mult, să mă laşi în pace, ai să te ocupi tu de bucătăria care a rămas de izbelişte, eu am să urc acum ca să lucrez, iar tu şterge-o de pe capul meu înainte de a-mi ieşi din fire, închide-te în odaia ta şi culcă-te în patul ăla îngheţat, stând toată noaptea cu ochii în tavan, ca o cucuvea, fără să dormi. N-ai decât să zaci în pat, fără să se lipească somnul de tine!

Tot mai zac în pat şi nu se lipeşte somnul de mine. Aştept noaptea. De-ar veni odată noaptea, când nimeni nu mai are puterea să întineze nimic, pentru că vă lungiţi cu toţii în aşternuturi şi dormiţi! Atunci rămân singură şi ating, adulmec, gust, simt apa, carafa, cheile, batista, piersica, colonia, farfuria, masa, ceasul, şi mă gândesc... Toate se află acolo pentru mine, suspendate în gol, la fel ca mine, toate mă înconjoară tihnite, lesne de înţeles, ticăie, trosnesc în tăcerea nopţii, căscând parcă şi curăţându-se de vină, de păcat, de scârnă odată cu mine. Atunci, timpul devine şi el timp, lucrurile sunt mai aproape de mine, iar eu sunt şi eu mai aproape de mine atunci...

24

M-am trezit brusc în vreme ce visam tot soiul de lucruri ciudate, curioase, iar când mi-am dat seama că nu fusese decât un vis m-am întristat. Visasem un bătrân înveşmântat într-o pelerină, care se rotea la căpătâiul meu, spunând mereu „Faruk, Faruk!”. Pesemne că urma să-mi dezvăluie taina istoriei, dar mă chinuia puţin înainte de a mi-o destăinui. Eu, care consideram, nu ştiu de ce, că totul are un preţ, mă supuneam caznei în numele cunoaşterii, încercam un straniu sentiment de ruşine şi tocmai îmi spuneam să mai strâng puţin din dinţi ca să aflu acel mister, când ruşinea aceea a devenit de neîndurat şi m-am deşteptat brusc, lac de sudoare. Auzeam vuietul care răzbătea dinspre plajă, precum şi zgomotul de maşini şi motoare care venea dinspre poarta grădinii. Lungul somn de după-amiază nu prea îmi fusese de folos: continuam să fiu toropit, căci băusem toată noaptea. Am văzut că era patru fără un sfert. Încă nu venise vremea să mă apuc iar de tras la măsea, dar, totuşi, m-am sculat.

Am ieşit din odaie. Casa era cufundată în tăcere. Am coborât scara şi m-am dus la bucătărie. În timp ce puneam, din simplă obişnuinţă, mâna pe mânerul de la uşa frigiderului, am presimţit în mine aceeaşi senzaţie de aşteptare: ceva nou, o emoţie, o aventură neaşteptată. Măcar de-ar fi existat aşa ceva în viaţa mea şi de-aş fi putut da uitării arhivele, poveştile şi istoria! Am deschis frigiderul şi m-am holbat la lumina dinăuntrul lui de parcă m-aş fi uitat în vitrina unui bijutier: castroane, sticle, culori, roşii,

ouă, cireşe, abateţi-mi atenţia de la necazurile mele! Ele păreau însă să-mi spună: nu, nu-ţi mai putem abate atenţia, căci ţi-o abaţi singur, aşa preocupat cum eşti de plăcerea de a te izola de lume şi de a te preface că te izolezi de ea. Apoi îţi desăvârşeşti plăcerea şi, totodată, suferinţa prin băutură şi te laşi purtat de val. Sticla cu rachiu era pe jumătate goală: ce-ar fi să mă duc la băcan să îmi mai iau una? Am închis uşa frigiderului şi m-am gândit deodată: de ce n-aş face şi eu ca ei, ca bunicul, ca tata, să las totul baltă şi să mă zăvorăsc aici, să fac zilnic naveta la Gebze, să mă apuc de o lucrare alcătuită din milioane de cuvinte, fără început şi fără sfârşit, referitoare la ceea ce se numeşte istorie? Aş face-o nu pentru a ordona lumea, ci doar pentru a o descrie…

Vântul răcoros şi-a luat avânt. Am văzut că se lăsaseră în jos şi norii. Se apropia *lodos*-ul, vântul aspru de sud-vest. M-am uitat la obloanele închise de la odaia lui Recep şi mi l-am închipuit dormind. Nilgün stătea lângă coteţ şi citea; îşi scosese sandalele şi-şi întinsese picioarele goale direct pe pământ. Am hoinărit puţin prin grădină, lenevos. Mi-am făcut de lucru cu fântâna, cu pompa de apă, ca un copil care rătăceşte fără ţintă, şi m-am gândit la tinereţea mea, dar şi la copilărie. Când, ceva mai târziu, am început să mă gândesc din nou la soţia mea, mi-a trecut prin minte să pun măcar ceva în gură, aşa că am intrat în casă. În loc să mă duc însă în bucătărie, am urcat scara şi m-am întors în odaia mea, iar apoi, în timp ce priveam în gol pe fereastră, m-am întrebat în şoaptă dacă ideile mele meritau să fie transpuse în viaţă, dacă merita să merg pe urmele lor. Oare nu puteam urmări nicio idee? M-am trântit în pat, ca să nu merg cu gândurile mai departe, am deschis cartea lui Evliya Çelebi şi am început să citesc din ea la întâmplare.

În paginile pe care le citeam în acele momente era relatată o călătorie în vestul Anatoliei: Evliya Çelebi vorbea despre Akhisar, despre târgul Marmara, apoi despre un sătuc şi despre apele termale ale târgului. Apele acelor izvoare termale confereau pielii o asemenea strălucire, încât ai fi zis că era unsă cu untdelemn, iar dacă erau băute

vreme de patruzeci de zile le făceau bine, se pare, leproşilor. Apoi am citit despre felul în care pusese el să fie reparat şi curăţat un havuz, pentru ca mai apoi să facă baie în el cu mare zefchiu. Am recitit apoi acea desfătare de la bazin, l-am invidiat pe Evliya pentru buna sa dispoziţie, care nu era umbrită de vină şi păcat, şi am încercat să mă pun în locul lui. După petrecere ceruse ca pe una dintre coloanele havuzului să fie gravată data refacerii sale, iar apoi trecuse râul Gediz călare pe cal. Scria toate aceste lucruri fără a se sfii de nimic, cu un echilibru plin de încredere şi împăcare, cu acea voioşie lipsită de constrângere de care dă dovadă tamburul când izbeşte în tobă. Am închis cartea şi m-am întrebat cum aş fi putut să procedez şi eu astfel, cum de reuşise el să împletească atât de bine ceea ce făcuse în realitate cu ceea ce aşternuse pe hârtie, cum de izbutea să privească lucrurile cu atâta detaşare, de parcă privitorul ar fi fost altcineva. Dacă aş fi procedat şi eu la fel, dacă aş fi încercat, de pildă, să-i relatez totul unui prieten într-o scrisoare, n-aş fi reuşit să mă exprim atât de firesc, şi nici să fiu atât de jovial: m-aş fi plasat pe mine în miezul acţiunii, iar mintea mea confuză şi vinovată ar fi sfârşit prin a disimula simplitatea faptelor. Actele şi intenţiile, realitatea şi judecăţile mele s-ar fi învălmăşit cu totul şi aş fi suferit pentru că aş fi rămas la suprafaţa lucrurilor, fără a izbuti să stabilesc cu ele acea relaţie directă, autentică pe care o stabilise Evliya.

Am deschis din nou cartea şi am citit mai departe despre oraşul Turgutlu, despre oraşul Nif şi despre târgul Ulucaklı[56], precum şi despre atmosfera aparte care domnea pe acele meleaguri: „Ne-am instalat cortul pe malul unui pârâu, am târguit un miel gras de la unul dintre ciobanii de pe păşune, l-am fript, fără grijă ori teamă, şi l-am mistuit”. Iată, până şi plăcerea şi buna dispoziţie erau la fel de simple ca şi lumea exterioară. Lumea putea fi descrisă sub toate aspectele ei, cu relaxare, ba chiar, în cele din urmă, uneori cu înflăcărare, alteori cu voioasă melancolie, iar în ea se putea

[56] Aşezări din regiunea Mării Egee, situată în vestul şi sud-vestul Turciei.

vieţui; nu era nevoie să-i dezvălui lipsurile şi să te mânii pe ea, mânat de patima de a o schimba şi de a o lua în stăpânire.

M-am gândit apoi deodată că Evliya trişa pentru a-l seduce pe cititor. Poate că şi el era tot ca mine, numai că ştia să scrie bine, ştia să-şi plaseze minciunile aşa cum se cuvenea. Poate că şi el vedea copacii şi păsările, casele şi zidurile la fel ca mine şi mă captiva doar prin talentul său de a aşterne lucrurile pe hârtie. N-am putut însă să mă conving că era aşa şi, după ce am mai citit puţin din carte, am ajuns la concluzia că abilitatea sa nu venea din talent, ci din viziune. Viziunea lui Evliya cu privire la lume, copaci, case, oameni era altfel decât a noastră. M-am întrebat deodată cum de era posibil aşa ceva, cum de concepţia sa despre lume era diferită de concepţia noastră. Uneori, când mă gândesc la soţia mea, după ce beau foarte mult şi mă copleşeşte tristeţea, mă pomenesc strigând disperat la cineva aflat într-un vis din care nu izbutesc să mă trezesc şi să scap. În clipele acelea am cugetat aşadar, cu acelaşi sentiment de neputinţă pe care-l încercam când strigam în vis: oare nu pot să fiu şi eu ca el, nu pot să fac în aşa fel încât structura creierului, a gândirii mele să fie aidoma cu a lui, nu pot încerca să zugrăvesc întreaga lume în toată simplitatea ei, asemenea lui?

Am închis cartea şi am lăsat-o deoparte. M-am înflăcărat, spunându-mi că, dacă aş fi izbutit să fac aşa ceva, aş fi putut încerca cel puţin să-mi dedic viaţa cu convingere unei astfel de îndeletniciri. Am să încerc să descriu lumea şi istoria la fel ca el, din locul în care mi-au ieşit pentru prima oară în cale. Am să enumăr şi eu faptele întocmai aşa cum le aşterne el pe hârtie – cine avea timaruri la Manisa şi câţi aspri aduceau acestea, câte timaruri erau şi ce suprafeţe aveau, de câţi oşteni dispuneau… Aceste stări de fapt mă aşteaptă, de altfel, în arhive. Am să transpun şi eu pe hârtie documentele acelea, cu aceeaşi lejeritate cu care vorbeşte Evliya despre edificii istorice, despre datini, despre obiceiuri. N-am să-mi strecor niciodată propriile judecăţi în ceea ce scriu, aşa cum procedează el. Apoi am să adaug

detalii despre un fapt sau altul, aşa cum face el când spune, de pildă, că o moschee este acoperită cu ţiglă sau plumb. Urmând această cale, istoria mea nu va mai fi altceva decât o nesfârşită descriere a faptelor, aşa cum se întâmplă în *Cartea călătoriei* a lui Çelebi. Pentru că ştiu acest lucru, am să mă opresc şi eu din când în când, la fel ca el, şi, amintindu-mi că pe lumea asta mai există şi alte lucruri, am să scriu pe o foaie de hârtie

Poveste

făcându-l astfel pe cititor să întrevadă că din evenimentele prezentate de mine au fost înlăturate orice fantezii plăcute, distractive, menite să satisfacă pasiunile şi emoţiile omeneşti. Dacă cineva va citi într-o bună zi paginile mele, care vor atârna cu mult mai greu decât cele şase mii de pagini ale lui Evliya Çelebi, va afla acolo aglomerarea aceea pâcloasă a istoriei, aşa cum stăruie ea în mintea mea. Se vor afla toate acolo, pe hârtie, la fel ca scrierile lui Evliya, la fel ca elementele naturii, ca un copac, o pasăre, o piatră, şi-l vor face pe cel care le va citi să simtă că dincolo de ele sălăşluieşte, la fel de firesc, un anumit fenomen. În felul acesta, acei ciudaţi viermi ai istoriei despre care socoteam că fojgăie printre meandrele creierului meu urmau să fie eliminaţi, iar eu aveam să scap de ei. Poate că în acea zi a mântuirii urma să mă duc şi să mă bălăcesc în mare, iar plăcerea pe care avea să mi-o procure acea baie avea să fie aidoma celei încercate de Evliya în havuz, îmi spuneam eu. Am tresărit brusc, căci am auzit o maşină care claxona necuviincios. Oribila şi stridenta zarvă „contemporană”, care fragmentează reveriile şi şterge amintirile, m-a scos din sărite cât ai clipi din ochi.

M-am ridicat repede din pat, am coborât scara în grabă şi am ieşit în grădină. Vântul se înteţise, iar norii se apropiaseră: venea ploaia. Mi-am aprins o ţigară, am traversat grădina, am ieşit în stradă şi am pornit la pas. Da, arătaţi-mi, oare ce-o să-mi arătaţi acum, o, voi ziduri, ferestre, maşini, balcoane, vieţi în balcoane, mingi de

plastic, saboţi, colaci de plastic, şlapi, sticle, creme, cutii, cămăşi, prosoape, genţi, picioare, fuste, femei, bărbaţi, copii, arătaţi-mi insectele, arătaţi-mi chipurile voastre încremenite, moarte, arătaţi-mi umerii voştri arşi de soare, piepturile materne, braţele subţiri, stângace, privirile nesigure, arătaţi-mi, arătaţi-mi toate culorile, suprafeţele, pentru că şi eu vreau să uit de mine, privindu-le fără răgaz, vreau să zbor, vreau să uit de mine cercetând stăruitor lămpile cu neon, reclamele de plexiglas, sloganurile politice, televizoarele, pozele cu femei goale de pe ziduri, băcăniile de la colţuri de străzi, fotografiile din ziare, afişele banale! Haideţi, arătaţi-mi, arătaţi-mi…

Destul! Se pare că am ajuns, mergând aşa, până la dig! O înflăcărare zadarnică, nu fac decât să mă amăgesc! Ştiu că sunt legat, în taină, de toţi şi de toate, că tânjesc adânc după tot ceea ce ştiu că este neînsufleţit şi banal, că şi eu fac parte din ceea ce vreau să cred că mă dezgustă. Uneori încerc să mă conving că mi-aş fi dorit să trăiesc cu două sute de ani în urmă, sau cu două sute de ani mai târziu, dar aceasta nu este decât o fantezie: ştiu că mă dau în vânt chiar şi după această dezgustătoare beţie de superficialitate. Mă dau în vânt după reclamele la răcoritoare şi la săpun, după maşinile de spălat şi după mărcile de margarină. Îmi dau seama că secolul în care trăiesc mi-a aşezat pe ochi o pereche de ochelari care deformează totul, că mi-e imposibil să văd realitatea aşa cum este ea dar, fir-ar să fie, îmi şi place ceea ce văd!

Un cuter se apropie încetişor de dig, ca să se ferească de *Iodos,* şi se leagănă molcom pe valurile care n-au apucat încă să se umfle. Nu pare să ştie, în vreme ce se leagănă astfel, că există ceva ascuns care îl face să se legene, să se mişte: fericit cuter! Mă îndrept către cafenea. E aglomeraţie. Vântul apucă învelitorile de pe mesele de afară şi le saltă în sus, dar elasticele petrecute de jur împrejurul acestora, astfel încât mamele, taţii şi copiii să-şi poată bea ceaiurile şi răcoritoarele în tihnă, asigură păstrarea ordinii. Vela cuterului, care joacă în bătaia vântului, este coborâtă cu greu. Pe măsură ce coboară,

pânza albă se zbate aidoma unui porumbel captiv care bate disperat din aripi, numai că zvâcnirile sale sunt zadarnice: iată că, în cele din urmă, a sfârşit prin a fi coborâtă. Ce-ar fi dacă aş lăsa deoparte jocul de-a sensul istoriei? Să mă duc şi să-mi recitesc caietul, să-mi omor vremea, cuminte, cu amintirile din arhivă... Oare să mă aşez undeva şi să beau un ceai? Nu erau mese libere. M-am dus şi m-am uitat pe ferestrele cafenelei. Înăuntru erau nişte persoane care jucau cărţi, dar şi câteva mese libere. Recep obişnuia să frecventeze locul acela! Jucătorii din cafenea s-au uitat unii la alţii, stând cu cărţile în mâini, după care le-au lăsat jos, de parcă ar fi ostenit şi se odihneau. Unul dintre ei a luat cărţile aşezate pe masă şi le-a amestecat. În timp ce mă uitam absent la felul în care le amesteca, mi-a venit o idee şi m-a cuprins surescitarea. Da, da: lucrurile se puteau rezolva cu un teanc de cărţi de joc!

În drum spre casă mă gândeam: am să consemnez, rând pe rând, toate acele fapte, toate acele detalii despre crime şi furtişaguri, războaie şi ţărani, paşale şi escrocherii, pe petece de hârtie de mărimea unor cărţi de joc. Apoi am să amestec acel teanc înspăimântător, care va fi alcătuit din sute, nu, din milioane de hârtii, am să-l amestec ca pe un teanc de cărţi de joc, cu mai multe dificultăţi, desigur, folosind maşinării speciale, aparate de loterie de genul celor puse în mişcare în prezenţa notarilor, şi am să fi le pun în mână cititorilor mei! Iată, am să spun eu după aceea, niciuna dintre aceste întâmplări nu are legătură cu alta, nu este precedată şi urmată de nimic, nu are urmare şi preludiu, cauză şi efect: pofteşte, tinere cititor, iată, acestea sunt istoria şi viaţa, citeşte-le după cum pofteşti! Aceste fapte nu fac decât să existe şi tot ceea ce există se cuprinde în ele, numai că nu sunt legate unele de celelalte prin nicio poveste. Dacă doriţi, plămădiţi dumneavoastră o poveste pentru ele! Tânărul cititor mă va întreba întristat: nu există nicio poveste, chiar nu există nicio poveste? Am să-i dau atunci şi lui dreptate: desigur, am să-i spun eu, vă înţeleg, sunteţi tânăr, iar pentru a putea vieţui în tihnă şi pentru a fi convins că puteţi apuca lumea de-o margine şi-o

puteţi muta acolo unde doriţi, aveţi nevoie, din raţiuni etice, de o poveste în măsură să elucideze totul, căci altfel, la vârsta aceasta, o s-o luaţi razna! Aveţi dreptate, am să-i spun eu, şi am să încep să strâng, la fel ca atunci când strecori un joker printre milioane de cărţi de joc, nişte petice de hârtie pe care va scrie

Poveste

şi care vor cuprinde povestea însăşi. Bine, dar care este înţelesul tuturor acestor întâmplări, mă va întreba, totuşi, tânărul cititor? La ce concluzie conduc ele? Ce avem de făcut? În ce trebuie să credem? Ce anume este just, ce anume este greşit? Pentru ce trebuie să te zbaţi în viaţă? Ce este viaţa? De unde trebuie să începem? Care este esenţa tuturor lucrurilor? Ce concluzie se desprinde din ea? Ce să fac? Ce să fac? Ce să fac? Fir-ar să fie! M-am plictisit rău de tot. Mă întorc acasă…

Când am trecut prin faţa plajei iar soarele a intrat brusc în nori, grămada de oameni care împânzeau nisipul şi-a pierdut deodată noima. Am încercat să mi-i închipui întinşi pe un gheţar, nicidecum pe nisip, încercând să-l încălzească, aidoma găinilor care vor să-şi încălzească ouăle, şi nu făcând plajă. Ştiam încă că făceam acest efort ca să rup lanţul cauzalităţii, ca să mă eliberez de impulsul moral al necesităţii: dacă ar fi stat întinşi pe gheaţă, nu pe nisip, eu aş fi fost inocent, aş fi fost liber, aş fi putut să fac orice, s-ar fi putut întâmpla orice. Am mers mai departe.

Apoi a ieşit soarele şi m-am dus la băcănie, unde am cerut trei sticle de bere. În timp ce ucenicul băcanului îmi punea sticlele într-o pungă de hârtie, l-am comparat, cine ştie de ce, pe un bătrân urât, mic de stat şi cu gura mare, cu Edward G. Robinson. Curios lucru, semăna izbitor de mult cu el! Avea, ca şi el, nasul ascuţit, dinţi mărunţi şi un neg pe obraz. Era însă chel şi purta mustaţă. Iată, acestea sunt ştiinţele sociale fără speranţă din ţările slab dezvoltate: sub ce aspecte se diferenţiază structura concretă de care dispunem noi de structura originală, a

cărei copie proastă este ea? Sub aspectul cheliei, al mustăţii, al democraţiei şi al industriei. Aşa ne pomenim nas în nas cu Falsul Edward G. Robinson. Acesta pare să mi se confeseze pe neaşteptate: domnule, dacă aţi şti ce greu mi-a fost să fiu toată viaţa copia palidă a altuia! Soţia şi copiii mei se tot uită la Edward G. Robinson cel original, pentru ca apoi să mă critice pe faţă pentru trăsăturile care nu aduc cu ale lui, căci le consideră defecte! Spuneţi-mi, pentru numele lui Dumnezeu, oare faptul că nu semăn cu el e o crimă, nu pot să fiu eu însumi? Ce s-ar fi întâmplat dacă bărbatul acela n-ar fi fost un actor celebru, cum mi s-ar mai fi găsit cusururi?! Găseşte-ţi alt model, iar atunci au să te critice pentru că semeni cu el, m-am gândit eu. Aşa este, aveţi dreptate, domnule, oare sunteţi şi dumneavoastră sociolog sau ceva de felul ăsta, ori poate profesor? Nu, conferenţiar! Bătrânul Robinson şi-a luat brânza şi a ieşit agale din băcănie. Mi-am luat şi eu sticlele, m-am îndreptat spre casă şi mi-am spus că venise vremea să mă opresc din cugetat. Vântul, care se înteţise simţitor, umfla zadarnic costumele de baie atârnate pe sfori, prin balcoane, iar o fereastră deschisă se zbuciuma de-a surda.

M-am dus acasă, am pus sticlele în frigider şi, în timp ce îl închideam, m-a îmboldit aghiuţă, aşa că nu m-am putut opri să nu beau un pahar de rachiu pe inima goală, de parcă aş fi băut un leac, după care m-am dus la Nilgün. Mă aştepta ca să ne ducem la plimbare. Vântul îi zbârlea părul şi înfoia paginile cărţii pe care tocmai o citea. I-am spus că nu era nimic de văzut în cartier. Am decis să ne plimbăm cu maşina. Am urcat să iau cheile, mi-am înşfăcat şi caietul, iar apoi am luat din bucătărie o sticlă cu apă, sticla cu rachiu şi sticlele cu bere, neuitând, totodată, de deschizător. Când a văzut ce căram cu mine, Nilgün m-a privit mustrătoare, apoi a dat fuga şi a adus aparatul de radio. Maşina a pornit, gemând şi tuşind din toţi bojocii. Am trecut încet printre oamenii care veneau de la plajă şi, în timp ce ieşeam din cartierul nostru, am văzut cum în zare, tocmai departe, cădea tăcut un fulger. Tunetul s-a auzit cu mult mai târziu.

— Unde să mergem? am întrebat-o apoi pe Nilgün.

— La caravanseraiul ciumaţilor tăi, a zis Nilgün. În ţara ciumei.

— Nu sunt sigur că există un asemenea loc, am zis eu.

— Ei, foarte bine, mergi acolo, te uiţi şi ajungi la o concluzie definitivă.

„O concluzie definitivă”, mă gândeam eu, când ea a adăugat:

— Ori poate că te temi să ajungi la o concluzie definitivă?!

— Nopţile ciumei şi zilele Raiului, am murmurat eu.

— Citeşti romane? m-a întrebat Nilgün, miratã.

— Ştii, am zis eu emoţionat, ideea asta cu ciuma mă fascinează tot mai mult. Azi-noapte mi-am amintit că, din câte am citit undeva, Cortés i-a învins pe azteci cu o armată extrem de modestă şi a cucerit Mexico City tocmai mulţumită ciumei. Când a izbucnit epidemia în oraş, aztecii au dedus că Dumnezeu era de partea lui Cortés.

— Ei, e foarte frumos, a zis Nilgün. Ai să descoperi şi tu ciuma noastră, ai s-o legi de alte evenimente şi ai să mergi pe urmele ei.

— Dar dacă nu există aşa ceva?

— Atunci nu mergi pe urmele ei!

— Nu merg, dar ce fac?

— Faci ce-ai făcut mereu. Te ocupi de istorie.

— Mă tem că n-am s-o mai pot face.

— De ce nu vrei să te convingi că ai putea să fii un bun istoric?

— Pentru că ştiu că în Turcia nu poţi să fii nimic bun.

— Nu, dragul meu!

— Ba da, e cazul să afli şi tu că aşa e ţara asta! Dă-mi nişte rachiu!

— Nuuu! Uite, ce locuri frumoase! Vaci! Vacile mătuşii Cennet!

— Vacile! am ţipat eu pe neaşteptate. Boii! Creaturi ordinare! Să le ia naiba!

Apoi am izbucnit în râs, dar probabil că era un râs cam forţat.

— Cauţi un pretext ca să te laşi în voia sorţii, nu-i aşa? m-a întrebat Nilgün.

— Da, caut! Hai, dă-mi nişte rachiu!

— De ce vrei să te laşi gratuit în voia sorţii? Nu e păcat de tine? mi-a zis Nilgün.

— De ce să fie păcat? Cu ce mă deosebesc eu de atâţia alţi oameni care se lasă în voia sortii?

— Dar dumneavoastră aţi studiat atât de mult, stimate domn! a spus Nilgün batjocoritor.

— Eşti tentată, de fapt, să mi-o spui cu glas serios, dar n-ai curajul s-o faci, nu-i aşa?

— Da, a spus de data aceasta Nilgün, pe un ton ferm. Da. De ce trebuie să te laşi gratuit în voia sorţii?

— Păi, nu gratuit, am zis eu. Am să fiu fericit când am s-o fac. Atunci am să fiu un om veritabil.

— Şi acum eşti un om veritabil, a zis ea neliniştită.

— Am să fiu autentic. Pricepi? Acum nu sunt autentic! Un om stăpân pe sine, un om care-şi pune mereu întrebări încetează să mai fie autentic în Turcia: înnebuneşte sigur! În Turcia trebuie să te laşi în voia sorţii dacă vrei să nu înnebuneşti! N-ai de gând să-mi dai nişte rachiu?!

— Poftim, ia-l!

— Ei, aşa! Deschide şi aparatul de radio!

— Îţi place să-ţi dai aere de frate mai mare!

— Nu-mi dau, am spus eu. Aşa sunt eu! Sunt turc!

— Unde mergi?

— Încolo, în sus, am spus eu, emoţionându-mă deodată. Într-un loc din care să putem vedea totul foarte bine. Totul concomitent…

— De ce totul?

— Pentru că dacă am să pot vedea totul, poate că…

— Poate că…? a întrebat Nilgün, dar eu am tăcut.

Am tăcut amândoi şi am urcat coasta, trecând prin faţa casei lui Ismail. Am virat pe drumul spre Darıca, am trecut prin faţa cimitirului, am intrat pe drumul vechi, de pământ care ducea în spatele fabricii de ciment şi am urcat, zdruncinându-ne din răsputeri, pe panta distrusă de puhoaie. Când am ajuns în vârf, a început să picure. Am

întors Anadolul cu botul către priveliştea care se deschidea în faţa noastră şi am stat în maşină ca tinerii aceia care veneau acolo în toiul nopţii din Cennethisar, ca să se sărute şi să uite de ceea ce li se întâmpla în Turcia: vedeam ţărmul care şerpuia de la Tuzla la Cennethisar, fabrici, sate de vacanţă, tabere organizate de bănci, livezi de măslini şi cireşi în paragină, Şcoala agricolă, pajiştea pe care murise Mehmet Cuceritorul, o barjă pe mare, copaci, case, umbre – toate învăluite în ploaia care se apropia alene, dinspre promontoriul de la Tuzla. Zăream dâra albă a ploii torenţiale, care înainta agitată pe mare. Mi-am turnat în pahar ce mai rămăsese pe fundul sticlei cu rachiu şi am băut.

— Ai să-ţi distrugi stomacul! a zis Nilgün.

— Ce părere ai, de ce m-a lăsat nevasta? am întrebat-o eu.

A urmat o scurtă tăcere, apoi Nilgün mi-a spus, pe un ton prudent şi ezitant:

— Eu credeam că v-aţi lăsat unul pe altul.

— Nu, doar ea m-a lăsat pe mine. Pentru că nu reuşeam sub nicio formă să ajung acolo unde îşi dorea ea… Şi-a dat seama probabil că urma să mă răsuflu.

— Nu, dragul meu!

— Ba da, aşa e, aşa e, am zis eu. Uite cum plouă!

— Nu înţeleg!

— Ce? Ploaia?

— Nu, a zis Nilgün, foarte serioasă.

— Ştii cine e Edward G. Robinson?

— Cine e?

— Un actor american a cărui sosie am văzut-o în Turcia. M-am săturat să duc o viaţă dublă. Pricepi?

— Nu.

— Dacă bei, ai să pricepi. De ce nu bei? Pentru că te gândeşti că băutura e un simbol al înfrângerii, nu?

— Nu, nu gândesc aşa.

— Gândeşti, ştiu eu ce ai în gând. Iar eu mă predau…

— Dar tu nici măcar n-ai participat la vreun război, a zis Nilgün.

— Mă predau pentru că nu mai suport să trăiesc cu două suflete. Nu ştiu, oare ţie ţi se întâmplă vreodată să gândeşti ca mine, să simţi că eşti alcătuită din două persoane?

— Nu, a zis Nilgün. Nu mi se întâmplă niciodată.

— Mie da, am zis eu. Dar acum m-am hotărât, n-o să mai fie aşa. Am să fiu o singură persoană, un tot, un om zdravăn şi sănătos. Îmi plac frigiderele pline şi reclamele la covoare care ni se arată la televizor, studenţii mei care, la examene, ridică degetul şi mă întreabă „domnule profesor, putem să începem cu întrebarea a doua?”, paginile de divertisment ale ziarelor, indivizii care beau împreună şi se pupă în bot, anunţurile referitoare la sălile de meditaţii private şi la mărcile de cârnaţi de prin autobuze. Ai priceput?

— Puţin, a spus Nilgün, melancolică.

— Tac dacă te-ai plictisit!

— Nu, mă amuz.

— Plouă rău, nu-i aşa?

— Da.

— M-am îmbătat.

— Nimeni nu se îmbată cu atât de puţin.

Am luat o sticlă cu bere, am deschis-o şi, în timp ce beam direct din ea, am întrebat-o:

— Ei bine, la ce te gândeşti când vezi totul de sus?

— Nu se vede chiar totul… a zis Nilgün, veselă.

— Dar dacă ai putea vedea totul? Am citit un fragment din *Elogiul nebuniei*[57] în care se spune: oare ce-ar gândi cineva care, urcând pe lună, s-ar uita la lume şi ar vedea totul, toată această viermuială dintr-un foc?

— Poate că i s-ar părea confuză.

— Da, am zis eu, după care mi-am amintit şi am adăugat brusc: „îşi închipuie fantoma, îi pare înceţoşată…”

— Cine a spus asta?

— Nedim[58]! am zis eu.

---

[57] *Laus stultitiae* (1509), celebrul eseu al lui Erasmus din Rotterdam (1469-1536).

[58] Nedim (m. 1730) a fost unul dintre cei mai de seamă reprezentanţi ai literaturii clasice otomane, fiind considerat poetul emblematic al Epocii

— Neşati[59], maestrul gazelurilor măiastre. Mi-a rămas în minte o dată când citeam aşa, prosteşte. Ce-ar fi să mai reciţi puţin?

— Nu e prea mare lucru de capul meu. N-am memorie bună! Îl citesc, de fapt, pe Evliya. Ce părere ai, noi de ce nu suntem ca el?

— Cum adică?

— Omul acela are un suflet nedivizat. Reuşeşte să fie el însuşi. Eu nu reuşesc. Dar tu?

— Nu ştiu, a zis Nilgün.

— Ah, am zis eu. Ce prudentă eşti! Ţi-e frică de nu mai poţi să depăşeşti litera cărţilor! Bravo, crede, crede! Şi ei credeau, încă mai cred... Dar într-o bună zi n-au să mai poată crede! Uite, ploaia a ajuns şi la fabrică! Ciudat lucru mai e şi lumea asta!

— De ce?

— Nu ştiu... Te plictisesc?

— Nuuu!

— Ce bine-ar fi fost dacă l-am fi luat şi pe Recep!

— N-a vrut să vină.

— Da, se jenează.

— Ţin foarte mult la Recep, a zis Nilgün.

— Chops!

— Ce?

— Piticul acela şmecher din romanul lui Dickens.

— Frăţioare, eşti tare crud!

Lalelei (1718-1730). Poezia sa celebrează aspectele efemere ale existenţei, dar surprinde, totodată, imagini inedite din viaţa Istanbulului epocii, ceea ce îl diferenţiază net de alţi exponenţi de marcă ai aceleiaşi tradiţii; la fel de originală este şi limba poemelor sale, care se apropie sensibil de limba turcă vorbită, fiind în mai mică măsură tributară preţiozităţii deliberate a limbii turco-otomane.

[59] Neşati (m. 1674), contemporan cu Naili, se înscria în tradiţia estetizantă specifică literaturii clasice otomane. Spre deosebire de Naili, a acordat o mai mare atenţie temelor de inspiraţie mistică, poate şi datorită calităţii sale de iniţiat şi maestru sufit (în perioada de maturitate a fost superiorul unui lăcaş al ordinului Mevlevi din Edirne).

— Ieri voia să mă întrebe, cred, ceva *legat* de istoria Üsküdarului.

— Ce te-a întrebat?

— Păi, nu m-a întrebat! De cum a pomenit de Üsküdar, mi-am amintit de Evliya Çelebi şi i-am spus că Üsküdarul este „o temniţă strâmtă, neacoperită, al cărei nume stricat vine de la *eski dar,* «casa cea veche»”.

— Şi el ce-a zis?

— Chops a înţeles, probabil, referirea la „casa cea veche”, aşa că s-a simţit stânjenit şi a tăcut! Dar uite ce mi-a arătat astăzi!

— Eşti foarte crud!

— O listă scrisă de bunicul!

— De bunicul?

— O listă cu ceea ce prisoseşte şi ceea ce lipseşte cu prisosinţă în Turcia.

M-am întins şi am luat lista din caiet.

— De unde şi până unde hârtia asta?

— Îţi spun că mi-a dat-o Recep! i-am zis eu şi i-am citit ce scria în ea: ştiinţa, pălăriile, fotografiile, comerţul, submarinele…

— Ce?

— Asta este lista cu ceea ce ne lipseşte…

— Îl ştii pe Hasan, nepotul lui Recep…

— Nu!

— Hasan ăla mă urmăreşte, frăţioare!

— Vrei să-ţi citesc lista?

— Îţi spun că mă urmăreşte!

— De ce să te urmărească?… submarinele, burghezia, pictura, aburul, şahul, grădinile zoologice…

— Nici eu nu pricep de ce!

— Păi, tu nici nu ieşi din casă, ca să te urmărească!… fabricile, profesorii, disciplina. E caraghios, nu-i aşa?

— Ridicol!

— Nu. Tragic!

— Mă rog! Hasan ăsta se ţine după mine ori de câte ori vin de la plajă.

— Poate că vrea să se împrietenească cu tine.

— Da, aşa a zis!

— Ai văzut? Atunci, ascultă-mă! Uite cum s-a gândit omul ăsta la cusururile noastre cu nu ştiu câţi ani în urmă!

— Dar e plictisitor!

— Care dintre ele? Grădinile zoologice, fabricile, profesorii – după mine, sunt destui –, disciplina, matematica, principiile, cărţile, trotuarele… A mai adăugat, cu alt creion, teama de moarte şi conştiinţa neantului… Apoi, conservele, libertatea…

— Ajunge, frăţioare!

— Ar mai trebui să adăugăm şi societatea civilă… Poate că e îndrăgostit de tine!

— Se poate.

— Cele inutil de multe sunt următoarele: bărbaţii, ţăranii, funcţionarii, musulmanii, militarii, femeile, copiii…

— Astea nu mi se mai par ridicole!

— …cafeaua, nepotismul, lenea, aroganţa, mita, apatia, frica, hamalii…

— Omul ăsta nici măcar nu era democrat!

— …minaretele, balcoanele minaretelor, pisicile, câinii, musafirii, soţii, soţiile şi prietenii, ploşniţele, jurămintele, cerşetorii…

— Ajunge!

— …usturoiul, ceapa, servitorii, meşteşugarii… toate astea ar fi fost în exces…

— Ajunge!

— …dughenele, imamii…

— Inventezi!

— Nu. Uite hârtia!

— E în vechiul alfabet.

— Mi-a arătat-o astăzi Recep: citeşte-o, mi-a zis el! Se pare că i-a dat-o bunicul.

— De ce i-o fi dat-o?

— Nu ştiu.

— Uite cum plouă! Ăsta nu e huruit de avion?

— Ba da!

— Pe vremea asta!

— Ce chestie grozavă e avionul!

— Da.
— Ce bine-ar fi să fim acum în el!
— M-am plictisit, hai să ne întoarcem!
— S-ar fi prăbuşit!
— Să ne întoarcem!
— S-ar fi prăbuşit, am fi murit şi am fi ajuns pe lumea cealaltă!
— Frăţioare, ţi-am zis că m-am plictisit!
— Am fi ajuns acolo şi mi s-ar fi cerut socoteală: de ce nu ţi-ai făcut datoria? Păi, care era datoria mea? Simplu: să le insufli speranţă oamenilor!
— Aşa e!
— Da, mi-a amintit şi sora mea de această datorie. Numai că eu m-am lăsat în voia sortii.
— Nu, te-ai prefăcut că te-ai lăsat.
— M-am prefăcut, pentru că eram plictisit.
— Frăţioare, dacă vrei, conduc eu.
— Ştii să conduci?
— Mi-ai arătat o dată anul trecut…
— Am fost aici anul trecut?
— Probabil că Recep ne aşteaptă.
— Chops! Şi el se uită ciudat la mine.
— Ajunge, frate!
— Şi soţia mea îmi spunea mereu acelaşi lucru: ajunge, Faruk!
— Nu cred că eşti chiar atât de beat.
— Ai dreptate, nu trebuie să credem nimic. Hai să mergem la cimitir!
— Să ne întoarcem, căci drumul e înnămolit.
— O să rămânem înnămoliţi aici cu anii.
— Eu cobor!
— Ce?
— Cobor şi mă întorc acasă pe jos.
— Nu vorbi prostii!
— Atunci, să ne întoarcem!
— Spune-mi ce crezi despre mine!
— Te iubesc foarte mult, frăţioare!
— Altceva?

— Vreau să nu mai bei atât de mult!

— Altceva?

— De ce eşti aşa?

— Cum adică, aşa?

— Vreau să mă întorc acasă!

— Nu găseşti că sunt amuzant, nu? Stai, să te distrez! Unde mi-e caietul? Dă-mi-l! Uite: carnea de vită a măcelarului Halil, în valoare de douăzeci şi unu de aspri, a fost cântărită şi au ieşit lipsă la cântar o sută douăzeci de drahme. Data: 13 *Zilhicce* 1023[60]. Ce semnificaţie are asta?

— Sensul e foarte clar.

— Slujitorul Isa i-a luat stăpânului său, Ahmet, treizeci de mii de aspri, o şa, un cal, două săbii şi un scut şi s-a refugiat la un oarecare Ramazan.

— Interesant!

— Interesant? Ce e interesant în asta?

— Eu cobor şi mă întorc.

— Vrei să stai cu mine?

— Ce?

— Nu mă refer la statul aici, în maşină. Acum sunt cât se poate de serios, ascultă-mă: mută-te cu mine, la Istanbul, în loc să locuieşti cu mătuşa noastră, Nilgün! Am o ditamai camera la dispoziţie şi mă simt foarte singur.

A urmat un moment de tăcere:

— Nu mă gândisem la asta, a zis Nilgün.

— Ei?

— Mă gândesc că mi-ar fi ruşine de mătuşa.

— Bine, mi-am zis deodată. Ne întoarcem.

Am pornit motorul şi ştergătoarele de parbriz.

[60] Potrivit calendarului gregorian, 13 ianuarie 1615.

25

Eram cu toţii acasă la Turan, pentru că lumea ajunsese la concluzia că în seara trecută ne distraserăm grozav şi doreau cu toţii să facă la fel şi în seara aceea.

— Vrea cineva ciocolată? a întrebat Turgay.

— Eu! a zis Zeynep.

— Ciocolată! a zis Gülnur. Simt că plesnesc!

S-a ridicat furioasă în picioare:

— De ce sunteţi toţi aşa în seara asta? Ştiu, de fapt, de ce: pentru că sunteţi nişte pămpălăi! Aici nu e rost de distracţie!

Apoi a şters-o, rătăcind nervoasă pe sub luminile colorate, pe ritmul muzicii lente care se dorea a fi melancolică.

Zeynep avea gura plină de ciocolată:

— A luat-o razna!

A pufnit-o râsul.

— Nu, a zis Funda. Şi eu mă plictisesc.

— E din cauza ploii!

— Ce frumos e să plimbi prin ploaie, pe întuneric cu maşina! Haideţi, copii!

— Măcar să pună altă muzică! a zis Funda. Ziceai că ai un disc vechi cu Elvis Presley…

— *Best of Elvis*? a zis Ceylan.

— Da! Hai, adu-o, s-o ascultăm!

— Pe ploaia asta?

— Eu sunt cu maşina, Ceylan! am zis deodată. Te duc eu!

— Las-o baltă…

— Hai, du-te şi adu discul ăla, Ceylan, o să fie haios să-l ascultăm! a zis Funda.

— Hai, *fată,* scoală, să mergem şi să luăm repede discul ăla! am zis eu.

— Bine, *fată!* a zis Ceylan, râzând.

Eu şi Ceylan am ieşit aşadar din casă, lăsându-i în urmă pe nefericiţii care piroteau, otrăviţi lent de muzica aceea melancolică şi banală, am dat fuga la bătrânul Anadol al fratelui meu şi am urcat în el. Am mers contemplând picăturile de ploaie care cădeau din copaci, şoseaua udă, luminată de farurile vechi şi gânditoare ale maşinii, întunericul şi ştergătoarele de parbriz, care icneau din răsputeri. Am oprit în faţa casei lui Ceylan. M-am uitat la Ceylan, care coborâse din maşină, şi la felul în care alerga, cu fusta portocalie lucind în lumina farurilor. Apoi, pe măsură ce s-au aprins luminile în casă, am încercat să-mi imaginez cum trecea dintr-o cameră în alta şi ce făcea acolo. După aceea am cugetat la ciudăţenia sentimentului numit dragoste. De parcă mi-ar fi fost cu neputinţă să trăiesc clipa! Mă gândeam, pe de o parte, insistent la ceea ce avea să se întâmple în viitor, iar pe de altă parte trăiam în trecut, chibzuind din nou, pentru a nu ştiu câta oară, la cele petrecute cu o zi înainte, pentru a putea conferi o semnificaţie gesturilor şi cuvintelor ei. Nici măcar nu ştiam dacă sentimentul pe care-l încercam eu era sau nu dragostea cu care se împăunau jigodiile alea. Dar ce importanţă avea?! Era suficient să scap odată de nopţile acelea fără somn în care încercam să-mi alin obrajii încinşi şi gândurile, orbecăind după faţa răcoroasă a pernei! Curând după aceea, Ceylan a revenit în fuga mare, cu discul în mână, şi a urcat în maşină:

— M-am certat cu mama! a zis ea. Auzi, unde mă duc la ora asta!

Am tăcut puţin amândoi. Apoi am pornit şi am trecut, fără să opresc, prin faţa casei lui Turan. Ceylan m-a întrebat, neliniştită şi suspicioasă:

— Încotro?

— Mă exasperează! am spus eu, cu un aer vinovat. Nu mai vreau să mă întorc acolo! Să ne plimbăm puţin, Ceylan, te rog, mi s-a urât rău de tot! O să luăm şi aer! Să ne plimbăm puţin!

— Bine, dar să ne întoarcem repede, pentru că ne aşteaptă!

Am tăcut. Am luat-o agale, supus şi fericit, pe străzi lăturalnice. Ori de câte ori vedeam luminile palide ce răzbăteau din căsuţele oamenilor simpli, care se uitau din balcoanele lor modeste la ploaia care se domolea şi la copaci, mă gândeam vai, ce prost sunt, şi noi am putea să fim aşa, am putea să ne căsătorim, ba chiar să facem copii! Apoi, când a venit vremea să ne întoarcem, m-am mai purtat o dată ca un ţânc şi, în loc să revin la casa lui Turgut, am ieşit cu maşina din cartier şi am pornit în viteză către pantă.

— Ce faci? m-a întrebat Ceylan.

Mai întâi nu i-am răspuns şi am continuat să conduc, fără să-mi desprind ochii de la drum, asemenea unui concurent atent la un raliu automobilistic. Apoi i-am spus că trebuia să punem benzină, deşi ştiam foarte bine că minciuna mea avea să iasă la iveală. Mi se părea că eram foarte lipsit de originalitate.

— Nu, să ne întoarcem! a zis ea. Ne aşteaptă.

— Vreau să rămân puţin singur cu tine şi să stăm de vorbă, Ceylan.

— Despre ce? m-a întrebat ea cu asprime.

— Ce părere ai despre ceea ce s-a întâmplat aseară?

— Niciuna! Se mai întâmplă, eram amândoi beţi.

— Doar atât ai de spus? i-am zis eu, revoltat.

Am apăsat şi mai tare pe acceleraţie.

— Asta e tot?

— Hai, Metin, să ne întoarcem, e ruşine!

Atunci i-am spus disperat şi, totodată, dezgustat de mine şi de banalitatea vorbelor mele:

— Eu n-am să uit niciodată seara de ieri!

— Da, ai băut foarte mult, n-ai să mai bei niciodată atât!

— Nu, nu, de aceea!

— Ei bine, atunci de ce? m-a întrebat ea, incredibil de indiferentă.

Atunci, mâna mea a apucat neputincios mâna ei, care zăcea pe scaunul maşinii. Mâna ei mică era fierbinte. Nu şi-a tras-o, aşa cum mă temusem.

— Haide, să ne întoarcem! a zis ea.

— Te iubesc! am zis eu, ruşinat.

— Să ne întoarcem!

Mi-a venit parcă deodată să plâng, am strâns-o şi mai tare de mână şi, nu ştiu de ce, m-am gândit la mama, de care nu-mi aminteam deloc, şi m-am temut că aveau să mi se umezească ochii, dar tocmai când s-o îmbrăţişez a ţipat:

— Fii atent!

Am fost orbit de o pereche de faruri puternice, necruţătoare care se îndreptau către noi şi am tras repede de volan spre dreapta. Pe lângă noi a trecut, cu un zgomot înspăimântător, ca de tren, un camion lung, care claxona dezgustător, strident. Cum uitasem să debreiez, proptindu-mă neliniştit în frână, Anadolul de plastic s-a zgâlţâit şi s-a oprit brusc, iar motorul a tăcut. Nu se auzea decât ţârâitul greierilor.

— Te-ai speriat? am întrebat-o eu.

— Hai, să ne întoarcem imediat, am întârziat! a zis ea.

Am răsucit cheia în contact, dar motorul n-a pornit. M-a cuprins agitaţia, am mai încercat o dată, dar motorul tot n-a pornit. Am coborât din maşină şi am încercat s-o pornesc împingând-o, dar n-a mers. Am împins maşina mai departe, lac de sudoare, până am ajuns pe loc drept. Apoi am urcat, am stins farurile, ca să nu să moară bateria, şi am lăsat bătrânul Anadol să alunece cu viteză, în tăcere, pe panta aceea lungă.

Când roţile au început să se rotească mai repede, producând un sunet plăcut pe asfaltul umed, ne-am pomenit lunecând la vale aidoma unei corăbii care îşi croieşte drum prin întunericul orb din largul mării. Am încercat de câteva ori să repornesc motorul, dar n-a vrut. I-am văzut apoi, când a fulgerat undeva departe, iar cerul s-a luminat, colorându-se în galben intens, pe cei care scriau

sloganuri pe ziduri. După aceea am depăşit intersecţia, fără să acţionez însă deloc pedala de frână, şi am alunecat, cu toată viteza pe care ne-o imprima panta, până la podul de cale ferată, iar de acolo, agale, până la benzinăria de pe şoseaua spre Ankara. N-am vorbit deloc unul cu altul. Când am ajuns la benzinărie, am coborât din maşină şi m-am dus la birou. M-am rezemat de masă, l-am trezit pe lucrătorul de la pompă, care picotea, i-am spus că nu-mi mai funcţionau nici acceleraţia, nici debreiajul şi l-am întrebat dacă se pricepea cineva la Anadol.

— Nu trebuie neapărat să fie un specialist în Anadol, a zis lucrătorul de la pompă. Stai, aşteaptă puţin!

M-am uitat dezorientat la un afiş cu Mobil Oii care atârna pe perete: femeia manechin, care ţinea în mână un bidon cu ulei, semăna incredibil de mult cu Ceylan. M-am întors confuz la Anadol.

— Te iubesc, Ceylan!

Trăgea din ţigară, cu gesturi nervoase.

— O să întârziem!

— Ţi-am spus că te iubesc!

Probabil că ne uitam unul la altul absenţi. Am coborât din maşină, am luat-o la picior, de parcă aş fi avut ceva în minte, şi am dat bir cu fugiţii. M-am retras într-un ungher întunecos şi m-am uitat să văd ce făcea. Era scăldată în lumina enervantă a unei lămpi cu neon care ba se aprindea, ba se stingea, arăta ca o umbră care fuma şi-mi blocase întreaga capacitate de gândire; îmi era frică, transpiram şi vedeam adeseori cum strălucea în noapte bumbul roşu al ţigării ei. Probabil că am stat aşa acolo, contemplând-o şi simţindu-mă ca un ticălos, ca un nenorocit, aproape o jumătate de oră. Apoi m-am dus la bufetul de vizavi, am cumpărat o ciocolată cu una dintre mărcile la care se făcea cel mai intens reclamă la televizor, m-am întors la maşină şi m-am aşezat lângă ea.

— Unde ai fost? Eram îngrijorată, a zis ea. Am întârziat.

— Ţi-am luat un cadou, uite!

— Ah, e cu alune! Nu-mi plac astea…

I-am mai spus o dată că o iubeam, dar cuvintele mele nu erau doar neplăcute, ci şi fără speranţă, goale de sens; am mai încercat o dată, după care, deodată, capul mi s-a prăvălit peste mâna ei, care se odihnea în poală, l-am sărutat de câteva ori precipitat, de parcă mi-ar fi fost teamă să nu ratez ceva, mâna nervoasă, care se zbătea, şi, în timp ce-i turuiam aceleaşi cuvinte neplăcute, fără noimă, i-am luat mâna în mâinile mele, simţindu-mă copleşit de un teribil sentiment de disperare şi înfrângere, căci nu reuşeam să-mi dau seama dacă gustul de sare de pe dosul ei era de la transpiraţie sau de la lacrimi. După ce am mai sărutat-o puţin şi am repetat aceleaşi vorbe goale, m-am îndreptat în scaun, ca să nu mă sufoc de deznădejde, şi am întors capul către aerul curat de afară.

— Au să ne vadă! zicea ea.

Am ieşit din nou din maşină, m-am dus către benzinărie şi m-am uitat la o familie de turci din Germania care ceruseră să fi se umple rezervorul. Eram roşu la faţă ca sfecla. Lampa cu neon de deasupra pompelor era, pesemne, stricată, căci clipea fără întrerupere. M-am gândit că te poţi naşte bogat sau sărac, că faptul acesta este o chestiune de soartă şi că te marchează până la sfârşitul vieţii. Picioarele m-au purtat apoi din nou către maşină, deşi nu mai doream să fac acest lucru, şi a reînceput aceeaşi nerozie fără urmări:

— Te iubesc!

— Haide, Metin, te rog, să ne întoarcem!

— Să mai aşteptăm puţin, Ceylan, te rog!

— Dacă m-ai fi iubit cu adevărat, nu m-ai mai fi ţinut cu forţa aici, în vârf de munte!

— Te iubesc cu adevărat!

Apoi am căutat în minte şi alte cuvinte pe care i le-aş fi putut spune, cuvinte care să mă arate aşa cum eram, dar pe măsură ce chibzuiam la ele îmi dădeam seama că vorbele, departe de a da la o parte învelişurile pe care le purtăm cu noi, ne ascund şi mai mult. În timp ce îmi căutam neputincios cuvintele, am zărit ceva pe bancheta din spate şi m-am uitat să văd despre ce era vorba: era un

caiet pe care-l uitase, probabil, acolo pilangiul de frate-meu. L-am cercetat puţin la lumina lămpii cu neon, apoi i l-am dat lui Ceylan, ca să nu moară de plictiseală şi de supărare şi i-am spus să-l citească. A buchisit puţin din el, muşcându-şi buzele, apoi, deodată, l-a aruncat pe bancheta din spate. Când a venit tânărul mecanic, am tras maşina la lumină, iar atunci am zărit, în licărirea crudă a acesteia, chipul necruţător şi fără expresie al lui Ceylan.

Când m-am întors s-o privesc, la mult timp după aceea, după ce mă ocupasem de motor împreună cu ucenicul-mecanic şi după acesta se dusese să cumpere o piesă de care avea nevoie, am văzut din nou pe chipul ei aceeaşi lucire necruţătoare şi indiferentă. M-am gândit, încercând o ciudată dorinţă de a mă chinui, pentru a mă pedepsi pe mine şi a o pedepsi, totodată, şi pe ea: aşadar, aşa arată tinereţea bietei fiinţe pe care lumea o va numi mai apoi casnică! Dar, fir-ar să fie, tot o iubeam! M-am îndepărtat puţin de Anadolul defect, am cugetat, stând în ploaia care se pornise din nou, la tot soiul de lucruri confuze despre dragoste şi i-am blestemat pe poeţi şi pe cântăreţi pentru că preamăreau acea nenorocire, acel sentiment devastator. Am intuit însă apoi că până şi acel sentiment implica o latură cu care sfârşeai prin a te deprinde şi pe care îţi doreai s-o îndrăgeşti şi mi s-a făcut silă: era ca şi cum aş fi dorit în taină moartea unei persoane pe care o cunoaştem îndeaproape şi pe care o îndrăgeam, din simpla curiozitate de a afla ce avea să urmeze mai apoi, sau ca şi cum aş fi dorit incendierea şi prăbuşirea unei case, din simpla plăcere de a contempla spectacolul, încercând, totodată, un simţământ de vinovăţie pentru dorinţele mele perverse. Îmi dădeam seama că, pe măsură ce trecea timpul, mă cufundam din ce în ce mai mult în acel sentiment al catastrofei. Pentru că nu mai suportam privirile mânioase, acuzatoare ale lui Ceylan, m-am îndepărtat de maşină, iar apoi m-am strecurat sub ea, împreună cu tânărul mecanic, în timp ce stăteam lungit, alături de acesta, în bezna murdară şi unsuroasă pe care o ascundea caroseria bătrânei maşini, Ceylan se afla la cincizeci de centimetri

deasupra mea, numai că eu o simţeam foarte departe. La mult timp după aceea, maşina s-a zgâlţâit brusc şi am văzut lângă mine picioarele lungi, simpatice, fermecătoare ale lui Ceylan, care tocmai cobora din ea. Pantofii ei roşii, cu tocuri, s-au mişcat puţin în dreapta şi-n stânga, s-au agitat, nervoşi şi nerăbdători, după care au pornit, cu mânie şi hotărâre, într-o anumită direcţie.

— Stai, Ceylan! am strigat. Le telefonez eu!

— Abia acum ţi-a dat prin minte? mi-a zis ea. Am întârziat foarte mult. Probabil că sunt îngrijoraţi, cine ştie la ce se gândesc... E ora două...

Ar mai spus, probabil, şi altele, dar, din fericire, benzinarul tocmai ieşise din birou, pentru că de pompe se apropia o maşină, şi astfel am fost cruţat de ruşine. Am deschis cartea de telefon şi am găsit imediat numărul lui Turan. În timp ce-l formam, Ceylan îmi spunea:

— Tare n-ai minte! Te credeam altfel!

Eu i-am spus din nou că o iubeam, după care am adăugat pe negândite, cu nelinişte şi convingere:

— Vreau să mă căsătoresc cu tine!

Cuvintele nu mai schimbau însă nimic: Ceylan stătea lângă femeia din afiş, care semăna cu ea, şi nu făcea decât să arunce căutături furioase, dar nu spre mine, ci spre telefonul din mâna mea. Nu ştiu dacă în clipele acelea mă temeam mai mult de dezgustul de pe chipul ei sau de asemănarea magică dintre ea şi femeia din afişul cu Mobil Oii. Acum eram însă pregătit pentru înspăimântătoarea catastrofă. Curând după aceea, a ridicat cineva receptorul şi, fir-ar să fie, am recunoscut imediat vocea lui Fikret:

— Tu eşti? am zis eu. V-am telefonat ca să vă spunem să nu vă faceţi griji pentru noi!

Mă întrebam, pe de altă parte, de ce ridicase tocmai el receptorul, de vreme ce acasă la Turan era atâta lume.

— Cine sunteţi? m-a întrebat deodată Fikret.

— Eu, dragă, Metin!

— Am înţeles că eşti tu, dar cine e cu tine?

— Ceylan! am zis eu, derutat.

M-am gândit o clipă că se înţeleseseră între ei şi îşi băteau joc de mine, dar chipul lui Ceylan era lipsit de orice expresie: nu făcea decât să mă întrebe din când în când „cine a răspuns?”.

— Eu credeam că ai lăsat-o pe Ceylan acasă, a zis Fikret.

— Nu, am zis eu. Suntem amândoi aici, la benzinărie. Ne-am spus ca nu cumva să vă faceţi griji. Hai, la revedere!

— Cine e, cu cine vorbeşti? mă întreba Ceylan. Dă-mi receptorul!

Eu însă nu i-l dădeam, ci încercam să răspund la întrebările dezgustătoare pe care mi le punea Fikret.

— Ce faceţi la benzinărie?

— O reparaţie măruntă, am zis eu, după care am adăugat repede: Venim acum, la revedere!

Ceylan însă a ţipat, aşa încât să-şi facă auzită vocea:

— Stai, stai, să nu închidă, cine e?

Tocmai mă pregăteam să pun receptorul jos, când Fikret a spus, cu vocea lui distantă şi stridentă:

— Probabil că Ceylan vrea să vorbească cu mine!

N-am avut suficient curaj ca să închid telefonul, aşa că i-am dat receptorul lui Ceylan şi am ieşit în ploaia întunecată şi murdară, stăpânit de sentimentul catastrofei şi al propriei inferiorităţi.

Am făcut câţiva paşi, dar apoi nu m-am putut stăpâni să nu mă uit către încăperea scăldată în lumină, către Ceylan care vorbea la telefon jucându-se cu şuviţele de păr, printre rafturi, afişe şi bidoane de Motor Oii, şi m-am gândit că, odată plecat în America, aveam să uit de toate acele lucruri, numai că nu mai voiam să mă duc în America. Mi-am spus deprimat, în timp ce Ceylan continua să vorbească la telefon, mutându-şi greutatea corpului de pe un picior pe altul şi legănându-se, cu gesturi nervoase: este mai frumoasă decât toate fetele pe care le-am cunoscut şi pe care le-am văzut vreodată! Am stat proţăpit acolo, în ploaie, ca şi cum m-aş fi pregătit, neputincios şi împăcat, să ispăşesc o pedeapsa decisă de alţii pentru mine. Curând după aceea, Ceylan a închis telefonul şi a ieşit veselă din birou:

— Vine acum Fikret!

— Nu! Cel care te iubeşte sunt eu!

Am dat fuga la maşină, l-am strigat pe ucenicul-mecanic, am ţipat la el şi i-am spus că, dacă reuşea să pornească maşina imediat, îi dădeam toţi banii pe care-i aveam în buzunar.

— Am s-o pornesc! a zis ucenicul, dar debreiajul ăsta o să vă lase iar pe drum!

— Nu, n-o să mă lase! Porneşte-o!

După ce a mai meşterit o vreme, ucenicul mi-a spus să apăs pe pedala de acceleraţie. Am urcat emoţionat în maşină şi am apăsat pe ea, dar n-a mers. Mecanicul a mai meşterit puţin, apoi mi-a spus iar să acţionez pedala, dar maşina tot n-a pornit. După ce această poveste s-a repetat de câteva ori, mi-am ieşit pesemne din fire, pradă nervilor, furiei şi disperării.

— Ceylan, Ceylan, nu mă lăsa aici, nu mă lăsa aici, te rog!

— Ţi-ai ieşit din minţi! a zis Ceylan.

La puţin timp după aceea, când Alfa Romeo a lui Fikret a intrat în benzinărie, m-am recules şi am coborât din maşină.

— Hai să plecăm imediat de aici, Fikret! a zis Ceylan.

— Ce are Anadolul ăsta? m-a întrebat Fikret.

— O să pornească acum, am zis eu. Am să ajung înaintea lui la Cennethisar, Ceylan! Dacă vrei, ne luăm la întrecere!

— Bine, a zis Fikret, sfidător. Să ne luăm la întrecere!

Ceylan s-a dus şi s-a instalat în maşina lui Fikret. Am apăsat repede pe acceleraţie şi, din fericire, maşina a pornit. I-am dat mai întâi ucenicului o bancnotă de o mie de lire, după care i-am mai dat una. Apoi ne-am aliniat maşinile, pentru întrecere.

— Fii atent, Fikret! a zis Ceylan. Metin şi-a ieşit din minţi!

— Până la Turan! Unu, doi… a numărat Fikret.

Când a spus „trei”, maşinile noastre au ţâşnit scrâşnind, ca nişte săgeţi, ia să vedem, bine, am apăsat pe acceleraţie până la refuz, dar pentru că el pornise înaintea mea se şi instalase în frunte, ceea ce era cu atât mai bine, căci nu-l

slăbeam deloc, claxonând şi proptindu-i în ceafă luminile de distanţă chiar cu Anadolul acela hârbuit al meu: nu eram eu omul care s-o lase pe Ceylan singură cu el! La trecerea podului m-am apropiat şi mai mult de el, iar când am ajuns la intersecţia din capul pantei am apăsat şi mai straşnic pe acceleraţie în loc să reduc viteza, căci – poate că era un gând banal şi ridicol! – ştiam că, pentru a câştiga dragostea unei fete ca tine, Ceylan, trebuia să-mi risc viaţa, dar, ce nedreptate, tu te aflai în maşina acelui tip care a călcat frâna la intrarea în viraj, fricosul, uite, Ceylan, i s-au aprins luminile roşii, numai că atunci când am vrut să virez la stânga, s-a şmecherit, nu mă mai lăsa să trec, ai priceput, Doamne, sunt un prăpădit, îmi spuneam eu, pentru ca apoi să rămân cu gura căscată, căci mai întâi a redus viteza, apoi a apăsat pe acceleraţie, iar Alfa Romeo a ţâşnit ca o rachetă şi luminile sale roşii, care se făceau tot mai mici în timp ce urca panta cu o viteză nemaipomenită, s-au făcut nevăzute în două clipe! Doamne! Am apăsat pe acceleraţie până la refuz dar, pentru că era molâie, maşina a început curând să geamă, naiba s-o ia, zgâlţâindu-se când treceam prin gropi ca o căruţă când goneşte pe coastă, pufnind şi icnind, iar apoi roţile au început din nou să nu mai asculte de motor şi, când am oprit, ca măcar să nu ia foc, dar şi din pricina blestematului de debreiaj, am rămas înţepenit prosteşte acolo, la mijlocul pantei, înconjurat de tăcere şi singur cuc. Şi din nou, fir-ar să fie, se auzeau greieri în jur!

Am încercat de câteva ori să pornesc motorul, după care mi-am dat seama că singura posibilitate de a-i ajunge din urmă era să împing maşina până dincolo de porţiunea dreaptă din susul pantei şi apoi s-o las să alunece la vale până în Cennethisar. Când am început să împing maşina, înjurând de mama focului, ploaia se oprise. Curând după aceea eram lac de sudoare, dar am încercat să mă mai sforţez puţin, în ciuda durerii de mijloc. Când a început din nou să picure, durerea devenise insuportabilă. Am tras frâna de mână şi apoi am tras un şut în maşină, scârbit. După aceea am făcut, plin de speranţă, semne către o maşină care urca panta, dar aceasta a trecut fără să

oprească, claxonând de zor. Când am început din nou să împing, am auzit cum tuna undeva departe. Durerea de şale mă făcea acum să lăcrimez. În timp ce mă opinteam mă gândeam la ei cu dezgust, ca să mai uit de durere.

Apoi, văzând că abia înaintasem puţin, deşi mă canonisem atât de tare, m-a luat cu ameţeală şi am început să alerg în lungul drumului; ploaia se înteţise, aşa că am dat buzna prin livezile de cireşi şi prin vii, ca să o iau pe scurtătură, numai că mi-era imposibil să gonesc prin glod, în întunericul acela orb. Peste puţină vreme gâfâiam, îndoit de spate din pricina durerii de splină şi de şale şi eram plin de noroi pe picioare, iar când am mai auzit şi cum se apropia de mine urletul nenorociţilor de câini, care lătraseră până atunci ameninţător în depărtare, am făcut cale întoarsă. Am urcat în maşină, ca să nu mă ud şi mai tare, m-am aşezat pe scaunul şoferului şi mi-am sprijinit capul de volan: te iubesc!

Curând după aceea am văzut că din susul pantei coborau, stând de vorbă, trei persoane şi am ţâşnit bucuros din Anadol ca să le cer ajutorul. La apropierea umbrelor mi-am amintit însă cu teamă de cei trei: cel mai voinic dintre ei ducea în mână o cutie cu vopsea, un altul purta mustaţă, iar cel de-al treilea, sacou.

— Ce faci tu aici, în toiul nopţii? m-a întrebat cel cu mustaţă.

— Mi s-a stricat maşina. Vreţi să-mi daţi şi voi o mână de ajutor?

— Da’ ce crezi că suntem noi, armăsari? Ori poate slugile lui taică-tău?! Dă-i drumul în jos pe pantă!

— O clipă, o clipă! a zis cel cu sacou. Acum v-am recunoscut, stimate domn! Vă amintiţi, azi dimineaţă era cât pe ce să ne calce!

— Ce? A, da! Tu erai! Nu te supăra, frate!

Cel îmbrăcat în sacou a continuat, pe un ton care nu părea să fie al meu, ci al unei femei:

— Nu te supăra, scumpule, azi-dimineaţă era cât pe ce să te calc! Ei, şi ce s-ar fi întâmplat dacă ne-ai fi călcat?

— Haideţi mai departe, băieţi, căci o să vă muraţi! a zis cel cu mustaţă.

— Eu rămân aici, cu ăsta, a zis cel îmbrăcat în sacou.

S-a dus şi s-a aşezat în maşină:

— Hai, băieţi, veniţi şi voi!

Cel cu mustaţă şi cel care ducea cutia cu vopsea au ezitat puţin, după care s-au dus şi s-au aşezat pe bancheta din spate a maşinii. M-am aşezat şi eu la volan, lângă cel cu sacou. Ploaia se înteţise.

— Nu te deranjăm, nu-i aşa, scumpule? m-a întrebat cel cu sacou.

Am zâmbit, în chip de răspuns.

— Bravo! Îmi place tipul ăsta, ştie de glumă, e un băiat ca lumea! Ia să vedem, cum te cheamă?

I-am spus.

— Foarte încântat de cunoştinţă, Metin Bey! Eu sunt Serdar, acela este Mustafa, iar pe găliganul ăsta idiot îl numim „şacalul”. Numele lui adevărat e Hasan.

— Ai grijă că iar o încurci! a zis Hasan.

— Care e problema? a zis Serdar. Adică să nu facem cunoştinţă?! Nu-i aşa, Metin Bey?

Mi-a întins mâna. Cum i-o întinsesem şi eu, mi-a luat-o şi a început s-o strângă din răsputeri. Când era cât pe ce să-mi dea lacrimile, i-am strâns-o şi eu, neputincios. Atunci mi-a dat drumul.

— Bravo! S-ar zice că eşti forţos, dar nu eşti mai forţos ca mine!

— Unde înveţi? m-a întrebat Mustafa.

— La Liceul American!

— La liceul celor din lumea bună, ai? a zis Serdar. Şacalul nostru s-a amorezat de una dintre fetele tale cu ştaif!

— Nu începe iar! a zis Hasan.

— Ia stai puţin! Poate că o să te înveţe cum să faci. Şi el e de-al lor! Nu-i aşa? De ce râzi?

— De nimic! am zis eu.

— Ştiu de ce râzi! a zis Serdar. Îţi baţi joc de prăpăditul ăsta pentru că s-a îndrăgostit de o fată de bogătaş. Nu-i aşa, băi?

— Şi tu râdeai, am zis eu.

— Eu pot să râd! a răcnit Serdar. Eu sunt prietenul lui şi nu-l consider inferior, dar tu da! Cum adică, pui de lele ce eşti, n-ai fost îndrăgostit în viaţa ta?

A continuat să mă înjure şi, cum eu nu spuneam nimic, s-a supărat şi mai tare, aşa că a scotocit furios prin maşină, a deschis torpedoul, a luat asigurarea şi a citit-o în gura mare, râzând în hohote, de parcă ar fi fost vorba de ceva ridicol, iar apoi, aflând că maşina nu era a mea, ci a fratelui meu mai mare, mi-a adresat tot felul de cuvinte zeflemitoare. Apoi, deodată, m-a întrebat:

— Ce făceaţi cu maşinile şi fetele alea în miez de noapte?

Nu i-am răspuns. Am rânjit însă deşucheat, ca un ticălos, ca un tip de două parale.

— Nenorociţilor! Dar bine faceţi! Fata care era aseară cu tine e iubita ta?

— Nu, am zis eu, neliniştit. Nu e.

— Nu minţi! a zis Serdar.

Am chibzuit o clipă:

— Era sora mea mai mare! am zis eu. Bunica e bolnavă şi căutam nişte medicamente pentru ea.

— De ce n-aţi luat de la farmacia de pe coastă, de vizavi de plajă?

— Era închis.

— Minţi! Acolo e deschis în fiecare seară! Ori poate ştii că farmacistul ăla e comunist?

— Nu ştiu.

— Ce altceva mai ştii să faci, în afară de colindatul cu fetele din lumea bună?

— Ştii cine suntem noi? m-a întrebat Mustafa.

— Ştiu, am zis eu. Sunteţi „idealişti”.

— Bravo! a zis Mustafa. Şi ştii care e problema noastră?

— Naţionalismul şi altele asemenea!

— Ce înseamnă „şi altele asemenea”, băi?

— Probabil că tinerelul ăsta nu e turc! a zis Serdar. Eşti turc, băi, maică-ta şi taică-tău sunt turci?

— Sunt turc!

— Atunci ce e ăsta? a întrebat Serdar, arătând înspre discul pe care-l uitase în maşină Ceylan, după care a silabisit: *Best of Elvis.*

— E un disc, am zis eu.

— Nu fă pe deşteptul cu mine, că te pleznesc! Ce caută discul poponarului ăluia în maşina unui turc?

— Pe mine nu mă pasionează, am zis eu. Discul e al surorii mele, l-o fi uitat în maşină.

— Adică tu nu te duci niciodată la discotecă şi la alte alea? m-a întrebat Serdar.

— Am fost de foarte puţine ori!

— Eşti împotriva comunismului? m-a întrebat Mustafa.

— Sunt!

— Păi să vedem, de ce eşti împotriva lui?

— Ei, ştii…

— Nuuu… Eu nu ştiu nimic. Tu ai să ne spui, iar noi o să aflăm…

— Amicul ăsta e, probabil, foarte sfios, a zis Serdar. Tace…

— Eşti laş? m-a întrebat Mustafa.

— Nu cred!

— Nu crede, chipurile! a zis Mustafa. Deşteptul! Dacă nu eşti laş, de ce nu lupţi contra comuniştilor împotriva cărora zici că eşti?

— Nu s-a ivit niciodată prilejul, am zis eu. Sunteţi primii „idealişti” pe care-i cunosc!

— Ei, şi cum ţi se pare că suntem? m-a întrebat Serdar. Ne placi?

— Vă plac.

— Al nostru eşti! Vrei să te luăm şi pe tine cu noi mâine seară, când ieşim iar?

— Sigur, veniţi să mă luaţi…

— Taci, trişorule, laşule! Ai să te duci la poliţie de cum scapi de noi, nu?

— Liniştеşte-te, Serdar! a zis Mustafa. Nu e băiat rău! Uite, acum o să primească o invitaţie de la noi!

— Organizăm o seară la Palatul Sporturilor şi Expoziţiilor. Vii? m-a întrebat Serdar.

— Vin! am zis eu. Cât costă?

— Ţi-a zis cineva ceva de bani?

— Bine, Serdar! De vreme ce băiatul vrea să cumpere, să plătească! O să ne fie de ajutor!

Serdar a întrebat politicos:

— Câte doriţi să luaţi, stimate domn?

— De cinci sute de lire.

Tocmai scoteam grăbit o hârtie de cinci sute de lire din portofel.

— Portofelul ăla e din piele din şarpe? m-a întrebat Mustafa.

— Nu!

I-am întins grăbit bancnota de cinci sute de lire lui Serdar. El însă n-a luat-o.

— Ia să vedem pielea aia de şarpe!

— Am zis că nu e din piele de şarpe!

— Dă-mi portofelul, măi, să mă uit la el!

I-am dat portofelul plin cu banii pe care-i adunasem muncind o lună întreagă, pe căldura de foc a verii.

— Bravo! mi-a zis Serdar. Portofelul ăsta nu e din piele de şarpe, ne-ai păcălit!

— Dă-mi-l să mă uit la el, căci mă pricep, a zis Mustafa.

A luat portofelul şi a scormonit prin el.

— Ai nevoie de carnetul ăsta de adrese? Nu... Ce multe cunoştinţe ai, şi toate cu telefon! Un om cu atâtea cunoştinţe nu mai are nevoie să poarte cartea de identitate la el, aşa că ţi-o iau eu... Douăsprezece mii de lire! Taică-tău îţi dă atâţia bani?

— Nu, i-am câştigat eu, am zis. Dau lecţii de engleză şi de matematică.

— Uite, şacalule, tocmai ce-ţi trebuia ţie! a zis Serdar. Îi dai şi lui lecţii? Gratis, bineînţeles...

— Îi dau, am zis eu, şi atunci am priceput care Hasan era cel zis şacalul...

— Bravo! a zis Mustafa. Mi-am dat seama că, de fapt, eşti băiat bun. Iar cu aceste douăsprezece mii de lire poţi să iei exact douăzeci şi patru de invitaţii. Ai să le împărţi prietenilor tăi.

— Lăsaţi-mi măcar o mie de lire, am zis eu.

— Vezi că ne scoţi din ţâţâni! a ţipat Serdar.

— Nu, nu se plânge, pentru că ne dă aceste douăsprezece mii de lire de bunăvoie, nu-i aşa?

— Bombăne, măi, pisălogul!

— Destul, Serdar! Nu-l mai necăji pe băiat!

— Ce e cu caietul ăsta?

Serdar a luat caietul lui Faruk, pe care-l găsise pe bancheta din spate a maşinii, l-a deschis şi a citit din el: „Un sat aflat pe lângă Gebze, care aducea un venit de şaptesprezece mii de aspri şi care-i fusese luat spahiului Ali, căruia-i aparţinuse cândva, pe motiv că acesta nu plecase în campanie, spre a-i fi atribuit lui Habib…” Ce scrie aici? Nu se înţelege! „Jalba lui Veli la adresa lui Mahmut, care nu i-a plătit catârul cumpărat de la el…”

— Ce sunt chestiile astea? a întrebat Mustafa.

— Fratele meu mai mare e istoric, am zis eu.

— Săracul! a zis Serdar.

— Haideţi să plecăm, căci se opreşte ploaia, a zis Mustafa.

— Măcar daţi-mi înapoi cartea de identitate! am zis eu.

— Ce vrei să spui cu „măcar” ăsta, băi?! a zis Serdar. Ţi-am făcut noi vreun rău? Răspunde!

S-a uitat prin maşină, vrând să-mi facă într-adevăr rău, şi a văzut *Best of Elvis*:

— Iau şi asta!

A luat şi caietul lui Faruk.

— Altădată să conduci maşina mai încet şi să nu-i mai socoteşti pe toţi slugile lui taică-tău! Ticălosule, nenorocitule!

A izbit portiera şi a plecat, împreună cu ceilalţi. Când mi-am dat seama că se îndepărtaseră binişor, am coborât din maşină şi am început să împing din nou Anadolul în susul pantei.

26

— I-am dat o lecţie bună nemernicului ăluia! a zis Serdar.

— Depăşeşti măsura, a zis Mustafa. Dacă se duce la poliţie?

— Nu se duce, a zis Serdar. Nu l-ai văzut? E fricos!

— De ce i-ai luat discul şi caietul ăla? l-a întrebat Mustafa.

Abia atunci am văzut, Nilgün, că Serdar luase discul pe care-l uitaseşi tu în maşină şi caietul lui Faruk. Când am ajuns în cartierul de jos, s-a oprit sub un felinar de pe stradă şi s-a uitat la coperta discului.

— L-am luat pentru că mă înnebuneşte ideea că-i crede pe toţi slugile lui taică-său! a zis el.

— N-ai făcut bine, a zis Mustafa. L-ai ofticat fără sens.

— Dacă vreţi, am zis eu, daţi-mi mie discul, să i-l duc înapoi, la maşină.

— Băi, tipul ăsta e idiot! a zis Serdar.

— Ştii ce, a zis Mustafa, să nu-l mai faci niciodată pe Hasan idiot şi şacal în faţa altora!

Serdar a tăcut. Am urcat panta fără să scoatem o vorbă. Mă gândeam că dacă aş fi avut cele douăsprezece mii de lire din buzunarul lui Mustafa, aş fi putut să-mi iau briceagul cu plăsele de sidef pe care-l văzusem în Pendik şi nişte încălţări de iarnă cu talpă de cauciuc şi feţe de piele. Dacă aş mai fi pus ceva, aş fi putut să-mi iau chiar şi un pistol. Când am ajuns în faţa cafenelei, cei doi s-au oprit.

— Da, a zis Mustafa. Acum s-o luăm care încotro.

— Nu mai scriem? am întrebat eu.

— Nu, a zis Mustafa. O să plouă iar şi o să ne udăm. Vopseaua şi pensulele au să rămână în noaptea asta la tine, Hasan. Ne-am înţeles?

Ei doi aveau să se ducă spre casele lor din cartierul de jos, iar eu urma să fac cale întoarsă, să urc panta şi... 12.000 : 3 = 4000 de lire. Se mai adăugau discul lui Nilgün şi caietul.

— Ce s-a întâmplat? m-a întrebat Mustafa. De ce taci aşa? Haideţi să rupem rândurile!

Apoi s-a prefăcut că-şi adusese aminte de ceva:

— Aaa! a zis el. Hasan, ia ţigările şi chibriturile, ca să fumezi.

Nu le-aş fi luat, dar s-a uitat la mine în aşa fel că le-am luat.

— Nu-mi mulţumeşti? m-a întrebat el.

— Mulţumesc.

S-au răsucit pe călcâie şi au plecat. M-am uitat puţin după ei: şi cu 4000 de lire se puteau lua foarte multe lucruri! Au trecut prin lumina din faţa brutăriei şi s-au făcut nevăzuţi. Apoi am strigat brusc:

— Mustafa!

Am auzit că sunetele de paşi conteneau:

— Ce e? a strigat el.

Am şovăit puţin, apoi am dat fuga la ei.

— Pot să iau eu discul şi caietul acela, Mustafa? am zis eu, gâfâind.

— Ce să faci cu ele? m-a întrebat Serdar. Chiar i le duci înapoi?

— Altceva nu vreau, am zis eu. Daţi-mi-le pe acelea, căci îmi ajung.

— Dă-i-le! a zis Mustafa.

Serdar mi le-a dat pe amândouă:

— Eşti idiot?

— Taci! i-a zis Mustafa, după care s-a întors spre mine: Uite ce e, Hasan, mi-a zis el. Am decis ca cele douăsprezece mii de lire să fie folosite pentru cheltuielile noastre de aici. Nu mă înţelege greşit! Nouă ni se cuvine,

de fapt, foarte puţin. Dacă vrei, ia acum cele cinci sute de lire care-ţi revin.

— Nu, am zis eu. Să meargă toţi banii la asociaţie, ca să fie folosiţi în numele luptei noastre! Nu vreau nimic pentru mine.

— Dar iei discul! a ţipat Serdar.

Atunci m-am zăpăcit, aşa că am luat cele cinci sute de lire care-mi reveneau şi le-am pus în buzunar.

— În regulă! a zis Serdar. Acum nu mai ai nimic de luat din cele douăsprezece mii de lire. Să dea Domnul să nu spui nimănui!

— N-o să spună! a zis Mustafa. Nu e chiar atât de prost pe cât îl crezi tu. E argint viu, nu alta, numai că n-o arată! Uite cum s-a întors să ia ce i se cuvenea!

— Şmecherul! a zis Serdar.

— Ei, haide! a zis Mustafa, după care mi-au întors spatele şi au plecat.

M-am uitat puţin după ei şi i-am auzit vorbind. Poate că îşi băteau joc de mine. M-am mai uitat puţin după ei, apoi mi-am aprins o ţigară, m-am răsucit pe călcâie şi am început să urc panta, ducând într-o mână vopseaua şi pensulele, iar în cealaltă discul şi caietul. Mâine dimineaţă am să mă duc pe plajă şi, dacă o să vină şi Mustafa, am să-l văd, iar dacă n-o să vină şi n-o să mă vadă, mâine seară am să-i zic: Mustafa, azi-dimineaţă am venit s-o aştept pe fată, dar tu n-ai venit! În felul ăsta o să-şi dea seama că m-am deprins cu disciplina. Naiba să-i ia pe toţi!

După ce am mai urcat puţin, am rămas mut de mirare, căci l-am auzit pe Metin urlând: înjura de unul singur undeva în faţa mea, în întunericul nesfârşit. M-am apropiat, păşind în tăcere pe asfaltul umed, şi am încercat să-l dibuiesc, dar n-am reuşit decât să-l aud ocărând de zor, de parcă s-ar fi adresat cuiva aflat în faţa lui şi legat fedeleş. Apoi am auzit nişte sunete ciudate, ca de plastic, şi m-am tras derutat la marginea drumului, pentru ca după aceea, când m-am mai apropiat, să-mi dau seama că trăgea şuturi în maşină. Dădea în ea suduind ca un călăreţ furios care-şi bate calul nărăvaş, dar Anadolul de plastic nu-i răspundea

aşa cum se aştepta el şi, din cauza asta, înjura parcă şi mai zdravăn. Mi-au trecut prin minte nişte lucruri ciudate: aş fi putut să mă duc şi eu la Metin şi să-l bat! M-am gândit la furtuni, la moarte, la cutremure. Mi-a trecut prin minte să las jos lucrurile pe care le căram în mâini şi să mă năpustesc deodată asupra lui: de ce nu m-ai recunoscut, de ce m-ai uitat? Da, aşa merge treaba: ei sunt oameni importanţi! Tu îl recunoşti, îl urmăreşti de departe ca să vezi ce face, îi ştii toată viaţa, iar el nici măcar nu are habar de tine şi-şi vede de ale lui! Au să afle ei într-o bună zi ce fel de om sunt eu! L-am lăsat pe nemernic să tragă mai departe şuturi în maşină. Am trecut prin via plină de glod, ca să nu mă vadă, şi, în timp ce mă duceam la deal, mi-am dat seama că nu ocăra din pricina paralelor pierdute şi-a maşinii stricate, ci din pricina unei fete! Înjura şi repeta fără oprire cuvântul ăla folosit pentru femeile care-şi vând trupul. Cuvântul ăla mă sperie uneori, căci muierile de teapa lor sunt de groază, nu-mi plac şi nu vreau să mă gândesc la ele. Am mers mai departe.

Poate că tu oi fi aia, Nilgün, m-am gândit eu, sau poate că o fi vorba de alta. Ce vorbă urâtă! Femeile mă înspăimântă câteodată. Ai zice că au tot soiul de gânduri întunecate pe care tu n-ai cum să le ştii, că vorbesc despre lucruri de neînţeles, iar unele laturi ale lor îţi stârnesc asemenea fiori încât, dacă te laşi atras de ele şi le urmezi, dai de năpastă: e ceva ce seamănă cu moartea, numai că ştoarfa poartă o panglică albastră în păr şi îţi zâmbeşte! Cerul s-a luminat deodată în zare, s-a făcut galben de tot, iar eu m-am speriat de fulger. Nori, furtuni întunecate, gânduri greu de priceput! Ai senzaţia că fiecare dintre noi ar fi robul cuiva pe care nu-l cunoaşte, iar uneori încercăm să ne revoltăm, numai că imediat după aceea ne apucă spaima: acel cineva slobozea atunci asupra mea fulgere, tunete şi cine ştie ce alte nenorociri îndepărtate, neştiute avea să-mi mai trimită! În asemenea momente îmi spun să mă mulţumesc să trăiesc, fără să mă mai răzvrătesc şi fără să mai ştiu de nimic, în lumina liniştită a căsuţei noastre.

Mă tem de păcat! La fel ca bietul meu tată, vânzătorul de lozuri.

Când am văzut că lumina era încă aprinsă la noi în casă, începuse iar să picure. M-am apropiat, m-am uitat înăuntru şi am văzut că nu doar tata era treaz, ci şi mama. Oare ce i-o fi zis cotonogul despre mine ca s-o facă să nu doarmă, biata mama? Mi-a trecut prin minte că i-o fi spus băcanul ce făcusem. Grăsanul ăla nenorocit m-a turnat imediat! Ismail, i-a zis el, băiatul tău a venit azi-dimineaţă pe la băcănie, mi-a luat ziarele şi revistele, le-a rupt, le-a azvârlit pe jos, a amenințat în stânga şi-n dreapta, cine ştie cu cine s-o fi înhăitat a luat-o razna! Câţi bani face, l-a întrebat tata, vânzătorul de lozuri, care nu ştie decât de bani, la câte parale se ridică paguba, apoi i-a dat de-a surda banii pe revistele alea împuţite. Nu, nu de-a surda: ca să mi-o scoată mie pe nas seara – asta, bineînţeles, dacă ar fi fost să dea de mine! Am rămas proţăpit acolo, căci nu mă puteam hotărî defel dacă să intru sau nu în casă. M-am uitat pe fereastră, la mama şi la tata. Apoi, când s-a pornit ploaia, m-am dus şi am pus vopselele, discul lui Nilgün şi caietul lui Faruk pe pervazul de la fereastra închisă a camerei mele, după care am stat acolo, la poalele zidului, şi m-am socotit, uitându-mă la ploaia care se înteţise zdravăn.

La mult timp după aceea, după ce a plouat cu găleata şi după ce mi-am adus iar aminte de Metin, când burlanele pe care le pusese tata cu mâna lui n-au mai făcut faţă apei care se scurgea de pe acoperiş, m-am uitat binişor pe fereastră şi am văzut că biata mama aşeza din nou, pe ici, pe acolo, ligheanele şi căditele de plastic în care spăla rufe, agitându-se de zor pe sub tavanele care şiroiau. Apoi şi-a adus aminte şi de camera mea, pentru că acolo apa pică pe pat, printre aripile vulturului din plafon. A aprins lumina şi mi-a strâns salteaua. Eu mă uitam la ea.

Apoi, când a contenit puhoiul, mi-am dat seama că nu mai eram cu mintea nici la ei, nici la ceilalţi, ci la tine, Nilgün! Probabil că stăteai întinsă în pat, poate că te deşteptase zgomotul ploii, poate că te uitai pe fereastră şi te înfiorai, dusă pe gânduri, ori de câte ori tuna afară.

Dimineaţa, când avea să se oprească ploaia şi avea să iasă soarele, urma să vii la plajă, iar eu urma să te aştept şi, în cele din urmă, tu aveai să mă vezi, pentru ca apoi să stăm de vorbă şi să-ţi spun o poveste lungă, lungă cât o zi de post, intitulată „Viaţa”! Te iubesc!

M-am mai gândit şi la alte poveşti: dacă ai convingeri, poţi să devii un cu totul alt om. M-am gândit la ţări îndepărtate, la linii nesfârşite de cale ferată, la pădurile din Africa, la Sahara, la deşerturi, la lacuri îngheţate, la pelicanii din cărţile de geografie, la lei, la bizonii pe care-i văzusem la televizor, la hienele care-i împresurau şi-i sfâşiau, la elefanţii din filme, la India, la pieile-roşii, la chinezi, la stele, la războaiele spaţiale, la toate războaiele, la istorie, la istoria noastră, la forţa tobelor noastre şi la spaima păgânilor care le auzeau bubuind: da, poţi să devii un cu totul alt om! Noi, oamenii, nu suntem robi: am să mă eliberez de toate temerile, de toate regulile, de toate îngrădirile şi am să mă îndrept către ţelul meu, în vreme ce drapelele au să fluture în vânt: săbii, cuţite, pistoale, putere! Eu sunt un cu totul alt om, nu mai am trecut, nu mai am amintiri, nu mai decât viitor. Amintirile sunt pentru sclavi, nu fac decât să-i amorţească. N-au decât să doarmă, m-am gândit eu.

Am cugetat la toate lucrurile astea, iar apoi, pentru că ştiam că n-aveam puterea să dau totul uitării, am luat caietul şi discul de pe pervaz şi am plecat. Cum de data aceasta pornisem la drum prin noaptea căreia prindeam să-i văd capătul, mă îndreptam parcă spre un loc nedefinit, care nu-mi mai era însă necunoscut. Şuvoaiele de apă se scurgeau către poalele povârnişului. Aerul mirosea a ploaie. Mi-am spus să mai arunc o ultimă privire către cartierul de sus: o ultimă privire către lumini, către grădinile îngrijite, artificiale, către betonul neted, fără viaţă. Am să mă uit, îmi ziceam eu, câtă vreme nu se află nimeni pe sub felinare, la străzile acelea păcătoase, fără griji, am să mă uit pentru ultima oară la una dintre ferestrele acelea, pentru ca apoi să nu mai revin acolo decât în ziua biruinţei. Nilgün, poate că nu dormi, poate că priveşti furtuna de la fereastră, iar

când o să fulgere şi o să se lumineze totul împrejur ai să mă vezi poate stând acolo în puterea nopţii, ud leoarcă, în ploaia aceea înspăimântătoare, cu ochii ţintă la fereastra ta. Parcă m-a cuprins însă teama, aşa că nu m-am mai îndreptat într-acolo. Pentru că, în vreme ce coboram panta, mi-a trecut prin minte că paznicii lor s-ar fi putut afla prin preajmă: ce treabă ai tu aici băiete la ora asta, aveau să-mi zică ei, hai, şterge-o, asemenea locuri nu sunt pentru cei de teapa ta! Bine!

Am făcut cale întoarsă, am trecut somnoros prin faţa casei noastre, de parcă aş fi trecut printr-un cartier străin, şi m-am dus către susul coastei. Lumina din camera părinţilor mei tot mai era aprinsă. Ce jalnică e lumina palidă, săracă din casa noastră! Probabil că nu m-au văzut. Când am trecut şi de porţiunea dreaptă şi am început să cobor, am rămas uluit: Metin tot mai împingea la maşină pe întuneric, înjurând şi gemând! Eu crezusem că plecase de-acolo. M-am oprit locului şi m-am uitat la el de departe, parcă cu teamă, dar şi cu interes şi cu plăcere pentru acea teamă, de parcă m-aş fi uitat la oamenii ciudaţi ai unei ţări la fel de ciudate, în care păşeam pentru prima oară. Apoi am crezut că plânge, pentru că scotea un sunet înăbuşit care-ţi trezea mila. M-am milostivit şi m-am apropiat de el, pentru că mi-am adus aminte de prietenia noastră din copilărie, dar şi pentru că uitasem că oamenii de felul lui îşi petrec viaţa învinovăţindu-i pe alţii.

— Cine e?

— Eu, am zis. Metin, adineauri nu m-ai recunoscut: sunt Hasan.

— Te-am recunoscut până la urmă! a zis el. Mi-ai adus banii înapoi?

— Uite, sunt singur! am zis eu. Îţi vrei banii înapoi?

— Mi-aţi furat douăsprezece mii de lire! a zis el. Nu ştii?

N-am zis nimic. Am tăcut puţin amândoi.

— Unde eşti? a ţipat el după aceea. Arată-te, să-ţi văd faţa!

Am pus discul şi caietul pe care le aveam în mână într-un loc uscat şi m-am apropiat.

— Nu-mi aduci banii înapoi? a zis el. Arată-te!

Când m-am apropiat, i-am văzut faţa asudată şi nefericită. Ne-am uitat unul la altul.

— Nu, am zis eu. Banii tăi nu sunt la mine!

— Atunci de ce-ai venit?

— Adineauri plângeai?

— N-ai auzit bine, a zis el. De oboseală... De ce ai venit aici?

— Ce prieteni buni eram în copilărie! am zis eu.

Apoi am adăugat imediat, fără ca el să apuce să zică ceva:

— Metin, dacă vrei, te ajut!

— De ce? a zis el mai întâi, după care a adăugat: Bine! Propteşte-te, atunci!

M-am proptit şi am împins. Când, ceva mai târziu, maşina s-a clintit din loc şi a urcat puţin panta, m-am bucurat parcă mai mult decât el. Era un sentiment ciudat, Nilgün! apoi însă, când am văzut cât de puţin reuşiserăm să înaintăm, m-am necăjit.

— Ce e? m-a întrebat Metin şi a tras frâna de mână.

— Stai! Să ne odihnim puţin!

— Haide! mi-a zis el. O să întârziem.

M-am opintit din nou, dar n-am înaintat prea mult. Parcă n-ar fi fost o chestie cu roţi, ci o ditamai stânca! Mi-am tras niţel sufletul şi tocmai îmi spuneam să mă mai odihnesc puţin, când el a slăbit iar frâna de mână. Am împins maşina ca să nu alunece înapoi, dar după aceea m-am oprit.

— Ce e? m-a întrebat el. De ce nu împingi?

— Tu de ce nu împingi?

— Pentru că nu mai pot!

— Unde trebuie să ajungi peste o oră?

Nu mi-a răspuns. S-a uitat doar la ceas şi a înjurat. De data aceasta s-a opintit şi el alături de mine, dar n-am ajuns nicăieri. Noi împingeam Anadolul în susul pantei, iar el ne împingea parcă în josul pantei, aşa că rămâneam tot acolo unde eram. În cele din urmă am izbutit să facem câţiva paşi, dar eram sleit de puteri, aşa că m-am lăsat

păgubaş. Apoi s-a pornit iar ploaia şi am urcat în maşină. A venit şi Metin să se aşeze lângă mine.

— Haide! mi-a zis el.

— Ai să te duci mâine acolo unde trebuia să te duci! am zis eu. Acum să stăm puţin de vorbă.

— Despre ce să vorbim?

Am tăcut puţin, apoi am zis:

— Ce noapte ciudată! Ţi-e frică de fulgere?

— Nu mi-e frică! a zis el. Hai să mai împingem puţin!

— Nici mie nu mi-e frică! am zis eu. Dar când te gândeşti la ele te ia cu fiori, ştii?

N-a zis nimic.

— Fumezi? l-am întrebat eu, scoţând pachetul cu ţigări şi întinzându-i-l.

— Nu fumez! mi-a zis el. Hai să mai împingem puţin acum!

Am coborât din maşină, am mai împins cât ne-au ţinut puterile şi, când ne-am udat ciuciulete, am urcat iar în ea. L-am întrebat din nou unde trebuia să ajungă, iar când el m-a întrebat, în loc de răspuns, de ce-mi spuneau ceilalţi „şacalul”, i-am zis:

— Las-o moartă! Sunt nişte obsedaţi.

— Dar te înhăitezi cu ei! a zis el. Eraţi împreună când m-aţi jecmănit.

M-am gândit atunci să-i povestesc totul: oare să-i spun? Dar parcă nu ştiam ce anume era acel „tot”: nu pentru că n-aş fi avut lucrurile în minte, ci pentru că nu ştiam de unde să încep. Aveam senzaţia că, găsind începutul, ar fi trebuit să mă duc şi să-l pedepsesc pe păcătosul ce săvârşise primul păcat, iar eu nu doream să-mi amintesc în acele clipe de primul făptaş pentru că nu voiam să-mi mânjesc mâinile cu sânge. Ştiam însă că de la el s-ar fi cuvenit să încep, Nilgün! Am să-ţi povestesc mâine dimineaţă. Dar de ce să aştept dimineaţa, m-am gândit eu, da, acum împing Anadolul împreună cu Metin, apoi o să coborâm amândoi panta şi, când o să ajungem la voi acasă, Nilgün, Metin o să te trezească, tu ai să mă asculţi, stând în întuneric, îmbrăcată într-o cămaşă de noapte albă, iar eu am să te

avertizez neîntârziat asupra pericolului care te paşte: ei te cred comunistă, draga mea, hai să fugim amândoi, hai să plecăm, ei sunt peste tot, sunt foarte puternici, dar cred că există totuşi undeva, pe lumea asta, un loc în care să putem vieţui împreună, cred că există un loc…

— Hai să împingem!

Am coborât în ploaie şi am împins. Curând după aceea el s-a lăsat păgubaş, dar eu tot am mai împins şi, pentru că eram convins de ce făceam, am făcut-o cu şi mai multă forţă, dar vă spun că păream să împing o stâncă, nu un Anadol. Când m-au lăsat puterile, am lăsat-o şi eu baltă, dar Metin se uita la mine acuzator. M-am dus şi m-am urcat în maşină, ca să nu mă ud, iar el mi-a zis:

— Zici că ăia sunt obsedaţi, dar te înhăitezi cu ei! Nu mi-aţi luat banii în doi, ci în trei!

— Puţin îmi pasă de ei! Eu nu ţin cu nimeni!

Nu s-a uitat la mine speriat; tot mă mai învinuia. Atunci i-am zis:

— Eu n-am luat niciun bănuţ din cele douăsprezece mii de lire, Metin! Jur!

După cum se uita însă la mine, nu părea să mă creadă. Îmi venea să-l apuc şi să-l strâng de gât! Cheia de la maşină se afla în contact. Ah, ce bine ar fi fost dacă aş fi ştiut să conduc! Ce multe drumuri se află pe lumea asta, ce multe ţări, oraşe, mări se află în depărtări!

— Hai, coboară şi împinge!

Am ieşit ca un automat în ploaia ropotitoare şi am împins iar la maşină. Metin nu mai împingea, ci stătea cu mâinile în şolduri, uitându-se la mine ca un domn. Am obosit şi m-am oprit, dar el n-a mai tras frâna de mână. L-am spus, aproape strigând, ca să-mi audă vocea prin mugetul ploii:

— Am obosit!

— Nu! a zis el. Încă mai poţi să împingi!

— Îi dau drumul şi o s-o ia înapoi la vale! am strigat eu.

— Şi cui am să-i cer eu socoteală pentru banii ăia?

— Vrei să spui că dacă nu împing te duci la poliţie?!

Cum nu mi-a răspuns, m-am mai opintit puţin, dar m-a apucat o asemenea durere de spate că am crezut că mă

rup în două. În cele din urmă, a tras frâna de mână. Am urcat iar în maşină. Eram ud ciuciulete din cap până-n picioare. Mi-am aprins o ţigară, am vorbit, iar apoi, când cerul şi pământul s-au luminat, cu o bubuitură de necrezut, şi un fulger înspăimântător a căzut chiar sub nasul meu, am tăcut.

— Te-ai speriat? m-a întrebat Metin.

Am tăcut. Apoi iar m-a întrebat. Iar am tăcut. După aceea am reuşit să îngaim:

— A căzut chiar aici! Uite, aici, aproape!

— Nu, mi-a zis el. A căzut foarte departe, poate chiar în mare, aşa că nu te teme!

— Nu mai vreau să împing!

— De ce? m-a întrebat el. Pentru că te-ai speriat? Prostule! Doar n-o să mai cadă încă o dată atât de aproape! Nu v-au învăţat la şcoală?

N-am zis nimic.

— Fricosule! a ţipat el. Săracul fricos ignorant!

— Eu mă duc acasă! am zis eu.

— Bine, dar ce-o să se întâmple cu cele douăsprezece mii de lire ale mele?

— Păi nu le-am luat eu! am zis. Zău, mă jur…

— Asta ai să le spui mâine altora, a zis el. Ai să le spui poliţiştilor!

Am început din nou să împing, cu capul vârât între umeri ca să mă cruţ, şi m-am bucurat să văd că ne apropiam de capul pantei. Metin coborâse din maşină, dar acum nici măcar nu mai catadicsea să pară că împinge, ca să mă încurajeze pe mine. Nu făcea decât să spună din când în când, din reflex, „haide, haide!”, dându-mi parcă putere, iar apoi înjura cine ştie pe cine, numind-o curvă, dar părea să ocărască, de fapt, vreo două-trei persoane, pentru că zicea „vă arăt eu vouă!”. Am lăsat-o iar moartă, pentru că nu sunt… cum zicea Serdar, da, slugă! De data însă mi-a zis:

— Vrei bani? Îţi dau câţi bani vrei, atâta vreme cât împingi la asta!

Am împins mai departe, zicându-mi că aproape ajunseserăm la capătul coastei. Când n-am mai răbdat

durerea de şale, m-am oprit ca să-mi ajungă niţel sânge la inimă şi niţel aer în plămâni, dar el tot mai ţipa, drăcuia şi urla. Urma să-mi dea o mie de lire! Am mai împins puţin, punându-mi nădejdea în ultima picătură de energie. Două mii de lire! mi-a zis el. Bine, am împins iar, fără să-l întreb dacă ai noştri îi lăsaseră ceva bani ca să-mi promită aşa ceva! Când am ajuns pe loc drept, m-am oprit să mă odihnesc, dar el s-a înfuriat din nou şi şi-a pierdut răbdarea: înjura şi nu-i mai păsa de mine. M-am gândit că peste puţin timp avea să tragă poate iar nişte şuturi în maşină. Apoi a făcut ceva şi mai ciudat, iar eu m-am speriat: stătea cu faţa îndreptată în sus, către ploaie, şi ocăra către cerul întunecat, de parcă ar fi hulit! Mi s-a făcut frică până şi de ceea ce-mi trecea atunci prin minte, aşa că m-am opintit, ca să nu merg cu gândul mai departe. Am împins şi iar am împins, în timp ce se auzea tunând foarte aproape, deasupra dealului, iar cerul se luminase din nou, colorându-se în albastru, şi se auzeau nişte bubuituri înspăimântătoare, în vreme ce ploaia, de un albastru-închis nefiresc, mi se prelingea de pe păr şi frunte, intrându-mi în gură. Am împins, Doamne, ca un rob, cu ochii închişi, ca să nu mai văd fulgerele care scăpărau tot mai des, cu capul vârât între umeri şi nasul în pământ; eram un nefericit care-şi dăduse uitării toate gândurile, nimeni nu putea să mă mai învinovăţească şi să mă mai pedepsească, căci stăteam cu capul plecat, iată, nici nu mai aveam habar de greşeală şi păcat. Împingeam, alergând şi încercând un ciudat sentiment de bună dispoziţie pe măsură ce maşina prindea viteză. Metin urcase în maşină şi ţinea de volan şi-l auzeam cum continua să suduie, urlând pe fereastra deschisă, ca o babă care nici nu mai ştie de ce ocărăşte, ca un surugiu bătrân care-şi drăcuie caii, dar lăsând, totodată, impresia că-L spurca pe El. De parcă nu El ar fi fost cel care pogora tunetele asupra noastră! Cine eşti tu?! Eu nu pot să fiu părtaş la hula nimănui! M-am oprit, gata, nu mai împing!

Cu toate acestea însă, maşina a continuat să mai meargă o vreme fără niciun ajutor. Am stat şi am privit-o cum se îndepărta încet, asemenea unei corăbii întunecate, tăcute

şi înfricoşătoare, care alunecă singură pe ape. Ploaia se mai rărise şi ea. În timp ce mă uitam la Anadolul care se îndepărta, m-am gândit că El părea să ne despartă ca să mă ferească de pedeapsa pe care ar fi urmat să o abată asupra noastră, numai că maşina a mai mers puţin şi s-a oprit curând. Când s-a luminat iar cerul, am văzut că Metin coborâse din ea.

— Unde eşti? a urlat el. Vino aici, trebuie să împingi!

Nu m-am clintit din loc.

— Hoţule! a ţipat el în beznă. Hoţ nenorocit! Hai, fugi, fugi!

Am mai stat puţin în locul în care mă aflam. Tremuram de frig. Apoi am fugit la el:

— Ţie nu ţi-e frică de Dumnezeu?! am ţipat eu.

— Dacă ţie ţi-e frică, de ce furi?! a ţipat el.

— Mie mi-e frică, pe câtă vreme tu te uiţi în sus şi huleşti! O să te pedepsească într-o bună zi! i-am zis eu.

— Analfabet prost ce eşti! a zis el. Te-ai speriat de fulgerul de adineaori, nu-i aşa? Când fulgeră ţi-e frică de umbrele copacilor, de cimitir, de ploaie, de furtună, nu? Coşcogea bărbatul! În ce clasă eşti? Neştiutorule! Să-ţi spun ceva: nu există Dumnezeu! Ai priceput? Vino acum şi împinge maşina! Îţi spun că am să-ţi dau două mii de lire.

— Unde te duci după aceea? l-am întrebat eu. Acasă?

— Te duc şi pe tine, a zis el. Te duc unde vrei tu, numai s-o ia maşina la vale!

Am împins, Nilgün! El a sărit în maşină şi de data asta parcă n-a mai înjurat cu mânie, ci ca un harabagiu care-şi ocărăşte caii din obişnuinţă. Când, puţin mai târziu, maşina a prins viteză, m-am gândit că nu cu mult mai încolo avea să înceapă coborâşul, iar maşina avea să pornească şi mi-a trecut parcă prin minte că şi Metin era scârbit şi sătul de toată lumea. Am să urc în maşină, o să dăm drumul la radiator şi o să ne încălzim. Apoi o să te luăm şi pe tine şi o să plecăm cu toţii departe sau o să ne retragem în altă parte, plănuiam eu. Maşina a început să coboare, dar motorul n-a scos niciun sunet – se îndepărta alunecând pe asfaltul umed, în tăcerea aceea ciudată care însoţea

mişcarea roţilor. Văzând aceasta, am dat fuga şi am ajuns-o din urmă, cu gândul să sar în ea, numai că portiera era încuiată.

— Deschide-mi! am zis eu. Deschide-mi, Metin, s-a blocat portiera! Deschide şi ia-mă şi pe mine! Stai!

Probabil însă că nu mă auzea, pentru că iar începuse să drăcuie, mânios. Am alergat pe lângă maşină atât cât am fost în stare, bătând necontenit în geam şi gemând de parcă aş fi fost cât pe ce să mă înăbuş, dar chestia aia de plastic m-a depăşit curând şi dusă a fost! Am continuat totuşi să gonesc, strigând cât mă ţinea gura, numai că nu s-au oprit nici Anadolul, nici Metin. Am fugit după maşină până a ajuns jos, aprinzându-şi tăcută farurile, luminând grădinile şi livezile şi luând, rând pe rând, toate virajele, după care s-a făcut nevăzută. Atunci m-am oprit şi m-am uitat după ea. Am stat să mă gândesc un pic.

Când au început să-mi clănţăne dinţii de frig, mi-am amintit, Nilgün, că discul tău rămăsese acolo, de partea cealaltă a pantei. Am făcut cale întoarsă şi am urcat povârnişul în sens invers, alergând ca să mă încălzesc, dar nu mi-a folosit la nimic, pentru că mi se lipise cămaşa de corp. Picioarele mi se afundau prin băltoace. Ajungând în locul în care credeam că lăsasem discul şi negăsindu-l, am început să fug de acolo până colo. Cerul s-a luminat şi a tunat iar, dar acum nu mai ţâţâiam de frică, ci de frig. Odată rămas fără suflare, am simţit iar durerea de şale. Alergam în sus şi în jos, mă opream la fiecare pas şi cercetam în jur, dârdâind, dar nici urmă de disc.

Am uitat de câte ori am urcat şi am coborât povârnişul până când am dat de el, la puţin timp după răsăritul soarelui. Tocmai când aveam senzaţia că urma să leşin de atâta oboseală şi tremurat, mi-am dat seama că idiotul ăla de disc şi caietul se număraseră printre umbrele pe care le zărisem de mai multe ori, spunându-mi mereu că nu era vorba de ele, şi m-am gândit că mi se jucase parcă o festă: cineva părea să pitească lucrurile şi să mă socotească numai bun de o viaţă de sclav! Mi-a venit să strivesc cu piciorul faţa poponarului ăluia american de pe discul cu

Best of Elvis. La drept vorbind, ploaia îl transformase într-un soi de cocă. Ducă-se naibii, ducă-se naibii, ducă-se naibii cu toţii! N-am strivit-o însă, căci am să ţi-o dau ţie!

Tocmai atunci urca panta prima maşină a zilei, care era camionul de gunoi al lui Halil, luminat din spate de roşeaţa soarelui la răsărit. Am ieşit de pe şosea şi am luat-o prin vii. Am ajuns la drumul către cimitir, după care am cotit pe lângă zid şi am apucat pe cărarea pe care treceam cu mama când eram mic. Acolo aveam un loc mai vechi al meu, ascuns printre migdali şi smochini.

Am adunat vreascuri, dar mi-a fost greu să găsesc găteje uscate. Am reuşit însă să aprind focul, rupând câteva pagini din caietul lui Faruk. Din surcele se ridica un fum de un albastru palid, pe care nu l-ar fi putut vedea nimeni. Mi-am scos cămaşa şi pantalonii şi aproape că am intrat în foc cu încălţările mele de cauciuc, stând o vreme nemişcat. Mă bucuram că puteam să mă încălzesc. Mi-am privit corpul cu plăcere, aşa cum zăbovea acolo despuiat cu flăcările care-l învăluiau de dedesubt: mie nu mi-e frică de nimic! M-am uitat la mătărânga mea împresurată de vâlvătaie. Aveam senzaţia că trupul acela era trupul altuia: un bărbat ars de soare, vânjos, tare ca oţelul, încordat ca un arc! M-am gândit: sunt bărbat şi mă simt în stare de orice, aşa că temeţi-vă de mine! N-am decât să mă pârlesc, căci n-o să mi se întâmple nimic! După ce am mai stat puţin proţăpit acolo, am ieşit din poiană ca să aţâţ focul şi, în timp ce mai căutam nişte vreascuri, s-a pornit un vânt răcoros, aşa că mi-a ţâţâit fundul de frig şi m-am gândit: nu sunt muiere, şi nici poponar – numai lor le e frică! apoi s-a înteţit iar focul, am intrat în el şi m-am gândit, stând cu ochii ţintă la ştremeleag, la tot ceea ce aş fi putut face, la moarte, la teamă, la pârjol, la alte ţări, la arme, la nefericiţi, la robi, la drapel, la ţară, la diavol, la răzmeriţă, la iad.

După aceea am ţinut cartonul de pe coperta discului deasupra flăcărilor până când s-a uscat. Mi-am uscat şi hainele şi m-am îmbrăcat. Apoi m-am întins într-un loc ferit, fără noroi, şi am cugetat la tot şi la toate. Pesemne că am adormit imediat. Când m-am trezit, ştiam că visasem, dar

nu mai ştiam ce. Ceva cald. Soarele se ridicase binişor pe cer. M-am sculat imediat şi am luat-o la picior. Poate că nu mai era timp de pierdut. Cred că eram cam năuc.

În timp ce coboram panta, trecând prin faţa casei noastre cu discul în mână, pe lângă mine treceau maşinile acelea scârboase ale gloatelor de duminică, ce goneau către plajă. Cei din casă nu m-au văzut; nici mama, nici tata nu erau prin preajmă. Draperiile erau trase. Tahsin şi ai lui culegeau de zor cireşe, ca să nu capete viermi din pricina ploii. Când am intrat în cartier, am schimbat hârtia de cinci sute de lire; magazinele sunt deschise acum duminica. Am cerut un sandvici cu pâine prăjită şi un ceai. În timp ce-mi beam ceaiul, am scos din buzunar pieptenii şi m-am uitat la ei: unul dintre ei era verde, celălalt roşu. Dumnezeu le vede pe toate!

Am să-i povestesc totul. Când povesteşti totul, greşeala şi păcatul se limpezesc. N-am să las nimic nespus. Ai să înţelegi cine sunt eu, Nilgün! Eşti cu totul diferit de cel pe care-l credeam, ai să spui tu; nu sunt rob! Uitaţi-vă la mine, fac ce vreau, am în buzunar restul de la cele cinci sute de lire, sunt propriul meu stăpân, propriul meu domn! Voi, amărâtelor, vă duceţi la plajă cărând după voi mingi gonflabile şi genţi, purtând tot soiul de saboţi ciudaţi, umblând cu bărbaţii şi ţâncii după voi! Habar n-aveţi! Vă uitaţi, dar nu vedeţi; gândiţi, dar nu ştiţi! Oamenii nu pricep cine sunt eu, nu ştiu cine am să devin, pentru că sunt mai răi ca orbii! Scârbele! Gloată infectă care te duci la plajă, umblând după plăceri! Aşadar, mie îmi revine sarcina să-i aduc pe toţi ăştia la ordine! Uitaţi-mă la mine: am o fabrică! Uitaţi-vă la mine: am un bici în mână! Sunt un domn, un adevărat domn! M-am uitat prin gardul de sârmă, către plaja aglomerată şi, nevăzându-vă acolo, în mulţime, Nilgün Hanım, m-am gândit că asta era din cauză că nu venise încă Mustafa.

Am plecat de acolo şi mă îndrept spre casa dumneavoastră. A venit un domn, o să zică piticul la vederea mea, vrea să vorbească cu dumneavoastră, Nilgün Hanım. Aşa, ai să zici tu, oare e o persoană distinsă, în

cazul acesta, Recep Efendi, pofteşte-l în salon, căci vin imediat. În timp ce mergeam cercetam din priviri, cu gândul că poate tocmai ieşise din casă şi urma să ne petrecem pe drum. Nu v-am întâlnit însă, stimată doamnă! Odată ajuns la poarta grădinii, m-am oprit şi m-am uitat în jur: maşina, pe care uitasem cine o împinsese în noaptea aceea pe ploaie, în susul pantei, ca un prost, ca un sclav care se supune orbeşte, nu se afla în grădină. Unde era Anadolul? Am intrat pe poartă gânditor şi m-am îndreptat nu către uşa principală, străjuită de trepte, ci către uşa bucătăriei, căci eram un domn distins, căruia nu-i plăcea să tulbure pe nimeni. Am bătut la uşă şi am aşteptat puţin: slujiţi în casa aceasta, Recep Efendi, am să-i zic eu, discul şi pieptenele acesta verde îi aparţin, probabil, frumoasei doamne care locuieşte aici, pe vremuri o cunoşteam puţin, mă rog, n-are importanţă, am să-i zic, am venit să i le las, asta este tot ce doresc. După ce am mai zăbovit puţin, m-am gândit că Recep se dusese, pesemne, la piaţă, şi nu era acasă. Poate că nu era nimeni acasă! Era ca într-un vis, da. M-am înfiorat!

Am apăsat pe clanţă, iar uşa de la bucătărie s-a deschis încetişor. Am trecut tiptil prin încăpere, ca o pisică. Mirosea a ulei şi mi-am amintit de acel miros. În jur nu era suflet de om şi, pentru că purtam încălţări de cauciuc, n-avea să mă audă nimeni când aveam să trec pe lângă vasul cu apă şi să urc scara aceea îmbârligată care ducea la etaj. M-am gândit că sunt o umbră care rătăcea prin visele oamenilor şi că totul mi se pare un vis din pricina nesomnului căci, adulmecând în jur, trăgeam concluzia că aşa miroseau casele: ca nişte case adevărate! Am venit, am să le zic eu.

Am urcat la etaj, am deschis binişor una dintre uşile închise, m-am uitat în odaie şi am recunoscut imediat hoitul ăla spurcat: uite-l pe Metin, care doarme ascuns sub cearşaf! M-am gândit că îmi datora două mii de lire şi că zisese că Dumnezeu nu există. Dacă-l strângeam atunci de gât, nu şi-ar fi dat seama nimeni! Am stat şi m-am socotit că ar fi rămas urme de degete. Am închis uşa încetişor şi am intrat în odaia de alături, a cărei uşă era deschisă.

Mi-am dat seama, după sticla de pe masă şi după ditamai pantalonii aruncaţi pe patul vraişte, că aceea era camera lui Faruk. Am ieşit şi de acolo şi, când am deschis, fără niciun gând, uşa celeilalte încăperi, am avut impresia că-l vedeam, înfiorat, pe tata atârnat pe perete: avea barbă, se holba la mine dintr-o ramă, parcă mânios şi dezamăgit, şi-mi spunea: ah, ce păcat că eşti un prostănac! M-am speriat! Apoi, când am auzit vocea hârâită a babei, mi-am dat seama cine erau cel de pe perete şi cea din odaie.

— Cine e?

Am deschis o clipă uşa camerei şi m-am uitat înăuntru, cu toate că-mi dădusem seama cine era acolo, dar când am văzut moaca plină de zbârcituri a băbătiei, îngropată între cearşafurile făcute grămadă, şi coşcogeamite urechile, am închis-o degrabă la loc.

— Recep, tu eşti? Recep!

M-am îndreptat către ultima odaie, alergând fără zgomot, şi, în timp ce zăboveam tremurând în faţa uşii, am auzit iar vocea aceea:

— Recep, tu eşti? Cu tine vorbesc, Recep, cine a fost?

Am intrat repede în odaie şi am fost mirat să văd că nu eraţi în camera dumneavoastră, Nilgün Hanım! Am dat la o parte cuvertura de pe patul gol şi am adulmecat aşternutul, apoi l-am acoperit repede, temându-mă să nu las urme, căci vocea aceea de femeie bătrână se auzea strigând din nou, parcă anume ca să nu răscolesc culcuşul:

— Cine e, te întreb! Cine e acolo, Recep?

Am scos cămaşa de noapte de sub pernă şi am mirosit-o: mirosea a lavandă şi a Nilgün. Apoi am împăturit-o, de parcă n-aş fi adulmecat-o niciodată, am pus-o la loc sub pernă şi m-am întrebat dacă să-i las sau nu discul şi pieptenele: uite, Nilgün, am să ţi le las aici, pe pat! Când ai să găseşti pieptenele, ai să-ţi dai seama despre ce e vorba: mă ţin după tine de nu ştiu câte zile, te iubesc! Nu le-am lăsat însă pentru că, dacă le-aş fi lăsat, s-ar fi sfârşit parcă totul; tocmai îmi spuneam ei bine, să se sfârşească, când am auzit din nou vocea:

— Recep, cu tine vorbesc! Recep!

Am ieşit repede din odaie, căci mi-am dat seama după scârţâitul greoi, bătrânesc, ce se auzea că bunica lor se ridicase pesemne din pat. În timp ce coboram zorit scara, am auzit-o cum deschidea uşa, undeva în spatele meu, şi cum bătea cu bastonul în podea, mai mai s-o găurească, nu alta:

— Recep, îţi zic! Recep!

Am dat cotul şi am intrat în bucătărie, iar apoi, când eram pe cale să ies, m-am oprit locului, căci nu puteam s-o las moartă fără să fac nimic. Pe aragaz se afla o cratiţă care fierbea la foc mic. Am răsucit butonul până la refuz. Apoi am răsucit şi celălalt buton, după care am ieşit şi m-am gândit că ar fi trebuit să fac ceva mai mult.

Am mers repede, gândindu-mă că n-aveam să iau seama la nimeni, şi, odată ajuns la plajă, m-am uitat prin gardul de sârmă, iar de data aceasta v-am văzut în îmbulzeala de acolo, Nilgün Hanım! Să vă dau discul şi pieptenele, ca să se termine odată cu povestea asta! Mie nu mi-e frică de nimeni! Se ştergea cu prosopul. Aşadar, mai adineauri eraţi la scăldat. Mustafa nu se vedea, s-ar fi zis că nu venise. Am stat să mă gândesc.

Am mai zăbovit puţin, după care m-am dus la băcănie. Mai erau şi alţi muşterii.

— Dă-mi un *Cumhuriyet*! am zis eu.

— Nu-l avem! a zis băcanul, roşu la faţă ca sfecla. Nu-l mai vindem.

N-am zis nimic. După ce am mai zăbovit puţin, aţi venit şi dumneavoastră, Nilgün Hanım, de la plajă şi aţi spus, la fel ca în fiecare dimineaţă:

— Un *Cumhuriyet*, vă rog!

Băcanul a spus însă:

— Nu-l avem! Nu-l mai vindem.

— De ce? ai zis tu, Nilgün. Ieri îl aveaţi.

Băcanul ţi-a făcut un semn din cap, iar atunci te-ai uitat spre mine. Ne-am privit: ai înţeles, ai înţeles, m-ai înţeles? apoi m-am gândit că urma să-i povestesc totul, cu răbdare şi pe îndelete, ca un domn distins. Am ieşit şi am aşteptat-o afară, stând cu discul şi cu pieptenele pregătite. Curând

după aceea ai ieşit şi tu, Nilgün. Am să-ţi povestesc totul, totul, iar tu ai să înţelegi!

— Se poate să stăm puţin de vorbă? am zis eu.

S-a tulburat, s-a oprit din drum şi s-a uitat o clipă la mine: ah, chipul acela frumos! Am crezut că urma să stăm de vorbă şi m-am emoţionat, dar ţi-ai găsit! A tulit-o de parcă ar fi dat cu ochii de satana. Am alergat imediat după ea şi am ajuns-o din urmă, fără să mă sinchisesc de nimeni:

— Te rog, opreşte-te, Nilgün! am zis eu. Ascultă-mă măcar odată!

S-a oprit brusc. Când i-am văzut faţa mai de aproape, m-am fâstâcit: ce culoare aveau ochii ei!

— Bine, a zis ea. Spune repede ce ai de spus!

Parcă uitasem totul, aşa că nu mi-a venit nimic în minte. Părea că abia ne cunoscuserăm şi nu aveam nimic să ne spunem.

— Discul ăsta nu e al tău? am întrebat-o eu.

I-am întins discul, dar nici măcar nu l-a luat să se uite la el.

— Nu, a zis ea. Nu e al meu.

— Al tău este, Nilgün! Discul ăsta e al tău! Uită-te bine la el. Nu se vede bine din cauză că e înnegrit de fum. Se udase şi de-abia l-am uscat.

A plecat capul şi s-a uitat la el.

— Nu. Nu e al meu! a zis ea. Mă confunzi cu altcineva.

Cum tocmai o lua din loc, am dat fuga după ea şi am apucat-o de braţ.

— Lasă-mă! a ţipat ea.

— De ce mă minţiţi cu toţii?

— Lasă-mă!

— De ce fugiţi de mine? Nu catadicseşti nici măcar să mă saluţi! Spune-mi ce rău ţi-am făcut eu! Ştii ce ţi-ar fi făcut ei până acum dacă n-aş fi fost eu?!

Ţipam.

— Care ei? a întrebat ea.

— De ce minţi? De parcă n-ai şti! De ce citeşti *Cumhuriyet*-ul.

În loc să-mi dea un răspuns cinstit, se uita în jur, cerşind neputincioasă, disperată, un ajutor din ochi. Cu toate acestea, i-am vorbit, însufleţit de o ultimă speranţă, ca un domn şi am luat-o de braţ:

— Te iubesc, ştii?

Deodată s-a desprins din mâna mea şi a ţâşnit, parcă gata să fugă. A încercat s-o ia la goană, dar fără să fie convinsă că putea fugi! Am luat-o la picior după ea, am făcut doi paşi şi am apucat-o frumuşel de încheietura mâinii subţiri, asemenea unei pisici care se întinde şi înhaţă cât ai zice peşte un şoarece rănit. Stai puţin! A fost atât de uşor! Tremura. Îmi venea s-o sărut, dar de-acum eram un domn şi nu se cădea să profit de ocazie pe motiv că îşi înţelesese vina: eu ştiu să mă înfrânez! Uite, nimeni nu-i sare în ajutor, căci oamenii ştiu că nu are dreptate. Ei, ia explică-mi, domnişoară, de ce ai fugit de mine, spune-mi ce învârtiţi cu toţii pe ascuns, spune, ca să audă şi ceilalţi, să audă toată lumea şi să nu mai dea vina pe mine pe motiv că aş fi înţeles greşit! Mustafa e aici? Aşteptam să văd ce avea de spus, cu gândul că teama fără margini din visul acela de necrezut în care toată lumea mă vorbea de rău avea să ia sfârşit, când ea a ţipat deodată:

— Fascist obsedat, dă-mi drumul!

Aşadar, mărturisea că se alăturase celorlalţi! La început m-am simţit pierdut, dar apoi am hotărât s-o pedepsesc acolo, pe loc, aşa că am început să dau în ea ca la fasole.

27

Când mi-am seama că cel care o bătuse pe fată şi apoi fugise fusese Hasan, iar cea care zăcea pe jos era Nilgün, mi-am zis: ce mai stai, Recep, hai, fugi, dă fuga acolo! Am lăsat plasele jos şi am gonit, am tot gonit până am ajuns la ea:

— Nilgün, am zis eu, Nilgün, fata mea, cum îţi este?

Se ghemuise de parcă ar fi fost culcată în pat, se ţinea cu mâinile de cap şi tremura, stând cu faţa în jos, spre asfalt. Părea că se jeleşte mai degrabă pentru o durere sufletească decât pentru una trupească şi de aceea nu făcea decât să geamă, căci nu-i trecea prin minte să ţipe.

— Nilgün, Nilgün! am zis eu, apucând-o de umeri.

A mai plâns şi a mai tremurat puţin. Apoi şi-a făcut mâna pumn şi a prins să izbească cu ea în asfalt, fără să mai geamă, cu ciudă şi mânie, de parcă ar fi dojenit pe cineva, dar şi cu părere de rău, de parcă s-ar fi plâns de ceva. Am apucat-o de mână. Atunci a priceput parcă pentru prima oară ceva ce nu pricepuse până atunci şi a cercetat cu ochii în jur: i-a văzut pe oamenii care se îmbulzeau în jurul nostru, venind de prin cotloanele prin care se pripăşiseră ceva mai devreme, pe cei care ţipau ori strigau, pe cei care întindeau capetele curioşi, sfioşi, printre umerii celorlalţi, ca să zărească mai bine şi să mai spună şi ei ceva, şi a părut deodată ruşinată. S-a întins către mine, ca s-o ajut să se ridice de jos. I-am văzut faţa năclăită de sânge. Doamne! O femeie a ţipat.

— Rezemă-te de mine, draga mea, hai, rezemă-te!

S-a ridicat şi s-a sprijinit de mine. I-am dat batista mea.

— Hai să plecăm de-aici, să mergem acasă!

— Eşti bine?

— A venit taxiul, a zis cineva. Urcaţi în el!

Ne-au făcut loc, am urcat, cineva ne-a întins plasele şi geanta lui Nilgün, iar un copil a zis:

— Ăsta e a lui tanti, şi mi-a dat un disc.

— La spital? ne-a întrebat şoferul. La Istanbul?

— Vreau să merg acasă, a zis Nilgün.

— Măcar să trecem întâi pe la farmacie! am zis eu.

N-a scos o vorbă. Pe drumul către farmacie a tăcut, a tremurat şi s-a uitat absentă, pierdută, la batista pe care o ducea din când în când la ochi ca să vadă cât de tare sângera.

— Ţine-ţi capul aşa! i-am zis eu, şi i-am tras părul spre spate.

La farmacie iar n-am dat de Kemal Bey, ci de frumoasa lui soţie, care asculta ceva la radio.

— Kemal Bey nu este? am întrebat-o eu.

Când a văzut-o pe Nilgün, femeia a scos un ţipăt. Apoi a început să alerge agitată prin farmacie şi, pe de altă parte, să ne pună întrebări, dar Nilgün s-a aşezat şi a rămas tăcută. Până la urmă a tăcut şi nevasta lui Kemal Bey, care se apucase să cureţe rănile de pe faţa lui Nilgün cu vată şi felurite leacuri. Eu m-am întors cu spatele, nu m-am uitat la ele.

— Kemal Bey nu este?

— Eu sunt farmacistă! a zis nevasta lui. Ce vrei cu el? E sus! Ah, draga mea, cu ce te-au lovit în halul ăsta?!

Atunci s-a deschis uşa şi a intrat Kemal Bey. Când m-a văzut s-a oprit o clipă locului, apoi m-a privit cu bucurie, de parcă m-ar fi aşteptat mereu.

— Ce-a păţit? a întrebat el.

— M-au lovit, a zis Nilgün. M-au bătut.

— Doamne! a ţipa farmacista. Ce-am ajuns, ce-am ajuns noi!

— Care „noi”? a întrebat Kemal Bey.

— Cine a făcut asta… a zis soţia lui.

— Fasciştii! a murmurat Nilgün.

— Taci, taci acum! a zis femeia. Taci, taci!

Dar Kemal Bey auzise cuvântul şi se înfiorase, de parcă ar fi auzit sau şi-ar fi amintit de ceva urât. Apoi, deodată, s-a întins către aparatul de radio şi a ţipat la soţia lui:

— De ce tot dai drumul la radio?

Când au închis aparatul de radio, farmacia s-a golit parcă brusc şi au ieşit pe neaşteptate la suprafaţă durerea, ruşinea, vina. N-am vrut să mă gândesc la nimic.

— Nu-l închideţi! a zis Nilgün. Puteţi să-l deschideţi din nou, vă rog?

Kemal Bey a deschis din nou aparatul de radio, iar eu nu m-am gândit în continuare la nimic. Am tăcut cu toţii. Când şi-a terminat treaba, femeia a spus:

— Acum mergeţi direct la spital! Poată să facă o hemoragie internă, Doamne fereşte! A lovit-o tare în cap, creierul…

— Fratele meu mai mare e acasă, Recep?

— Nu, am zis eu. A dus maşina la reparat.

— Luaţi repede un taxi şi duceţi-vă, a zis femeia. Ai bani la dumneata, Recep Bey?

— Am să-i dau eu, a zis Kemal Bey.

— Nu, a zis Nilgün. Acum vreau să merg acasă.

Când s-a ridicat în picioare, a gemut.

— Stai! a zis femeia. Să-ţi fac o injecţie cu analgezice.

Cum Nilgün n-a scos o vorbă, am dus-o în camera din spate. Apoi, eu şi Kemal Bey am rămas tăcuţi. Kemal Bey se uita, prin vitrină, la peisajul pe care-l vedea noapte de noapte, până în zori: vitrina bufetului de vizavi, reclama la Coca-Cola, felinarul şi sandvişurile cu *kebap.* Am zis, ca să nu tac:

— Am venit luni seara să iau aspirină. Din câte am înţeles, dormeai. În ziua aceea fuseseşi la pescuit.

— Povestea asta e peste tot, a zis el. Nu te lasă în pace oriunde te-ai duce!

— Ce?

— Politica.

— Nu ştiu, am zis eu.

Apoi ne-am mai uitat puţin afară, la mulţimea de duminică ce se ducea la plajă. După aceea, femeia şi Nilgün s-au întors. Când m-am răsucit, am văzut cum arăta Nilgün: singurul ochi cu care mai vedea era pe jumătate închis, iar obrajii îi erau vineţi. Nevasta lui Kemal Bey a zis că trebuia să ne ducem la spital, dar Nilgün n-a vrut; femeia a insistat şi i-a spus bărbatului ei să cheme un taxi:

— Nu! a zis Nilgün. O să mergem pe jos şi o să-mi revin. Cât e de mers până acasă?!

Cei doi continuau să ne spună să mergem la spital, dar eu mi-am luat plasele şi pachetele şi am apucat-o pe Nilgün pe braţ. S-a rezemat uşor de mine, urmând parcă o deprindere moştenită din familie. Am deschis uşa, clopoţelul a scos un clinchet şi, tocmai când ieşeam, Kemal Bey a întrebat-o:

— Eşti „revoluţionară”[61]?

Nilgün a încuviinţat, înclinând din capul tot o rană, iar Kemal Bey a lăsat deodată impresia că încerca să se stăpânească, numai că nu putea:

— Cum de şi-au dat seama?

— După ziarul pe care-l cumpăram de la băcănie!

— Aaa! a zis Kemal Bey uşurat, dar mai degrabă jenat.

Apoi s-a simţit parcă şi mai stingherit, căci soţia sa spusese, în aceeaşi clipă cu el:

— Aha! Nu-ţi spuneam eu, Kemal…

— Tu să taci! a ţipat deodată Kemal Bey.

---

[61] Apelativ folosit în cazul persoanelor şi al organizaţiilor de stânga care militau „împotriva imperialismului, pentru o Turcie independentă”, „pentru rezistenţa în faţa fascismului” şi „pentru înfăptuirea revoluţiei socialiste în Turcia”. Cristalizarea organizaţiilor respective a început la mijlocul anilor 1960, în cercurile tineretului şi ale studenţilor; la sfârşitul anilor 1960, o parte dintre aceştia aveau să constituie o nouă structură, *Devrimci Gençlik,* „Tineretul revoluţionar”, care milita pentru lupta armată şi pentru preluarea puterii pe cale violentă. Această nouă structură a fost deosebit de activă în anii 1970, când s-a conturat şi o adevărată tipologie a „revoluţionarului”, definit nu doar de orientarea ideologică, ci şi de un anumit stil de viaţă şi o anumită ţinută. Organizaţiile de acest gen au fost dizolvate sau s-au autodizolvat după lovitura de stat militară din 12 septembrie 1980, condusă de generalul Kenan Evren.

Părea că i se făcuse lehamite să se mai simtă stingherit. Am ieşit cu Nilgün afară, la soare.

— Sprijină-te de mine cum trebuie, draga mea! am zis eu. Şi dă-mi şi geanta!

Am traversat bulevardul principal fără să ne vadă nimeni, am ajuns pe strada aflată pe partea opusă şi am păşit printre balcoanele în care se vedeau atârnate costume de baie colorate şi prosoape, dar şi printre grădini. Unii încă mai luau micul dejun, dar nu se sinchiseau de noi. Apoi a trecut un tânăr pe bicicletă care s-a uitat în direcţia noastră dar, cred eu, nu pentru că ea era rănită, ci pentru că eu sunt pitic; mi-am dat seama de asta după privirea lui. După aceea a trecut pe lângă noi, legănându-se ca o raţă, o fetiţă cu labe de scafandru, care a făcut-o pe Nilgün să râdă.

— Când râd mă doare aici, a zis ea, râzând şi mai tare: Tu de ce nu râzi, Recep? De ce eşti aşa de înţepenit? Tu arăţi întotdeauna serios şi porţi cravată, ca orice om serios. Hai, râzi!

M-am forţat să râd, iar ea a zis:

— Aaa, ia te uită, ai şi dinţi!

Eu m-am simţit stânjenit şi am râs şi mai tare, dar apoi am tăcut iar ea a plâns şi, gândindu-mă că voia să-şi ascundă plânsul, nu m-am uitat spre ea, dar când a prins a tremura, mi-am zis s-o alin:

— Nu plânge, draga mea, nu plânge!

— Degeaba! zicea ea. Ce prosteşte, ce fără sens… Sunt o proastă, un băiat…

— Nu plânge, nu plânge!

Ne-am oprit şi am mângâiat-o pe păr. Apoi mi-a trecut prin minte că oricărui om îi place să fie singur când plânge. Am lăsat-o în pace. Am cercetat strada din ochi. Un copil se uita la noi, curios şi speriat, din balconul de vizavi. Poate că se gândea că eu o făcusem să plângă. Curând după aceea, Nilgün a tăcut şi mi-a cerut ochelarii de soare, care erau în geantă, aşa că i-am scos şi i i-am dat. Şi i-a pus la ochi.

— Îţi stă bine, i-am zis eu, iar ea a râs.

— Sunt frumoasă? m-a întrebat, dar până să-i răspund eu, mi-a pus altă întrebare: Mama era frumoasă? Cum era mama, Recep?

— Şi tu eşti frumoasă, şi mama ta era frumoasă.

— Cum era mama?

— Era un om bun, am zis eu.

— Cum adică, bun?

Am stat să mă gândesc: nu cerea nimic de la nimeni, nu era o povară pentru nimeni şi parcă nu ştia pentru ce trăia; era ca o umbră – şi ca o pisică, zicea doamna, căci se ţinea mereu după bărbatul ei. Mai şi râdea însă, ca soarele, şi era tare modestă. Era bună, da; nu te simţeai stânjenit în faţa ei.

— Era bună ca tine, am zis eu.

— Eu sunt bună?

— Sigur!

— Cum eram când eram mică?

Iar am stat să mă gândesc: vă jucaţi frumos prin grădină. Voi, cei doi fraţi mai mici. Faruk Bey era mare, nu participa la jocurile voastre. Alergaţi pe sub copaci şi eraţi curioşi să le ştiţi pe toate. Apoi venea şi el de unde locuia şi vi se alătura. Eraţi nedespărţiţi. Eu vă auzeam pe fereastra bucătăriei: să ne jucăm de-a v-aţi ascunselea? Bine, să numărăm! Numără tu, surioară: an-tan-te di-ze-ma-ne-pe di-ze-ma-ne com-pa-ne... Iar Hasan te întreba deodată: tu ştii franţuzeşte, Nilgün?

— Şi când erai mică tot aşa erai, am zis eu.

— Cum adică?

Apoi, când terminam de făcut mâncarea, strigam în sus, către etaj: doamnă, mâncarea e gata, iar doamna deschidea fereastra şi striga în jos, către grădină: Nilgün, Metin, haideţi la masă, unde sunteţi, iar au dispărut, Recep, unde or fi, sunt acolo, doamnă, acolo, sub smochin, ziceam eu, iar doamna se uita într-acolo, iar apoi vă vedea printre frunzele smochinului şi ţipa: aaa, iar sunt cu Hasan, de câte ori ţi-am spus, Recep, să nu-l mai aduci pe băiatul ăsta, ce caută aici, să se ducă acasă, la taică-său, iar când doamna spunea asta se deschidea şi celălalt oblon şi vedeam capul

lui Doğan Bey iţindu-se pe fereastra odăii în care stătuse şi trudise taică-său ani de zile, ce e, mamă, zicea el, şi ce dacă se joacă împreună, şi doamna îi zicea pe tine ce te priveşte, tu stai în camera ta şi scrie la aiurelile alea ale tale, ca taică-tău, bineînţeles că nu-ţi dai seama, dar tot stând cu zgâmboii slugilor, copiii ăştia… zicea doamna, vai, mamă, ce vrei să spui, care e problema, zicea Doğan Bey, nu fac decât să se joace ca fraţii.

— Recep, şi ţie trebuie să-ţi scoată omul vorbele cu cleştele din gură…

— Poftim?!

— Te-am întrebat cum eram eu în copilărie.

— Ce frumos te jucai cu Metin, ca nişte fraţi ce eraţi!

Care fraţi, zicea doamna, Doamne iartă-mă, de unde asemenea vorbe, toată lumea ştie că ţâncii ăştia n-au alt frate în afară de Faruk, nici Doğan al meu n-a avut alţi fraţi, auzi, cică Doğan ar mai fi avut şi alţi fraţi, cine scorneşte toate bazaconiile astea, doar n-am să-mi fac de lucru cu asemenea basne la cei peste optzeci de ani ai mei, tu eşti de-un neam cu un pitic şi-un cotonog, măi băiete? Eu îi ascultam şi tăceam. Apoi, când amândoi închideau ferestrele şi se retrăgeau în odăile lor, eu ieşeam din bucătărie şi ziceam haide, Nilgün, haide; Metin, uitaţi, vă cheamă bunica, mâncarea e gata. Ei urcau, iar el rămânea singur, stingher.

— Ne jucam şi cu Hasan! a zis Nilgün.

— Da, da!

— Îţi aminteşti?

Iar în timp ce voi mâncaţi sus, cu bunica, cu Doğan Bey şi cu Faruk Bey, care venea cine ştie de unde în ultima clipă, eu îl dibuiam pe el prin cotlonul în care se oploşise şi-i ziceam şşşt, Hasan, ţi-e foame, puiule, haide, vino! Se lua după mine, tăcut şi sperios, iar eu îl aduceam înăuntru, îl aşezam pe scăunelul meu şi-i puneam dinainte tava pe care mâncasem. Apoi, pe măsură ce aduceam de sus farfuriile cu chiftele, salată, fasole, piersici şi cireşe, de care nici măcar Faruk nu se sătura vreodată, pentru ca apoi să-şi îndese buzunarele cu ele, i le puneam în faţă şi, în timp ce

mânca, îl întrebam: ce mai face taică-tău, Hasan? Nimic, cu lozurile! Cum o mai duce cu piciorul, îl doare? Nu ştiu! Tu ce faci, când te duci la şcoală? Nu ştiu! Anul viitor, nu-i aşa, puiule? Tăcea şi se uita la mine temător, de parcă m-ar fi văzut pentru prima oară. După ce a murit Doğan Bey şi după ce a prins a merge la şcoală, îl întrebam: în ce clasă ai trecut în vara asta, Hasan? Tăcea. În a treia, nu? Ai să înveţi şi ai să ajungi un om mare! Ce-ai să te faci după aceea?

Nilgün s-a clătinat deodată, aşa cum stătea atârnată de braţul meu.

— Ce e? am întrebat-o eu. Să ne aşezăm undeva?

— Mă doare într-o parte, mi-a zis ea. M-a lovit şi acolo.

— Să nu luăm un taxi? am întrebat-o eu.

Nu mi-a răspuns şi am mers mai departe. Am ieşit iar pe bulevardul principal şi am trecut printre maşinile parcate pe ţărmul mării şi prin puhoiul de lume care venea duminica de la Istanbul. Când am pătruns pe poarta grădinii, am văzut maşina.

— A venit fratele meu, a zis Nilgün.

— Da, am zis eu. O să vă duceţi imediat la Istanbul, la spital.

N-a zis nimic. Am intrat în casă pe uşa de la bucătărie. Am fost mirat să văd că uitasem deschis gazul la un ochi şi că celălalt ochi ardea. L-am închis imediat, speriat. Apoi am dus-o pe Nilgün sus. Faruk Bey nu era acolo. Am întins-o pe canapea şi tocmai îi puneam nişte perne la spate, când am auzit-o pe doamna cum mă striga de sus.

— Sunt aici, doamnă, sunt aici, vin imediat! am zis eu.

I-am mai pus încă o pernă lui Nilgün sub cap.

— Eşti bine? am întrebat-o eu. Îl trimit acum pe Faruk Bey la tine.

Am urcat. Doamna ieşise din odaie şi stătea în capul scărilor, cu bastonul în mână.

— Unde ai fost? m-a întrebat ea.

— Păi, la piaţă, i-am răspuns eu.

— Unde te duci aşa zorit?

— O clipă! am zis eu. Intraţi în odaia dumneavoastră, căci vin imediat.

Am bătut la uşa lui Faruk Bey, dar nu mi-a răspuns. Am deschis uşa fără să mai aştept, am intrat şi l-am văzut citind, întins în pat.

— Mi-au reparat maşina imediat, Recep, a zis el. Metin a rămas azi-noapte cu ea în pană.

— Nilgün Hanım e jos, i-am zis eu. Vă aşteaptă.

— Pe mine?! a zis el. De ce?

— Recep! m-a strigat doamna. Ce faci acolo?

— Nilgün e jos, am zis eu. Ce-ar fi să coborâţi puţin, Faruk Bey?

Faruk Bey s-a tulburat deodată. Stătea şi se uita la mine. A lăsat cartea jos şi s-a ridicat din pat, apoi a ieşit.

— Vin, doamnă! am zis eu şi m-am dus la ea: De ce staţi aici? Luaţi-mă de braţ, să vă duc în pat. O să vă ia cu frig aici. Mai sunteţi şi ostenită!

— Pungaşule! mi-a zis ea. Iar îmi torni o gogoaşă! Unde s-a dus adineauri Faruk?

Am intrat în camera doamnei.

— Ce faci acolo? m-a întrebat ea. Să nu cumva să cotrobăi!

— Aerisesc odaia, doamnă, am zis eu. Nu mă ating de nimic, vedeţi şi dumneavoastră!

A intrat în cameră, iar eu am deschis obloanele.

— Haideţi, aşezaţi-vă în pat, i-am zis eu.

S-a lungit în pat, şi-a tras plapoma peste ochi, ca un prunc, a părut să uite o clipă că era scârbită, că-i era silă şi m-a întrebat, curioasă ca un copil:

— Ce mai era prin târg? Ce-ai văzut?

M-am dus şi i-am aranjat marginile plăpumii, apoi i-am luat perna şi am umflat-o.

— Nu era nimic, am zis eu. În ziua de azi nu mai vezi lucruri plăcute.

— Pitic morocănos! Ştiam eu! Nu asta te-am întrebat! Chipul ei îşi regăsise expresia de silă, de dezgust. A tăcut.

— Am luat fructe proaspete, vreţi să vă aduc? am întrebat-o eu.

A tăcut. Am închis uşa camerei şi am coborât. Faruk şi Nilgün stăteau deja de vorbă de multă vreme.

28

După ce mi-a povestit de farmacistă, de soţul ei şi de felul în care ajunsese acasă, susţinută de Recep, am vrut s-o întreb din nou cum se simţea. Mi-a spus, de parcă şi-ar fi dat seama ce voiam după expresia chipului meu:

— Nu e nimic, Faruk. E ca atunci când ţi se face un vaccin.

— Aştepţi vaccinul, am zis eu, dar înainte de asta, fir-ar să fie, simţi pe braţ un fior din cauza acului. Pricepi ce vreau să spun?

— Da, dar senzaţia aceea vine după! a zis ea. În ultimul moment.

— Şi cum a fost după?

— După, mi-a părut rău. M-am supărat pe mine însămi. Pentru că n-am putut să mă descurc cu prostul ăla. De pomană…

— E prost?

— Nu ştiu, a zis ea. Când eram mici nu era aşa, era un băiat bun. Dar după aceea, anul ăsta, m-am gândit că e cam sărac cu duhul – sărac cu duhul şi naiv. Chiar şi în timp ce mă lovea eram supărată pe mine pentru că nu reuşisem să ies din situaţia aceea ridicolă.

— Dar după? am întrebat-o eu, sfios.

— După, mi-am dat seama că scăpasem de multă vreme hăţurile. Te gândeşti, de fapt, că fiece lovitură e o lovitură şi că o să mai încasezi una. Oricum, ţipam. Nu mi-a sărit nimeni în ajutor. De ce eşti atât de curios să afli lucrurile astea, Faruk?

— Mi se citeşte curiozitatea pe faţă?

— Aduci cu cei cărora le face plăcere să sufere. Cu disperaţii. De ce eşti dornic să afli amănunte deprimante, la fel ca bolnavii care îşi doresc şi ei să moară când le moare cineva apropiat?

— Pentru că aşa sunt eu, am zis, cu o ciudată bună dispoziţie.

— Nu eşti aşa! a zis ea. Vrei doar să te crezi disperat.

— Nu, draga mea.

— Ba da! Degeaba faci pe disperatul!

— Ei bine, dar ce numeşti tu speranţă?

Nilgün a chibzuit puţin, apoi a zis:

— Oamenii disperaţi îşi pierd interesul, fără să aibă vreun motiv să şi-l piardă. Da!

S-a mai gândit puţin, apoi a adăugat:

— Speranţa este ceea ce te ţine în picioare. Ceea ce te ţine în picioare ca să nu mori. Ceva de genul ăsta: când eşti copil, te gândeşti „ei, şi ce dacă o să mor!”. Atunci îţi simţi inima umplându-se de un soi de sentiment de revoltă, iar dacă stărui asupra acestui sentiment îţi dai seama despre ce e vorba: eşti curios să ştii ce va fi după tine, iar curiozitatea aceasta este ceva insuportabil, înspăimântător!

— Nu e vorba de curiozitate, Nilgün! am zis eu. Este, pur şi simplu, invidie. Te gândeşti că ceilalţi se vor distra şi după ce tu nu vei mai fi, că vor fi fericiţi, că te vor uita şi că vor trăi minunat, iar tu nu vei mai avea parte de plăcerile lor şi de aceea îi în vid iezi pe toţi.

— Nu, a zis ea. Eşti curios să afli! Iar tu, frăţioare, renunţi la această curiozitate care-l apără pe om de moarte şi te prefaci că n-ai fi dornic să afli.

— Nu! am zis eu, supărat. Doar că nu sunt curios!

— Ei, şi de ce nu eşti curios? m-a întrebat ea, cu o ciudată siguranţă.

— Pentru că ştiu, am zis eu. Mereu aceleaşi lucruri, aceeaşi poveste!

— Nu e deloc aşa!

— Aşa e, aşa e! am zis eu. Nici tu nu vrei să ştii, ca să nu-ţi pierzi credinţa.

— La mine nu se poate vorbi de credinţă, a zis Nilgün. Şi-apoi, chiar dacă ar fi să fie vorba de credinţă, eu cred pentru că ştiu, nu pentru că nu ştiu.

— Ei, eu nu ştiu! am zis.

Am tăcut puţin amândoi. Apoi, Nilgün a zis:

— Ce sens au atunci nenumăratele lucruri pe care le-ai citit prin arhivă? Tu vrei să te comporţi ca şi cum n-ai şti, atât.

— De ce-aş face asta aşa, fără motiv? am zis eu.

A făcut atunci, deodată, ceva care m-a liniştit: şi-a desfăcut neputincioasă palmele în lături, asemenea celor care recunosc cinstit că nu pot să desluşească temeiurile mai profunde ale celorlalţi. Am fost cuprins de un sentiment straniu: eram liber. Dar, din cine ştie ce motiv, mi-a fost şi silă de mine, de parcă aş fi tăinuit o latură falsă, ipocrită a personalităţii mele. M-am. Gândit că ne cunoaştem pe noi înşine până la un anumit punct, după care ajungem într-un alt punct în care, oricât ne-am strădui, ne poticnim şi ne apucăm să flecărim fără rost.

Recep intrase în cameră. M-am ridicat brusc în picioare şi am spus, cu o siguranţă care nu ştiu de unde-mi venea:

— Haide, Nilgün! Te duc la spital.

— Offf! a spus ea, ca un copil. Nu vreau!

— Nu vorbi prostii! Farmacistul are dreptate. Dacă te trezeşti cu vreo hemoragie?

— Farmacistul era farmacistă! Şi n-o să fac nicio hemoragie!

— Haide, Nilgün, n-o mai lungi!

— Nu. Nu acum!

Am început, prin urmare, să stăm de vorbă, dar parcă nu pentru a ajunge la vreo concluzie, ci pentru a ne ciocni fără sens vorbele şi pentru a le arăta cât mai bine, prin atâta luptă, neputinţa. Eu spuneam una, ea spunea alta, eu aveam impresia că aş fi putut spune şi eu ceea ce spunea ea, ea continua şi, în cele din urmă, vorbele nu mai foloseau decât la epuizarea cuvintelor şi a timpului pe care-l aveam la dispoziţie, fără a schimba ceva. În cele din urmă, i s-a făcut somn. S-a întins cât era de lungă pe divanul pe

care stătuse până atunci sprijinită şi mi-a spus, în timp ce închidea ochii:

— Frăţioare, vorbeşte-mi puţin de istorie!

— Cum?

— Citeşte-mi din caiet!

— O să poţi să adormi?

Mi-a zâmbit împăcată, aidoma unei fetiţe care se aşază în pat şi se străduieşte să asculte o poveste. Am dat fuga bucuros în camera mea, cu gândul că, în cele din urmă, poveştile tot serveau la ceva, dar caietul meu de istorie nu se afla în servietă. L-am căutat cu răsuflarea tăiată prin sertare, prin dulap, prin valiză, apoi am scormonit şi prin celelalte camere, am intrat chiar şi în odaia bunicii, dar n-am reuşit să dau de blestematul acela de caiet. Cugetând puţin, mi-a trecut prin minte că aş fi putut să-l uit cu o seară în urmă, când fusesem să admir ploaia cu Nilgün, pe bancheta din spate a maşinii, şi asta de beat ce eram, numai că nu se afla nici acolo. Când am urcat din nou la etaj ca să-l caut prin celelalte încăperi, am văzut că Nilgün adormise, aşa încât m-am oprit din drum şi m-am uitat la ea: chipul ei arăta ca o mască albă, încremenită, mânjită cu vopsele roşii şi vineţii. Hăul întunecat al gurii ei deschise te ducea cu gândul la deschizăturile statuilor abstracte, de la care nu ştii la ce să te aştepţi şi te fac să te înfiori. L-am văzut pe Recep apropiindu-se de mine şi am ieşit în grădină, stăpânit de vinovăţie. Mi-am aşezat trupul masiv în şezlongul în care stătuse şi citise Nilgün toată săptămâna şi am rămas înţepenit acolo.

M-am gândit la holurile facultăţii, la circulaţia din oraş, la cămăşi cu mâneci scurte, la căldura jilavă a verii, la mesele de prânz luate în atmosfera aceea încărcată, la cuvinte. La mine acasă, apa picura probabil din robinetele bine închise, camerele miroseau a praf şi a cărţi, o bucată de margarină cu gust de plastic, aflată în frigiderul de metal, se făcuse pe nesimţite albă ca brânza şi tare ca talpa, în aşteptarea a nu se ştie ce. Cât despre camera goală, era limpede că avea să rămână tot pustie! Mi-am dorit să beau şi să dorm. Apoi m-am gândit că năpasta aceea se abătuse asupra celui mai

bun dintre noi. M-am ridicat, am revenit în casă pe nesimţite şi m-am uitat lung la trupul acela chinuit, cufundat în somn. A apărut Recep:

— Duceţi-o la spital, Faruk Bey! a zis el.

— Să n-o trezim, am zis eu.

— Să n-o trezim?

A ridicat din umeri şi apoi a coborât în bucătărie, legănându-se pe picioare. Eu am ieşit din nou la soare şi am stat acolo, lângă coteţ, cu neroadele de găini. La mult timp după aceea s-a arătat Metin. Se trezise de curând, dar privirile sale nu erau atât somnoroase, cât pline de interes. Mi-a spus că Nilgün îi povestise ce păţise. L-am pus să-mi relateze şi mie ce-i spusese Nilgün şi, în timpul acesta, mi-a povestit ce i se întâmplase şi lui: despre cele douăsprezece mii de lire care-i fuseseră luate cu japca cu o seară în urmă, despre maşina care se stricase, despre ploaie, pe care o socotea neobişnuită. Când l-am întrebat ce căuta acolo singur cuc la ora aceea din noapte, a tăcut o clipă, apoi a făcut un gest ciudat. Atunci i-am spus:

— Aveam un caiet. Probabil că l-am uitat în maşină, nu l-ai văzut cumva? A dispărut.

— Nu l-am văzut.

Apoi m-a întrebat cum de reuşisem să pornesc maşina ca s-o duc la reparat. Când i-am spus că o împinsesem puţin cu Recep, iar apoi pornise imediat, nu m-a crezut, aşa că a dat fuga şi l-a întrebat pe Recep; cum şi Recep i-a spus acelaşi lucru, şi-a blestemat soarta, de parcă nu Nilgün ar fi avut parte de ghinion în ziua aceea, ci el. M-a întrebat după aceea un lucru la care încercasem să nu mă gândesc: se dusese cineva la poliţie? I-am spus că nu se dusese nimeni şi l-am văzut cum se strâmba, de parcă s-ar fi simţit scârbit de lâncezeala noastră. Apoi însă chipul acela a părut să uite de noi şi să-şi aducă aminte de o suferinţă mai profundă. Eu m-am dus în casă şi, văzând că Nilgün se trezise, i-am vorbit în zadar de spital şi de hemoragie, i-am pomenit, dintr-un fel de sentiment al datoriei, de moarte, fără a pomeni însă acest cuvânt, am încercat s-o fac să-şi dea seama de teamă înainte ca ea să o cuprindă, aşa încât să

sfârşească prin a spune da, să mergem la spital. Însă n-a zis.

— Acum nu vreau, mi-a spus ea. Poate după masă.

Bunica n-a coborât la masă, aşa că am băut în tihnă şi m-am prefăcut că nu observam sentimentul de vinovăţie pe care Recep voia să ni-l transmită tuturor. Văzând însă gesturile pe care le făcea în timp ce Metin povestea iarăşi evenimentele, m-am gândit că Recep se simţea cel mai vinovat: lăsa parcă impresia că era nefericit pentru că era vinovat şi, totodată, că era vinovat pentru că era nefericit. Nu însă chiar la modul acesta. Era ca şi cum ne-am fi aflat cu toţii în afara lucrurilor, ca şi cum am fi ştiut acest lucru, dar fără să ştim însă unde ar fi trebuit să ne aflăm de fapt. Cel aflat în miezul lor era Hasan, care cine ştie pe unde hălăduia în acele clipe, iar noi parcă îl învinovăţeam, dar ne era şi milă de el. La sfârşitul mesei m-am gândit chiar la un detaliu enervant: dacă Nilgün nu l-ar fi numit „fascist obsedat”, poate că nu s-ar fi întâmplat ceea ce se întâmplase. Eram, oricum, beat turtă! Apoi, deodată, m-a urmărit următoarea imagine: citisem prin ziare că undeva, pe Bosfor, probabil la Tarabya, un autobuz articulat aparţinând municipalităţii căzuse în mare, cu pasageri cu tot, în puterea nopţii. Aveam senzaţia că, în acele clipe, mă aflam şi eu în acel autobuz, că ajunseserăm cu toţii pe fundul mării, dar luminile interioare continuau să rămână aprinse, oamenii se uitau îngrijoraţi pe ferestre, însă întunericul morţii, care năvălise înăuntru, era la fel de ispititor ca o femeie plăcută şi liniştită, aşa încât ne aflam cu toţii în aşteptare…

După masă, am mai întrebat-o o dată pe Nilgün dacă nu voia s-o duc la spital, dar mi-a spus că nu voia să meargă. Am urcat în camera mea, m-am întins pe pat şi am deschis cartea lui Evliya Çelebi. Am aţipit, pesemne, în timp ce citeam din ea.

Când m-am trezit, exact la trei ore după aceea, inima îmi bătea ciudat. Nu reuşeam cu niciun chip să mă ridic din pat; aveam impresia că deasupra mea se găsea un elefant nevăzut care îmi apăsa în jos braţele şi picioarele, ca să

rămân în aşternut. Era ca şi cum, dacă aş fi închis ochii, m-aş fi cufundat din nou cu uşurinţă în somn, numai că m-am împotrivit somnului plăcut, bântuit de vise, şi m-am străduit să mă scol. Am rămas o vreme proţăpit prosteşte în mijlocul odăii, după care am murmurat: ce este timpul? Ce anume aştept, în speranţa unui remediu? Era aproape ora cinci, aşa încât am coborât.

Nilgün dormise şi ea, se trezise, iar acum stătea din nou întinsă pe divan, cu ochii în cartea pe care o ţinea în mână:

— Mi-am dorit, de fapt, mereu să fiu bolnavă, ca acum, a zis ea. Asta ca să zac şi să pot citi în tihnă ceea ce vreau să citesc.

— Nu eşti bolnavă, am zis eu. Starea ta e cu mult mai gravă. Ridică-te, să te duc la spital!

Nu s-a ridicat. Citea pentru a doua oară *Părinţi şi copii.* Mi-a spus, fără să mă bage în seamă, ca un şoarece de bibliotecă care nu-şi doreşte să fie deranjat cu fleacuri, că voia să citească. În consecinţă, am găsit prilejul de a flecări cu ea o vreme, fără noimă, şi am încercat să-i flutur pe la ureche teama de moarte, folosind de această dată chiar cuvântul în sine, dar ea zâmbea şi-mi spunea că nu credea deloc că i s-ar fi putut întâmpla asemenea lucruri, pentru că nu se simţea chiar atât de dărâmată. Când a revenit la cartea pe care o ţinea în mână, eu am rămas ţintuit locului, minunându-mă că ochii aceia umflaţi, vineţii, mai erau încă în stare să desluşească ceva.

Apoi am urcat şi mi-am căutat din nou caietul, rătăcind în van prin camere, fără să-l găsesc. M-am întrebat dacă apucasem sau nu să trec în el ceva despre ciumă. Am coborât şi în grădină, tot în căutarea lui, dar odată ajuns acolo am uitat parcă ce căutam. Când am ieşit în stradă încercam un sentiment asemănător: hoinăream, dar parcă nu chiar fără ţintă; încă mai credeam, probabil, că aş fi putut găsi ceva.

Străzile şi plaja nu mai erau stăpânite de aceeaşi însufleţire ca în ziua dinainte. Nisipul era umed, soarele nu răspândea căldură, iar Marea Marmara, murdară şi searbădă, arăta încremenită – avea în ea acea neputinţă a

umbrelelor spălăcite, închise, care te poartă cu gândul la moarte. La fel ca o civilizaţie care, neizbutind să fie ea însăşi, se pregăteşte să se prăbuşească şi să dispară pe neaşteptate, sub acţiunea vârtejului necruţător adus de o tornadă îndepărtată, despre care nimeni nu ştie unde şi cum s-a iscat... Am trecut printre maşinile care înapoiau amurgului ce tocmai se sfârşea arşiţa adunată de-a lungul ei şi m-am dus până la cafeneaua din capătul digului. Acolo l-am văzut pe unul dintre prietenii mei de cartier de pe vremuri: se maturizase, se căsătorise, era însoţit de soţie şi copil, şi am stat de vorbă schimbând, da, aceleaşi vorbe fără speranţă...

I-a spus soţiei sale că mă număram printre cei mai vechi locuitori ai aşezării. Luni seara se întâlniseră întâmplător cu Recep. M-a întrebat de Selma, iar eu i-am spus că ne despărţiserăm. Apoi a evocat felurite peripeţii de pe vremea tinereţii noastre; eu le uitasem pe toate. Spunea că ne plimbam cu barca şi beam până în zori, şi altele asemenea. Apoi mi-a spus cine se mai afla acolo dintre foştii noştri prieteni şi mi-a povestit ce făceau aceştia. Se văzuse cu mama lui Şevket şi a lui Orhan, care îi spusese că aceştia urmau să vină în săptămâna următoare; Şevket se însurase, iar Orhan scria romane[62]. Apoi m-a întrebat dacă aveam copii. M-a mai întrebat cum mergeau lucrurile la facultate, a vorbit de morţi, iar apoi a adăugat, nu în şoaptă, dar cu o expresie care sugera că ar fi vorbit în şoaptă: chiar azi-dimineaţă au atacat aici o fată, cine ştie de ce or fi bătut-o! S-a întâmplat chiar în văzul lumii; au stat cu toţii şi s-au uitat, fără să intervină nimeni; oamenii de pe la noi au învăţat şi ei acum să nu se mai bage, să se teamă să mai sară-n ajutorul altcuiva. Mi-a spus apoi că voia să ne întâlnim la Istanbul, după care a scos din

[62] Şevket şi Orhan Pamuk, prezenţi, sub o altă înfăţişare, şi în romanul *Mă numesc Roşu* (1998). Romancierul Orhan Pamuk este evocat şi la sfârşitul romanelor *Zăpada* (2002) şi *Muzeul inocenţei* (2008). Familia Pamuk este menţionată ca atare în romanul *Muzeul inocenţei.* Familiei Pamuk şi, desigur, autorului, în diversele sale ipostaze, îi sunt dedicate, pe de altă parte, numeroase pagini din volumul memorialistic *Istanbul. Amintirile şi oraşul* (2003) – toate semnate de Orhan Pamuk.

buzunar o carte de vizită şi mi-a dat-o. Văzând, la plecare, că mă uitam la cartea lui de vizită, mi-a explicat că avea un atelier, care nu putea fi socotit poate chiar o fabrică, în care se făceau ligheane, găleţi, coşuri – da, sigur, de plastic.

În drum spre casă, am trecut pe la băcan şi mi-am luat o sticluţă cu rachiu. După ce i-am vorbit din nou lui Nilgün de spital, m-am apucat de băut. Nilgün îmi spusese „nu, nu merg”, iar Recep o auzise şi el, numai că după aceea se uitase iarăşi la mine acuzator. Poate că de aceea n-am mai putut să-i cer să-mi pregătească nişte gustări. M-am dus în bucătărie şi mi le-am pregătit singur. Apoi m-am instalat comod şi m-am lăsat în voia gândurilor, ca să las cuvintele şi imaginile să-mi rătăcească în voie prin minte. M-am gândit că înfrângerea şi biruinţa nu sunt decât simple cuvinte; cea în care crezi sfârşeşte, în cele din urmă, prin a te găsi şi a veni la tine. Aşa cum scrie în romane: simţeam că totul se sfârşise. Poate că în romanul lui Orhan exista o asemenea frază. Recep a pus masa, dar nu m-am clintit din loc şi nici nu m-am sinchisit de privirea lui acuzatoare. Când s-a întunecat şi au adus-o pe bunica jos, am dosit sticla. Metin a scos-o însă la vedere, fără nicio sfială, şi s-a apucat să bea din ea. Bunica arăta de parcă nu l-ar fi văzut: bombănea şi se plângea de toate, ca şi cum s-ar fi rugat. Apoi, Recep a dus-o sus. Noi tăceam.

— Hai să ne întoarcem la Istanbul, a zis Metin. Acum, imediat!

— Păi, nu ziceai tu că stai până la mijlocul verii? i-a zis Nilgün.

— M-am răzgândit, a zis el.

A tăcut puţin, după care a adăugat:

— M-am plictisit, să plecăm imediat!

— Nu-ţi plac? l-a întrebat Nilgün.

— Cine?

— Prietenii tăi de pe vremuri.

— Trebuie să pleci imediat, nu-ţi dai seama, Nilgün? a zis Metin. Nu e de glumă!

— Ei, plecăm mâine, a zis Nilgün.

— Nu mai suport locul ăsta, a zis Metin. Tu rămâi dacă vrei, Faruk. Dă-mi cheile maşinii, s-o duc pe Nilgün.

— Dar n-ai carnet de conducere! a zis Nilgün.

— Nu pricepi, surioară? Trebuie să pleci! a zis Metin. Dacă ţi se întâmplă ceva? Uite, Faruk nu e în stare de nimic. Conduc eu.

— Tu eşti la fel de beat ca el, a zis Nilgün.

— Nu vrei să mergi? a întrebat-o Metin. De ce?

— În seara asta suntem aici, a zis Nilgün.

Au tăcut. Liniştea a durat multă vreme. Recep, care o culcase pe bunica şi apoi coborâse, strângea masa. L-am văzut pe Metin că se gândea la ceva. Părea că intrase într-un nor de praf împuţit şi-şi ţinea răsuflarea, plin de încordare. Apoi, deodată, s-a destins.

— Eu nu sunt aici în seara asta, a zis el.

S-a ridicat şi s-a dus la etaj, însufleţit parcă de-o ultimă speranţă. Curând după aceea a coborât, cu hainele schimbate şi părul aranjat, şi a plecat fără să spună o vorbă. Când a ajuns la poarta grădinii încă mai simţeam mirosul loţiunii după ras cu care se dăduse.

— Ce l-a apucat? a zis Nilgün.

În loc de răspuns, i-am recitat un distih de Fuzuli[63]:

Din nou s-a îndrăgostit de un trandafir proaspăt, roşu-galben,
Şi fiece picătură de roşu cu care e vrâstat îl mână la luptă.

Nilgün a râs. Apoi am tăcut amândoi, de parcă nu ne-ar mai fi rămas nimic de spus. În grădină domnea o linişte neobişnuită, mai adâncă, mai întunecată decât liniştea care urmează după ploaie. Am început să mă uit, cu o curiozitate necuviincioasă, la masca aşternută pe chipul lui Nilgün. Parcă ar fi purtat urmele a nenumărate ştampile cu

[63] Poet otoman (m. 1556), exponent de marcă al literaturii clasice otomane, revendicat atât de turci, cât şi de azeri; a scris îndeosebi în limbile persană şi azeră, remarcându-se atât prin talentul poetic, cât şi prin cunoştinţele enciclopedice. A trăit în vremea lui Soliman Magnificul, a cărui bunăvoinţă a încercat să o câştige, fără rezultate notabile, mai ales după cucerirea Bagdadului (1534). Astăzi este privit ca unul dintre cei mai mari poeţi otomani, alături de contemporanul său, Baki.

cerneală mov. Recep tot mai făcea naveta dintr-o parte în alta. M-am gândit la istorie, la caietul meu dispărut, la alte lucruri. Totul părea de nesuportat. M-am ridicat în picioare.

— Bine, frăţioare, bine, a zis Nilgün. Plimbă-te puţin, căci ai să-ţi revii.

Nu asta aveam de gând să fac, dar m-am plimbat.

— Ai grijă de tine, mi-a zis Nilgün. Ai băut peste măsură.

În timp ce ieşeam pe poarta grădinii, mă gândeam la soţia mea. Apoi mi-a zburat puţin mintea la Fuzuli şi la năzuinţa sa către suferinţă. Oare poeţii literaturii clasice rosteau acele poeme dintr-o suflare sau stăteau ceasuri întregi în faţa foii de hârtie, scriind şi apoi îndreptând ceea ce scriau? Mă gândeam la toate aceste lucruri ca să-mi găsesc o ocupaţie, deoarece îmi dădeam seama că n-aveam să mă pot întoarce prea curând acasă. Străzile erau stăpânite de acea pustietate tipică serilor de duminică, cafenelele şi cazinourile erau pe jumătate goale, iar unele dintre lampioanele colorate atârnate prin copaci erau stinse, poate şi din cauza furtunii violente din seara precedentă. Bicicletele care se abătuseră prin băltoacele de la marginea trotuarelor trasaseră pe asfalt curbe fără noimă. Am mers, legănându-mă pe picioare, până la hotel, cu gândul la anii în care mergeam cu bicicleta, la tinereţe, apoi, din nou, la soţia mea, la istorie, la poveşti, la Nilgün, pe care trebuia să o duc la spital, la Evliya Çelebi. Odată ajuns acolo, am auzit muzica aceea banală, care se asocia cu bâzâitul unei lămpi fluorescente ce lumina un panou agasant din plexiglas. Am rămas multă vreme nehotărât. Mă miram de indivizii care se dădeau în vânt să se simtă responsabili, nu eram deloc încântat de propria-mi conştiinţă, care voia să mă prindă din când în când în flagrant delict, iar moralismul mă călca pe nervi, aşa cum se întâmplă cu portarii de fotbal, iritaţi de fotografii ce aşteaptă în spatele porţilor în timpul meciurilor. O să ne ducem la spital dimineaţă, mi-am spus în cele din urmă.

Am intrat în hotel pe uşa rotativă şi am coborât scara cu urechea ciulită, asemenea unui câine care amuşină până dă de bucătărie, păşind pe covoare ce înăbuşeau sunetele şi

trecând printre chelneri, până când am ajuns la obârşia muzicii. Am deschis o uşă şi am văzut nişte turişti beţi, femei şi bărbaţi laolaltă, care stăteau la mese, echipaţi cu fesuri şi având nişte sticle în faţă, şi urlau. Mi-am dat seama că era vorba de una dintre acele „seri orientale” organizate pentru turiştii străini în ultima seară petrecută în Turcia. O orchestră de mâna a treia era cocoţată pe o estradă amplă şi scotea sunete metalice. După ce am vorbit cu un chelner şi am aflat că dansul din buric nu începuse încă, m-am aşezat la o masă aflată în spatele turiştilor şi am cerut, timid, un rachiu.

La puţină vreme după ce băusem primul pahar, a început o muzică vioaie şi superficială iar eu, auzind zăngănit de cimbale, mi-am dat seama despre ce era vorba şi am privit înspre scenă: am văzut trupul ars de soare al unei dansatoare care se unduia la capătul conului de lumină ce rătăcea prin semiîntunericul din sală, iar podoabele ei strălucitoare, care tremurau în ritmul muzicii, mi-au luat ochii. Ori de câte ori îşi scutura trupul, mişcându-se cu repeziciune, din fundul şi din sânii ei păreau să ţâşnească raze de lumină. Mi-am pierdut cumpătul.

Mă ridicasem probabil în picioare. Chelnerul mi-a adus un al doilea pahar cu rachiu. M-am aşezat din nou şi m-am gândit că nu doar dansatoarea, ci şi noi, cu toţii jucam o farsă. Ea se prefăcea că e femeia-obiect orientală, iar turiştii care îşi petreceau ultimele seri în Orient o vedeau aşa cum voia ea. Ori de câte ori conul de lumină rătăcea printre mese, mă uitam la chipurile nemţoaicelor: nu erau tulburate, dar îşi doreau, poate, să fie astfel şi zâmbeau, căci ceea ce aşteptau ele se împlinea puţin câte puţin şi, când se uitau la dansatoare, se gândeau că ele n-ar fi putut să fie „aşa”; intuiam că, din acest motiv, se simţeau mai liniştite şi solidare cu bărbaţii lor, după cum intuiam şi faptul că ne vedeau pe toţi „aşa”. Fir-ar să fie: ne înjoseau întocmai ca nişte casnice care se cred egale cu soţii lor când le dau ordine slujnicelor!

M-am simţit deodată nespus de umilit şi mi-am dorit să le stric jocul acela urât, dar ştiam că nu era nimic de făcut;

gustam din plin sentimentul de înfrângere şi confuzie care mă stăpâneau.

Muzica devenise mai violentă, iar când tărăboiul a ajuns să fie acoperit, fără prea mari eforturi, de o baterie aflată într-un colţ invizibil al estradei, dansatoarea s-a întors cu fundul spre mese şi şi-a scuturat trupul masiv, de parcă ar fi fost o mână nervoasă, deschisă în formă de evantai. Mi-am dat seama că făcea ceea ce făcea din lipsă de ceva mai bun, căci s-a răsucit imediat cu sânii spre noi, provocatoare şi trufaşă. Apoi, conul de lumină ne-a dezvăluit sentimentul neaşteptat de triumf şi de încredere aşternut pe chipul ei şi m-am liniştit. Da, iată, nu puteam fi împinşi atât de uşor să ne supunem; tot mai eram în stare de ceva, tot mai reuşeam să rămânem în picioare! În acele momente, dansatoarea îi sfida; iar observaţia aceea ştiinţifică anula privirile turistelor, care din când în când înghiţeau în sec. Cei mai mulţi dintre bărbaţii cu fesuri scăpaseră, de fapt, de multă vreme hăţurile: acum nu mai păreau să se uite la o femeie-obiect, ci se înmuiaseră şi uitaseră de ei înşişi, umilindu-se parcă în faţa unei femei respectabile.

Am încercat un ciudat sentiment de satisfacţie: trupul mătăhălos, dar plin de viaţă al dansatoarei mă înduioşa. Parcă ne trezeam cu toţii din somn. Mă uitam la carnea aceea arsă de soare din jurul buricului, care lucea de transpiraţie, mă gândeam că m-aş fi putut agăţa cu disperare de orice şi îmi spuneam: să mă întorc acasă acum, imediat, s-o duc pe Nilgün la spital, apoi să mă dedic istoriei, fără să mai despic firul în patru, căci pot să fac acest lucru crezând în poveştile adevărate, în întâmplările acelea pline de viaţă din trecut, pot să fac asta acum, imediat!

Apoi, dansatoarea i-a luat de mână pe cei pe care pusese ochii şi a început să-i aducă în mijlocul sălii, de parcă ar fi vrut să le arate că-i dispreţuia şi să-i oblige să danseze cu toţii din buric. Doamne! Nemţii se mişcau mai întâi alene, deschizându-şi braţele în lături cu gesturi mărunte, neîndemânatice, apoi se uitau la prietenii lor cu priviri sfioase, dar convinşi, totodată, că aveau dreptul să se

distreze, numai că, fir-ar să fie, totul era o farsă, totul! Încercam zadarnic să mă conving să cred în ea.

Ceva mai târziu, când dansatoarea s-a apucat să facă lucrul la care mă aşteptam şi de care, de fapt, mă temeam, am ajuns la concluzia că-mi mai pierdusem o dată toate speranţele: l-a ales cu dibăcie pe cel mai nătâng şi mai aţâţat dintre ei şi a prins să-l despoaie. În momentul în care neamţul acela grăsan, care dansa stângaci din buric, zâmbindu-le prietenilor săi, şi-a scos cămaşa, mi-am spus că nu mai suportam, iar capul mi-a căzut în piept. Îmi doream să mă lepăd de conştiinţă, să nu mai rămână nici urmă din trecutul, din viitorul, din aşteptările mele. Îmi doream să mă eliberez de fanteziile din mintea mea, să rătăcesc în voie printr-un univers fără legătură cu ea, dar ştiam deja că urma să mă las în voia sorţii, că în mine aveau să existe mereu două persoane şi că aveam să rămân multă vreme în locul acela murdar, blestemat să fie el, înconjurat de muzica aceea vulgară, învârtindu-mă în cerc printre speculaţiile şi fantasmele minţii mele.

29

A trecut cu mult de miezul nopţii, dar tot îi mai aud troncănind şi mă întreb ce-or face acolo jos: oare de ce nu dorm şi nu-mi lasă mie noaptea, cu tăcerea ei? M-am ridicat din pat, m-am dus la fereastră şi m-am uitat în jos: uite, lumina din camera lui Recep tot se mai răsfrânge în grădină; oare ce-oi face acolo, stârpitură? M-a luat spaima! E un pişicher: se uită aşa la mine şi-mi dau seama că e atent la tot ce fac, că-mi vede şi-mi cercetează gesturile şi că pune el ceva la cale, în ditamai căpăţâna aia a lui! Parcă ar vrea să-mi otrăvească acum şi nopţile, să-mi terfelească şi gândurile! M-am speriat când mi-am adus aminte că Selâhattin a venit într-o noapte la mine în odaie, ca să nu mă pot eu cufunda în simplitatea copilărească a gândurilor mele, să nu mă pot curăţa de mizeria de peste zi şi să sufăr întocmai ca el. Uite, m-a cuprins iar frica gândindu-mă la asta, m-a luat cu fiori, de parcă mi-ar fi frig: atunci mi-a zis că descoperise moartea. Am mai cugetat o dată şi, înfricoşându-mă şi mai tare, m-am retras din întunericul ferestrei iar umbra mea, care căzuse până atunci în grădină, s-a făcut nevăzută. M-am întors degrabă în pat, m-am vârât sub plapumă şi m-am cufundat în gânduri.

Asta se întâmpla cu patru luni înainte de moartea lui: afară sufla crivăţul, iar în spaţiile dintre ferestre se auzea ca un vâjâit, în noaptea aceea mă retrăsesem în odaia mea şi mă întinsesem în pat, dar pentru că scârţâitul din odaia lui Selâhattin, care se plimba încolo şi-ncoace, nu contenea defel, iar furtuna şi oblonul care se izbea de zid mă făceau,

ciudat lucru, să mă înfior, nu izbuteam să adorm. Apoi am auzit nişte paşi care se apropiau de uşă şi m-am înfricoşat. Când s-a deschis deodată uşa, mi-a stat inima în loc şi am chibzuit: e prima oară, de ani de zile, când vine noaptea în odaia mea! A intrat şi a rămas o clipă proţăpit acolo, în prag: nu pot să dorm, Fatma! De parcă n-ar fi fost cherchelit, de parcă n-aş fi ştiut cât băuse la cină! N-am zis nimic. A intrat în odaie clătinându-se pe picioare. Ochii îi luceau de febră: nu pot să dorm, Fatma, pentru că am descoperit ceva înspăimântător. În seara asta ai să mă asculţi! Nu-ţi dau voie să-ţi iei împletitura şi să te duci în cealaltă cameră! Am descoperit un lucru înspăimântător, trebuie să-i spun cuiva despre asta! Stârpitura e jos şi se dă în vânt să te-asculte, Selâhattin, m-am gândit eu, dar iar n-am zis nimic, pentru că avea o expresie ciudată pe chip şi mi-a şoptit deodată: ascultă-mă, Fatma! Ştii că am terminat litera O, chiar dacă mi-a luat mult timp de când am schiţat-o. Acum scriu la litera O; ştii că urma să scriu articolul despre *ölüm,* „moarte”! Ştiam, pentru că la micul dejun, şi la prânz, şi la cină nu vorbea decât despre asta. Nu reuşeam însă să-l scriu deloc şi mă întrebam de ce mă învârtesc de acolo-colo prin cameră de nu ştiu câte zile şi nu izbutesc să-l aştern pe hârtie. Pentru că, la fel ca şi în cazul celorlalte articole, şi pe acesta ar fi urmat să-l iau tot de la ei; n-am ce să mai adaug la ceea ce au gândit şi scris ei, cugetam eu, dar, pe de altă parte, nu pricepeam de ce nu izbuteam defel să mă apuc de el... A râs o clipă. Poate pentru că m-am dus cu gândul la moartea mea, pentru că n-am reuşit încă să-mi sfârşesc enciclopediile şi mă apropii de şaptezeci de ani, aşa zici tu? Eu însă nu ziceam nimic. Nu, Fatma, nu e aşa, sunt încă tânăr, n-am terminat încă ceea ce aveam de făcut! Şi-apoi, după această descoperire, mă simt incredibil de tânăr şi de viguros! Sunt atât de multe de făcut, în lumina acestei descoperiri, încât nu mi-ar ajunge timpul nici dacă aş trăi o sută de ani! A ţipat apoi brusc: totul, totul, toate evenimentele, gesturile, viaţa au dobândit un cu totul alt înţeles! Acum văd totul într-un mod cu desăvârşire diferit! Descoperirea aceasta mi-a scăpărat

deodată în minte cu două ore în urmă, după ce mă plimbasem de colo până colo prin cameră vreme de o săptămână, fără să fiu în stare să scriu măcar un cuvinţel. Acum două ore, am devenit primul om din Orient care a deschis ochii asupra spaimei de nimicnicie, Fatma! Ştiu că acum nu înţelegi, dar ai să mă înţelegi, aşa că ascultă-mă! Îl ascultam, dar nu pentru că aş fi vrut să-l înţeleg, ci pentru că nu puteam să fac altceva, iar el patrula încolo şi-ncoace de parcă s-ar fi aflat în odaia lui. Se face o săptămână de când cuget la moarte, umblând în sus şi în jos prin camera mea, şi de când mă tot întreb de ce au destinat ei atât de mult spaţiu acestui subiect prin enciclopediile şi cărţile lor. În Occident există mii de cărţi care se referă doar la moarte, ca să nu mai vorbesc de operele de artă. De ce se ocupă ei de un subiect atât de simplu, îmi spuneam eu, căci intenţionam ca în enciclopedia mea să expediez această chestiune fără prea multe vorbe. Ar fi urmat să scriu aşa: moartea este falimentul organismului! Prin urmare, după o scurtă introducere de ordin medical, ar fi urmat să veştejesc, rând pe rând, ideile despre moarte din legende şi din cărţile sfinte, să mai demonstrez o dată, cu satisfacţie, că acestea din urmă se plagiau, de fapt, unele pe altele, pentru ca apoi să arăt cât de ridicole erau toate şi să rezum la modul simplu ceremoniile şi tradiţiile de înmormântare existente la diverse popoare. Intenţionam să mă limitez la atât, poate şi pentru că mă străduiesc să-mi închei enciclopedia cât mai curând, dar în fond nu de aceea: s-ar putea spune că nu acordam însemnătatea cuvenită acestui subiect pentru că, până cu două ore în urmă, nu pricepusem ce înseamnă moartea, căci mă comportam ca un oriental de rând, Fatma! Am înţeles acest lucru acum două ore: mă uitam la ferparele din ziare şi am realizat deodată ceea ce nu conştientizasem atâta amar de ani! Înspăimântător lucru! Ascultă-mă! Nemţii au atacat de data aceasta Harkovul – mă rog, asta n-are importanţă! Acum două ore, în timp ce mă uitam absent la ferparele din gazete, cu aceeaşi îndrăzneală cu care mă uitam la cadavrele de prin spitale acum patruzeci de ani, pe vremea

când eram student la Facultatea de Medicină, am simţit pe neaşteptate un soi de străfulgerare: era groaza, care cobora asupra capului meu ca un baros. Atunci m-am gândit: nimicnicia! Da, nimicnicia! Există ceea ce se numeşte nimicnicie, iar aceste biete victime ale războiului s-au prăvălit acum în puţul plin de viaţă al nimicniciei. A fost un sentiment înspăimântător, Fatma, îl percep şi acum! Am chibzuit prin urmare aşa: de vreme ce nu există Dumnezeu, şi nici raiul, nici iadul, nu există decât nimicul – nu există decât ceea ce numim nimicnicie. O nimicnicie cu totul lipsită de conţinut! Nu cred că ai să pricepi nici tu dintr-odată. Nici eu nu ştiam asta cu două ore în urmă; dar mi-am dat seama, Fatma, că odată ce am descoperit nimicnicia, am priceput, cugetând şi aprofundând lucrurile, cât de înspăimântătoare sunt nefiinţa şi moartea! Nimeni nu este conştient de acest fapt în Orient. De aceea ne târâm de sute, de mii de ani! Să nu ne grăbim însă acum, căci am să-ţi explic totul pe îndelete; nu pot să port singur povara revelaţiei în această noapte! Făcea gesturi nerăbdătoare, iar mâinile şi braţele i se mişcau fără astâmpăr, ca în anii tinereţii: pentru că am înţeles într-o clipă de ce este totul aşa, de ce suntem noi aşa cum suntem şi de ce sunt ei aşa cum sunt. Mi-am dat seama de ce Orientul este Orient şi de ce Occidentul este Occident, îţi jur, Fatma, că mi-am dat seama, aşa că te rog, te implor, ascultă-mă cu atenţie, căci ai să înţelegi şi tu! Mi-a explicat de parcă n-ar fi ştiut că nu ascultam ce-mi spunea de patruzeci de ani. Mi-a explicat la fel ca în primii ani, cu convingere şi băgare de seamă, pe tonul acela de profesor bătrân şi nătăfleţ care se străduia să înduplece un copilaş, pe tonul acela care se muncea să fie blând şi tandru, dar care nu izbutea să fie decât bătăios şi păcătos: acum ascultă-mă cu atenţie, Fatma! Fără supărare, bine? Noi spunem că Dumnezeu nu există, pentru că existenţa sa nu poate fi dovedită pe cale experimentală, aşa cum ţi-am spus de nenumărate ori; prin urmare, toate religiile care se bazează pe ideea existenţei lui Dumnezeu nu sunt decât nişte flecăreli poetice, fără noimă. În cazul acesta, nu

există, desigur, nici raiul şi iadul la care se referă aceste sporovăieli. Iar dacă raiul şi iadul nu există, nu există nici viaţa de după moarte. Mă urmăreşti, nu-i aşa, Fatma? Dacă viaţa de după moarte nu există, viaţa celor duşi de pe lumea asta dispare cu totul, fără a lăsa nimic în urmă, odată cu moartea. Să observăm această situaţie din unghiul de vedere ale celui răposat: unde ajunge după moarte mortul, cel care trăia înainte de moarte? Nu vorbesc de trupul său: unde este el acum, din punctul de vedere al conştiinţei, al sentimentelor, al minţii? Nu este nicăieri, a dispărut, nu-i aşa, Fatma, se află în ceea ce nu există, a fost îngropat în ceea ce eu numesc nimicnicie; de-acum nu mai vede pe nimeni şi nu mai este văzut de nimeni. Pricepi acum, Fatma, cât de înspăimântător este ceea ce numesc eu nimicnicie? Cu cât mă gândesc mai mult la ea, cu atât mă apucă groaza: Doamne, ce ciudat, ce gând înfiorător! Când încerc să mi-o imaginez, mi se zbârleşte părul pe mine! Gândeşte-te şi tu, Fatma; gândeşte-te la ceva în care să nu existe nimic, nici sunete, nici culori, nici mirosuri, nici atingere, gândeşte-te la ceva care nu are nicio particularitate şi care nu-şi are locul nici măcar în vid, Fatma! N-ai cum să-ţi imaginezi ceva care să nu ocupe niciun loc în spaţiu, şi care să nu se vadă, şi care să nu se simtă, nu-i aşa? Doar un întuneric orb, care nici măcar nu este conştient de faptul că este întuneric, fără început şi fără sfârşit! De aceea, nimicnicia, ceea ce noi numim moarte întunecată, se află chiar dincolo de asta! Ţi-e teamă, Fatma? În vreme ce trupurile noastre fără viaţă putrezesc în tăcerea silnică şi îngheţată a pământului, în vreme ce trupurile victimelor războiului, în care se cască găuri cât pumnul meu, şi căpăţânile lor făcute zob, şi creierul lor risipit prin ţărână, ochii care se lichefiază şi gurile sfârtecate, pline de sânge, răspândesc duhoare printre betoanele în ruine, conştiinţele lor, ah, conştiinţele noastre se cufundă în tenebrele fără sfârşit ale nimicniciei; se prăvălesc într-un hău fără fund, cad la nesfârşit pe spate, asemenea unor orbi care habar n-au ce li se întâmplă, nu, mai mult decât asta, asemenea unor

nimicuri..., fir-ar să fie, ori de câte ori mă gândesc la asta mă apucă groaza, nu vreau să mor, când mă gândesc la moarte mă cuprinde revolta, Doamne, ce enervant e să ştii că, în vreme ce te cufunzi necontenit în bezna veşniciei, faptul acesta nu va avea nici început, nici sfârşit şi că vei dispărea pentru totdeauna, fără a mai ieşi vreodată de acolo, fără a mai ieşi niciodată, niciodată şi fără a mai simţi nimic! Ne vom cufunda cu toţii în nimicnicie, Fatma, ne vom umple de neant până în gât! Nu ţi-e frică, nu-ţi vine să te răzvrăteşti? Trebuie să te temi, trebuie să se deştepte neapărat în tine teama, căci n-am să te las în pace în noaptea asta până când nu se va trezi în tine spaima aceea de moarte care să răstoarne totul! Ascultă-mă, ascultă-mă: nu există rai, nu există iad, nu există Dumnezeu, nu există nimeni care să te supravegheze, şi care să te apere, şi care să te pedepsească! După moarte ai să cobori în nimicnicie la fel ca atunci când cobori pe fundul unei mări întunecate din care nu vei mai ieşi niciodată la suprafaţă; ai să îneci într-un pustiu tăcut, fără întoarcere; trupul tău va putrezi în pământul rece, ţeasta şi gura ţi se vor umple de ţărână asemenea unui vas de flori, carnea ţi se va desface de pe oase şi se va risipi ca grunjii de balegă uscată, scheletul ţi se va preface-n pulbere precum bulgării de cărbune şi te vei cufunda într-o mlaştină scârboasă care te va devora până la ultimul fir de păr, ştiind foarte bine că nici măcar nu vei putea nutri speranţa de a mai reveni vreodată, şi astfel te vei face nevăzută, singură cuc, în mocirla aceea necruţătoare, rece ca gheaţa a nimicniciei, Fatma, pricepi?

Mi s-a făcut frică! Mi-am săltat înfricoşată capul de pe pernă şi m-am uitat prin odaie. Aceeaşi lume, vechea lume, lumea de acum, numai că odaia şi lucrurile mele zac în adormire. Am asudat. Mi-aş fi dorit să văd pe cineva, să vorbesc cu cineva, să ating pe cineva. Apoi am auzit nişte trosnete jos şi am fost curioasă să aflu ce se petrecea. Se făcuse ora trei. M-am ridicat repede din pat şi am dat fuga la fereastră: lumina din camera lui Recep tot mai era aprinsă! Am cugetat: stârpitura aia şmecheră e copilul din flori al slujnicei! M-am gândit înspăimântată la noaptea

aceea rece de iarnă, la scaunele răsturnate, la geamurile şi farfuriile sparte, la trenţele alea scârboase, la sânge, m-am înfiorat şi parcă m-a cuprins zbuciumul. Unde mi-e bastonul? L-am luat şi am bătut cu el în podea, apoi am mai bătut o dată şi am strigat:

— Recep, Recep, vino repede sus!

Am ieşit din odaia mea şi m-am dus în capul scărilor.

— Recep, Recep, cu tine vorbesc, unde eşti?

Mă uitam în jos. În lumina care răzbătea dintr-acolo se vedeau nişte umbre care umblau pe perete. Ştiu că sunteţi acolo! Am mai strigat o dată şi, în cele din urmă, am văzut o pată nedesluşită.

— Vin, doamnă, vin, a zis stârpitura, care s-a arătat apoi pe măsură ce umbra sa se micşora. Ce este? Ce doriţi?

Nu venea sus.

— De ce nu te culci, la ora asta? i-am zis eu. Ce faceţi acolo jos?

— Nimic, a zis el. Stăm.

— La ora asta? am zis eu. Să nu mă minţi, pentru că-mi dau seama imediat! Ce le spui?

— Nu le spun nimic, a zis el. Ce vă apucă iar? Iar vă gândiţi? Nu vă mai gândiţi! Dacă nu puteţi dormi, luaţi gazeta, scotociţi prin dulap, uitaţi-vă să vedeţi dacă veşmintele vă sunt aşezate la locul lor, mâncaţi fructe şi nu mai cugetaţi la lucrurile acelea!

— Tu să nu te amesteci în treaba mea! am zis eu. Cheamă-i, spune-le să vină sus!

— Nu e acasă decât Nilgün Hanım, a zis el. Faruk Bey şi Metin nu sunt aici.

— Nu sunt? am zis eu. Du-mă jos, să văd! Ce le-ai spus?

— Ce vreţi să le spun, doamnă? Nu pricep!

A urcat, până la urmă, scara. Am crezut că venea asupra mea, dar a intrat în cameră.

— Să nu cumva să-mi cotrobăi prin odaie! am zis eu. Ce faci?

Năpârstocul tot mai zăbovea acolo. L-am ajuns imediat din urmă. Deodată s-a întors cu faţa, s-a apropiat de mine şi m-a luat de braţ. Am fost mirată, dar bine, fie! M-a atins,

m-a dus la loc în pat, m-a întins în aşternut şi m-a acoperit cu plapuma mea cea caldă. Bine, sunt o fetiţă, sunt neprihănită, am uitat. Mi-a zis, în timp ce ieşea, iar eu stăteam în pat:

— Aţi muşcat doar o dată din piersică şi aţi dat-o la o parte. Sunt piersici din cele bune, dar dumneavoastră nu vă plac. Vreţi să vă aduc nişte caise?

A ieşit, iar eu am rămas singură. Stau întinsă în patul meu, având deasupra acelaşi tavan şi dedesubt aceeaşi podea, în carafă se află aceeaşi apă, pe masă se află acelaşi pahar, aceeaşi perie, aceeaşi colonie, aceeaşi farfurie, acelaşi ceas, iar eu mă gândesc ce ciudat este lucrul acela pe care îl numim timp şi mă înfior. Îmi dau seama că iar mă gândesc la ceea ce a descoperit Selâhattin în noaptea aceea şi mi-e teamă. Atunci, satana îmi spunea: îţi dai seama de importanţa acestei descoperiri, Fatma? În noaptea aceasta am descoperit graniţa aceea invizibilă dintre noi şi ei! Nu, nu veşmintele, maşinăriile, casele, mobilele, profeţii, guvernele şi fabricile sunt cele care separă Orientul de Occident. Toate acestea nu sunt decât o consecinţă a ceva. Ceea ce îi desparte de noi este această realitate simplă, măruntă: ei au ajuns să-şi dea seama de existenţa acelui puţ fără fund numit moarte, de existenţa nimicniciei, câtă vreme noi habar n-avem de această realitate înfricoşătoare. Când mă gândesc că diferenţa aceea incredibilă care ne separă de ei îşi are obârşia în această descoperire măruntă, banală, mă apucă furia! Nu reuşesc să pricep cum, vreme de o mie de ani, nu s-a ivit, în ditamai Orientul, un om, un singur om căruia să-i dea prin minte aşa ceva! Dacă este să te uiţi la cât timp şi la câte vieţi s-au irosit, ai să poţi constata şi tu, Fatma, ce dimensiuni au atins prostia şi apatia! Cu toate acestea, eu cred în viitor, căci am făcut primul pas, care era uşor, dar care a necesitat nu ştiu câte sute de ani; în noaptea aceasta, eu, Selâhattin Darvmoğlu, am descoperit moartea în Orient! Îţi dai seama ce spun? Te uiţi la mine cu ochi goi! Bineînţeles, pentru că doar cel care cunoaşte întunericul pricepe ce înseamnă lumina, doar cel care cunoaşte fiinţa

ştie ce înseamnă să exişti. Mă gândesc la moarte, prin urmare exist! Nu! Din păcate, şi apaticii aceia din Orient există, după cum exişti şi tu, cu andrelele tale cu tot, numai că niciunul dintre voi nu are ştiinţă de moarte! Prin urmare, ca să fim sinceri, ar trebui să spunem după cum urmează: mă gândesc la moarte, prin urmare sunt occidental! Sunt primul occidental ivit din Orient, primul oriental devenit occidental! Ai priceput, Fatma? Apoi, deodată, a ţipat: vai, Doamne, eşti la fel ca ei, eşti oarbă! A scos un geamăt ca un scâncet şi a făcut doi paşi către geam, clătinându-se pe picioare, iar eu am crezut o clipă, ciudat lucru, că avea să deschidă fereastra şi să se repeadă afară, în viscol, după care avea să plutească puţin, bătând din aripi, fermecat de propria-i descoperire, am crezut că avea să zboare preţ de două-trei bătăi din aripi, după care, dându-şi seama de realitate, avea să se prăbuşească şi să moară, dar el a rămas în odaie, uitându-se afară cu dezgust şi deznădejde, de parcă ar fi putea vedea din dosul geamurilor închise şi întunecate întreaga ţară şi ceea ce el numea Orient: bieţii orbi! Dorm! S-au aşezat în pat, s-au învelit cu plăpumile, s-au cufundat în somnul plin de tihnă al neroziei lor, iar acum dorm duşi! Întregul Orient doarme. Robii! Am să-i învăţ ce înseamnă moartea şi am să-i scap din robie! Dar mai întâi am să te scap pe tine, Fatma, aşa că ascultă-mă, pricepe şi spune-mi că te temi de moarte! Şi aşa a ajuns să se roage iar de mine cu cerul şi cu pământul, exact aşa cum se ruga ca să mă facă să spun că Dumnezeu nu există, deşi ştia foarte bine că n-avea să mă poată face să zic asta, şi m-a înspăimântat, şi a încercat să mă convingă jucându-se cu vorbele şi punându-mă să număr pe degete dovezile în sensul voit de el; eu nu am crezut în ce spunea. Când s-a plictisit şi a tăcut, s-a aşezat pe scaunul din faţa mea. Se uita în gol la ceea ce se găsea pe masă, iar oblonul continua să se izbească de zid. Apoi, deodată, a văzut ceasul care se afla lângă mine şi s-a speriat de parcă ar fi văzut vreun scorpion ori vreun şarpe, aşa că a răcnit: o să-i ajungem din urmă, o să-i ajungem! mai repede, mai repede! A luat ceasul, l-a azvârlit pe patul meu, care nu era

încă desfăcut pentru noapte, şi a răcnit iar: între noi există, poate, un decalaj de o mie de ani, dar putem să-i ajungem din urmă, Fatma, o să-i ajungem, pentru că nu le-a mai rămas nicio taină, am aflat totul despre ei, le cunoaştem până şi cele mai profunde adevăruri! Am să public de îndată un tratat şi am le dezvălui amărâţilor noştri acest adevăr! Proştii! Nici măcar nu sunt conştienţi de faptul că dispun de o viaţă! Ori de câte ori mă gândesc la asta, turbez! Trăiesc în pace, cuminţi şi fericiţi, fără să se îndoiască de nimic, fără să fie conştienţi de viaţa pe care o duc, socotind că lumea în care vieţuiesc este ceva firesc pentru ei! Am să-i fac arşice pe toţi! Am să-i îngenunchez pe toţi cu teama de moarte! Au să înveţe să devină conştienţi de ei înşişi; au să înveţe să se teamă şi să le fie silă de sine! Ai văzut tu vreun musulman căruia să-i fie, pe bună dreptate, silă de sine, ai cunoscut vreodată vreun oriental care să fie în stare să fie scârbit de sine? Nu aşteaptă nimic de la ei înşişi, căci nu ştiu să se rupă de turmă; nu fac decât să se supună unui curent despre care nu ştiu ce înseamnă, iar pe cel care vrea altceva îl socotesc aiurit sau smintit! Am să-i învăţ să se teamă nu de singurătate, ci de moarte, Fatma! Atunci au să poată răbda singurătatea, atunci au să prefere suferinţele adânci pe care le aduce cu sine singurătatea, nu tihna neroadă a gloatei! Atunci au să vadă că trebuie să se aşeze pe ei înşişi în centrul lumii! Atunci n-au să mai fie mândri, ci au să se ruşineze să rămână aceiaşi de-a lungul întregii vieţi; au să-şi pună singuri întrebări, ba mai mult, au s-o facă bazându-se pe ei înşişi, nu pe Dumnezeu! Asta va urma, Fatma! Am să-i trezesc din visul acela nerod, fericit şi tihnit, care a durat mii de ani! Am să le semăn în inimi groaza înăbuşitoare, înnebunitoare de moarte! Am s-o fac cu orice preţ, am s-o fac, la nevoie, altoindu-i cu bâta în cap, jur asta! A tăcut puţin, gâfâind, de parcă ar fi fost ostenit de propria-i furie; avea parcă aerul că se ruşina puţin şi că se temea el însuşi de teama pe care urma să o semene în jur. Apoi însă iar a început: ascultă-mă, Fatma! Dacă nu simţi teama asta de la sine, poţi să o deduci şi să o simţi pe cale

logică. Viaţa pe care o ducem nu ne permite nouă, orientalilor, să percepem această groază. O vom deprinde aşadar cu ajutorul raţiunii, ba chiar o vom deprinde mai bine aşa şi vom reuşi să fim ca ei. Ca să ajungi să fii ca ei e suficient să pleci urechea la cele ce-ţi spun eu şi să-ţi pui raţiunea la treabă. Ascultă-mă! Eu însă nu-l mai ascultam. Aşteptam să mă lase pe seama singurătăţii nopţii, ca să mă întorc la zorii somnului meu dulce.

Când mintea mea s-a mai poticnit o dată în trosnetele care răzbăteau de jos, am ridicat capul din căldura pernei. Îl auzeam pe năpârstoc umblând prin casă de parcă mi-ar fi hoinărit mie prin trup. Ce faci, stârpitură, ce le băsneşti? apoi am auzit cum se trântea poarta grădinii; m-am speriat, dar am recunoscut sunetele de paşi care răzbăteau dintr-acolo: era Metin! Unde ai fost până la ora asta? L-am auzit cum intra, făcând să scârţâie uşa de la bucătărie, dar n-a venit sus. Am chibzuit că erau cu toţii jos, iar stârpitură le povestea... M-am înfiorat şi m-am întrebat unde mi-e bastonul, ca să vă prind pe toţi cu mâţa-n sac, numai că nu m-am sculat din pat. Am auzit apoi nişte sunete de paşi care urcau scara şi m-am ostoit, numai că după aceea mi-am dat seama că erau nişte sunete ciudate, de parcă ar fi fost chiar satana, care se cherchelise şi se întorcea în odaia lui. În loc să dea cotul prin faţa camerei mele şi să meargă mai departe, paşii s-au oprit; apoi, când am auzit nişte bătăi în uşă, am vrut să ţip, de parcă m-aş fi deşteptat dintr-un vis de groază, numai că n-am făcut-o. În odaie a intrat Metin:

— Ce faci, bunico? m-a întrebat el.

Curios lucru!

— Te simţi bine?

Nu i-am răspuns şi nu m-am uitat la el.

— Probabil că eşti bine, bunico, dumneata nu ai niciodată nimic, dumitale nu ţi se poate întâmpla nimic!

Mi-am dat seama ce era cu el: era beat! Ca bunică-su! Am închis ochii.

— Să nu adormi, bunico! Trebuie să-ţi spun ceva!

Nu-mi spune!

— Să nu adormi acum!

Dorm şi-l simt cum se apropie de patul meu.

— Să demolăm casa asta veche, bunico!

Am priceput!

— S-o dărâmăm şi să construim în locul ei un bloc mare. Dezvoltatorul imobiliar o să ne cedeze jumătate din el. O să fie bine pentru noi toţi. Dumneata nu ştii nimic!

Ei, da, eu nu ştiu nimic!

— Cu toţii avem nevoie de bani, bunico! După cum merg lucrurile acum, în curând n-o să mai puteţi face faţă cheltuielilor cu bucătăria casei!

Bucătăria noastră, m-am gândit eu: când eram mică, bucătăria noastră mirosea a cuişoare şi a scorţişoară.

— Dacă nu facem nimic, tu şi Recep o să ajungeţi în curând să flămânziţi aici. Ceilalţi nu se pot ocupa de povestea asta, bunico! Faruk a ajuns să se îmbete în fiecare zi, iar Nilgün e comunistă, ştiai asta?

Adulmecam mireasma de scorţişoară, şi nu le ştiam pe toate, aşa cum nu ştiam nici că trebuie să le ştii pe toate ca să fii iubită.

— Răspunde-mi! E spre binele dumitale! Nu mă auzi?

Nu te aud, pentru că nu sunt aici, dorm şi-mi aduc aminte: făceam dulceaţă, beam limonadă şi şerbet.

— Răspunde-mi, bunico, te rog, răspunde-mi!

Apoi mă duceam în vizită la fetele lui Şükrü Paşa: bine v-am găsit, Türkân, Şükran, Nigân, bine v-am găsit!

— Nu vrei? E mai bine să stai în casa asta părăginită, flămândă şi rebegită, decât să locuieşti într-un apartament de bloc frumos şi bine încălzit?

A venit la patul meu şi scutură rama cu gâlme de bronz, ca să bage spaima-n mine:

— Trezeşte-te, bunico, hai, deschide ochii şi răspunde-mi!

Nu-i deschid şi mă leagăn, la fel ca atunci când mergeam cu trăsura la ele: tac-tac, tac-tac.

— Ei cred că nu vrei să demolăm casa asta! Dar şi ei au nevoie de bani. De ce crezi că l-a lăsat pe Faruk nevasta şi

a plecat? Din cauza banilor! Oamenii nu se mai gândesc astăzi decât la bani, bunico! Bunico!

Tot mă mai scutură. Tac-tac, tac-tac, aşa se legăna trăsura. Cozile cailor…

— Bunico, răspunde-mi!

…alungau muştele.

— Nu te las să dormi dacă nu-mi răspunzi!

Mi-am amintit, mi-am amintit, mi-am amintit.

— Şi eu am nevoie de bani, mai mult decât toţi ceilalţi, înţelegi? Pentru că eu…

Doamne, s-a aşezat pe marginea patului!

— …eu nu sunt ca ei, să mă mulţumesc cu puţin! Mi-e silă de ţara asta de proşti! Mă duc în America. Am nevoie de bani. Înţelegi?

Am simţit, scârbită, mirosul de alcool care mă izbea în faţă şi am înţeles.

— Acum ai să-mi spui că şi dumneata vrei să ne facem bloc, bunico, şi o să le spunem şi lor! Spune da, bunico!

N-am zis.

— De ce nu spui da? Pentru că eşti legată de amintiri?

Amintirile mele.

— O să-ţi mutăm toate lucrurile în apartamentul acela de bloc! O să-ţi ducem acolo dulapul, cuferele, maşina de cusut, farfuriile. Ai să fii şi dumneata mulţumită, bunico, înţelegi?

Înţeleg ce frumoase erau nopţile acelea pustii de iarnă, când tăcerea nopţii îmi aparţinea şi toate lâncezeau încremenite.

— O să punem undeva şi portretul bunicului, acela de pe perete. Camera dumitale o să fie la fel ca asta! Te rog, răspunde-mi!

Nu i-am răspuns!

— Ah, Doamne, unul e beţiv şi apatic, cealaltă e comunistă şi, cum şi femeia asta s-a ramolit, eu…

N-am auzit nimic!

— …nu pot să-mi petrec toată viaţa în închisoarea asta de proşti, nu!

M-am speriat, căci i-am simţit mâna rece pe umărul meu. Vocea lui plângăreaţă se apropiase de mine, mă implora, cu răsuflarea aceea puţind a alcool, iar eu îmi aminteam: nu există rai, nu există iad, iar trupul tău fără viaţă va rămâne singur, în bezna rece ca gheaţa a pământului. Tot mă mai ruga cu cerul şi cu pământul! Găvanele ochilor ţi se vor umple de ţărână, viermii îţi vor roade măruntaiele, iar carnea îţi va putrezi.

— Bunico, te implor!

Prin creierul tău vor mişuna furnicile, prin plămânii tăi se vor târî melcii, iar prin pulberea strecurată-n inima ta vor forfoti râmele.

Apoi, deodată, s-a oprit:

— De ce au murit tata şi mama, iar dumneata încă mai trăieşti? E drept să fie aşa? a zis el.

Am stat să mă gândesc: pesemne că l-au dus de nas. Am stat să mă gândesc: stârpitura e jos şi le povesteşte tot! Am stat să mă gândesc, dar el n-a mai zis nimic. Plângea şi am crezut o clipă că avea să mă apuce de grumaz! Mi-am închipuit cum urma să arate mormântul meu. Stăteam întinsă, iar el tot mai bocea. Mi s-a făcut silă. Mi-a fost greu să mă ridic din pat, dar m-am ridicat, mi-am pus papucii, mi-am luat bastonul, am ieşit din odaie, m-am dus în capul scărilor şi am strigat:

— Recep, Recep, vino repede sus!

30

Stăteam jos cu Nilgün. Când am auzit că mă striga doamna, m-am sculat îndată şi am urcat scara în fuga mare. Doamna era în uşa camerei sale.

— Vino fuga, Recep! striga ea. Ce se petrece în casa asta? Spune-mi imediat!

— Nimic! am zis eu, cu sufletul la gură.

— Auzi, nimic! a zis ea. Ăsta a luat-o razna! Uite!

A arătat cu vârful bastonului înspre camera ei, de-ai fi zis că-mi arăta un şoarece mort. Am intrat în odaie: Metin zăcea în patul ei, cu faţa în jos şi capul cufundat în perna brodată, şi dârdâia.

— Era să mă omoare! a zis doamna. Te întreb, Recep, ce se întâmplă în casa asta? Să nu crezi că-mi poţi tăinui ceva!

— Nu se întâmplă nimic! am zis eu. Se poate, Metin Bey?! Haideţi, ridicaţi-vă!

— Auzi, nimic! Cine i-a îndrugat ăstuia verzi şi uscate? Să mă duci imediat jos!

— Bine! am zis eu. Metin Bey a băut puţin, doamnă! Atât şi nimic mai mult! E tânăr şi mai bea şi el, dar nu e deprins cu asta – aţi văzut şi dumneavoastră. Nu aşa făceau şi tatăl, şi bunicul lui?

— Gata! a zis ea. Tu să taci! Nu asta te-am întrebat eu!

— Haideţi, Metin Bey! am zis. Veniţi, să vă culc în patul dumneavoastră!

S-a ridicat, clătinându-se pe picioare, iar când a ieşit din odaie a aruncat o privire ciudată către portretul bunicului

său de pe perete. Apoi, odată ajuns în camera lui, a zis pe un ton tânguitor:

— De ce au murit atât de devreme mama şi tata? Spune, Recep, de ce?

În timp ce-l ajutam să-şi scoată hainele de pe el şi să se culce, începusem să spun ceva cu Dumnezeu, dar m-a împins deodată la o parte şi mi-a zis:

— Dumnezeu! Pitic neghiob! Nu-ţi face griji, mă dezbrac singur!

În loc să se dezbrace însă, şi-a luat ceva din valiză. Când dădeam să ies din cameră, a încremenit brusc locului şi a zis pe un ton straniu mă duc la toaletă, după care dus a fost.

Mă striga doamna, aşa că m-am dus iar la ea.

— Du-mă jos, Recep! Trebuie să văd cu ochii mei ce fac ei acolo.

— Nu fac nimic, doamnă, am zis eu. Nilgün Hanım citeşte, iar Faruk Bey a ieşit.

— Unde se duce la ora asta? Ce le-ai spus? Să nu mă minţi!

— Nu vă mint, am zis eu. Haideţi să vă aşez în pat.

Am intrat în odaia sa.

— În casa asta se coace ceva... Să nu cumva să intri în odaia mea şi să cotrobăi prin ea! a zis ea, luându-se după mine.

— Haideţi, doamnă, aşezaţi-vă în pat, căci altfel o să osteniţi, i-am zis eu.

În timpul acesta l-am auzit pe Metin strigându-mă şi m-am speriat. Am ieşit imediat din odaia doamnei. Metin s-a apropiat de mine, clătinându-se pe picioare, şi mi-a spus hodoronc-tronc, aşa cum face omul aghesmuit:

— Uite! Uite ce s-a întâmplat, Recep!

Se uita cu drag la sângele care i se scurgea din încheietura mâinii. Se tăiase, dar nu adânc; era aproape ca o zgârietură. Apoi, deodată, şi-a amintit parcă de teamă, şi-a amintit de mine, de lucrurile de rând, de părerea de rău.

— Oare farmacia e deschisă la ora asta? m-a întrebat el.

— E deschisă, am zis eu. Dar să vă dau mai întâi nişte vată, Metin Bey!

Am coborât repede. În timp ce scoteam nişte vată din dulap, Nilgün m-a întrebat, fără să ridice capul din carte:

— Ce e?

— Nimic! a zis Metin. M-am tăiat la mână.

I-am dat vată şi, în timp ce şi-o apăsa pe rană, Nilgün a venit şi s-a uitat la ea:

— Nu e vorba de mână, ci de încheietura mâinii, a zis ea. Dar nu e nimic grav. Cum ai reuşit?

— Nu e nimic grav? a zis Metin.

— Ce se află, Recep, în dulapul ăsta? m-a întrebat Nilgün.

— Auzi, nu e nimic grav! a zis Metin. Dar eu tot mă duc la farmacie!

— Mărunţişuri, domnişoară, am zis eu.

— Nu sunt şi hârtii vechi rămase de la tata, de la bunicul? m-a întrebat ea. Despre ce scriau ei?

Am chibzuit o clipă, apoi am zis brusc:

— Scriau că Dumnezeu nu există.

Nilgün a râs, iar chipul i s-a mai luminat:

— De unde ştii? m-a întrebat ea. Îţi spuneau ei?

N-am zis nimic. Am închis dulapul. Am auzit-o pe doamna că mă striga, aşa că iar am urcat, iar am culcat-o în pat şi iar i-am spus că jos nu se întâmpla nimic. Mi-a cerut să-i schimb apa din carafă. I-am dus apă proaspătă şi, când am coborât, Nilgün se apucase iar de citit. Apoi am auzit nişte trosnete prin bucătărie. Faruk Bey era afară, în faţa uşii de la bucătărie, şi, cine ştie din ce pricină, nu reuşea s-o deschidă. I-am deschis-o eu:

— Doar nu era încuiată! am zis.

— Aţi aprins toate luminile, mi-a zis el, slobozindu-mi în faţă un damf de rachiu. Ce s-a întâmplat?

— Vă aşteptam, Faruk Bey, am zis eu.

— Din cauza mea! a zis el. Ah, din cauza mea! Ce bine-ar fi fost dacă v-aţi fi dus la spital cu taxiul! Eu m-am uitat la un dans din buric.

— Dacă vă referiţi la Nilgün Hanım, ea n-are nimic, am zis eu.

— N-are nimic? Nu ştiu, a zis el, parcă derutat. E bine, nu?

— E bine. Nu intraţi?

A intrat. Apoi s-a întors şi a cercetat din priviri întunericul, de parcă ar fi vrut să facă un ultim drum până la felinarul chior de dincolo de poarta grădinii sau până la un loc aflat pe acolo. După aceea a deschis frigiderul şi şi-a luat sticla. A făcut brusc doi paşi înapoi, de parcă şi-ar fi pierdut echilibrul sub povara sticlei pe care o ducea în mână, după care s-a prăbuşit pe scăunelul meu. Gâfâia rău de tot, ca bolnavii de astmă.

— Vă faceţi rău singur, Faruk Bey, am zis eu. Nimeni nu bea atât de mult!

Mi-a răspuns după multă vreme:

— Ştiu.

Altceva n-a mai zis. Strângea sticla în braţe ca o copilă care-şi strânge păpuşa la piept.

— Să vă fac o ciorbă? l-am întrebat eu. Am nişte zeamă de carne.

— Fă-mi! a zis el.

A mai zăbovit puţin, iar apoi a ieşit din bucătărie împleticindu-se. Când le-am dus ciorba, se întorsese şi Metin. Îi puseseră la încheietură un plasture subţire.

— Farmacista a întrebat de tine, surioară! a zis el. S-a mirat să afle că nu te-ai dus la spital.

— Da, a zis Faruk. Încă nu e târziu. O să ajungem la timp!

— Ce spui tu acolo? a zis Nilgün. Doar n-o să mi se întâmple nimic!

— Eu m-am uitat la un dans din buric, împreună cu nişte turişti prostovani care aveau fesuri pe cap! a zis Faruk.

— Şi cum a fost? l-a întrebat Nilgün, veselă.

— Oare unde mi-o fi caietul? a zis Faruk după aceea. Aş fi putut să scot măcar din caiet, din istorie câte ceva.

— Mototolilor… Din cauza voastră, zicea Metin.

— Vrei să te întorci la İstanbul, Metin? l-a întrebat Faruk. Şi la İstanbul e la fel!

— Amândoi sunteţi beţi, niciunul dintre voi nu poate conduce, a zis Nilgün.

— Am să conduc eu! a ţipat Metin.

— Nu, în seara asta vom sta aici cu toţii, ca nişte fraţi ce suntem, a zis Nilgün.

— Totul e o poveste! a zis Faruk Bey.

A tăcut puţin, după care a adăugat:

— Poveşti fără o cauză anume...

— Nu! Am să-ţi spun asta de fiecare dată! Toate au o cauză!

— Bravo! O spui, într-adevăr, fără să oboseşti niciodată!

— Tăceţi, ajunge acum! a zis Metin.

— Oare cum ar fost dacă ne-am fi născut într-o familie occidentală? De exemplu, într-o familie franceză! Oare Metin ar fi fost fericit? a zis Faruk.

— Nu! a zis Nilgün. El vrea în America.

— Aşa e, Metin?

— Şşşt! Tăceţi! Eu mă culc! a zis Metin.

— Să nu adormiţi acolo, Metin Bey! am zis eu. O să răciţi!

— Tu să nu te amesteci!

— Să vă aduc şi dumneavoastră nişte ciorbă?

— Aaah, Recep! Ah, Recep, ah! a zis Faruk.

— Adu-mi! a zis Metin.

Am coborât în bucătărie şi i-am făcut şi lui ciorbă. Când am urcat, Faruk Bey se lungise şi el pe celălalt divan. Vorbea cu Nilgün, uitându-se în tavan, şi râdeau amândoi. Metin se uita la un disc pe care îl ţinea în mână.

— Ce frumos! a zis Nilgün. Parcă am fi colegi de internat!

Tocmai îi întrebam nu urcaţi, ca să vă culcaţi, când am auzit-o pe doamna strigându-mă.

Am urcat. A durat mult până am potolit-o şi am aşezat-o iar în pat. Voia să se ducă jos; i-am dat să mănânce piersici. Când am închis uşa de la odaia ei şi am coborât, Faruk Bey aţipise; scotea un horcăit ciudat, care venea din străfunduri şi care te ducea cu gândul la moşnegii trecuţi prin multe.

— Cât e ceasul? m-a întrebat Nilgün în şoaptă.

— S-a făcut trei şi jumătate, am zis eu. Dormiţi şi dumneavoastră aici?

— Da.

M-am dus sus. Am trecut, rând pe rând, prin odăile lor, am luat cuverturile de pe paturi şi le-am dus jos. Nilgün mi-a mulţumit. L-am acoperit şi pe Faruk Bey.

— Eu nu vreau, mi-a zis Metin.

Se uita, dus pe gânduri, de parcă s-ar fi uitat la televizor, la coperta discului din mâna lui. Când m-am apropiat, am văzut că era discul de dimineaţă.

— Stinge luminile! mi-a zis el.

Cum Nilgün n-a zis nimic, m-am dus şi am stins becul fără abajur care spânzura din tavan. Cu toate astea, tot îi mai desluşeam, pentru că lumina crudă a lămpii care ardea afară se strecura printre obloane şi cădea asupra celor trei fraţi care stăteau culcaţi în cameră, pentru a mă conduce parcă spre sforăitul resemnat al lui Faruk Bey şi pentru a-mi aminti că nu trebuie să te temi atâta vreme cât dintr-un ungher oarecare se strecoară o rază firavă de lumină, atâta vreme cât lumea nu este cufundată în beznă. Apoi am auzit ţârâitul sacadat şi aprig al unui greier, care nu venea însă de afară, ci de undeva de aproape. Parcă mi-aş fi dorit să-mi fie frică şi nu reuşeam, pentru că vedeam cum se mişca la răstimpuri câte unul dintre ei şi mă gândeam că era, pesemne, plăcut ca cei trei fraţi să doarmă în aceeaşi încăpere, înveliţi în plapuma întunericului şi a acelui horcăit paşnic, neputincios. Aceasta însemna că nici în somn nu eşti singur, iar în nopţile reci de iarnă nu dormi stingher, dârdâind de frig, chiar de-ar fi să fie aşa! Este ca atunci când te pierzi în perna de puf a unui somn tihnit, gândindu-te că în odaia de sus, sau în cea de alături, se află mama, sau tata, sau amândoi părinţii, care stau cu urechea ciulită la trosnetele stârnite de tine şi te veghează. Apoi mi-am amintit de Hasan, despre care socoteam, nu ştiu de ce, că era străbătut de fiori chiar în acele clipe. De ce ai făcut ce ai făcut?! De ce ai făcut ce ai făcut?! Am stat să chibzuiesc şi tocmai îmi ziceam să mai zăbovesc puţin acolo – ba nu, nu puţin, până în zori! – şi să-mi mai spun o dată poveşti, din nou şi din nou, cugetând mai adânc şi uitându-mă la trupurile acelea însufleţite care se mişcau uşor, să stau

acolo şi să mă tem, să zac în inima caldă a fricii, când am auzit vocea lui Nilgün:

— Recep, tot mai eşti acolo?

— Da, domnişoară.

— De ce nu te-ai culcat?

— Tocmai mă culcam.

— Haide, Recep, du-te şi te culcă! Eu n-am nimic.

M-am dus şi, după ce am băut puţin lapte şi am mâncat puţin iaurt, m-am culcat, numai că n-am putut să adorm imediat. M-am gândit, tot sucindu-mă şi răsucindu-mă în pat, la cei trei fraţi care dormeau cu toţii sus, în aceeaşi odaie, apoi m-am dus cu gândul la moarte, iar apoi la Selâhattin Bey, aşa cum era el înainte de moarte. Ah, fiule, ce păcat că nu m-am ocupat de educaţia ta şi a lui Ismail! zicea el. Prostănacul acela despre care v-au spus, atunci când v-au dus la ţară, că era tatăl vostru v-a distrus, sigur, oarecum şi din vina mea, am închis ochii când v-a trimis Fatma acolo, am fost slab, însă n-am vrut s-o mânii, căci tot ea îmi acoperea în continuare cheltuielile făcute în numele ştiinţei, pâinea pe care o mâncaţi voi tot de la ea venea, la fel şi umilinţele pe care le-aţi îndurat, ceea ce mă necăjeşte pe mine cel mai tare este că nătângii aceia din sat v-au înţepenit mintea cu tot soiul de temeri. Din păcate însă eu nu vă mai pot educa, nu vă mai pot creşte ca pe nişte oameni liberi care să fie în stare să judece şi să ia decizii singuri, e prea târziu, şi asta nu doar pentru că pruncii sunt mai uşor de format când sunt la vârsta copilăriei, ci şi pentru că eu sunt cu un picior în groapă şi nu mă mai pot mulţumi să luminez şi să salvez un om sau doi – există milioane de bieţi musulmani care forfotesc prin beciurile întunericului, milioane de bieţi robi adormiţi care se află în aşteptarea luminii pe care le-o va aduce cartea mea! mai am însă atât de puţin timp! Rămas bun, sărmanul, tăcutul meu fiu! Măcar un ultim sfat să-ţi mai dau – ascultă-mă, Recep: fii deschis şi liber, nu te încrede decât în tine şi în mintea ta, pricepi? Eu am tăcut şi am clătinat din cap, gândind: numai vorbe! Recep, rupe diamantul cunoaşterii din copacul raiului! Pentru că atunci ai să fii liber, chiar

dacă ai să te zbaţi poate în chinuri, şi ai să făureşti cu adevărat raiul pe pământ, raiul adevărat, în care toţi sunt slobozi, iar atunci n-ai să te mai temi de nimic! Vorbe, mă gândeam eu, vorbe, nişte sunete care dispar de îndată ce se răspândesc în aer, vorbe... Am adormit, cu gândul la cuvinte.

M-am trezit la multă vreme după ce răsărise soarele, când mi-a bătut cineva în geam. Era Ismail. I-am deschis uşa imediat. Ne-am privit, parcă cu vinovăţie şi teamă. Apoi m-a întrebat, pe un ton plângăreţ:

— Hasan n-a trecut deloc pe-aici, nu-i aşa, frăţioare?

— Nu, i-am zis eu. Intră, Ismail!

A intrat în bucătărie şi s-a oprit locului, de parcă i-ar fi fost frică să nu spargă ceva. Am tăcut puţin. Apoi m-a întrebat, de data aceasta fără să se mai codească:

— De ce-a făcut asta, Recep? Ai auzit?

N-am zis nimic; m-am dus în camera mea, mi-am scos pijamaua şi, în timp ce-mi puneam cămaşa şi pantalonii, l-am auzit vorbind:

— I-am îndeplinit toate dorinţele, zicea el, de parcă ar fi vorbit cu sine însuşi. N-a vrut să intre ucenic la frizer. Bine, i-am zis eu, atunci învaţă! Dar nici de învăţat n-a învăţat. Am aflat că s-ar fi înhăitat cu indivizii ăia; sunt oameni care i-au văzut şi mi-au spus. Lumea zice că s-ar fi dus până în Pendik şi ar fi luat bani cu japca de pe la meseriaşi!

Apoi a tăcut puţin. Am crezut că era cât pe ce să plângă, dar nu plângea când m-am întors eu în bucătărie. M-a întrebat, plin de sfială:

— Ce zic ei? Cei de sus! Cum se simte domnişoara?

— Aseară zicea că e bine. Acum doarme, am zis eu. Dar n-au dus-o la spital. Ar fi trebuit s-o ducă.

Ismail a părut să se bucure:

— Poate că nu e chiar de dus la spital, a zis el. Poate că n-a lovit-o atât de tare.

Eu am tăcut niţel, apoi am zis:

— Eu l-am văzut, Ismail. L-am văzut cum dădea în ea!

S-a fâstâcit de parcă el ar fi făcut-o, s-a prăbuşit pe scăunelul meu şi am crezut iar că stătea să bocească, dar n-a făcut altceva decât să şadă acolo.

Puţin mai târziu, când am auzit scârţâitul care răzbătea de sus, am pus la încălzit apa pentru ceai şi am urcat la doamna.

— Bună dimineaţa, i-am zis eu. Luaţi micul dejun aici sau jos?

Am deschis obloanele.

— Aici, a zis ea. Cheamă-i, vreau să-i văd!

— Dorm cu toţii, am zis eu, dar în timp ce coboram am văzut că Nilgün se trezise.

— Cum te simţi? am întrebat-o eu.

Se îmbrăcase în roşu.

— Foarte bine, Recep. N-am nimic!

Chipul ei nu spunea însă acelaşi lucru: singurul ochi cu care mai vedea în seara dinainte era pe de-a-ntregul închis, iar rănile, care prinseseră coajă, se umflaseră şi mai tare şi se învineţiseră.

— Trebuie să mergeţi direct la spital! am zis eu.

— Fratele meu mai mare s-a trezit? m-a întrebat ea.

Am coborât. Ismail şedea în continuare aşa cum îl lăsasem. Ceva mai târziu, a spus:

— Ieri au venit acasă jandarmii. Să nu-l ascundeţi, mi-au zis ei. De ce să-l ascund, am zis eu. Am să-l pedepsesc eu înaintea autorităţilor!

A tăcut, a aşteptat să spun şi eu ceva şi, cum n-am spus, a părut iar gata să plângă, numai că n-a plâns.

— Ce zic ei? m-a întrebat.

Cum nu i-am răspuns, şi-a aprins o ţigară.

— Cum să dau de el?

Eu tocmai tăiam nişte pâine, ca s-o prăjesc.

— Are nişte prieteni, se ducea pe la cafenea, a zis el. A făcut aşa pentru că s-a luat după ei. Doar nu ştie nimic!

Am simţit că se uita la mine. Eu îmi vedeam de tăiatul pâinii. El iar a spus:

— Doar nu ştie nimic!

Am terminat de tăiat pâinea. Când am urcat, se trezise şi Faruk Bey. Nilgün îl asculta, veselă.

— Aşa m-am trezit în braţele îngerului istoriei! zicea Faruk Bey. Mă învăluise ca o mătuşă mămoasă şi-mi spunea: uite, acum am să-ţi dezvălui taina istoriei!

Nilgün a chicotit, iar Faruk a continuat:

— Dar ce mai vis! M-am speriat şi m-am trezit din somn, dar asta nu era trezie! Vrei să te trezeşti, dar te prăvăleşti iar în hăul somnului. Uite, chestia asta mototolită era la mine în buzunar!

— Aaa! a zis Nilgün. Un fes!

— Un fes, da! Aseară, în timp ce mă uitam la dansul din buric, turiştii purtau aşa ceva. Nu ştiu cum de a ajuns aici. L-am găsit adineauri în buzunar. Cum de o fi încăput aici?

— Să vă aduc acum micul dejun? i-am întrebat eu.

— Da, mi-au zis ei.

Asta pentru că voiau să se întoarcă la Istanbul înainte de a prinde aglomeraţia şi traficul celor care făceau pe negustorii. Am coborât în bucătărie, am pus feliile de pâine pe foc, am fiert ouă şi, când să mă duc cu ele sus, Ismail mi-a zis:

— Poate că tu ştii. Îţi petreci tu vremea pe aici, prin bucătărie, dar ştii mai multe, Recep!

Am cugetat puţin:

— Ştiu atât cât ştii şi tu, Ismail!

I-am spus că-l văzusem pe Hasan fumând. S-a uitat la mine nelămurit, de parcă ar fi încercat cineva să-l ducă de nas. Apoi mi-a zis, plin de speranţă:

— Unde să se ducă? O să apară el într-o bună zi de undeva. În fiecare zi se întâmplă tot felul de lucruri, mor nu ştiu câţi oameni, o să uite lumea şi de asta…

A făcut o pauză, după care a zis:

— Oare o să uite, frate?

I-am turnat nişte ceai şi i l-am pus în faţă:

— Dar tu ai să uiţi, Ismail? l-am întrebat eu.

Am urcat.

— S-au trezit, doamnă! am zis eu. Vă aşteaptă şi pe dumneavoastră jos. Haideţi, coborâţi, ca să mai luaţi o dată, pentru ultima oară, micul dejun cu ei!

— Cheamă-i la mine! mi-a zis ea. Trebuie să le spun nişte lucruri. Nu vreau să creadă în balivernele tale!

Am coborât, fără să mai zic nimic. Puneam masa; se trezise şi Metin. Faruk şi Nilgün râdeau, iar Metin stătea mut. Când am coborât în bucătărie, Ismail mi-a zis:

— Hasan n-a dat pe acasă de două nopţi. Tu nu ştiai asta?

S-a uitat la mine cu băgare de seamă.

— Nu ştiam, am zis eu. În noaptea cu ploaia n-a fost acasă?

— N-a fost, mi-a zis el. Curgea acoperişul, iar puhoaiele măturau tot ce întâlneau în cale. Am stat şi l-am aşteptat toată noaptea, dar n-a venit.

— Probabil că atunci când a început ploaia s-a aciuat pe undeva şi a rămas acolo, am zis eu.

S-a uitat la mine cu şi mai multă atenţie:

— N-a venit aici? m-a întrebat el.

— Nici vorbă să vină, Ismail! am zis eu.

După aceea însă am stat şi am chibzuit, căci mi-am amintit de ochiul deschis al aragazului. Am dus sus ceaiul, feliile de pâine prăjită şi ouăle. Apoi mi-a dat prin minte să întreb:

— Vreţi lapte, Nilgün Hanım?

— Nu vreau, mi-a zis ea.

Bine ar fi fost să fierb laptele, iar apoi să i-l aduc şi să i-l pun în faţă fără s-o mai întreb! Am coborât iar în bucătărie:

— Hai, Ismail, bea-ţi ceaiul! i-am zis eu.

I-am pus dinainte câte ceva pentru micul dejun şi i-am tăiat nişte pâine.

— I-ai spus, Recep?

Nici măcar n-am catadicsit să-i răspund. S-a fâstâcit niţel şi s-a apucat să mănânce în tăcere, parcă pentru a-şi cere scuze. I-am dus doamnei tava la etaj.

— De ce nu vin sus? m-a întrebat ea. Nu le-ai spus că i-am chemat?

— Le-am spus, doamnă... Acum iau micul dejun. Au să vină, desigur, să vă sărute mâna înainte de a pleca.

Şi-a ridicat deodată capul de pe pernă, cu o vioiciune plină de viclenie:

— Ce le-ai spus aseară, stârpitură? a zis ea. Spune-mi repede, nu vreau să mă minţi!

— Ce-aţi fi vrut să le spun? Zău că nu-nţeleg!

Nu mi-a răspuns. Începuse să facă pe scârbita. I-am lăsat tava şi am coborât.

— Măcar de mi-aş fi găsit caietul! zicea Faruk Bey.

— Unde l-ai văzut ultima oară?

— În maşină. Metin a luat maşina mai târziu, dar spune că nu l-a văzut.

— Nu l-ai văzut? l-a întrebat Nilgün.

S-au uitat amândoi la Metin, dar el nici măcar nu le-a răspuns. Stătea abătut, ca un copil care mâncase bătaie: un copil care mâncase bătaie, dar căruia nici măcar nu i se dăduse voie să plângă! Avea în mână o felie de pâine, dar parcă nici nu-şi dădea seama că era felia lui; s-a uitat multă vreme la ea în gol, apoi şi-a amintit cu mare greutate, ca un bătrân ramolit, că era vorba de aceeaşi pâine cu unt şi cu dulceaţă pe care o mânca altădată, pentru ca după aceea să muşte din ea brusc, plin de speranţă, ca şi cum ar fi vrut să îşi aducă aminte de frumoasele vremuri de odinioară. A lăsat o clipă impresia că se însufleţea brusc, spre a o lua iarăşi de la capăt, dar apoi a dat uitării nădejdea, după cum a dat uitării şi îmbucătura dinainte, şi a rămas din nou încremenit, de parcă ar fi avut în gură o piatră. Eu mă uitam la el şi mă gândeam.

— Metin, cu tine vorbim! a ţipat Nilgün.

— Nu v-am văzut caietul!

Am coborât; Ismail îşi mai aprinsese o ţigară. M-am aşezat şi eu să mănânc, luând feliile de pâine care-i rămăseseră lui. Nu vorbeam nimic, ne uitam doar afară, pe uşa deschisă a bucătăriei, la bucata de grădină prin care ţopăiau vrăbiile. Soarele se răsfrângea înăuntru, strălucind pe mâinile noastre neputincioase. Apoi am zis, ca să zic şi eu ceva, pentru că mi se părea că îi venea iar să plângă:

— Când e tragerea la loterie, Ismail?

— A fost aseară!

Am auzit apoi un muget prelung: trecuse Nevzat, cu motocicleta.

— Ei, e vremea să plec, a zis İsmail.

— Mai stai, am zis eu. Încotro? O să stăm de vorbă după ce pleacă ei.

S-a aşezat la loc. Eu am urcat. Faruk Bey îşi terminase micul dejun şi fuma.

— Acum te împaci bine cu bunica, Recep! a zis el. O să-ţi telefonăm din când în când. O să mai venim sigur o dată până la sfârşitul verii!

— Vă aşteptăm.

— Dacă, Doamne fereşte, se întâmplă ceva, ne dai telefon. La fel, şi dacă ai nevoie de ceva… Dar nu prea te-ai deprins cu telefonul, nu-i aşa?

— Mai întâi vă duceţi la spital, nu? am zis eu. Dar nu plecaţi imediat! Să vă mai aduc câte un ceai!

— Bine.

Am coborât. Le-am turnat ceaiul şi li l-am dus. Nilgün şi Faruk începuseră:

— Ţi-am spus de teoria setului de cărţi de joc? zicea Faruk.

— Mi-ai spus, a zis Nilgün. Mi-ai spus şi că-ţi compari capul cu o nucă şi că cel care o s-o spargă şi o să se uite în el o să vadă, printre circumvoluţiuni, viermii istoriei. Iar eu ţi-am spus că asta e o aiureală. Dar poveştile tale mi se par şi amuzante!

— Ai dreptate! Toate sunt nişte poveşti absurde şi amuzante!

— Nu, nu-i aşa! a zis ea. Ceea ce mi s-a întâmplat mie nu s-a întâmplat degeaba!

— Războaie, jafuri, crime, paşale, abuzuri…

— Niciunul dintre acestea n-a fost fără noimă.

— Escroci, epidemii de ciumă, negustori, zavistii – viaţa…

— Ştii şi tu că totul are o cauză.

— Oare ştiu? a zis Faruk.

Apoi a tăcut şi a suspinat:

— Poveşti absurde şi amuzante, ah!

— Mi-e greaţă, a zis Nilgün.

— Să plecăm, a zis Metin.

— De ce nu rămâi aici, Metin? a zis Faruk. Voiai să te scalzi în mare. Ce să faci la Istanbul?

— Trebuie să câştig banii pe care nu i-am putut câştiga pentru că voi sunteţi nişte mototoli! a zis Metin. Am să stau la mătuşa şi am să dau lecţii toată vara, cu două sute cincizeci de lire ora. E bine?!

— Uneori mă sperii! a zis Faruk.

Am coborât în bucătărie. M-am întrebat ce i-ar fi făcut bine lui Nilgün la stomac. Ismail s-a ridicat deodată în picioare.

— Eu plec, a zis el. Hasan o să umble cât o să umble haihui, dar până la urmă tot o să se întoarcă acasă, nu-i aşa, Recep?

Am stat să mă gândesc:

— O să vină el! am zis eu. Unde să se ducă? O să vină el! mai stai, Ismail!

Nu s-a mai aşezat.

— Ce zic ei acolo sus? m-a întrebat el. Să urc şi să le cer scuze?

M-am simţit deodată încurcat şi am stat să mă gândesc:

— Mai stai, Ismail, nu pleca! am zis eu.

Atunci am auzit sunetul acela care venea de sus. Doamna bătea cu bastonul în duşumea. Îţi aminteşti? Am stat aşa o clipă, după care am ridicat capetele şi ne-am uitat amândoi în tavan. Apoi, Ismail s-a aşezat iar. Bastonul a mai lovit de câteva ori în duşumea, de parcă l-ar fi altoit pe Ismail în cap. Apoi am auzit vocea aceea bătrână, slabă, plăpândă, care nu ostenea niciodată.

— Recep, Recep, ce se întâmplă acolo jos?

Am urcat.

— Nu e nimic, doamnă, am zis eu, intrând în odaia ei şi aşezând-o pat.

I-am spus că urmau să urce la ea imediat. Mă întrebam dacă să nu le duc cumva valizele jos, la maşină. În cele din urmă am luat valiza lui Nilgün şi am dus-o jos, anevoie. În

timp ce o căram pe scară, mă gândeam că Nilgün avea să-mi spună: de ce-ai coborât-o, Recep, dar de cum am văzut-o că se întinsese pe divanul din cameră, mi-am dat seama că uitasem că-i era rău de la stomac. Era ca atunci când uiţi de ceva deşi, de fapt, ţi-ai dori cu orice preţ să nu uiţi. După aceea am văzut-o imediat vomitând. Rămăsesem înţepenit locului, cu valiza în mână, iar Metin şi Faruk se uitau la ea uluiţi: Nilgün întorsese deodată capul într-o parte, fără să scoată o vorbă, iar eu, văzând ce dădea afară din ea, m-am dus imediat cu gândul la ouă! Am coborât degrabă în bucătărie, agitat, ca să caut ceva care i-ar fi putut face bine la pântece. Asta se întâmplă pentru că în dimineaţa asta nu i-am dat lapte, de prost ce sunt – e din cauza mea! mă gândeam eu. N-am pus însă mâna pe lapte. M-am uitat năuc la Ismail, care-mi spunea ceva. Apoi mi-am amintit şi am luat-o la fugă. Când am urcat iar, Nilgün se prăpădise. Ei nu mi-au spus că murise; mi-am dat seama când am văzut-o, deşi n-am rostit cuvântul „moarte”. Ne uitam plini de vinovăţie la faţa ei verde, la gura ei întunecată, destinsă, de parcă ar fi fost vorba de chipul şi gura unei tinere care se odihnea, iar nouă ni se părea o nechibzuinţă s-o ostenim. Cea care a pronunţat cuvântul „moarte” a fost farmacista, soţia lui Kemal Bey, pe care Metin a adus-o cu maşina la zece minute după aceea. De vină fusese, se pare, hemoragia cerebrală. Cu toate acestea, am continuat să ne uităm multă vreme la Nilgün, în speranţa că avea să se scoale de acolo şi să umble din nou.

31

Am ridicat cutia de vopsea de pe el şi am aşteptat niţel în tăcere, sperând ca tembelul de arici să-şi scoată botul acela mic şi stupid dintre ţepi şi să mă distrez şi eu un pic. Nu şi l-a scos însă. Poate că îl ducea devia. După ce am mai zăbovit puţin, m-am plictisit, aşa că l-am apucat cu grijă de unul dintre ţepi şi l-am săltat în aer. Ei, acum suferi? I-am dat drumul aşa, dintr-o dată, şi a căzut la pământ cu o bufnitură, apoi s-a rostogolit. Ce creatură penibilă şi prostul ăsta de arici! Mi s-a făcut milă de tine, mi-e silă, m-am plictisit.

Se făcuse şapte şi jumătate şi mă ascundeam acolo de o zi întreagă; îmi omoram vremea de şase ore cu un arici pe care-l găsisem în timpul nopţii. Ce mulţi arici erau pe vremuri, pe aici, pe jos, pe acolo, pe la noi; noaptea intrau în grădină, fâş-fâş, iar eu şi mama ne dădeam imediat seama de asta după sunetele pe care le scoteau; când aprindeai brusc un chibrit şi li-l băgai în ochi rămâneau ca năuci, proştii de ei! Le puneai câte o găleată în cap şi-i ţineai acolo prizonieri până dimineaţa. Au plecat cu toţii, n-a mai rămas decât ăsta: ariciule buimac, ultimul dintre ai tăi, m-am săturat de tine! Mi-am aprins ţigara şi mi-a venit să dau foc nu doar ariciului, ci tuturor acelor locuri, livezilor de cireşi, ultimilor măslini, întregii lumi! Ar fi fost un bun adio adresat tuturor, dar m-am gândit că nu merita osteneala. Am întors ariciul cu piciorul şi l-am aşezat cu faţa în jos; de-acum încolo faceţi ce-oţi face, aricilor! Eu plec cu ţigara în gură, căci mă face să uit de foame.

Mi-am spus să-mi strâng lucrurile: pachetul în care mai rămăseseră şapte ţigări, cei doi piepteni, cutia cu chibrituri; am lăsat cutia de vopsea lângă tembelul de arici, dar am luat caietul de istorie al lui Faruk Bey şi asta pentru că, deşi nu-mi folosea la nimic, o persoană cu un caiet în mână stârneşte mai puţine suspiciuni – asta, desigur, dacă aş fi fost considerat suficient de important ca să fiu urmărit. Înainte de a pleca mi-am zis să mai arunc o ultimă privire către vechiul meu refugiu dintre smochini; obişnuiam să vin acolo de când eram mic, şi asta ori de câte ori mă plictiseam de casă, de toţi. Am mai aruncat un ochi spre el şi am plecat.

După ce am trecut cărarea, m-am gândit să mai văd o dată, pentru cea din urmă oară, casa noastră şi cartierul de jos, care se zăreau de departe. Ei, bine, tată, la revedere, când va veni ziua să mă întorc aici triumfător, poate că vei citi, cine ştie, despre mine prin gazete, iar atunci vei înţelege cât de greşit te-ai purtat cu mine; nu sunt eu omul care să ajungă un pârlit de frizer! La revedere, mamă, poate că pe tine am să te scap, de fapt, prima de cărpănosul ăla de vânzător de lozuri! M-am uitat apoi la zidurile, la acoperişurile bogate şi fără noimă ale caselor acelora de păcătoşi; casa voastră nu se vede de aici, Nilgün, probabil că aţi anunţat de mult poliţia, nu-i aşa, la revedere deocamdată!

Nu m-am oprit la cimitir, căci o luasem pe acolo din întâmplare, dar, în trecere, am buchisit absent, aşa cum buchisisem probabil şi alte pietre de mormânt, o piatră pe care scria Gül şi Doğan şi Selâhattin Darvınoğlu, *Fatiha* pentru sufletele lor. Am citit ce scria acolo şi, nu ştiu de ce, m-am simţit tare singur, vinovat şi neputincios, aşa că am păşit repede mai departe, de teamă să nu plâng.

N-am coborât pe şoseaua asfaltată pe care se luau la întrecere lunea dimineaţa, şicanându-se unul pe altul, cei care se duceau cu maşinile la Istanbul, ca nu cumva să mă vadă şi să mă recunoască cineva, iar apoi să facă pe deşteptul, ştiind ce se întâmplase şi-aşa mai departe, ci am tăiat-o prin grădini şi peste parcelele de pământ cultivate.

Pe măsură ce mă apropiam, ciorile abonate la cireşe şi la vişine ţâşneau, vinovate, de prin copaci şi zburau care încotro. Ştiai, tată, că până şi Atatürk şi sora lui obişnuiau să alunge cândva ciorile de prin copaci? În noaptea dinainte îmi adunasem tot curajul şi mă dusesem, în puterea nopţii, să mă uit pe ferestrele casei noastre: toate lămpile erau aprinse şi nimeni nu spunea stinge-le, că e păcat, iar tata stătea cu capul în mâini, dar nu era clar aşa, văzut de departe, dacă plângea sau bombănea. Atunci m-am gândit că-i anunţase, probabil, cineva – poate că veniseră jandarmii. Când mi l-am închipuit iar pe tata în halul ăla mi s-a făcut milă de el, ba chiar eram gata-gata să mă las cuprins de vină.

Am ocolit cartierul de jos, pentru că pe acolo se adunau o grămadă de pierde-vară care căscau ochii la trecători şi care erau mereu curioşi să ştie cine ce face. Am ieşit de pe şosea prin zona în care rămăsese Metin în pană cu două nopţi în urmă şi am coborât pe scurtătură, luând-o prin grădini. Odată ajuns la calea ferată, m-am îndreptat către halta următoare, mergând pe lângă Şcoala Agricolă. Dacă ar fi fost după el şi dacă la examenul de admitere nu m-ar fi întrebat nişte lucruri pe care nu le făcuserăm la şcoală, tata m-ar fi dat acolo, pe motiv că eram aproape de casă, iar anul viitor aş fi ieşit grădinar cu diplomă. Tata nu-i numeşte pe cei cu diplomă grădinari, ci funcţionari; da, sunt funcţionari pentru că poartă cravată dar, după mine, nu sunt altceva decât nişte bostangii cu cravată. Ăştia au cursuri şi vara. Vezi că sună clopoţelul, aşa că te ţii de fustele profesoarei, ca să-ţi arate în laborator cum că roşia are seminţe! Nişte buboşi în călduri, săracii! Ori de câte ori îi văd sunt foarte mulţumit că mi-a ieşit în cale fata aia: dacă nu mi-ar fi adus pe cap toate belelele pe care mi le-a adus, poate că aş fi primit până la urmă să mă fac grădinar cu cravată sau frizer cu dugheană. Bineînţeles că, pentru a ajunge de la rangul de ucenic la cel de frizer în toată regula ar fi trebuit să strâng din dinţi şi să-i rabd vreme de zece ani atât pe tata, cât şi pe maistru. Asta s-o credeţi voi!

La fabrica de cabluri se vedeau nişte muncitori care aşteptau în faţa barierei făcute parcă anume ca să nu le permită maşinilor să treacă când venea trenul şi vopsită, la fel ca o barieră adevărată, în roşu şi alb, numai că oamenii nu intrau în clădire pe acolo, ci pe mica poartă laterală, iar în vreme ce îşi vârau cartelele într-un locaş aflat lângă cabina portarului, acesta îi cerceta din priviri, iscoditor ca un gardian. Fabrica era împrejmuită, de jur împrejur, cu sârmă ghimpată. Da, ceea ce se numeşte fabrică este, de fapt, o temniţă modernă, iar bieţii robi îşi irosesc viaţa ca să le facă pe plac maşinilor de la opt dimineaţa la cinci după-amiaza. Dacă ar fi găsit o pilă, tata s-ar fi decis pe loc să nu mă mai trimită la şcoală şi m-ar fi pus să îngroş rândurile acelor muncitori, iar eu ar fi urmat să-mi petrec întreaga viaţă în puşcăria aceea, proţăpit în faţa unei maşinării, în vreme ce el s-ar fi bucurat că îmi asigurase treiul. Acolo, în zona aceea, se găsea depozitul ocnei numite fabrică; oamenii noştri scriseseră pe butoaiele goale ce aveau să le facă ei comuniştilor.

M-am uitat apoi la troliul care ridica un balot aflat pe o navă ce ancorase la debarcaderul fabricii. Ce balot mare! Şi ce ciudat se zbătea prin aer! Cine ştie încotro urma să plece nava aceea după ce avea să-şi deşerte povara! Am mai stat să mă uit puţin la ea, dar apoi, când am văzut nişte muncitori care veneau din direcţie opusă, n-am vrut să mă creadă vreun târâie-brâu, vreo haimana, aşa că am plecat. Să nu cumva să se creadă mai presus de mine, pentru simplul motiv că şi-au găsit o pilă şi au serviciu! Când am trecut pe lângă ei, m-am uitat într-acolo: nu era prea mare diferenţă între noi; erau ceva mai maturi decât mine şi purtau veşminte curate. Dacă n-ar fi fost noroiul de pe încălţările mele de cauciuc, nici măcar nu s-ar fi putut deduce că n-aveam niciun rost pe lume!

Uitasem de cişmeaua care se afla acolo. Mai întâi am băut frumuşel nişte apă; nu mi-a picat tocmai bine pe stomacul gol, dar tot a fost bună. Apoi mi-am şters noroiul de pe pantofi. În timp ce-mi spuneam: să-mi iasă odată de pe picioare noroiul ăsta roşu din blestematul acela de loc,

să scap odată de mizeria asta scârboasă din trecut, a venit cineva:

— Lasă-mă să beau şi eu nişte apă, amice! mi-a zis el.

M-am tras la o parte. Pesemne că era muncitor. Purta sacou chiar şi pe arşiţa aceea. Şi l-a scos, şi l-a împăturit cu grijă şi l-a pus deoparte. Apoi, în loc să bea apă, s-a apucat să-şi sufle mucii. Aşadar, dacă eşti isteţ, nu numai că îţi găseşti de lucru, dar îţi mai sufli şi mucii zicând că vrei să bei apă, ca s-o iei înaintea altuia. Oare ăsta o avea diplomă de şcoală medie? În buzunarul sacoului avea portofelul, care se vedea. El tot îşi mai ştergea mucii, iar eu mă supărasem, aşa că i l-am luat brusc din buzunar şi am apucat chiar să mi-l pun în buzunarul de la spate al pantalonilor. El nu se uita la mine şi nu m-a văzut, pentru că tot se mai smârcâia. Ceva mai încolo, în timp ce se prefăcea că bea apă ca să-şi spele ruşinea faţă de mine, i-am zis:

— Hai, amice, ajunge! Am şi eu treabă!

S-a dat la o parte. Apoi mi-a zis, gâfâind, mulţumesc. Şi-a luat sacoul şi s-a îmbrăcat cu el, dar n-a băgat de seamă nimic. Apoi s-a îndreptat spre fabrică, iar eu mi-am spălat mai departe, liniştit, pantofii de cauciuc. Nici măcar nu m-am uitat după el. Când izbutisem să-mi curăţ cumsecade încălţările de noroi, el se făcuse deja nevăzut. M-am îndreptat grăbit în cealaltă direcţie, către gară. Începuseră să ţârâie greierii de atâta arşiţă. Din spatele meu şi-a făcut apariţia un tren, iar cei aflaţi în el, care se grăbeau către serviciu în dimineaţa aceea de luni, înghesuiţi ca sardelele într-o cutie, m-au depăşit, holbându-se la mine. Trebuia să aştept trenul următor, căci pe acela îl pierdusem.

Am urcat pe peronul de beton al gării şi, în timp ce păşeam gânditor cu caietul în mână, asemenea cuiva care are ceva de făcut, nici măcar nu m-am uitat spre cei doi jandarmi cu care mi s-au încrucişat paşii. M-am dus glonţ la bufet.

— Trei sandviciuri cu pâine prăjită şi caşcaval! am zis eu.

Am văzut o mână care s-a întins către vitrină şi care a pus mai întâi nişte felii de caşcaval între feliile de pâine,

lăsându-le să atârne în afară. Ăştia pun în vitrină feliile de caşcaval, iar tu trebuie să crezi că şi feliile de pâine sunt pline ochi cu caşcaval! Toţi sunteţi descurcăreţi şi credeţi că v-aţi ajuns pentru că vă socotiţi mai isteţi decât mine. Bine, dar dacă eu nu sunt nătăfleţul pe care-l credeţi voi, dacă sunt mai isteţ decât voi, dacă am să vă demontez toate trucurile... Atunci mi-am mai amintit de ceva şi am zis:

— Dă-mi şi o lamă şi un tub de lipici!

Apoi am pus o sută de lire pe tejgheaua de marmură a bufetului. Am luat restul, lama şi lipiciul pe care mi le dăduse vânzătorul şi am plecat. Iarăşi nu m-am uitat spre jandarmi, în haltele de felul ăsta, toaletele sunt sub peron. Înăuntru puţea de te luai de nas. După ce am încuiat uşa pe dinăuntru, am scos portofelul din buzunarul de la spate al pantalonilor şi am văzut că muncitorul cel isteţ avea în el o hârtie de o mie de lire şi două de cinci sute; punând la socoteală şi mărunţişul, erau cu totul două mii o sută douăzeci şi cinci de lire. În cealaltă despărţitură a portofelului am găsit, aşa cum mă aşteptam, un act de identitate. Era legitimaţia de la Asigurările Sociale. Prenumele tipului era Ibrahim, numele de familie Şener, numele tatălui Fevzi, numele mamei Kamer, Trabzon, Sürmene etc. Bine! Le-am citit pe toate de mai multe ori şi le-am învăţat pe de rost. Apoi am scos din buzunar legitimaţia de elev, am sprijinit-o de perete, am tăiat cu atenţie fotografia, folosindu-mă de lamă, şi am desfăcut-o. Apoi am curăţat cu marginea unghiei cartonul de pe spatele fotografiei. După aceea am scos fotografia lui İbrahim Şener din legitimaţia de asigurat şi, când am lipit în locul ei fotografia mea, am devenit İbrahim Şener. Era atât de uşor! Mi-am pus legitimaţia lui Ibrahim Şener în portofel, iar portofelul l-am pus în buzunar. Am ieşit apoi din toaletă şi m-am dus la bufet.

Sandviciurile mele erau gata. Le-am mâncat cu poftă, pentru că de o zi nu mai mâncasem altceva decât cireşe şi roşii crude de grădină. Am băut şi un *ayran,* iar apoi m-am uitat să văd ce mai puteam înfuleca, pentru că aveam mulţi

bani în buzunar. Mai aveau biscuiţi, ciocolată, dar nu mi-a plăcut nimic. Am mai cerut un sandvici cu pâine prăjită şi i-am spus vânzătorului de la bufet să prăjească pâinea bine; el n-a spus nimic. Eram foarte relaxat aşa cum stăteam, cu umărul sprijinit de tejgheaua bufetului, pe jumătate răsucit către gară, şi nu-mi păsa de nimic. M-am întors doar o dată, la un moment dat, şi m-am uitat către cişmea, ca să văd dacă venea cineva dinspre calea ferată, dar nu se vedea nimeni. Muncitorul nostru cel isteţ se socotea deştept, dar încă nu-şi dăduse seama că-i fusese şterpelit portofelul. Sau poate că observase, dar nu se gândise că eu fusesem cel care i-l luase. Când vânzătorul de la bufet mi-a dat sandviciul, i-am cerut şi un ziar.

— *Hürriyet.*

L-am luat şi m-am îndreptat către o bancă pe care o puseseră acolo, m-am aşezat fără să mă sinchisesc de nimeni şi m-am apucat să-l citesc, mâncându-mi sandviciul…

M-am uitat mai întâi să văd câte persoane fuseseră mătrăşite cu o zi înainte. La Kars, la Izmir, la Antalya, la Ankara, în cartierul Balgat… Am sărit peste Istanbul, lăsându-l la urmă. Se prăpădiseră doisprezece dintre oamenii noştri şi şaisprezece dintre ai lor. M-am uitat apoi să văd câţi morţi fuseseră la Istanbul – nu fusese niciunul, iar de İzmit nici nu se pomenea. M-am îndreptat apoi, cu strângere de inimă, către rubrica de care mă temeam de fapt şi am citit-o repede, însă Nilgün Darvınoğlu nu figura printre cei răniţi. Apoi am mai parcurs o dată totul, dar nu, nu se vorbea de ea acolo. M-am gândit că poate nu scria despre ea în gazeta aceea, aşa că m-am dus şi am luat un *Milliyet*[64]. Nici acolo nu figura printre cei vătămaţi. Erau, de fapt, trecute numele celor răniţi în felurite împrejurări, dar nu se scria cine îi rănise. N-avea importanţă, pentru că, dacă aş fi fost dornic să-mi văd numele prin gazete, aş fi fost sau curvă, sau fotbalist.

---

[64] În traducere, „Naţiunea” – cotidian de centru-stânga, cu orientare kemalistă şi seculară, fondat în anul 1950 de către Ali Naci Karacan.

Apoi am împăturit gazetele, dus pe gânduri, am intrat în clădirea gării şi m-am îndreptat spre ghişeu, pentru că ştiam unde urma să plec:

— Unul pentru Üsküdar, am zis eu.

— Trenul nu merge la Üsküdar! mi-a zis deşteptul de casier. Ultima staţie este Haydarpaşa!

— Ştiu, ştiu! am zis eu. Dă-mi unul pentru Haydarpaşa!

Dar tot nu mi-a dat. Naiba să te ia! M-a întrebat:

— Bilet întreg sau pentru elevi?

— Nu mai sunt elev! am zis eu. Mă numesc İbrahim Şener.

— Ce-mi pasă mie cum te cheamă! a zis el, dar când mi-a văzut mutra a părut să se sperie, aşa că a tăcut şi mi-a dat biletul.

M-am înfuriat. Mie nu mi-e frică de nimeni! Am ieşit şi m-am uitat înspre capătul liniei, ca să văd ce trenuri mai veneau sau plecau. Pe banca pe care şezusem mai adineauri se aşezaseră alţi isteţi. M-am gândit să mă duc şi să le spun să se scoale pentru că stătusem eu acolo mai devreme, dar nu merita, pentru că gloata care aştepta trenul avea să se unească într-o clipă şi avea să se întoarcă împotriva mea. În timp ce căutam să văd dacă nu mai era vreun loc în care să mă aşez, m-am speriat groaznic, căci i-am văzut pe jandarmi uitându-se la mine.

— Ai ceas, amice? m-a întrebat unul dintre ei.

— Eu? am zis. Am!

— Cât e ceasul?

— Ceasul? Opt şi cinci, am zis eu.

N-au zis nimic, ci au plecat mai departe, discutând între ei. Mi-am văzut şi eu de drum, dar unde să mă duc? Oricum, era o bancă liberă, aşa că m-am dus şi m-am aşezat pe ea. Apoi mi-am aprins şi eu o ţigară, am deschis ziarul şi m-am apucat să-l citesc concentrat, aşa cum fac cei care se duc la serviciu dimineaţa. După ce am terminat cu ştirile din ţară, am citit şi ştirile externe, cu acea atenţie tipică bărbaţilor care au soţie, copii şi responsabilităţi. M-am gândit că dacă se înţeleseseră în secret să împartă Turcia între ei, Brejnev şi Carter ar fi fost în stare de orice.

Tocmai îmi spuneam, după aceea, că tot ei l-ar fi putut trimite şi pe papă în Turcia, când s-a aşezat cineva lângă mine şi iar m-am speriat.

M-am uitat pe furiş la bărbatul de alături, fără să cobor ziarul din faţa ochilor. Avea mâini mari, pline de zbârcituri, degete groase şi arăta obosit aşa cum şedea pe turul pantalonilor, care erau mai vechi decât ai mei. M-am uitat şi la moaca lui şi mi-am dat seama că era biet muncitor bătrân, căruia-i ieşise pe nas de cât muncise. Mi s-a făcut milă de el. Dacă n-avea să moară în câţiva ani şi avea să apuce pensia, s-ar fi putut spune că-şi irosise întreaga viaţă, numai că el nu părea conştient de asta, nu părea să se plângă – se uita doar fără ţintă, aproape vesel, la cei care aşteptau trenul de cealaltă parte a căii ferate. Atunci m-am întrebat dacă se gândea la ceva; poate că era înţeles cu ei şi toţi cei care aşteptau în gară îmi jucau, de fapt, o farsă. M-a luat cu friguri. Dar muncitorul acela bătrân a căscat deodată atât de straşnic, încât mi-am dat seama că era un prostovan. De ce să mă tem? Ei să se teamă de mine! Când m-am gândit la asta m-am liniştit.

M-am gândit atunci că i-aş fi putut povesti totul; poate că îl cunoştea chiar pe tata de undeva, pentru că tata colindă foarte mult, da, eu sunt fiul vânzătorului de lozuri cel olog, acum mă duc la Istanbul, în Üsküdar; aş fi putut să-i vorbesc de Nilgün, de băieţii noştri, de ceea ce credeau ei despre mine: uitaţi, în ziarul pe care-l ţin eu acum în mână nu scrie despre asta deocamdată, ştiţi, uneori mi se pare că toate astea se întâmplă din cauza cuiva care vrea să ne joace un renghi, dar într-o bună zi am să fac ceva şi am să-l zădărnicesc, da, acum nu ştiu încă ce am să fac, dar ştiu că am să-i uimesc pe toţi, înţelegeţi? Atunci o să se scrie despre mine şi în ziarul ăsta pe care-l ţin în mână, iar atunci au să priceapă şi tembelii care aşteaptă trenul şi care sunt fericiţi că au un loc de muncă la care să se ducă în fiecare dimineaţă şi care nu ştiu nimic despre lumea în care trăiesc, au să priceapă şi au să fie cam şocaţi, ba chiar o să le fie frică de mine şi atunci au să se gândească: aşadar noi nu ştiam, aşadar totul a fost în zadar, aşadar nu ne-am dat

seama… Când o să vină ziua aceea au să vorbească de mine nu doar gazetele, ci şi televiziunile, şi au să priceapă – o să pricepeţi cu toţii!

Mă lăsasem în voia gândurilor. Sosea trenul, aşa că am împăturit fără grabă ziarul pe care-l ţineam în mână şi m-am ridicat în picioare tacticos. Apoi am aruncat o privire prin caietul de istorie, înţesat de scrisul lui Faruk, ba chiar am citit puţin din el. Prostii: Istoria e pentru sclavi, poveştile sunt pentru mototoli, basmele sunt pentru copiii cretini – istoria e pentru proşti, pentru amărâţi, pentru laşi! Nici măcar n-am rupt caietul. L-am azvârlit pe fundul unui coş de gunoi aflat lângă banca pe care stătusem. Apoi am aruncat pe jos, nepăsător, chiştocul pe care-l ţineam între buze, aşa cum fac oamenii care nu se gândesc la ceea ce fac, aşa cum face toată lumea, şi l-am strivit cu piciorul, absent, aşa cum faceţi voi cu toţii. Uşile vagoanelor s-au deschis – din vagon se iţesc la mine sute de capete: dimineaţa se duc la lucru, seara se întorc de la lucru, dimineaţa se duc la lucru, seara se întorc de la lucru, dimineaţa se duc la lucru, seara se întorc de la lucru… Amărâţii de ei, nu ştiu, nu ştiu! Au să afle însă! Am să-i fac eu să afle, dar nu acum – acum, uitaţi, urc şi eu în trenul aglomerat, la fel ca voi, cei care aveţi de lucru şi care vă duceţi dimineaţa la treburi, şi mă alătur vouă.

În vagon e jilăveală şi năduf, din pricina căldurii răspândite de trupurile oamenilor, care n-au astâmpăr. Temeţi-vă de mine, căci a venit vremea să vă temeţi!

32

Aşteptam, culcată în pat. Aşteptam, cu capul sprijinit de pernă, cu gândul că, înainte de a se întoarce la Istanbul, aveau să vină să-mi sărute mâna, că, peste puţină vreme, urmau să stea de vorbă cu mine şi să mă asculte. Apoi, deodată, m-am zăpăcit, căci zgomotele care răzbătuseră până atunci de la catul de jos amuţiseră brusc! Nu mai auzeam paşi care treceau dintr-o odaie în alta, nu mai auzeam scârţâit de uşi care se închideau şi de ferestre care se deschideau, nu le mai auzeam vorbele răsunând pe scări, răzbătând prin duşumele, prin tavane, şi mi-era frică.

M-am ridicat din pat, mi-am luat bastonul şi am bătut de câteva ori cu el în podea, dar stârpitura aia şmecheră are obrazul gros ca tovalul. După ce am mai bătut de câteva ori cu bastonul în duşumea, am ieşit anevoie din odaie, gândindu-mă că poate aşa avea să-i fie ruşine de ceilalţi şi n-avea să se mai prefacă fudulă de urechi. M-am oprit în capul scărilor şi m-am pornit iar:

— Recep, Recep, vino repede sus!

De jos nu se auzea niciun sunet.

— Recep, Recep, cu tine vorbesc!

Ce ciudată şi înspăimântătoare era tăcerea aceea! M-am întors degrabă în odaia mea, căci îmi era frig la picioare, m-am dus la fereastră, am împins obloanele şi m-am uitat în jos: cineva alerga zbuciumat prin grădină, către maşină; l-am recunoscut pe Metin; a urcat în automobil şi dus a fost, lăsându-mă, Doamne, în ceaţă, cu închipuirile mele. Stăteam şi mă uitam în jos, pe fereastră, cufundată în

gânduri negre, temătoare, numai că asta n-a durat mult, pentru că la puţin timp după aceea Metin s-a întors, cu aceeaşi iuţeală cu care plecase, şi m-am mirat să văd că din maşină cobora, alături de el, o femeie, pentru ca apoi să intre amândoi în casă. Am recunoscut-o pe femeie după geanta pe care o ducea în mână şi după eşarfa lungă pe care o purta: farmacista aceea venea pe la noi, cu ditamai geanta, care s-ar fi potrivit mai bine în mâna unui bărbat, când ceilalţi spuneau că sunt bolnavă, iar apoi dădea din gură, toată numai zâmbete, ca să-mi pară simpatică şi să-mi poată înfige nestingherită acul acela otrăvit în trup. Fatma Hanım, uitaţi, aveţi febră, vă obosiţi inima fără rost, să vă fac o injecţie cu penicilină, o să vă odihniţi, de ce vă jenaţi, doar sunteţi soţie de doctor, uitaţi, toată lumea de aici vă vrea binele! Cel mai mult îmi dădeau de bănuit ultimele vorbe şi, până la urmă, când mai şi boceam puţin, mă lăsau în plata Domnului, cu febra mea cu tot, şi plecau cu toţii, iar atunci mă gândeam: vor să-ţi otrăvească trupul pentru că n-au fost în stare să-ţi otrăvească gândurile, Fatma, aşa că bagă de seamă!

Băgăm de seamă şi aşteptam temătoare. Nu s-a întâmplat însă nimic. Paşii pe care-i aşteptam nu urcau scara, iar tăcerea care venea de jos nu era tulburată de nimic. După ce am mai zăbovit puţin, am auzit scârţâituri în faţa uşii de la bucătărie şi am dat iar fuga la fereastră: farmacista pleca, de data asta singură, cu geanta în mână. Femeia aceea frumoasă păşea prin grădină cu o umblătură ciudată – avea un mers de om tânăr şi vioi. Mă cufundasem în contemplarea ei, dar apoi mi-a stârnit curiozitatea: când mai avea câţiva paşi până la poarta grădinii, s-a oprit deodată în loc, şi-a lăsat geanta jos şi a scos repede ceva din ea – o batistă mare – şi s-a pus pe plâns, ştergându-şi nasul cu batista. Mi s-a făcut deodată milă de femeia aceea încântătoare: spune-mi ce ţi-au făcut, povesteşte-mi! apoi şi-a venit brusc în fire şi, după ce şi-a mai şters o dată, pentru ultima oară, ochii cu batista, şi-a luat geanta şi a plecat. În timp ce ieşea pe poarta grădinii, s-a întors şi a privit o clipă spre casă, dar nu m-a văzut.

Am rămas în picioare la fereastră, curioasă să aflu ce se petrecea. Apoi, când nu mi-am mai putut stăpâni curiozitatea, m-am făcut foc şi pară pe ei: plecaţi, n-aveţi decât să plecaţi! Ieşiţi-mi odată din minte şi lăsaţi-mă singură! Numai că nu venea nimeni, pentru ca apoi să plece, şi nici de jos nu răzbătea niciun sunet. M-am îndreptat către pat. Nu-ţi face griji, Fatma, căci au să înceapă iar, curând, cu larma aia nesuferită, au să înceapă iar, curând, cu veselia aia necuviincioasă, cu trosnetele. M-am aşezat în pat şi m-am gândit: au să vină curând şi, după ce au să urce scara gălăgioşi, Faruk, Nilgün şi Metin au să intre în odaia mea, au să se aplece să-mi sărute mâna, iar atunci am să mă gândesc, împăcată, mânioasă şi invidioasă: ce ciudat e părul de pe capul ăstuia care stă aplecat acum deasupra mâinii mele! Noi plecăm, bunico, plecăm, au să-mi zică ei atunci, dar o să venim curând din nou! Bunico, ni s-a părut că arăţi bine, eşti bine, ai mai multă grijă de dumneata, nu-ţi face griji în privinţa noastră, noi plecăm! apoi o să fie un moment de tăcere, iar eu am să-i văd uitându-se o clipă la mine cu băgare de seamă, cu dragoste, cu milă, dar şi cu o voioşie ciudată. Atunci am să-mi dau seama că se gândesc la moartea mea şi că găsesc că moartea aceea la care se gândesc ei mi se potriveşte, iar atunci am să încerc poate chiar să fac o glumă, ca să nu le stârnesc mila – asta dacă n-au să mă mânie spunându-mi: fii înţelegătoare cu Recep, bunico! Ştiţi ce gust are bastonul ăsta, poate am să le zic eu, de ce nu v-aţi pus pantalonii scurţi, poate am să le zic eu, am să vă iau de urechi şi am să vă atârn acum de perete, poate am să le zic eu, numai că ştiu că vorbele mele n-au să le smulgă nici măcar o umbră de zâmbet, nu-i vor face decât să-şi amintească de aceleaşi cuvinte serbede şi prosteşti de despărţire, iar după ce vor tăcea puţin, vor zice: noi plecăm acum, bunico, cui vrei să-i transmitem salutări din partea dumitale la Istanbul?

Aşa vor spune, iar eu am să rămân încurcată şi am să mă emoţionez deodată, de parcă nu m-aş fi aşteptat deloc la o asemenea întrebare. Apoi am să mă gândesc la Istanbul, la

ceea ce am lăsat acolo cu şaptezeci de ani în urmă dar, din nefericire, n-am să mă las ispitită: ştiu că v-aţi afundat în păcat până la gât, aşa cum scria Selâhattin în enciclopedia lui şi cum şi-a dorit el. Uneori însă mă cuprinde curiozitatea. În nopţile reci de iarnă, când amintirile şi soba, pe care stârpitura nu izbuteşte s-o aprindă cum trebuie, nu reuşesc să mă încălzească cum trebuie pe dinăuntru, îmi doresc chiar să mă aflu printre ei, printre oamenii aceia, îmi doresc să mă aflu într-o odaie caldă şi veselă, bine luminată, şi mă cufund în visare, dar nu, nu vreau să am de-a face cu păcatul! Dacă nu izbutesc să-mi scot cu niciun chip din minte veselia care domneşte în camera aceea caldă şi luminoasă, mă ridic în cele din urmă din pat, în puterea nopţii de iarnă, deschid dulapul, scot ferparele din cutia aceea în care se găsesc acele rupte ale maşinii de cusut şi facturile de curent electric şi care se află sub mosoarele goale de aţă şi lângă cutia cu bijuterii şi mă uit la ele: ah, ce păcat că aţi pierit cu toţii! După ce v-aţi dus li s-a dat de veste tuturor, iar eu am tăiat anunţurile de prin gazete şi le-am păstrat! Uitaţi-vă, uitaţi-vă la ferparele voastre! Deces: Semiha Esen, fiica răposatului Halit Cemil Bey, Director general la Administraţia Fabricilor de Zahăr. Deces: Mürüvvet Hanımefendi, reprezentanta noastră în Consiliul de Administraţie (să se fi bucurat, căci ea era şi cea mai proastă dintre ei!). Deces: Nihal, unica fiică a răposatului Adnan Bey, unul dintre bogătaşii de pe vremuri – îmi amintesc, sigur, uite, te-ai măritat cu un negustor de tutun, ai avut trei copii şi unsprezece nepoţi, bravo, dar tu îl iubeai, de fapt, pe Behlül, numai că el o iubea pe desfrânata de Bihter, nu te mai gândi, Fatma, uite, încă una, asta e ultima, trebuie să fie cam zece ani de atunci! Deces: Nigân Işıkçı, fiica răposatului Şükrü Paşa, ministru al Fundaţiilor Pioase şi ambasador la Paris, şi sora răposatelor Türkân şi Şükran – ah, Nigân, surioară, citesc că şi tu te-ai dus dintre vii şi, în timp ce stau aşa, cu ferparele în mână, în mijlocul odăii îngheţate, îmi dau seama că nu mi-a mai rămas nicio cunoştinţă la Istanbul, după care mă gândesc: aţi ajuns cu toţii în iadul pentru care se ruga de zor

Selâhattin să coboare pe pământ, şi despre care a scris în enciclopedia lui, v-aţi cufundat cu toţii în păcatele acelea mizerabile ale Istanbulului, aţi pierit, v-aţi îngropat printre blocuri de beton, printre coşuri de fabrici, printre duhori de plastic şi haznale! Ce groaznic! Când mă gândesc la lucrurile acelea simt o tihnă ciudată, care-şi are obârşia în spaimă, şi, pentru că tânjesc după căldura plăpumii mele în noaptea cea geroasă de iarnă, mă întorc în pat, dorindu-mi să dorm şi să uit, căci gândurile mă ostenesc. Da, n-am cui să-i transmit salutări la Istanbul!

Îi aşteptam să vină, să mă întrebe, spunându-mi că de data aceasta aveam să le răspund imediat, fără să mă mai simt încurcată şi fără să mă mai emoţionez, numai că de jos tot nu se auzea niciun sunet. M-am ridicat din pat şi m-am uitat la ceasul de pe masă: se făcuse ora zece! Unde erau? M-am dus şi am scos capul pe fereastră: maşina se afla tot acolo unde o lăsase Metin. Apoi mi-a trecut prin minte că nu mai auzeam nici ţârâitul greierului care nu se dădea dus de nu ştiu câte săptămâni din faţa bucătăriei: tăcerea mă speria! M-am gândit după aceea la farmacista care venise ceva mai înainte, dar n-am putut s-o leg de nimic şi m-am dus cu gândul cu ceea le povestea năpârstocul: îi adunase pesemne în jurul lui şi le vorbea în şoaptă despre vină şi păcat! Am ieşit pe dată din odaia mea, m-am dus în capul scărilor şi am strigat, bătând cu bastonul în podea:

— Recep, Recep, vino imediat sus!

Dar, nu ştiu de ce, de data aceasta ştiam că n-avea să vină, ştiam că loveam degeaba cu bastonul în pământ, că-mi forţam degeaba vocea de femeie bătrână; cu toate acestea, l-am mai strigat o dată şi, în timp ce-l strigam, m-a cuprins un simţământ ciudat, care m-a înfiorat: era ca şi cum ar fi plecat cu toţii, pentru totdeauna, fără să-mi dea de ştire, iar eu rămăsesem singură cuc! M-am înspăimântat niţel şi, ca să-mi uit spaima, am mai strigat o dată, numai că de data aceasta m-a învăluit şi mai tare simţământul acela curios. Părea că nu mai era nimeni pe lume, nici om, nici pasăre, nici măcar vreun obraznic de câine, nici măcar

vreun greier care să-mi amintească, prin ţârâitul lui, de arşiţa de afară şi de timp. Timpul se oprise în loc şi nu mai rămăsesem decât eu, iar vocea mea disperată, copleşită de groază, mai striga o dată zadarnic, în deşert, către catul de jos, bastonul meu mai izbea o dată în podea, în pământ, dar nimeni nu părea să mă audă: doar fotolii şi scaune abandonate, mese năpădite de un strat gros de ţărână, uşi închise, obiecte fără speranţă, care trosneau în legea lor. Moartea de care vorbeai tu, Selâhattin! Doamne, m-am speriat şi am crezut că avea să-mi încremenească şi mintea, aidoma lucrurilor, că avea să rămână fără culoare, fără miros, ca o bucată de gheaţă, că urma să rămân proţăpită acolo pe vecie, fără să mai simt nimic! apoi mi-a dat prin gând să cobor, am vrut să regăsesc timpul şi mişcarea, aşa că am coborât, sforţându-mă, patru trepte, numai că mai apoi, când m-a luat cu ameţeală, mi-a pierit curajul: mai sunt cincisprezece trepte, Fatma, n-ai cum să cobori, ai să cazi! M-am răsucit încetişor pe treaptă, îngrijorată, şi, în timp ce urcam la loc, întorcând spatele acelei tăceri înfiorătoare, mi-am dorit să mă binedispun şi să uit: au să vină îndată să-ţi sărute mâna, Fatma, nu te teme!

Când am ajuns la uşa odăii mele nu-mi mai era teamă, dar nici nu mă puteam înveseli: Selâhattin se uita la mine din fotografia de pe perete ca să mă sperie, numai că eu nu simţeam nimic, de parcă-mi pierdusem mirosul, şi căldura, şi gustul, şi simţul pipăitului. Apoi am mai făcut şapte paşi mărunţi, am ajuns la pat, m-am aşezat pe marginea lui şi, când m-am lăsat pe spate, trupul meu s-a rezemat de rama patului, iar apoi mi-am dat seama, stând cu ochii la covorul de pe jos, de pustietatea minţii mele, de felul cum se repeta şi m-am simţit sătulă de ea: eu şi mintea mea pustie am continuat să rămânem o vreme aşa, în gol. Apoi m-am întins în pat de-a binelea şi, în timp ce-mi cădea capul pe pernă, m-am întrebat: oare s-o fi făcut vremea, oare vin, oare au să intre pe uşă, ca să-mi sărute mâna? Rămâi cu bine bunico, rămâi cu bine, bunico, eşti gata? Pe scară tot nu se auzea niciun glas, după cum nici jos nu se auzea

vreun scârţâit şi m-am gândit că nu eram pregătită pentru că-mi era frică să nu mă îngrijorez; am socotit că trebuia să aştept, că trebuia să împart timpul exact aşa cum împărţeam o portocală în nopţile pustii de iarnă, felie cu felie, aşa că mi-am tras plapuma peste mine şi am aşteptat.

Ştiu că atunci când aştept aşa mă năpădeşte câte un gând care ajunge să mă obsedeze. Care dintre ele? Vreau ca mintea mea să-şi arate dedesubturile, la fel ca o mănuşă întoarsă pe dos, pentru ca apoi să-mi spun: prin urmare, asta eşti tu, Fatma, de parcă lăuntrul meu ar fi forma întoarsă pe dos a formei mele dinafară, reflectate în oglindă! Să-mi pierd cumpătul, să uit, să mă minunez: în vreme ce ei vin să vadă, duc jos, pe scară, pentru cină, şi sărută mâna formei mele exterioare, mă întreb şi eu uneori ce se află înlăuntrul meu. Inima, care bate de să-mi spargă pieptul, şi gândurile, ca o barcă de hârtie pe apă, şi ce altceva? Ciudat lucru! Uneori, când mă aflu între somn şi trezie, cele două se amestecă în întuneric, iar eu mă mir, cuprinsă de o plăcută nelinişte: pare că ceea ce se află înlăuntrul meu a devenit partea din afara mea, iar partea din afara mea, partea mea lăuntrică, şi nu mai reuşesc să desluşesc, în bezna aceea tăcută, care dintre cele două sunt eu. Întind mâna tiptil, ca o pisică, şi aprind lampa, ating fierul rece al patului şi încerc să-mi dau seama, numai că fierul rece nu face decât să mă lase în părăsirea nopţii reci de iarnă: unde sunt eu? Mă gândesc că uneori nu ştim nici măcar asta. Dacă un om care a trăit vreme de şaptezeci de ani în aceeaşi casă se simte nesigur până şi în privinţa aceasta, da, mă gândesc din nou şi ajung la concluzia că ceea ce numim viaţă, pe care socotim că am trăit-o până la capăt, este ceva straniu şi de nepătruns şi că nimeni nu poate şti de ce chiar viaţa sa a fost aşa. Din când în când te opreşti şi, în timp ce ea, viaţa, hoinăreşte dintr-un loc în altul, fără să ştie nimeni de ce, tu stai şi te gândeşti, închisă în propria-ţi existenţă, la felurite lucruri privitoare la locurile prin care pribegeşte; îţi spui că sunt gânduri ciudate, în care nu se poate vorbi de greşeală, de adevăr şi nici măcar de vreun rezultat, iar în vremea

aceasta bagi de seamă că drumul s-a sfârşit – haide, Fatma, coboară! Pun mai întâi un picior, apoi celălalt şi cobor din trăsură. Asta a fost trăsura care ne-a purtat până aici, legănându-ne dintr-o parte în alta? Asta pare să fi fost. Prin urmare, când se va sfârşi am să cuget astfel: asta pare să fi fost, n-am priceput nimic din ea, dar aş vrea s-o iau de la capăt. Numai că nu ţi se îngăduie să faci asta! Ei, haide, mi se va spune, acum suntem aici, de cealaltă parte, acum nu mai poţi să urci în ea, n-ai cum s-o mai iei de la cap. Iar eu mă uit în urma trăsurii, după ce birjarul pocneşte din bici şi se îndepărtează, mânându-şi caii, şi îmi vine să plâng: aşadar, nu mai pot s-o iau de la capăt, mamă, nu mai există încă o dată! După aceea mă gândesc însă, revoltată, că ar trebui s-o poţi lua de la început, aşa cum mă gândeam cândva că o copilă ar trebui să poată rămâne, dacă îşi doreşte asta, neprihănită toată viaţa. Omul ar trebui s-o poată lua de la obârşie, murmur eu, şi atunci îmi vin în minte cărţile pe care mi le citeau Nigân, Türkân şi Şükran şi drumul acela spre casă pe care l-am făcut cândva cu trăsura, alături de mama, şi mă înveselesc, chiar dacă rămân pradă unei tristeţi ciudate.

În dimineaţa aceea, mama mă dusese la familia lui Şükrü Paşa şi, înainte de a mă încredinţa lor, îmi spusese, la fel ca de fiecare dată, pe când ne aflam în trăsură: uite ce este, Fatma, ai grijă să nu te porneşti iar pe plâns când am să vin să te iau spre seară, căci altfel asta o să fie ultima oară când te aduc aici, bine? Eu am uitat însă repede ce-mi spusese mama, am uitat de vorbele ei în timp ce mă jucam, de-a lungul zilei, cu Nigân, Türkân şi Şükran, şi ie priveam plină de admiraţie, gândindu-mă că erau cu mult mai deştepte şi mai frumoase decât mine, pentru că se pricepeau de minune să cânte la pian şi-i imitau nespus de frumos pe birjarul acela şchiop şi pe Ayvaz, iar apoi chiar pe tatăl lor, ceea ce m-a uimit foarte tare, aşa încât abia mai apoi am cutezat să râd şi eu ca ele. Apoi, după-amiaza, fetele mi-au recitat poezii, fuseseră în Franţa, ştiau şi franţuzeşte, iar după aceea au luat şi o carte tradusă în turcă, aşa cum făceau de fiecare dată, şi mi-au citit-o

plimbând-o din mână în mână, şi era atât de plăcut să le asculţi citind încât am uitat ce-mi spusese mama, iar după aceea, când am văzut-o deodată pe mama în faţa mea, m-a podidit plânsul, pricepând că venise vremea să mă întorc acasă, mama se uita foarte aspru la mine, însă eu tot nu-mi aminteam ce-mi spusese în dimineaţa aceea, în trăsură, şi-apoi nu plângeam doar pentru că venise timpul să plec acasă, ci şi pentru că ea se uita urât la mine, aşa încât mamei lui Şükran, a lui Nigân şi a lui Türkân i s-a făcut milă şi le-a spus fetelor să-mi aducă bomboane, iar când mama a zis sunt foarte stânjenită, doamnă, mama lor a spus că nu era nimic, apoi Nigân a adus nişte bomboane într-o cupă de argint şi toată lumea se uita la mine, aşteptând să iau bomboane şi să tac, dar eu n-am luat, nu, am zis, nu asta vreau, vreau celălalt lucru, şi atunci m-au întrebat ce voiam şi, în timp ce mama îmi spunea destul, Fatma, eu mi-am adunat deodată tot curajul şi am zis cartea aceea dar, pentru că nu puteam spune care dintre cărţi de atâta plâns, Şükran i-a cerut voie mamei sale să aducă acolo toate cărţile, iar atunci mama a zis doamnă, nu cred că aceste cărţi sunt potrivite pentru vârsta ei, ca să nu mai spun că nu-i place să citească, şi în timp ce ea spunea asta eu mă uitam cu coada ochiului la copertele cărţilor, printre ele se aflau *Contele de Monte Cristo*, Xavier de Montépin şi Paul de Kock, dar eu voiam *Robinson Crusoe,* din care-mi citiseră în după-amiaza aceea, aşa că am întrebat dacă puteam s-o iau, iar mama lor a spus, în timp ce mama era din nou foarte stânjenită, bine, copila mea, poţi s-o iei, dar să n-o pierzi, pentru că este a lui Şükrü Paşa, iar eu am tăcut şi m-am dus apoi cuminte, cu cartea în mână, să mă aşez în trăsură.

Pe drumul spre casă şedeam în faţa mamei şi-mi era frică s-o privesc în faţă: stăteam cu ochii, care se înroşiseră de atâta plâns, ţintă la drumul pe care-l lăsa în urmă trăsura şi la ferestrele conacului lui Şükrü Paşa, care încă se mai zăreau, când mama a ţipat deodată la mine şi mi-a spus că eram o fetiţă răzgâiată. Probabil că nu-şi vărsase încă tot năduful, pentru că, după ce a mai bolborosit o vreme, a

adăugat că în săptămâna următoare n-aveam să mă mai pot duce la conacul lui Şükrü Paşa. M-am gândit atunci, uitându-mă la chipul mamei, că spunea lucrul acela ca să mă facă să plâng, pentru că în alte împrejurări asemenea vorbe mă făceau să dau apă la şoareci, numai că n-am plâns. Asta pentru că încercam o bucurie şi o împăcare ciudate, iar sufletul îmi era cuprins de o stare de linişte a cărei pricină aveam s-o descopăr cu mult mai târziu, în vreme ce mă gândeam la ea stând în pat. M-am gândit atunci, cu mult mai târziu, că starea mea se datora acelei cărţi; mă uitam la coperta ei şi mă gândeam că o parte din ceea ce cuprindea îmi fusese citit în ziua aceea, pe rând, de Nigân, de Türkân şi de Şükran; nu înţelesesem tot, mi se păruse o carte complicată, dar, cu toate astea, izbutisem să îmi dau seama de unele întâmplări din ea: un englez trăise ani la rând, singur-singurel, pe o insulă pustie, pentru că i se scufundase corabia – nu, nu singur-singurel, pentru că mai avea şi un slujitor, pe care-i descoperise la ani de zile după aceea, numai că tot era ceva foarte curios în povestea lor. Era nespus de ciudat să te gândeşti la bărbatul acela şi la sluga sa, care vieţuiseră ani de-a rândul singuri cuc, fără să vadă alt chip de om, dar ceea ce îmi insufla din ce în ce mai multă linişte în vreme ce înaintam cu trăsura, legănându-ne când într-o parte, când în cealaltă, nu era amănuntul acela, ci altceva. Da, mama nu se mai încrunta la mine, ba mai mult, nu mă mai uitam pe fereastră, ca mai devreme, ci în urmă, aşa cum îmi plăcea mie mereu să fac, nu mă mai uitam spre conacul lui Şükrü Paşa, care nu se mai zărea de-acum, ci la drumul pe care-l lăsam în urmă, la trecut, la ea re e nespus de plăcut să te gândeşti, iar ceea ce era cu adevărat minunat era sentimentul că puteam retrăi acasă trecutul acela dezlânat datorită cărţii pe care o ţineam atunci în mână. Poate că, odată ajunsă acasă, privirile mele nerăbdătoare şi nedeprinse cu cititul aveau să rătăcească zadarnic printre paginile *de* neînţeles ale cărţii, dar hoinărind mereu printre ele aveam să-mi aduc aminte de casa lui Şükrü Paşa, unde n-aveam să mă mai duc în săptămâna următoare, şi de ceea ce făceam noi, fetele,

acolo, de una, de alta. Pentru că, aşa cum aveam să cuget cu mult mai târziu, în timp ce stau aici, în pat, odată sfârşită, viaţa – călătoria aceea cu trăsura pe care n-o faci decât o singură dată – nu mai poate fi luată de la capăt, însă dacă ai o carte în mână, oricât de complicată şi de încâlcită ar fi ea, poţi să te întorci dacă vrei, când o isprăveşti, la primele pagini, pentru a încerca să desluşeşti ceea ce ţi s-a părut de nepătruns şi pentru a pricepe însăşi viaţa, nu-i aşa, Fatma?

1980-1983

Sfârşit